

hydropicorum (qui quo amplius bibunt, eo ardentius sitiunt) quo sæpius legunt, eo avidius nova quæque perquirunt. Qui si perplexa facundi Tullii lectione fatigantur, apertis saltem nœniis animentur. Nam, ni fallor, sicut oculorum obtutus, nisi alicujus interpositione substantiæ solis radiis reverberatus, obtunditur, ne pure, ut est, videatur: ita mens academicorum, peripateticorum stoicorumque doctrinarum jugi meditatione infirmatur, si non aut utili comœdiarum risu, aut heroum delectabili historia refocillatur. Quod si priscorum ritus execrabilis paganorum, non solum, inquam, non proficiuus, verum auditu ipso non parum nocuus, Thronus [al. Tonus] memorandus inscribitur; quid istorum imperatorum facta, Julii, Pompeii, Annibalis, fratrisque ejus Asdrubalis, ac Scipionis Africani, insignium imperatorum laudibus cœquanda, silebuntur? cum præsertim insit iis Domini nostri Jesu Christi, dum sancte vixerint, bonitas recitanda; dum quid deliquerint, salubris ab eodem correctio memoranda. Nec moveat quempiam, si encervatorum facta regum, principumve effeminatorum, huic libello inseruero. Una est enim justa omnipotentis Dei, Patris scilicet, Filiique, et Spiritus sancti virtus; quæ hos juste suis pro scelere comprimunt, illos meritis dignis extollunt. Hæc, inquam, est vera Domini nostri Jesu Christi sanctis facta promissio: Observa, et audi vocem meam, et inimicus ero inimicis tuis; et affligentes te affligam, et præcedet te angelus meus (*Exod.*

A xxiii 24-25). Per Salomonis quoque os Sapientia, quæ est Christus, clamat: Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos. (*Sap. v, 21*). Quod quotidie etiam qui stertit, animadvertit. » Postea idem auctor loquitur primo capite hujus operis, quasi non ignarus rerum Hispanicarum: « Quomodo, inquit, tuam, Pater, prudentiam minime latere reor, imo melius scire, sicut ab ipsis, qui vestri sunt tributarii regis Abderahamensis, potestis conjicere. » Narrat eum ibi, quod viginti Saraceni venerunt de Hispania in navicula, et invaserunt oppidulum quoddam forte, nomine « Fraxinetum », in confiniis Provinciæ et Italiæ; et venientibus ex Hispania centum Mauris, illorum auxilio ibi remanserunt. Et lib. v, cap. 3, idem assertit: « Hoc in tempore rex Hugo, datis decem nummorum modiis, pacem cum Hungaris fecit; quos ab Italia acceptis obsidibus expulit, atque in Hispaniam dato eis præduce direxit. Quod vero et ad Hispaniam et ad civitatem ipsam, in qua rex morabatur, Cordubam non venerint, hæc causa fuit: quoniam triduo per inaquosam et asperam viam ducti, cum timerent se siti perituros, præduce sibi ab Hugone concessa morte tenus vulnerato, celeriori cursu reversi sunt. » Cardinalis Cusanus in opere, quod De concordia catholica ad concilium Basileense scripsit, citat Luitprandum tanquam auctorem gravem, et maxime verum. Sed hæc instar proœmii sufficiant; jam ad rem ipsam.

CHRONICON LIUTPRANDI

TICINENSIS DIACONI, TOLETANI VERO SUBDIACONI,

AD

TRACTEMUNDUM [AL., REGIMUNDUM]

EPISCOPUM ILLIBERITANUM.

Epistola Tractemundi [al., Regimundi] episcopi Illiberitani in Hispania ad Luitprandum diaconum Ticinensem et Toletanum subdiaconum.

Sancto et amabili filio LIUTPRANDO, olim Ecclesiæ Toletanæ subdiacono, Ticinensis vero levitæ, TRACTEMUNDUS Ecclesiæ Illiberitanæ peccator epi-

P. DE LA HIGUERA ET

Satis multis dictum est de Eutrando, vel Luitprando, subdiacono Toletano, diacono vero Ticinensi, qui fuit a secretis Berengarii imperatoris junioris; postea venit in Germaniam, et anno 970 scripsit *Chronicon*, quod scholiis illustrare conamur: anno vero 973 venit Toletum ex cœnobio Fuldensi; ac senectute et ægritudine confectus fatis concessit. Sepultus est (ut refert Julianus archipresbyter S. Justæ) in eadem basilica: vir egregio præditus ingenio, et ad poeticam bene natus. Quem ordinem secutus sum in illustrandis Dextro ac Marco Maximo, in hoc etiam illustrando sequar.

P. H.
(214) Etenim vita nostra militia est. Apponit textum Job. cap. viii, v. 1, et addit explicationem illi loco explanando genuinam. Agnoscit namque vitæ pericula, et nisi jubente Domino, abitionem nobismet ipsis dicere non licere. *Militiam*, *κατατήριον*, interpretantur Septuaginta, *exercitationem*, seu *probatio-*

C scopus, salutem in Domino nostro Jesu Christo.

Lectis tuis litteris, fili charissime, magna consolatione suffusus sum, sciens te recte valere, ac in Germaniæ longa peregrinatione, in patientiæ peritili exercitatione valde proficere. Etenim vita nostra militia est (214), a multis quidem retro temporibus

D. LAURENTII NOTÆ.

D nem; scilicet militiæ pericula, quid aliud, quam probationes et exercitationes? Insuper animadvertendum, ut militiæ tempus non longum, et occasio debellandi brevis; ita vita: et sicut duobus vel tribus mensibus fit congressio, postea canitur receptui; sic ad tempus vivimus, ad temporis præfinitionem laboramus: tunc ab imperatore missio datur, et e præsidio disceditur. Appositissime Cicero De senectute: « Vetatque Pythagoras injussu imperatoris (*id est Dei*) de præsidio et statione vitæ decedere. » Adducam novum antiquum testimonium, quod, ne a blattis et tineis adsuam pereat, edo et luci do, elucidabitque totam rem. Est D. Alphonsi de sancta Maria, archiepiscopi Burgensis, qui Joannis II Castellæ regis jussu, aliqua opera Senecæ, Hispano sermone donata evulgavit, et illustravit Notis: quæ omnia antiquissimis characteribus scripta habeo; et quorum meminit Ferdinandus del Pulgar in *Viris illustribus* titulo 22. Ait ergo ad

gravis et difficilis, et innumeris periculis incommodisque inexcogitabilibus exposita, donec ad littus optatissimæ patriæ pervenire Dominus nobis concedat. Quod autem desideras scire de me, sic habeto: nos versari in isto oppido Granatensi Illiberitanæ nostræ civitati proximo (215), inter fideles Muzarabes, qui cum improbis Saracenis (utcunque possumus) confictantes, quotidie morimur; sed gratias Deo Patri, et Domino nostro Jesu Christo, ejus Filio, qui dat ferre posse, et inter tot adversa fidem catholicam viriliter confiteri. Quotidie crebro pro meis omnibus ovibus oro; diebus Dominicis ad patientiam constantiamque eos exhortor; aliquando legi facio epistolam S. pontificis Adriani papæ, quam de hoc argumento ad Egilonem prædecessorem meum sanctæ memoriæ pontificem misit, quæ in Tabulario nostræ Ecclesiæ reverenter servatur, sicut aliorum Romanorum pontificum, et diptychon sacrum et episcoporum hujus Ecclesiæ; quæ Cæcilium habuit primum pastorem, S. Jacobi, cum venit in Hispaniam Jerosolymis, individuum comitem; jugisque memoria sanctorum martyrum, qui in persecutionibus Ecclesiæ pro fide catholica constanter passi sunt; nec desunt, quos Saraceni mactatos, et in occisione gladii necatos ad cælos transmittunt in dies. Ora pro me, fili charissime. Gratanter accepi librum tuum id est, *rerum gestarum in Europa Historiam*, et præterea *Antapodosin* tuam carmine prosaque contextam, ut fecit olim sapiens Boetius in libro De consolatione philosophica. Quem librum Boetii Severini (memini) diligenter nos duo percurrimus Toleti, cum ego presbyter essem, tuque subdiaconus illius sanctæ Ecclesiæ Toletanæ: quæ semper vera fuit filia primogenita Ecclesiæ sanctæ Romanensis, et cum patriarchalibus, post Romanensem, merito comparanda: cujus pastor, totius est Hispaniæ primas et patriarcha. Plane libri, quos misisti, crebram sapiunt lucernam, et tuum felix redolent ingenium. Heu! scito nos maxima rerum omnium necessariorum commoditate destitui; nam

A ægre sustentamus vitam in hac flebili duraque cap-
tivate, nedum, ut liceat nobis aliunde magnam
librorum importare suppellectilem. Quapropter, fili
charissime, obsecro te, et per nostram veterem
amicitiam impense obtestor, ut vitam S. Jacobi
Hispani, in Piceno sancte mortui primo Novembris,
et Metasthenis Persæ librum De Monarchiis, ubi in
Persarum ponit Darium, Cyrum, Cambysen et Ar-
taxerxem, post alterum Darium Longimanum, et
sicubi in Germaniæ bibliothecis delitent Dextri
Marcique Maximi scripta in membranis chronica,
quæ nusquam in Hispaniis reperire potui, exscripta
ad me quamprimum mittas, et de tuo addas ab
anno 612, ubi finivit Maximus, usque ad tua tem-
pora, hoc est, ad annum 960. Multum fortassis te
onero, sed tibi perfacile erit hoc officium, mihi
certe jucundum, ne dicam amori in te meo pene de-
bitum. Vale, fili charissime, et pro hoc bene pro-
lixius Deum ora.

Responsio Liutprandi (216)

Admodum reverendo, et totius sanctitatis pleno
TRACTEMUNDO [al., REGIMUNDO] episcopo Illiberitano
in Hispania, LUITPRANDUS, non meis meritis Ecclesiæ
Ticinensis levites, salutem, et omnimodam obser-
vationem.

Gratum mihi fuit, beatissime papa ac domine
multum observande, quod *Antapodosin* nostra, in
qua nunc carmine nunc prosa ludo, tandem ad
manus tuas pervenerit; nec minus meo sedit ani-
mo (217), quod meam *rerum gestarum in Europa His-
toriam* perlegeris. Quæ mihi quodam modo placere
incipiunt, cum tibi viro recto doctoque quodam
modo probari video, sequereturque tuam in ea parte
sententiam, nisi scirem amorem interdum cæcutire;
quanquam, quod de tam cæco judicio liberem, fa-
ciunt integritas vitæ tuæ et amor veri, qui semper
tuis intimis sensibus ab adolescentia hæsit. Pos-
tremo non minus jucundum mihi fuit, quod modo
jubes, ut in Fuldensis monasterii bibliotheca (ubi
nunc exsul bibliothecarius immoror) quæram tibi

P. HIGUERÆ ET DE LAURENTII NOTÆ.

cap, 15, fol. 35: « Todas estas palabras parece que
quiere concluir Seneca, que es licito al home fuir
de la vida. lo qual no es ansi, antes es cosa muy
reprobada, no solamente segun la verdad catholica,
mas aun segun los gentiles, con Tulio en el Sueño
de Scipion, dice que no debe salir el anima del
cuerpo, si non por mandado de aquel que la puso,
que es Dios. En otra guisa pareciera fuir del officio
e cargo que Dios le dio. Ca ansi como de la guesta
non debe partir ninguno sin mandabo del Principe;
ansi desta vida, laqual, segun dice Job, es como
una caballeria sobre la tierra, non debe alguno
partir, si non quando Dios lo llama. » Pluribus
hoc prosequitur, quæ, brevitati ut consulam, omitto.
Docet ergo retinendum animum in custodia corpo-
ris, nec injussu ejus, a quo nobis est datus, ex hac
vita demigrandum. Ideo Hebræi mori vocabant מָוֹת,
et Græci ἀπολύεσθαι, id est, dimitti: ut invenitur
Numeror. cap. xx in fine, Vulgare Græcorum lo-
quendi genus sic expressit Themistius lib. De Anima:
Ἀπολύεσθαι τὸν ἀποθνήσκοντα, καὶ τὴν τελευταίαν
ἀπόλυσιν καλοῦσιν, id est, eum qui moritur, aiunt di-
mitti; et mortem, dimissionem vocant. Plutarchus in
Consolatione: Ἔως ἂν ὁ θεὸς φέρῃς ἀπολύσει ἡμᾶς

donec Deus ipse nos dimittat. Vide divum Augusti-
num, De Civitate Dei, lib. 1, cap. 19 et seqq., cujus
verba referuntur in cap. Si non licet, 23, quæstione
5. Ex nostris jurisconsultis multa cumulavit D. Bal-
thasar Gomezius de Amescua, Toletanus, in
peculiari Tractatu De Potestate in seipsum:
Grotius De Jure belli, lib. 11, cap. 19, n. 5 ex alienis.
D. L.

(215) Nos versari in isto oppido Granatensi Illiberi-
tanæ nostræ civitati proximo. Vide quæ notavi ad
Chronicon. num. 202. D. L.

(216) Responsio Liutprandi. Meminit hujus epistolæ
et ejus, cui respondit Liutprandus, Julianus in Chro-
nico, num. 505: « Florebat per id tempus et Toleti
presbyter Trasemundus (lege Tractemundus) post
Illiberitanus episcopus, vir sanctus: ad quem Eu-
trandus scripsit, subdiaconus Toletanus, post Tici-
nensis diaconus, et ipse etiam scribit. » D. L.

(217) Sedit animo. Obvia significatione pro placere.
Virgilius lib. 11, Æneid. Et sedet hoc animo: non
i5nota jureconsultis. Testatur Ulpianus in l. Si fide-
jussor. π, qui satisfacere cogantur; Si hoc, ait, judici
sederit. D. L.

Chronicon Dextri, quod Marcus Maximus monachus Benedictinus, postea episcopus Cæsaraugustanus, prosecutus est. Et insuper obnixè petis, ut ad nostra tempora seriem annorum perducam: nam dicis maxima vos laborare quorundam librorum penuria, Etenim inter barbaros et inhumanos Saracenos copia non suppetit rerum ad vitam transigendam necessariarum, nedum ut habeatis locupletem librorum suppellectilem. Dolui quidem vicem tuam, reverendissime Pater, quod adeo dure vitam exigas in hac urbe Bætice non infima: nec enim ita dūrter, sed paulo mollius [*al.*, melius] agebamus, cum Toleti quondam conviximus. Leniebat enim feroces barbarorum animos, hinc præsulum Toletanorum singularis auctoritas, illinc vero mirabilis bonitas et patientia. Auctoritas, ut tu bene nosti, partim amplitudinis antiquæ adhuc remanente nitore, partim quod ea niteretur favore præsidioque regum Ovetensium catholicorum, qui litteris crebris commendabant regibus Toleti rem, auctoritatem, bonamque tractationem, cum fidelium omnium, tunc maxime Toletanorum antistitem: eratque hoc, ut bene nosti, velut quoddam frenum, ne, quod liberet illis, omnino licere putarent. Quod non accidit episcopis in Bætica constitutis, quibus omnibus potentissimus imperator præsidet. Sed soleris te, Pater optime, in tantis angustiis constitutum, sicut bonus pastor

ovibus tuis es solatio et auxilio. qui quotidie mortem libenter subis, illarum causa. Fac, obsecro, ut libros hos conciliorum, et epistolarum decretalium, et nomina sanctorum martyrum Hispanorum, ad sanctissimum pontificem, re nomineque vere *servum Dei*, transmittas. Porro chronicon, quod petis, in hujus bibliothecæ reperi vetusta membrana descriptum; adjecique, ut jussum est ab te, annorum seriem ad hæc usque tempora, id est ad annum 960. Et gratulor mihi, quod, cum Toletis (ubi, sub sanctissimo præsule Toletano Bonito (218), subdiaconus fui) in Italiam proficiscerer, aliquot historiæ libros mecum asportavi, in quibus ordine erat series collecta multorum Hispaniæ episcoporum: quos et in hac bibliotheca reperi, jussu, credo, sancti Caroli Magni imperatoris ex Hispania allatos, quos, ut aiunt, illi obtulerat sanctissimus Elipandus archiepiscopus Toletanus, postquam illum erroris sui de adoptione Christi serio et vere pœnituit (219). Ad quod manifestandum, concilium episcoporum suffraganeorum et abbatum collegit; et coram omnibus abjurato publice errore, fidem sanctæ Romanæ Ecclesiæ confessus est, ut tu melius nosti. Igitur feci quod jussisti, beatissime Pater; an voto conatus responderit, tu videbis qui jussisti; et *servum hunc exulem* in oratione Deo commenda. Vale.

Incipiam tamen ab anno 606 æra 644, et ordinem

P. HIGUERÆ ET DE LAURENTII NOTÆ.

(218) *Præsule Toletano Bonito*. Vide Julianum in Chronico, ubi agit de Bonito num. 440, anno 859: « Qua re cognita, mense Aprili, cogitur iterum synodus, et sine ulla difficultate eligitur S. Bonitus, episcopus Toletanus, natione Gallus, Arvernensis civis: » et num. 441, 442, et 444. D. L.

(219) *Sanctissimus Elipandus archiepiscopus Toletanus, postquam illum erroris sui de adoptione Christi serio et vere pœnituit*. De abbate Genesio, quem Carolus Magnus misit in Hispanias legatum, ut ab hoc errore averteret Elipandum, et alios ejus sequaces; vide Julianum in Adversariis, et quæ diximus ad num. 403, et num. 265, cujus verba sunt: « Nec multo post ivit (*Genesius*) in Hispanias, missus a Carolo Magno, ad Felicem Urgelitanum episcopum, et Elipandum Toletanum, in negotio adoptionis Christi; et ivit Romam ad Adrianum papam, attulit ejus epistolam ad Carolum et episcopos. Interfuit conciliis Francofordiensi et Italico. Retulit epistolam Caroli ad Elipandum, cum quo disputavit, et ejus rationibus et precibus Elipandus resipuit, manente in sua perfidia episcopo Felice. »

Nuper luci dedit P. Jacobus Sirmondus epistolam Adriani papæ, et Caroli Magni, concilium Francofordiense, libellum episcoporum Italiæ concilii decreto missum (de quibus Julianus in Chronico num. 402) atque Synodicam concilii ab episcopis Galliæ et Germaniæ ad episcopos Hispaniæ. in tom. II Conciliorum Gallic., fol. 161, 167, 175, 186 et 193; et canonem primum concilii apponit, ubi damnatur hæresis Elipandi et Felicis; ubi Felix Urgelitanæ sedis episcopus asseritur, et non Toletanæ, ut late dicemus alibi.

De Elipando autem, qui erravit in adoptione, quam tribuit Domino nostro Jesu Christo, idem Julianus in Chronico num. 402. Qui resipuit, monitionibus Adriani P. M., et Caroli Magni imperatoris, dicto num. 402; vide plura num. 404, 406, 409, 410, 411, Agit gratias Carolo num. 414. Moritur sancte num. 415. Nunc testem ad id irrefragabilem, integræque

frontis produco Jonam Aurelianensis Ecclesiæ episcopum, qui libros tres « De Cultu imaginum, » Carolo Calvo adversus hæresim Claudii præsulis Taurinensis, ante annos quidem 770 inscripsit; quamvis, ut ait eminentissimus cardinalis Baronius, tom. IX, anno Christi 825; ita Jonas confecit bestiam, ut ab Ecclesia catholica præmio dignus minime fuerit judicatus, et notat P. Hieronymus de la Higuera, num. 292. At in ipsius operis limine sic ait: « Ut igitur cæteros omittam, emersit ex eadem Hispania, tempore sanctæ memoriæ Caroli piissimi atque invictissimi Augusti, quidam Felix nomine, actu infelix, Urgelitanensis civitatis episcopus: qui, juncto suo sceleratissimo errori Eliphanto [*lege* Elipando] Toletanæ urbis episcopo, secundum humanitatem, non esse proprium Filium Dei, sed adoptivum, prædicare ausus est. » Suffragatur Julianus in dicto, num. 265, in Adversariis, et in Chronico num. 401, *Elipandus Felicis Urgelitani pontificis discipulus, etc.* De Elipandi pœnitentia Jonas nihil addit; de qua iterum Luitprandus in Chronico num. 259, cujus usque Julianus meminit, num. 402, 411, et 415. Aimoin. 4 Rer. Franc. 83. Regino in Chronico. Ado Viennensis lib. II, quos inter antiquos recenset et inter recentiores morales Hist. Hisp., lib. XIII, c. 28. Schotus jurisconsultus biblioth. Hisp. Joannes de Mariana, lib. VII Hist., cap. 8. Beatum et Heterium contra Elipandum scripsisse agnoscunt multi: quod quidem testatum reliquit Julianus in Chronico, num. 401: « Scripsit contra eum [*Elpidium*] Heterius, adjuvante Beato; et hic liber est in nostra bibliotheca. » Erudite de his, uti solet, Joannes Eusebius Nierembergius Societatis Jesu presbyter in epistola, quam mihi scripsit, et excudendam curavi inter notas ad epistolas præsulum, ne te tanta defraudarem doctrina; cui bene consulere, munus et honos mihi est. Strictim pauca exaravit P. Hieronymus de la Higuera ad n. 260 nostri Luitprandi in Chronico. D. L.

in scribendo sequar, quem secutus est M. Maximus; hinc per æras, Hispanorum more; illinc vero per annos Christi (nihil de consulibus, aut de egris Maurorum) producāque hoc nostrum Chronicon usque ad annum 970. Post etiam misi hæc Herodius episcopo Bracharensi.

CHRONICON LUITPRANDI.

ÆRA DCXLIV.

1. Toleti nascitur S. Ildelfonsus præclarissimis parentibus, in domo Stephani et Lucie, 18 die Decembris in domo quæ nunc Toletanorum Muzarabum nobilium; ille vero postea fuit Toletanus archiepiscopus.

2. Floret Metis S. Rufus, patruus sancti Adelphi, antea abbatis Agalliensis, et archiepiscopi Toletani, post, episcopi Metensis: qui patruo Rufo vir sanctus successit.

DCXLV.

3. Mahumetus virus erroris sui fundens per Hispanias, Cordubæ, Hispali, Toleti cepit semiuare; ab Aurasio Toletano archiepiscopo Tolleto pellitur: catholicique doctores verbo scriptoque nefarium errorem persequuntur.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

4. De fortunatissimo natali hujus sanctissimi pontificis ante hunc auctorem nemo; post Julianus adhuc specialius. P. H.

3. De Mahumeti adventu in Hispaniam, et ejus conatu spargendæ infectissimæ sectæ Hispali, Cordubæ et Toleti, testantur multi: M. Maximus anno 606. « Mahumetus homo impius et flagitiosus, grassatur per Hispaniam. » Ubi doctissimus P. Franciscus Rivar, heu quondam meus I plena et erudita manu. Utinam editorem et editionem mors immatura non præoccupasset! quæ ferre invidiam non valens, valuit tamen eum de medio tollere, nobisque abripere. Lucas Tudensis in suo Chronico, lib. II, æra 653, sic ait: « Ipso tempore Mahumet, ab Hispania turpiter fugatus, in Africa nequitiam nefariæ legis stultis populis prædicavit; » et lib. III. « Verumtamen, ut fertur, diabolus transfiguratus in angelum lucis, quædam et prædicebat futura. Inde est, ut in exordio suæ subdolæ prædicationis adiret Hispaniam, et Cordubæ suæ perditionis sectam doceret. » Et, quod magis est, noster rex Alfonsus, cognomento Sapiens, in suo generali Chronico, vel in eo ipsius jussu compilatores, II parte, cap. 40: « Vino [Mahomad] a España, e fuese para Cordoba, e predico et hi aquella su mala secta. » Alfonsus Spina auctor antiquus, et non parvi habendus, in Fortalitio fidei, lib. III, in quarta expulsionem: « Hujus tempore [de Sisebulo loquitur] nefandus Mahometh ab Hispania fugatur in Africam; » quod ex Archivis fratris Ægidii Zamorensis D. Francisci alumni, historiographi regis sancti Ferdinandi III, desumpsisse fatetur. Wernerus Rolevinck in Fasciculo temporum anno 34, Joannes Vasæus ad annum 605. « Hoc anno Mahomethen pseudopphetam Cordubæ hæreseos suæ virus diffundere in Hispanos conatum produnt. » Ludovicus Mayerne Turquet in Historia generali Hispaniæ, lib. V, pag. 182, narrat anno 605 Mahumetum Hispaniam ad prædicandum suam doctrinam in civitate Cordubensi petiisse; at cum ipse secapiendum fore, deprehensa sua nequitia, secrete cognovisset, arripuisse fugam. Et a divo Isidoro Hispalensi præ-sule fugatum scribunt: idem Alfonsus rex ibidem, in hæc verba: « Et quando este supo el buen Padre san Isidro, que llegava entonces de la corte Romana, embio sus homes a Cordoba, para que gelo prendiesen, e gelo llevasen. E el diablo aparecio a Mahomad, e dixole, que se partiese de aquel lugar. E entonces salio de Cordoba, e fuyo, e paso a li en mar, e predico en Arabia. » Concinit Vasæus ubi supra: Quæ res cum sancto Isidoro, qui id tem-

ANN. CHRISTI DCVI.

DCVII.

B poris Roma (quo ad concilium a summo pontifice vocatus fuerat) redibat, innotuisset, atque ad capiendum illum misisset; ille, sive a dæmone, sive ab alio quopiam admonitus, fuga sibi consulens, in Africam redit. Ex Fortalitio et Breviario Ebo-
rensi. » Contestatur liber antiquus manuscriptus, in Tabulario ecclesiæ sancti Marci Legionensis magna cura et veneratione servatus, mihi que ex indulgentia ad transcribendum concessus. Verba sunt in extrema secunda parte: « Eiendo assi san Isidro sit camino para la ciudad de Sevilla, fue le dicho, que un mal hombre, que se decia Mahomat, con boca de vivora, predicaba, i enseñaba machos errores i herejias, nunca vistas, ni oidas, con que engañaba i enponçõnaba muchas almes. I assi como lo oio san Isidro, invio a prender a Mahomat; i el demonio, quo lo supo, transfigurado on angel de luz, dixole, como se fuera mpnsagero de Dios, que fuese luego a otras tierras, porque no le hiciese prender san Isidro, que era poderoso en aquella tierra. » Et paulo post: « Liegado san Isidro cerca de Cordoba, en un lugar, que se decia santa Olalla, fue le dicho, que audava a la saçon, en aquella tierra, cerca de alii un espantable dragon: el qual avia alli parecido. desde el tiempo que Mahomad avia venido a Espana, i hazia mucho daño en la tierra: i luego fue alla san Isidro, i alanco aqueldragon maravillosamente. » Iisdem fere verbis D. Rodericus archiepiscopus Toletanus, in sua Historia Hispano sermone scripta, quæ tertia parte auctior est Latina, cap. 102, quam ex antiquo autographo, apud monasterium divi Hieronymi Carthusiensis Hispali, religiosus donato, marchionis de Tarifa munificentia intercedente, desumendam curavi. Alfonsus Morgado in Historia Hispalensi, lib. I, cap. 1. « Viniendo [S. Isidro] para España, obro nuestro Señor grandes milagros por su intercesion. No le oso esperar Mahoma en Sevilla, ni en toda España, adonde se avia entremetido en su ausencia, por si pudiera obrar e falso profeta en estas partes, la maldita seta i errores, que despues obro en Berberia, en que hasta oy perseveran sus sequaces. » Ambrosius Morales, lib. I Historiæ Hispaniæ, cap. 21, inficias it; atque non indigere eum defensione, qui Mahumetum in Hispaniam venisse neget. Suffragatur Padilla cent. 7 ecclesiasticæ Historiæ, cap. 21. Pater Joannes Mariana, lib. VI De rebus Hispaniæ, cap. 3, anilem asserit esse fabellam; idque temporis rectam supputationem demonstrare manifeste: quem contra chronologiæ partem defendit affatim et docte P. Didacus Bleda in historia

DCXLVI.

4. Theodoricus, Mediomatricum rex, Hermembergami sponsam suam intactam Wicterico regi Wisigothorum patri remittit cum muneribus; quod pater ægre fert.

DCXLVII.

5. Fl. Claudius S. Masonæ, episcopi Emeritensis ex sorore filius [*leg. nepos*], et Claudii Emeritensis viri clarissimi, floret.

6. Ad Segontiam Celtiberorum urbem Wicterici regis duces cum Romanis congressi, eos omnino prælio fundunt.

DCXLVIII.

7. Gregorii papæ Magni tempore Isidorus Romam petit; et honorifice susceptus a Romano pontifice, reversus domum in pretio est.

8. Mortuo Wicterico succedit Gundemarus; ab Aurasio Toletano (ut olim imperatores Græci a patriarchis Constantinopolitanis) inungitur in æde sanctorum Petri et Pauli Toleti.

DCVIII.

DCIX.

DCX.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

Maurorum, in principio, ubi de Mahometo, cap. 45. Strictim, sed dilucide Antonius de Quintana Dueñas in libro De Sanctorum Hispalens. Vitis, in S. Isidoro, § 4, pag. 161. Quos transcribere merito recuso, cum lector adire possit, et cum veram esse narrationem affirmant supra adducti, nec desint alii, mirabilem in suis gestis D. Isidori virtutem agnoscentes. Iterum lector rem examinet, ac censeat; atque loco τούτῳ ab Aurasio reponat, τὸ ab Isidoro. Et licet Rudericus Caro ibidem [in loco illo M. Maximij] impossibile fuisse fateatur; antiquis scriptoribus contra ire non audet. Mediam tamen eligit viam, ita ut saltem credat illius pseudoprophetæ mystas aliquos venisquo Hispanos suis fallaciis et dolis in eam inducerent vesaniam. Quod Maximus et alii affirmant, ipse negat: et quod ipsemet autumat, nemo est, quem ego viderim, qui scribat. D. L.

4. Id Gregorius Turonensis affirmat in Historia Francorum, Morales in Historia Hispaniæ de rege Wisigothorum Wicterico. P. H.

5. De Flavio Claudio Paulus Emeritensis, S. Gregorius papa. P. H.

6. De hac victoria S. Isidorus, Morales, et alii auctores. P. H.

7. D adventu S. Isidori Romam tempore Gregorii, Lucas Tudensis, P. Ribadeneira in Vita S. Patris Isidori. Id.

8. Quod reges Gothorum coronarentur et ungerentur, id faciebant ad imitationem Constantinopolitanorum imperatorum; quorum omnes actiones tam in civilibus quam in ecclesiasticis imitabantur: ut enim illi vocabant Constantinopolim urbem regiam, sic reges Wisigothorum Toletum regiam etiam civitatem; illi cudebant monetam cum signo crucis, et Gothi; illi vehebantur eburneo curru, et reges Gothi; illi Constantinopoli, Gothi Toleti coronabantur inuncti; illi a Constantinopolitano patriarcha, ut totius imperii sui primate, sic Gothi a Toletano, tanquam patriarcha imperii Gothici. Nihil ago de legibus, pœnis, statutis: quæ omnia collecta sunt de legibus imperatorum Constantinopolitanorum, ut nihil etiam interim agam de palatinis, officiisque domus et aulæ regiæ; quia hæc majoris otii et alterius loci sunt.

Quod autem inungerentur reges Gothi, constat primo ex Chronico S. Juliani, ubi sic: « Suscepit autem gloriosus dominus Wambi regni gubernacula, eodem die, quo ille, scilicet Recesvinthus, obiit in supradicto die xviii Kalend. Septembris, dilata unctionis solemnitate usque in diem xiiii Kalend. Octobris, luna 22, æra qua supra 740. » Et agens de rege Ervigio: Suscepit statim succedente die, II feria, gloriosus dominus Ervigius regni sceptrum; quod fuit III Idus Octobris, æra 718 dilata unctionis solemnitate usque in superveniente die Dominico. » Et de rege Egica: « Unctus autem dominus noster Egica in regno, in ecclesia sanctorum Petri et Pauli prætoriensis, sub die viii Kal. Decemb. die Dominico, æra 725. » Et de Witiza: « Unctus est autem Witiza in reg-

A no die qui fuit xviii Kalend. Decemb., æra 729; » et in concilio Toletano xii, can. 4. « Etenim sub qua parte vel ordine serenissimus Ervigius princeps regni conscenderit culmen, regnandique per sanctam unctionem suscepit potestatem. » Et infra: « Aliam quoque informationem jam dicti viri in nomine honorabilis et sanctissimi fratris nostri Toletanæ sedis episcopi; ubi eum separavit pariter, ut sub omni diligentia ordine, jam dictum dominum nostrum Ervigium in regno ungerere deberet, et sub omni diligentia unctionis ipsius celebritas fieret. » Hinc colligitur et reges Gothos ungi solitos, et in urbe regia Toletana, et ab archiepiscopo Toletano, ut totius Hispaniæ primate. Unde non poterant se habere reges, nec habebant potestatem in regnum Gothicum, nisi per unctionem, ut docet sancta Synodus xii Toletana: unde perperam intelligunt nonnulli de rege Wamba, quod illi sit dictum, ut in terra Camporum ungeretur, quasi possit alibi quam Toleti ungi: ob id distulit coronationem, et unctionem, donec veniret Toletum. Addam hic verba P. Joannis Marianæ I tom. lib. vi, cap. 12, lingua vulgari: « Doble gosa Wamba con estas amenazas, pero de tal manera aceto la eleccion, que no se quise dexar ungir, como era de costumbre, antes de ir a Toledo. Pretendia reservar aquello para aquella ciudad; i con aquel espacio de tiempo entendia, o que se mudarian las voluntades de los que le eligieron, o se ganarian las de todos los demas, de gracia que no se signiese algun alboroto por la diversidad de pareceres. Con esto partio para Toledo donde a veinte i nueve de Setiembre (Miércoles, dia de S. Miguel archangel) fue unguido i coronado en la iglesia de S. Pedro i S. Pablo, que esta cerca de la casa Real. Juro ante todas cosas por expresas palabras, de guardar las leyes del Reyno, i mirar por el bien comun. Quirico archobispo de Toledo, successor de san Ilifonso, hizo la ceremonia de la uncion. » Hæc Mariana. Quod autem coronarentur uncti imperatores Constantinopolitani a patriarcha urbis regiæ, docent pluribus Zonaras et Cedrenus; et manifeste colligitur ex epistola Joannis patriarchæ Constantinopolitani ad Hormisdam papam his verbis: « Quoniam talem verticem tali corona decoravit. » Hinc Baronius, et auctor Epitomes, colligunt fuisse in more, ut Orientis imperii electi imperatores ab episcopo Constantinopolitano coronarentur. De hoc alii multa P. H. — De regum Gothorum unctione multi multa. Noster Julianus passim, plura P. Joannes Benedictus Guardiola in Nobilitate Hispaniæ cap. fin. Noster Garsias de Loaysa ad concilia Toletana in exhortatione ad principem, quam edidit ex C. Alueldensi, pag. 34, ex jureconsultis Camillus Borrellus, De Præstantia regis catholici, cap. 49, n. 83, p. 50. Luitprandus, n. 87. « Qui (Recesvinthus) ab Eugenio episcopo Toletano Toleti in æde sanctæ Mariæ, quæ, vulgo voce Arabica, Allicensis nominatur, vel Inferior, coronatur et inus-

9. Rex catholicus Gundemarus Toleti jubet concilium contrahi : contrahit autem Aurasius.
10. Dignitas patriarchalis Toletanæ sedis imminuta, pristinae dignitati restituitur, ut ad ejus obedientiam rediret Carthaginensis provincia, in quam tota Carthaginensis et Toletana fuerat divisa.
- DCXLIX DCXI.
11. Adeodata virgo sanctissima, Toletana, monialis Benedictina, floret ; ad quam olim S. Gregorius scripsit.
- DCL. DCXII.
12. Gundemaro succedit in solio regni Gothici Susebutus, vir doctus et pius, et in rebus gerendis satis expertus.
- DCLI. DCXIII.
13. Bonifacio papæ succedit in sede Petri papa Deusdedit.
14. Memoria est S. Pauli episcopi Jaccetani, qui Romam dum visitat, cum aliis duobus sub Decio martyrium patitur sexto Idus Februarii.
15. Floret memorio Mediolani S. Anatoloni episcopi, discipuli S. Barnabæ.
16. Mortuo Aurasio, sanctissimo doctissimoque pontifici, succedit in sede Toletana S. Helladius, vir eximius ; et prius monachus Benedictinus : ætate jam ingravescente, ad superos evocatur.
- DCLII. DCXIV.
17. Dulcidius diaconus Cesaraugustanus floret, quem S. Gregorius in epistolis mirum in modum commendat.
- DCLIII. DCXV.
18. Vincentius, Carthaginis Spartariæ episcopus, moritur.
19. Toletani celebrem mentionem habent S. Vincentii episcopi et martyris, qui prædicat Mevisæ.
20. Murila, episcopus Valentinus, attulit ex Gallia corpus S. Vincentii levitæ, martyris Aginnensis, Valentiam.
21. Mahumetus pseudopropheta Cordubæ prædicat.
- DCLIV. DCXVI.
22. Marcus Maximus, Cæsaraugustanus episcopus, ex ordine sancti Benedicti, scriptor Chronicorum, eximius concionator, vir pius et doctus, qui vitam S. Benedicti scripsit carmine, et multa prosa et versu, sancte moritur.
23. Joannes exarchus populari tumultu perimitur.
24. Extruso per vim Isidoro episcopo Hispalensi, viro doctissimo sanctissimoque, Gordianus in sede

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

gitor. » Nostræ Hispaniæ litterarium decus D. Gregor. Lopez Madera, eques ordinis S. Jacobi, regii senatus consiliarius, cap. 12, § 6, De monarchiæ Hisp. præstantia, novissime ex conciliis, chronicis, et multis hinc inde petitis testimoniis. Scribit idem in Marte suo Gallico, sive de Justitia armorum et fœderum regis Galliæ, cap. 12 ; Alexander patritius Armacanus, vero tamen nomine doctor Corn. Jansenius episcopus Iprensis.

At, Græcos imperatores inungi solitos a patriarchis Constantinopolitanis referunt plures. Unus pro cunctis Codinua Curopalata, De Officiis Constantinop., cap. 27 ; De Coronatione imperatoris, num. 18, ex nupera versione. « Post hæc, ait, tollit novus imperator capitis tegumentum, qualecunque illud fuerit. E vestigio autem quotquot in templo reperiuntur, apertis capitibus astant. At patriarcha crucis in formam caput imperatoris divino unguento inungit, accinens elata voce illud : Sanctus. » Ubi Jacobus Gretserus, societatis Jesu presbyter, noster Luitprandus, lib. vi Rerum a principibus per Europam gestarum : « Miro ornatu miroque apparatu susceptus ab eodem summo pontifice et unctionem suscepit imperii. » Quem allegat annotator ad Historiam Pauli Warnefridi diaconi Forojuliensis ad pag. 92, in pag. 276 et 277. Julius Cæsar Bulengerus, De Imperatore, lib. II, cap. 3, p. 89. D. L.

9. De concilio regis Gundemari exstat in nonnullis codicibus manuscriptis, præcipue in sancti Æmiliani codice, qui nunc est apud regiam bibliothecam sancti Laurentii Scurialis. Quod Aurasius præfuerit concilio, præter ipsam temperum seriem, manifeste dicit illustriiss. archiepiscopus Toletanus,

A D. Garsias Loaysa Giron in commentariis ad hoc concilium. P. H.

11. Nullam in alio, nisi in Gregorio papa et Luitprando, mentionem hujus sanctissimæ virginis invenio ; suspicor tamen vixisse in antiquissimo cœnobio sacrarum virginum Benedictinarum, quod nunc sacratum est S. Dominico Calciatensi : olim credo sacratum fuisse S. Benedicto, quia memoria traditione firmata est Toleti, eo confluere consuevisse S. Ildephonsi beatam matrem Luciam, et cum illis monialibus conversari Id.

12. De Sisebuto multa mentio est in Chronico S. Ildephonsi, Isidori, et in Historia Gothorum, in conciliis Toletanis, in Foro judicum, in Rodrico Toletano, et Palentino, et Luca Tudensi Grægorio Vasæo, Morales, Mariana, et aliis, Id.

16. Post Aurasium ponit Ildephonsus in sede Toletana Helladium : de quo ipse Ildephonsus in lib. De Viris illustribus, et alii. Id.

B 17. De Dulcidio nullus scripsit, præter hunc auctorem et S. Gregorium papam : vir fuit talis, quem sanctus doctor commendat. Id.

18. De Vincentio episcopo Carthaginis Spartariæ solus hic auctor. Id.

19. De Vincentio Baronius die vicesima septima Octobris in littera B, ubi mentionem facit hymni, quem se invenisse ait in breviario Toletano. Vide doctissimum P. Franciscum de Bivar ad Dextrum anno Christi 352. n. 4, p. 382 D. L.

21. De adventu Mahumeti in civitatem Cordubensem, præter hunc auctorem. Ildephonsus in Chronico, et Lucas Tudensis P. H.

24. Ex epistola Deusdedit Gordiano Hispalensi ;

Hispalensi per vim intruditur : S. Isidorus Malacæ exsulat, papa Deusdedit scribit epistolam ad Gordianum intrusum.

DCLV.

DCXVII.

25. Deusdedit hoc anno moritur : succedit Bonifacius.

DCLVI.

DCXVIII.

26. Opera Sisebuti regis Wisegothorum catholici, sedes Hispalensis S. Isidoro amico suo cum honore restituitur.

27. Assota civitas in Contestanis, et in confinio Bastetanæ, quæ quondam sedes episcopalis fuit destruitur.

28. Illici sancta Corona virgo Benedictina floret.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

hoc manifeste patet ex libris epistolarum summorum pontificum Romæ impressis : nec mirum aliqua tacuisse scriptores, quæ in dies magis tempus relegit. Idque confirmatur ex epistola Gothica manuscripta, quam habent Patres Augustiniani Salmanticenses, Artuhagi Gothi, Toletani monachi Augustiniani ad eundem Isidorum. Id credo factum per vim factionum Arianorum, et restituitur anno sequenti opera et potentia regis Sisebuti : credo durasse in exilio pauculos quosdam menses, post vero restitutum. P. H.

27. Assota civitas est in Batestanis, duabus lencis a Caravacca, ubi nunc *las Cuebas*, ubi ingentis civitatis vestigia cernuntur : unde Caravaccam lapis allatus inde est, cum nomine *Respubl. Assortanorum*, qui nunc est in ecclesia vetustissima loci pro frontispicio; de qua in nostra Geographia Hispaniæ. Ista dicitur a Ptolemæo *Asso* pro *Assota*. Fuit olim civitas episcopalis; quæ his temporibus vastata fuit. P. H.— *Assota civitas in Contestanis*. Hujus civitatis meminit Fr. Joannes Ægidius de Zamora his verbis : « Urbs Lacedæmon prope Caravaccam vel Theodomirum a Græcis, Assota ab Africanis venientibus ab urbe Assota, quæ nunc prope Melillam destructa dicitur Assota, conditur. » Disertius noster Julianus in *Adversariis*, num. 70. « S. Indaletius per oram Carthaginis habetur celeberrimus, qui dicitur prædicasse Assotæ, et Lacedæmone propinquis inter se urbibus, divisus fluvio Ripare intermedio, situs in duobus montibus : Assota ad ortum, et Lacedæmon ad occasum, » ubi loco *Ripare*, legendum ex Ægidio, *Quipare*. Quod ut pateat, ejus verba transcribam : « Capipa fluvius, vulgo Quipar, prope Carabum, vel Theodomirum, qui a fragrantia rosarum florumque vere novo quasi divinum odoramen, a venientibus a civitate Capipa in Africa, in ripa Magradæ fluvii dicta. » Iterum de iisdem civitatibus ibidem archipresbyter, II. 83, 84, 85 et 475. Notandum obiter sanctos Crispulum et Restitutum passos non procul ab eis, in oppido Caravaccensi, ut testatur Julianus dict. n. 84. Et in Hispania coronam martyrii reportasse scribunt Beda et Martyrologium Romanum die 10 Junii. Multa crudite cengerit Fr. Don Prudentius de Sandoval, episcopus Pampilonensis, in adnotationibus Tudensibus, pag. 17, et Licentius Joannes de Robles in libello *De Cruce Caravaccæ*, lib. I, cap. 2, fol. 5, qui hanc antiquam inscriptionem abhinc 85 annis Assotæ ruinas inventam dedit in lucem, situ obrutam diu, e rudibus erutam :

S. ÆMILI. M. F. NEP. QVIRINA. RECTVS. DOMO ROMA. QVI. ET. CARTH. ET. SILICITANVS. ET. ASSOTANVS. ET. LACEDÆMONIVS. ET. BATESTANVS. ET. ARGIVS. SCRIBA. QUÆSTORIS. SCRIBA. ÆDILIS, DONATUS EQVO PVBLICO AB IMP. CÆSARE. TRAJANO. HADRIANO. AVG. ÆDILIS. COLONIE CARTAGI. PATRONVS. REIPUBLICÆ. ASSOTANORUM. FIERI. JVS-SIT. EPVLO. ANVVO. ADJECTO.

Hanc urbem recenset Ptolemæus, decurtata tamen voce *Asso* : nisi cum Juliano in *Adversariis* num. 100 malueris « *Assonem* » et « *Assotam* » diversas civitates fuisse, conditas a civibus Assonis

urbis apud Asiam Minorem, cujus meminit S. Lucas in Act., cap. xx, num. 13 et 14; et cap. xxvii, n. 13. Fuit enim sedes episcopalis, ex Luitprando, num. 27. « Quæ quondam sedes episcopalis fuit, » et num. 38 « sedes Assotana, Bigastrum, quæ Murcia est, transfertur. » Exstat insignis lapis in hujusce rei irrefragabile testimonium, qui in agro Oriolensi repertus fuit, et continet veterem inscriptionem cujusdam episcopi catholici, litteris A et Ω, ornatum.

A. LEANDER SERVVS DEI EPISCOPVS. Ω.

S. ECCLESIE. ILLICITANÆ.

VEL. BELSENSIS. PROPE. FLVMEN. SECVRAM. EPISCOPVS. ET. ASSOTANÆ.

OBIIT. IN. PACE. ERA. DCC. XXIII.

hoc est, anno Domini 685. Duodecim annis ante confirmat in concilio xi Toletano : et in xii, quatuor annis ante ejus mortem, vi loco. Duobus ante mortem annis interfuit et confirmavit in xiii Concilio Toletano, et in Toletano xiv post Julianum pontificem primatem Toletanum confirmat. In xv concilio Toletano confirmat Emilia episcopus Elicitaniæ [*lego* « Illicitaniæ »] et Dotanæ, xxv loco, duarum sedium; sicut et Leander. Successit hic Leander Ubini Illicitano, qui confirmat, vel ejus vicarius Agricus pro eo, in x concilio Toletano, æra 694, hoc est, anno Domini nostri Jesu Christi 656. In Synodo Toletana, sub Gundemaro, æra 648, anno Christi 610, confirmat Sanabilis, sanctæ Ecclesiæ Elotanæ episcopus; et in vii Toletano concilio, æra 604, confirmat « Winibal. » his verbis : « Winibal [alii legunt *Vinibal*] Dei miseratione Ecclesiæ Illicitanæ, qui et Eletanæ episcopus, hac statuta definiens, subscripsi. » Utrobique emendandum autumat vir doctus *Assotanæ*, pro *Elotanæ* et *Elothanæ*. Crediderim (fas sit conjectari) episcopum Eliocrotensem, vel de *Lorca*, migrasse in episcopum Assotanensem. Fit namque mentio in concilio Illiberitano, æra 362 ante mille trecentos annos coacto, Successi episcopi Eliocrotensis. Et in synodo Gundemari, post trecentos annos, incipit fieri mentio episcopatus Assotanensis, et nunquam amplius Elotanensis vel Eliocrotensis. Unde datur locus conjecturæ, tum primum cepisse pontificium Assotanium, jam abolito prius Eliocrotensi, quamvis Julianus in *Adversariis*, num. 81, episcopos Bigastri, Assotæ et Eliocarotæ positos a S. Indaletio affirmet sic : « S. Indaletius prædicat Carthagine, Illicone, Assotæ, Lacedæmone, Eliocrotæ, ubi posuit episcopos. » De S. Indaletio, qui Eliocroth prædicavit, Fl. Lucius Dexter anno Christi 54, num. 4, ubi docte magnus ille et incomparabili doctrina vir, Hispaniæ decus et ornamentum, P. Franciscus de Bivar, refert Lucam Tudensem, ubi de rege Wamba, et Ambrosium de Morales, lib. x Hist. Hispan., cap. 32. De translatione sedis Assotanæ ad Bigastum, vide quæ notant ad num. 38. D. L.

28. *Illici*. Hodie *Origueta*, ex Antonini Itinerario, Valentia Carthaginem. De qua Pomponius Mela Plinius, Strabo, Ptolemæus, et alii, quæ sicui Illicitano nomen dedit olim, ut nunc, civitas episcopalis. Habet nunc episcopum D. Josephum Stephanum, virum morum sanctimonia, et multarum disciplinarum

DCLVII.

29. Mahumetus libros erroris sui in Arabia vulgat.

DCLVIII.

30. Mortuo Sisebuto rege Wisegothorum catholico, die octava Novembris, suffectus est illi Suintila.

31. Isidorus Hispalensis episcopus secundo concilio Hispali collecto præest, sub cuius disciplina multum Ildefonsus proficit.

DCLIX.

32. Bonifacium papam sequitur in sede Petri Honorius.

33. Ad Fauces Hispaniæ in Lusitania, vulgo *Gargantalaolla*, Magnus cognomento, Joannes abbas floret.

DCLX.

34. Marcus Maximus, monachus prius Benedictinus, et post episcopus Cæsaraugustanus, celebris post mortem habetur.

35. Mire floruit S. Coelestinus, vir in Hispania consularis, martyr sub Juliano, Romæ in carcere mense Maio mortuus cum aliis.

36. S. Leander, viso Constantinopoli templo S. Thyrsi, fecit aliud Toleti.

DCLXI.

37. Exacto Adalbaldo exarcho Ravennate, regnat in Italia Ariobaldus primus rex Longobardorum.

38. Sedes Assotana Bigastrum, quæ Murcia est transfertur.

DCXIX.

DCXX.

DCXXI.

DCXXII.

DCXXIII.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

cognitione non mediocriter præclarum. Ibi S. Corona, monialis Benedictina, sanctitate claret : de qua apud Molanum, Galesinum, et Martyrologium monachorum Benedictinorum celebris mentio ; et inter sanctas virgines nuncupatur die 24 Aprilis. P. H.

30. Sisebuto successit Suintila : ex Chronicis divi Isidori, Ildefonsi, Juliani, et ex recentioribus, Garsia Loaysa, et aliis. Id.

31. Quod Isidorus præfuerit Hispalensi et Toletano sub Gundemaro, et iv concilio Toletano, docent historia, et ipsa concilia : et quod Ildefonsus fuerit ejus discipulus, vide in Vita utriusque apud Rodericum Toletanum, Garsiam Loaysam, Vasæum, Garibayum, Morales, Marianam, et alios auctores. Id.

33. *Ad fauces.* In Lusitania oppidum est hodie *Gargantalaolla* : quas *Fauces* Latini vocant. Hispani *Gargantas* : ubi veterum Faucium mentio fit, et insunt ruinæ inter *Gargantum* et *Quacum* oppidum. Hic prædicavit S. Magnus discipulus S. Galli, de quo 6 Septembris sic Beda : « S. Magni confessoris discipuli S. Galli. » Maurolycus item : « Magni confessoris, » eodem die. Galesinus eodem die : « Ad Fauces, S. Magni confessoris, qui, S. Galli discipulus, divino prædicandi munere multorum animos ad pie agendum inflammavit, miraculorumque ac vitæ religiose actæ laude nobilis, in sanctos summipontificis Romani auctoritate ab episcopo Augustano ascriptus est. » Etiam in eodem die Molanus in Adnotationibus sic : « De Magno Gaspar Bruschius De episcopatibus Germaniæ. Lantho, alias Dantho, et iterum aliis Lantho dictus, xvi episcopus Augustanæ urbis anno Domini 870 canonizavit cum consensu Romani pontificis sanctum Magnum ; cujus vitam etiam Emerito monacho Elefancensi eximie docto describendam, et posteritati commendandam, commisit. » Hic Lantho fuit episcopus Augustanæ Emeritiæ tempore captivitatis ; de quo Julianus archidiacon. S. Justæ anno 870. Fuit hic monachus Benedictinus, vir doctus et eximie sanctus. P. H. — In Juliano M. S. archetypo P. Hieronymi Higuera legitur, uti edidi, sic : « Bento episcopus Cæsaraugustanus, vel Augustanus, auctoritate Adriani papæ refert in numerum sanctorum S. Magnum in oppido Lusitaniæ ad Fauces. Scripsit autem hic vir Dei eleganti stylo contra Iconoclastas hæreticos. » Ubi ex ea Molani notatione superius adducta, legendum, *Lantho pro Bento.* D. L.

34. De Marco Maximo multi scribunt, ipse in suo

Chronico, S. Isidorus in fine Virorum sanctitate et litteris illustrium, Trithemius : et in Concilio iii Toletano, quod celebratur sub rege Gundemaro, mentia fit multa : fuit ex ordine S. Benedicti, vir non minus sanctus quam doctus. P. H. — Adde : S. Braulio, Regimundus ad nostrum Luitprandum, et Luitprandus ad Regimundum, et in Chronico num. 22 ; Hellecas in Additionibus ad M. Maximum, Petrus Damianus sermone 8, in vigilia S. Benedicti ; Julianus noster in Chronico, num. 5, et multis in locis. Quos, et alios auctores congerit doctissimus F. Bivarius ad M. Maximum, in Elogiis auctorum qui cum laude Maximi meminerunt. D. L.

38. De hac translatione etiam Maximus Cæsaraugustanus. Etiam *Murcia* vocata est *Acarta* ex ms. Gothico monasterii Parracensis, sic ibi : « *Acarta Bigastrum.* Hic jacet Restis episcopus Vergaræ ; » ergo *Murcia* dicta est *Acarta*, et *Bigastrum* : et sic episcopi Bigastrenses pertinent ad Carthaginensem Spartariam. Huc ergo translata est sedes Assotana : quo credo translata fuisse Carthaginensem Hispaniæ, postquam excisa est tempore Leuvigildi, vel paulo prius P. H.

Sedes Assotana Bigastrum, quæ Murcia est, transfertur. Dixi ad n. 27 de *Assotana* civitate, et sede episcopali ; nunc de *Bigastro*, et *Murcia*, quæ eadem est, ut in nostro apparet Luitprando hic, et in Adversariis num. 87, et in Juliano in Adversariis num. 450. Bigastrensis sedes nomen habet ab oppido Bigastro. Bigastrum dicitur ἀπὸ τῆς βίαις, καὶ γαστρός, id est, a vi et ventre ; quia opportuna vis colendo et curando ventri in ea sit civitate. Aliunde deducit Luitprandus in Adversariis d. num. 87, ubi *Bigastrum* scribit, dictum quasi duplex castrum. Utrumque non abs re, cum civitas sit amœna, et nobiles strenuosque viros, pace belloque insignes ferat. Hæc est civitas Murcia, a voce myrto nuncupata. Plinius, lib. xv Natural. Hist., cap. 29, agens de dea Murcia : « Quin et ara vetus fuit (ejus sunt verba) Veneris Myrtæ, quam nunc Murciam vocant. » De aris Murciis meminit in Veiente apud Tusculanum, lib. ii, cap. 96. Festus eandem appellat Murciam, et sub Aventino sacellum habuisse tradit ; venit tamen corrigendus ex Plinio : nunc legitur in Festo : « Murciæ deæ sacellum erat sub Aventino, qui antea Murcus vocabatur ! » emenda, quæ antea Myrtea vocabatur. Vel intelligi, retenta vulgari lectione, montem Aventinum prius Murcum dictum ; quod non probo. At Murcia suum deduxit nomen, quia homines præ

delictis murcēidos reddebat. Divis Augustinus, De Civitate Dei, lib. iv, cap. 16, « deam Murciam, quæ præter modum non moveret, ac faceret hominem, ut ait Pomponius, murcidum [vel murcum] id est, nimis desidiosum et inductuosum. » Tertullianus, lib. De Spectaculis, cap. 8, deam Murciam recenset, quam esse deam marmoris dicit, forte quia desidiosi, quibus præsidebat, veluti marmorei sunt; seu emendandum *marmoris* in *amoris*: hoc enim nomen Veneri convenire videtur. Ita Pamelius, cujus vestigiis insistit Cerda, reprobaturque Turnebum, qui, lib. xxii Advers., cap. 13. *marcoris* scribendum putat. Murcia, seu Myrter, conciliabat apud veteres amorem; apud quos per myrtum, mutuam amorem viri et mulieris, significari in conjugio certum est. Quare Plinius, lib. xv, cap. 29, scribit Romanos et Sabinos verbera ac myrto conjuratos amice, dum Sabinas illi ad conjugium rapuissent: et ex tribus myrti generibus, *Sancta*, quæ ἀγία Græcis dicebatur, conjugii dicata fuit. Hinc Catulli lectio firmanda in epithalamio Juliae et Manlii; qui bene auspiciatus ex nuptiis, ramusculos sanctæ myrti illis dat:

Floridis velut enitens
Myrtus hægia ramulis,
Quos Hamadryades deæ
Ludicrum sibi roscido
Nutriunt humore.

Docte F. Fortunatus Scacchus, ordinis Eremitarum S. Augustini, in sacrorum Elæochrismis, Myrothecio primo, cap. 51, pag. 495: « Murci, inquam, apud Romanos dicebantur, qui, ut vitarent bellum et pugnae congressus, pollices sibi amputabant. » Et hunc invaluisse morem in Italia, auctor est Ammianus, lib. xv, extremo de Gallis loquens: « Ad militandum omnis ætas aptissima, et pari pectoris robore senex ad proclivum ducitur, et adultus; gelu duratis artibus, et labore assiduo, multa contempturus et formidanda: nec eorum aliquando quispiam, ut in Italia, munus Martium pertimescens, pollicem sibi præcidit; quos joculariter murcos appellant. » Exemplum apud Suetonium in Augusto, cap. 24. « Equitem Romanum, quod duobus filiis adolescentibus causa detrectandi sacramenti, pollices amputasset, ipsum bonaque subiecit hastæ: » ubi Lævinus Torrentius. Meminit etiam Quintilianus, lib. viii Instit. Orator., cap. 5, cujusdam gladiatoris, cui, ut non luderet, pollicem amputavit soror, his verbis: « Ut in eum, quem sæpius ludo redemerat soror, agentem cum ealationis, quod ei pollicem dormienti recidisset: Eras dignus ut haberes integram manum. Sic enim auditur, ut depugnaret. » Legi jamdiu, pene puer, in Martiale ad Spectac. librum: « Sic enim ad digitum depugnaret. » Paulo namque inferius scribit orator: « Contra eandem sororem gladiatoris, cujus modo feci mentionem: At digito pugnavi, » reponendum: « Ad digitum pugnavi. » Quique (si excurrere licet) pollicem sibi præcidebant, reierant læsæ reipublicæ. Fortunatian., lib. ii Rhetoricorum de Achronio: « Decem milites belli tempore pollicem sibi amputarunt, rei sunt læsæ reipublicæ. » Noster Liutprandus in Hist. PP. in Innocentio, « Murcorum » vocem oblivioni minime tradidit. « De indigentia clericorum, » inquit, « querimoniam facienti, cum aliquos murcos [lego murcios] aliquos digamos, habere diceret; respondit, illum qui volens partem digiti sui absciderit, juxta canones non posse admitti ad clerum. » Quæ est epistola Innocentii quarta ad Felicem Nucernianum, affertque Franc. Lindenbrogius ad lib. xv Ammiani, pag. 45. Ad hanc pollicis abscissionem respexisse videtur Arius Menander J. C. in l. « Qui cum uno, 4 §: eum, qui filium, 12, π, » De Re militari; « eum, qui filium debilitavit, dilectu [lege delectu] per bellum indicto, ut inhabilis militiæ sit, præceptum divi Trajani deportavit: » ubi Dionysius Gothofredus littera O explicitis verbis explanat. Constantinus imperator, in lib. i, C. Theodos. De Filiis militarium, lib. vii, dum eos, qui se sponte,

resectis digitis, bello inutiles fecissent, cæcis civitatum addixit. Verba sunt: « Jubernus, si ad militiam inutiles resectis digitis judicentur, curialibus sine aliqua ambiguitate muneribus atque obsequiis aggregari. » Id vero alii principes vetuere in lib. iv in eodem Cod. Theodosiano, tit. De Tyronibus: « Eos, qui amputatione digitorum castra fugiunt, secundum divi Constantini decretum tua sinceritas non sinat manus deformatione defendi, siquidem possent in quacunque reipublicæ parte prodesse, qui se sponte truncaverunt. » Videndus Cujac., lib. xv, Observat. ultima, et addenda capita 21, 52, 23 Canon. Apost. iidem « Murcii, » labente imperio, et lingua Latina, « Murcinarii » dicti sunt. Isidorus in Glossar. *Murcinarius, mutilus*: ab Italis *poltrones* nominati; quasi pollice trunci: et vocabulo Italo-Latino *pultrones*. S. Franciscus, tomo I Opusculorum, in opusculo De vera et perfecta Lætitia, p. 94: *Redite hinc, pultrones*. Late Meursius Exercitat. Critic., parte ii, cap. 2, pag. 67. Savaro ad Sidonium Apollinarem, lib. i, epist. 2, pag. 12. *Murcii* ergo delicati, et eorum dea *Murcia*. Amœnitates enim ei bene conveniunt: nam aeris temperies, aquarum ingens copia, ubertas, opes, divitiarum abundantia, horti, nemora, fontes, faciunt omnium urbium totius orbis indulgentissimam: sui que habitatores, forte etiam, et armorum exercitationi habiles, munitissimam reddunt.

Bigastrum successisse *Carthagini* insinuat Garsias de Loaysa ad concilia Toletana, ubi in explanatione aliquorum nominum antiquorum scribit: *Acarta Bigastrum*, id est, a *Carthagine Bigastrum*: collocaturque inter Illicem et Carthaginem; et sic est *Murcia*, vel *Bigastrum*, inter Carthaginem et Oriolam, quæ est Illicis. Videndus Loaysa ad concilium apud Lucum a Theodomiro principe habitum, pag. 151, verbo *illicis*. *Bigastrum* præterea partiebatur terminos cum Urci et Illice. Sic invenitur in divisione terminorum a rege Wamba. « Urci teneat a Gesta, usque Carthaginem, et a Pugilla usque Losolam, Illicem a Pugilla usque Losolam » Losola est hodie *la Losilla*, quæ dat nomen hospitio campestri euntibus Murcia Toletum; vulgo, *la venta de la Losilla*. Hinc patet, inter Carthaginem et Illicem concludi terminos episcopatus Bigastrensis. Juvat etiam, quod porta Illicitanæ civitatis, quæ Murciam ducit, nunc vocatur *Puerta de Magastre*, id est, quæ itur *Bigastrum*. P. Joannes Mariana, maximus inter magnos antiquitatum indagatores, lib. vi Hist. Hispan., c. 15, « *Bagastra*. Hujus urbis nullum vestigium exstat; tantus versus Origuelam sita fuisse putatur, tum ex locorum ordine, tum ex portæ Migastri nomine [*Hispane scripsit, de Magastro*] quæ in ea urbe est indicio. » Erudite de eadem porta doct. Franciscus Martinez in libello Antiquitatis Origuelæ, cap. 3, pag. 154, B. Accedit item testimonium Rasis historici Saraceni, qui inter episcopatus subjectos Toletano enumerat Murciensem anno 900. *Bigastrensis* ergo sedes, Murciensis est: atque Murgensis civitas, et *Bigastrum*, eadem. Et, ut nulla reliqua sit deinceps legentibus dubitatio, audiamus Julianum in opusculo de Eremitariis, n. 14: « Eremiterium S. Mariæ de Arraxaca (*sic ibi legendum*) *Murciæ*, quæ tempore Gothorum dicta est *Bigastrum*, quo translatus est episcopatus Carthaginensis Spartariæ; et in dicto eremiterio baptizati sunt S. Leander, et Theodosia soror ejus, prior uxor regis Wisegothorum Leovigildi, mater sanctissimorum regum Hermenegildi martyris, et Riccaredi regis pientissimi religiosissimique: quos baptizavit Dominicus [*lege Domitianus*] primus hujus nominis episcopus Carthaginensis. Et fuit ecclesia Muzarabum post captivitatem *Murciæ*, tempore Maurorum. » Hic episcopus confirmavit sexto loco in ii concilio Toletano, et fuit antecessor Liciniani; cujus nomen in catalogo episcoporum apponit rex divus Alfonsus Sapiens in sua Hist. generali, ii parte, cap. 51.

DCLXII.

39. Moritur in prælio Heraclius imperator Romanus.

40. Reversus Hispali Ildefonsus Toletum; eum archidiaconum suum Helladius facere volebat. Ille vero cedens sæculo, vitam agit in monasterio Agaliensi, quod in suburbio Toleti est (ut nosti) septentrionem

DCXXIV.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

Antiquam autem esse civitatem Murciam, docet situs, fluminis commoditas: qui propter ingentes, quas affert incolis commoditates, vocatur Græcis Theodorum, hoc est, donum Dei: de quo Liutprandus in Adversariis, num. 296, et Leandrum Theodosiamque ibi natos. Quod indicat manifeste sæculo illo Gothorum, principem fuisse civitatem, nec casui tribuendum, quod Theodora bis in ea peperit, sed quod ibi domicilium haberet. Et quod caput est, M. Maximus auctor, qui ante mille annos scripsit, urbem vocat *Murciam*, anno Christi 534: « Murciæ, quæ Bigastrum Gothis dicta est. » Commentator Græcus, agens de rebus Pomponii, pro *Urci*, legit *Murci*, et *Murgis*, vel *Murcis*. Venit iterum, et est mihi sæpe vocandum ad partes concilium apud Lucum, pag. 138, ut una fidelia duos parietes dealbare videar. « Urci hæc teneat: de Egesta usque ad Carthaginem: de Gastri usque ad Mundam. » Ego sic legerem: « Urci hæc teneat: de Egelesta usque ad Carthaginem: de Bigastri usque ad Mundam. » Sic etiam legendum in Juliani Advers. num. 346. « Erat oppidulum Egesta [*lego Egelesta*] non procul oppido Portilla; » et n. 484: « Et Egesta [*scribe Egelesta*] oppidum Cuevas, prope Portillam, ex ruinis Egelestæ factum; » iterum num. 364: *Portilla*, vel *Portillæ*, oppidi invenitur nomen in quodam regis Sanctii diplomate, æra 1077, id est, anno Domini 1039, quod refert Ambrosius Morales ad lib. II Memorialis sancti Eulogii, cap. 7, num. 8, pag. 59, et in ipsomet Juliano in Adversar., n. 484: « In divisione episcopatum, inquit, regis Wambæ, in episcopatibus, Ælitano, Secura, nomen habet Montania; est Montania Ningida, et Egelesta. Oppidulum Cuevas, prope Portillam, ex ruinis Egelestæ factum. » Ex his corrigendus locus Juliani in Adversariis, num. 30, ubi si non eadem (in quam sententiam murgis inclino) Urci, et Almeria prope inter se sitæ: « Urci, in Tarraconensi provincia, quæ nunc [*Almeria*] dicitur, in littore maris Mediterranei, non procul Carthagine, sedes episcopalis fuit; ubi S. Indaletius episcopus, discipulus sancti Jacobi, prædicavit. Partitur terminus cum episcopatu Bastetano per [*Egelestam*] nunc *Velezblanco* dicitur, cum Bigastro, scilicet Murcia, et fluvio et oppido Munda. » Dixerat prius in Adversariis Liutprandus, num. 294: Agnoscit hoc ipsum idem Julianus in expugnatione Almeriæ, quam verbis descripsit; et digito ad fontem intenso, mihi demonstravit doctissimus P. Franciscus Bivar excusos a Don Fr. Prudentio de Sandoval in Hist. imperatoris Alfonsi VII. Requirebam prius ego in editione Juliani, monitus ab ipsomet in Adversariis, num. 482, et a P. Portocarrero societatis Jesu in aureo suo libello De decessu B. Mariæ virginis, fol. 91, uti in epistola prosphonotica dixi; et non solum jam excusos, uti dixi, vidi, sed habeo manuscriptos cum Historia imperatoris Alfonsi VII, concinnata a nostro Juliano; quam, si per temporis angustias licuerit, evulgabo, Agnoscit, inquam, Julianus, dum agens de Almeriæ oppugnatione, in qua, veluti inter stellas luna minores, emicuit virtus comitis Pontii, ait:

Ecce ipse parat præ se (*f. per se*) sua vina propinat
Mililibus lassis, dum tollitur horrida cassis:

Mauris est pestis, fuit Urci (*lege Urci*) postea testis.
Sumitur hoc castrum, sed et Urci, sternitur ipsum.

Hinc iterum noster archipresbyter in Adversariis, num. 363, illustrandus. « Et quia dictum est passum S. episcopum de *S. Indalatio* agit Urci, ubi, ubi fuit episcopus, et repertum est corpus ejus Almeriæ, a quibusdam antiquis deceptis, vocata est Almeria Urci. » Non eandem fatetur, *Urci* et *Almeriam*; sed non

A longe dissitas necesse est ut agnoscat. Primum ex dicto, num. 363, in Adversariis; apertius, num. 482. « Hic (hinc) destructa urbe (*Urci scilicet*) Christiani sedem mutarunt, et tulerunt secum ad Almeriam corpus S. pontificis et martyris in Urcitania urbe passi anno 3 Neronis. Colitur die decima quinta Maii. » Firmant secundum versus et notæ, quas luci dedit archiepiscopus Garsias de Loaysa in concilio apud Lucum, pag. 264. Ait enim, in monasterio Parasses, in quo antiquitus vita canonicorum regularium sancte floruit, et tunc observantia divi Hieronymi, dum noster rex catholicus Philippus II ibi moraretur, incidisse se in librum manuscriptum membranaceum, ubi legebatur: « Urci, quæ modo Almeria vocatur; inde versus:

Insistens operi, venit Indaletius Urci,
Quæ post mutata, fuit Almeria vocata. »

B D. Ferdinandus de Mendoza, vir apprime doctus, in suo concilio Illiberitano, lib. I, cap. 44, fol. 97, hanc secutus opinionem, scribit: 16 *Januarius Urci*. *Alias Virgi*. vulgo *Almeria*. De S. Indaletio, Urci et Almeria, plura congerit, et docte, abbas divus Joannes Briz in Historia S. Joannis de la Peña, lib. III, cap. 28, usque ad finem libri.

Denique, ut tam longo excursui finem jam imponam, sciendum est, dum Hispania venit in potestatem Saracenorum, habuisse hoc nomen Murciam, uti ex Rase refert Morales, lib. XII, cap. 22, plena manu Franciscus Cascales in Murciæ descriptione, cap. 1.

De *Bigastro* et *Murcia* iterum Julianus in Adversariis, n. 86, ubi de sanctis Rustico et Crispulo, de quibus Joannes de Robles in libello De Cruce Caravaccæ, lib. I, cap. 2, fol. 5, et D. Fr. Prudentius de Sandoval, episcopus Pampilonensis, in Antiquitate Tudensis Ecclesiæ et civitatis, fol. 17, col. 1 et 2. S. Crispulum autem fuisse amicum M. Val. Martialis asserit Julianus in Adversariis, num. 4. Nec Chronologia resistit; Martialem namque sub Nerone etiam vixisse plures docent (sub quo passus Crispulus) inter eos Matthæus Raderus, Societ. Jesu presbyter, in comment. ad Martialem, tertiis curis, in ejus Vita, pag. 3.

Pro corollario idem Julianus in Adversariis, num. 365: « Finis hujus episcopatus Urcitani, Munda fluvius, ubi influit in Taderem, vel Securam, Carthaginem et Murciam, dictam olim Bigastrum, et castrum Dotanæ, nunc Totanæ; » et num. 66. D. L.

39. Non est hic, Heraclius imperator Augustus, de quo num. 44; is enim nec hoc anno, nec in prælio obiit, sed, ut animadvertit Liutprandus, anno 642, infra num. 72; ubi, non ex adversione, sed consulto dixit, Heraclium, qui crucem restituit, mortuum fuisse; quasi discriminans ab isto Heraclio, duce Romanorum; cujus, scriptores vitæ Mauritiæ imperatoris, meminere. Quos inter micat, uti luna inter minores stellas, noster Petrus Mexia, nobilis Hispanus, in suis Cæsaribus, in Mauritiæ Vita. D. L.

40. De reditu sancti Ildefonsi Hispali in urbem Regiam Toletum crebra mentio est in Vita ipsius Ildefonsi, a Cixila et Juliano episcopo Toletano scripta. Ubinam fuerit monasterium Agaliense docuimus latius in Historia ecclesiastica urbis Toleti, et ideo non est opus hic pluribus de hoc situ agere, maxime cum hic Liutprandus satis id graphice declaret; doceatque, sub Bonito pontifice Toletano se fuisse tunc in ea urbe, et cum abbate Agaliensi magnam usum habuisse. P. H.

versus, non procul a Tago flumine, et a Prætorienti templo S. Leocadiæ extra muros in planitie; quod ego, dum Toleti fui, frequenter inveni. Et etiam alterum, Agalliensis hujus coloniam ad pagum Buralganiam [*leg.* Benalfaviam] a Mauris dictum, plusquam tria milliaria a Toletis distans. Sed in priori (quod non procul ab eremiterio S. Susannæ prope Tagum fuit) S. Ildefonsus vitam egit; quod, ut dixi, sæpius inveni, cum fui subdiaconus Toletis sub Bonito I hujus nominis Toletano archiepiscopo, prius abbate Agalliensi.

41. Tonantius, episcopus Palentinus, vir sanctus, moritur.

DCLXIII.

DCXXV

42. S. Helladius, episcopus Toletanus, vitæ sanctimonia et eleemosynarum in pauperes misericordia clarus habetur.

DCLXIV.

DCXXVI.

43. Primogenius patriarcha Gradensis floret multum.

DCLXVII.

DCXXIX.

44. Imperator Heraclius, repetita cruce, ex Perside in sanctam urbem Jerosolymitanam triumphans intrat.

DCLXIX.

DCXXXI.

45. Protasius, episcopus Ambraciensis in Lusitania, prope Laconimurgum murificis floret virtutibus.

DCLXX.

DCXXXII.

46. Prima die Maii moritur sancte compositeque Toleti Arthuagus, monachus Augustinianus, Scislæ Toletanæ

47. Hoc tempore floret Orosius, episcopus Elborensis, in Carpetania.

48. Justus, diaconus sæcularis S. Helladii episcopi Toletani, Hispaniarum primatis (ut cæteri fuerant,

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

41. De Tonantio S. Ildefonsus. Fuit vir egregie pius ac doctus; præfuit Ecclesiæ Palentinæ: mortuus est anno Domini 624. P. H.

42. Fama longe lateque diffundebatur per omnes Hispaniæ partes sanctitatis beatissimi pontificis Helladii, præcipue tamen eximie cujusdam largitatis in pauperes. Sic S. Ildefonsus in ejus Vita verbis quidem magnificis: « Miserationes, eleemosynarumque copias, inquit, tam large egenis intulisse probatur, ac si de illius stomacho putasses inopiam et artus descendere, et viscera confoveri. » P. H.

45. De Ambracia in Lusitania, quæ nunc *Placentia*, jam sæpe alias. De Protasio vero episcopo hoc non legi alias. P. H. — *Protasius episcopus Ambraciensis*. Ambracia oppidum, dictum *κατ' ἐξοχήν* municipium, Sic Julianus in tractatu De eremiteriis, num. 16: « Quod oppidum Ambracia, per emphasin dictum est municipium. In concilio Illiberitano confirmat archipresbyter Eucharius a municipio. Qui hoc tempore, scilicet conditi templi, dicitur fuisse episcopus, vir apprime sanctus et doctus. » Agens de eodem Eucherio, qui inter presbyteros decimo tertio loco astitit in concilio Illiberitano. D. Ferdinandus de Mendoza *Municipium Calagurrim* esse auctum, lib. 1, cap. 44, fol. 97; D. Gregorius Lopez Madera in monte sacro, cap. 23, fol. 92, pag. 2, *municipium Florentinum Illiberitanum* esse asserit. P. Franciscus de Bivar ad Dexterum, anno Christi 300. Comment. 1, n. 5, *municipium Albense* explicat, quod *Arjona* nuncupatur. Illuxit Julianus, et tenebras ab antiquitate offusas pellit. De Ambracia urbe idem doctissimus P. Franciscus de Bivar in Dexterum anno 268, num. 4, pag. 294, ubi hanc civitatem Græcos condidisse scribit; et noster Julianus docet in dict. num. 16, his verbis: « A Constantini tempore, post datam Ecclesiis pacem, sumptibus reginæ Helenæ sanctissimæ ædificatum ex templo Berecinthiæ (Matris deorum) eremiterium S. Mariæ Fontis dominarum apud Ambraciam urbem. » Ubi obiter animadvertendum, duo dixisse Julianum; et eremiterium a Constantini imperatoris temporibus ædificatum, et post ibidem habitasse moniales ordinis S. Benedicti. D. L.

46. De Arthuago, monacho Augustiniano, agit multis Hieronymus Romanus in Historia, quam luculenter de suo ordine scripsit. P. H.

Arthuagus. Julianus in Chronico, num. 325, anno Christi 659: « Hoc tempore Januarii moritur To-

leti Arthuagus, monachus Augustinianus, vir apprime fervens zelo Dei. » M. Maximus anno Christi 584. « Arthuagus Gothus, ex ordine S. Augustini monachus, Scislæ Toleti floret sanctitate. » Ambrosius de Moral., lib. XII, cap. 18; Rodericus Carus, musis charissimus, in Maximo, anno 584, pag. 202; B. Gabriel Pennotus in Hist. tripartita clericorum, canonicorum, lib. 1, cap. 56, num. 1 et 2 qui nostrum refert. P. M. Joannem Marquez, cap. 11, § 2, in lib. De Ordine S. Augustini; nostrum itidem non amandet Liutprandum, et suum antagonistam aggredietur. Chronologia discrepat inter auctores. D. L.

Scislæ Toletanæ. De Scisla, vel Sisla, seu Cisla, monasterio Toletano, inf. num. 293, Joannes Beuter, et Escolanus in Hist. Valentini; Joseph Seguntin. in Hist. ordinis S. Hieronymi; Alcoer et Pisa in Histor. Toletana; ex antiquis, Julianus in Tract. De eremiteriis, n. 9. « Monasterium S. Mariæ Cislæ, tempore Gothorum ab Augustinianis monachis possessum a rege Athanagildo, a quo sese dicunt descendere Pantois, et ideo sunt Patroni hujus eremiterii. » Marcus Maximus anno Christi 562. « Monasterium Scislæ S. Augustini ab Athanagildo rege Wisogothorum Toleti ædificatur. » Late et erudite probat P. M. Joannes Marquez in lib. De Origine ordinis S. Augustini, cap. 11, § 2 et 3, cum quo pugnat Pennotus, lib. 1 De clericorum regularium hist., cap. 57, § 6, et Fl. L. Dexterum, M. Maximum, Liutprandum expungit; quamvis in textu Bivariensi testimonium Fl. L. Dextri adductum a Marquez non inveniam. Id.

47. De Orosio, Elborensi episcopo in Carpetania, et de episcopatu Elborensi vel Talabricensi, alias multis egi; nunc ejus episcopatus manet vestigium in archidiaconatu Talabricensi, qui docet olim ibi fuisse sedem episcopalem, Dicta est Talabrica, vel Elbora, antiquitus Aquensis civitas, a multitudine bonarum aquarum, quæ passim per vicos cernuntur. P. H.

Hoc tempore floret Orosius, episcopus Elborensis, in Carpetania diaconus. Julianus d. num. 325: « Floret tunc Orosius episcopus Elboracensis, sanctus, ac doctrinæ laude præclarus. » D. L.

48. Duos ponit hic Justos in Ecclesia Toletana, sed utrumque episcopum; alterum Toletanum, virum sanctum, doctum et valde religiosum; alterum vero diaconum S. Helladii, non ejus successorem. Præter ea, quæ dicit hic Liutprandus, et n. 51 et

a S. Elpidio, Juliano, Saturnino, M. Marcello Eugenio) eidem sancto pontifici molestus ludibriis, diceris, et malo linguæ, infelicissimo genere mortis malam vitam finivit, episcopus Gallus.

49. Hoc anno die 18 mensis Februarii sanctissimus pontifex, Toletanus Helladius, grandævus, sancte decedit.

50. Fides Christi a discipulis S. Jacobi primo centenario predicata, Canariæ crescit. Patitur S. Avitus in Canaria, et in insulis adhuc durat.

51. Eligitur præsul Toletanus S. Justus, monachus Benedictinus, ex monasterio Agaliensi, rector patrimonii; hic longe alius a sæculari. Qui vir sanctus, pius, innocens et optimis moribus instructus, præest tres annos suis monachis.

52. Sub hoc præside Justo, rege Wisegothorum Sisenando, coacta est IV synodus Toletana, 62 episcoporum virorum excellentium gravitate, litteris et moribus; præfuit S. Isidorus.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

52. Id ex ipso manifeste colligitur Ildefonso, cujus verba bene considerata, inter utrumque Justum ponunt discrimen. « Rursus cum Helladio episcopo sedis ejus Justus diaconus fastu superbiæ insultaret, post mortem equidem sui pontificis vixit episcopus, et ipse tabefactus; sed in reprobum versus sensum, ob intemperantiam morum, a ministris altaris sui dormiens strangulatus laqueo expiravit. » Revera si hic justus fuit archiepiscopus Toletanus, non solum disceret, *post mortem sui pontificis vixit episcopus*, sed adderet, *ejus successor*: quemadmodum agens de Justo Toletano, sic ait: « Item cum successor ejus Justo episcopo, » etc. Quia cum esset abbas, vel rector Agaliensis, vocatus est ad sedem Toletanam immediate post Helladium. Quomodo ergo potuit esse diaconus Toleti simul, et abbas Agaliensi? Hæc munera adeo negotiosa sunt, ut unum cum altero nullo modo ab eodem præstari possit. Sic cum S. Ildefonso in Agaliensi monasterio tertius post illum S. Helladium rector est factus, « exstitit rector annis tribus. » Sed dices: Ex monacho factus est diaconus Toleti, et postea factus est abbas Agaliensis. Rem illis temporibus mihi narra inusitatam, ut videri potest in Eugenio monacho, qui vocatus ad Ecclesiam Toletanam cum Helladio, et ab eodem Helladio, nunquam ad monasterium reversus est; et hoc id non fuit abbas Agaliensis: sicut etiam idem accidit M. Maximo, monacho Benedictivo Cæsaraugustano, qui ex archidiacono Cæsaraustanæ Ecclesiæ, ac S. Mariæ Pilaris, nunquam ad monasterium reversus est. Sed præstat S. doctoris Ildefonsi verba concepta subjicere, quæ sunt hæc: « Hunc, scilicet Eugenium, secum Helladius a monasterio tulit ad pontificatus tractus, qui rursus ab eo clericalibus institutus ordinibus, sedis ejus post eum tertius rector accessit. » Adde, quod Justus non fuit sacratus ab Helladio, nisi lector. Sic S. Ildefonsus. « Eugenius, discipulus Helladii, collector et consors Justus. » Ergo factus simul cum Eugenio lector. Quarto, quomodo sibi contrarius esset S. Ildefonsus, qui dixerat in proœmio de Justo illo sic: « Cum Helladio episcopo sedis ejus, Justus diaconus insultaret, post mortem quidem sui pontificis vixit episcopus: et ipse tabefactus; sed in reprobum versus sensum, ob intemperantiam morum, a ministris altaris sui dormiens laqueo strangulatus expiravit? » Quasi denotaret in peccato mortali decessisse hunc Justum intemperantem, superbum, peculantem. Quomodo ergo, si hic ipse est qui fuit archiepiscopus Toletanus, dicit de illo in Vita S. Eugenii: « Et bonum meritum senis, qui duobus discipulis, sanctisque filiis, Ecclesiæ Dei hereditatem meruit relinquere gubernandam? Quomodo ergo, si intemperans moribus pessimusque mortem oppetiit, vocat eum sanctum filium Helladii? Sint ergo duo Justus, dissimiles statu, moribus, cursuque vivendi; alter laicus, alter monachus; alter intemperans, alter ab infantia sanctis moribus imbutus: uterque tamen episcopus post Helladium; alter Toletanus, ejusque successor in sede primatæ; qui fuit sæcularis creditur a nonnullis, Accitanæ Ecclesiæ fuisse pontificem; confir-

matque in Ecclesia Toletana concilio Toletano VI, num. 44, ann. 638, septem annos post mortem sanctissimi pontificis Helladii. Interfuerunt Clarentius et Serpentinus. Potuit esse alterius Ecclesiæ; sed quod hic sit, nomen et temporis propinquitas multum faciunt. Sed revera, si talis fuisset Justus, non tacuisset S. Ildefonsus in ejus Vita, ubi sic: « Justus post Helladium, discipulus ejus, illique successor, vir habitudine corporis ingenique meritis decorus atque subtilis: ab infantia monachus; ab Helladio ad virtutem monasticæ institutionis affatim educatus pariter et instructus, in Agaliensi monasterio tertius post illum rector est factus: exstitit rector annis tribus: tempore Sisenandi obiit: qui rex post hunc die nono decimo defunctus abscessit. » Præterea, cum regerentur monasteria consilio ductuque pontificum Hispanorum, non est credibile, sanctissimum et innocentissimum virum Helladium assensum præbiturum, ut homo nequam, et superbus, ac insolens, et malis moribus præditus, sufficeretur regendo monasterio, ubi tantopore florebat disciplina monastica, et vigor sanctitatis, quem diutius servavit ordo Benedictinus. Neque enim id ratio, prudentia et amor erga suam religionem ullo modo patrentur. Ex quibus rationibus colligitur male lapsos esse scriptores, qui tam incuriose legentes S. Ildefonsum, ex duobus Justis unum injustæ consuerunt, et tam manifestam labem notamque S. Ecclesiæ Toletanæ, et ordini sanctissimo Benedictorum asperserunt; non certe dedita opera, sed per incuriam, Expediret itaque bonos auctores non dormitantes, sed vigiles et vehementer attentos percurrere, locaque cum locis conferre. In quem ego simul errorem incidissem, nisi Luitprandus, auctor diligens, et acri vir judicio, mihi nunc aurem vellicasset. Scipsit nonnulla ad Achilanem abbatem Agaliensem. P. H.

49. Mors S. Helladii fuit initio regni Sisenandi, hoc est, anno 631. Celebratur ejus festum in Martyrologio noviter Romæ edito, die 18 Februarii, de quo S. Ildefonsus, lib. De viris illustr., et Rodericus, lib. II, cap. 7. Sic venerabilem Helladium, Toletanæ scilicet metropolitanum episcopum, sanctitatis præconio præfulgentem Ecclesia veneratur, cum summus pontifex Martyrologium auctoritate sua toti proponat Ecclesiæ, ut ii solum habeantur sancti, qui hic sunt scripti, et hoc est canonizare sanctos: nam quid est canonizare, nisi aliquem sanctum toti proponere Ecclesiæ Dei, habendum, colendum et nominandum sanctum? Hoc fit, quatenus in universa Ecclesia proponitur S. Helladius. Ergo jam est canonizatus, de quo non fiebat ullum in Hispania officium, ut nonnulli viri docti conqueruntur. Moritur S. Helladius die octava decima Februarii, anno 632, primo anno Sisenandi, qui cæpit ab die 6 Septembris; deflexerant jam sex menses; præfuit annis tribus, mensibus sex, ab initio circiter Martii usque ad duos dies vel tres Septembris. Igitur fuit rector patrimonii annis tribus, ex Ildefonso; et sex mensibus pontifex Toletanus, ex Luitprando; cui multum debemus. H. H.

52. Hæc synodus affertur a divo Garcia Loaysa, ex libris Gothicis manuscriptis; ibi confirmat Justus

DCLXXII.

53. Honorius papa obiit iii Idus Octobris; sedit in Petri sede annum unum, meuses septem, dies vero octodecim.

DCLXXIII.

54. Alexandria et Ægyptus a Saracenis [*al.*, a Saracenorum duce] dure captæ.

55. Justus, archiepiscopus Toletanus, monachus Benedictinus, vir magnæ religionis, sancte moritur tertia die Septembris.

56. Sisenandus, rex Wisegothorum catholicus, moritur Toleti 22 Septembris; sepelitur in æde S. Leocadiæ prætoriensis.

57. Cintila eligitur in locum Sisenandi, sub finem mensis Septembris; vir acer, et armorum exercitatione strenuus.

58. Eligitur Eugenius in locum Justi, Toletani archiepiscopi.

59. Eugenius die vicesima quinta Octobris consecrat, inungit et coronat regem Cintilam [*al.*, Chintilanem, *ex ms.*] in præsentia multorum episcoporum et aulicorum, in æde S. Leocadiæ urbanæ.

DCLXXIV.

60. Kalend. Decembr. habita, est v synodus Toletana in basilica S. Leocadiæ confessoris, anno primo serenissimi regis Wisegothorum Flavii Cintilani.

DCXXXIV.

DCXXXV.

DCXXXVI.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

episcopus Toletanus: habita est anno 633, Decembris die 9 S. Leocadiæ, et in ejus ecclesia, scilicet in basilica. Qui annus erat tertius regis Sisenandi; primus cœperat ab die 8 Septembris; secundus finitus erat anno 633, die 8 septembris. Ab hoc die incœperat tertius regis Sisenandi, fluxerant illius anni tres, mensis et dies unus; et, ut celebrior esset festivitas S. Leocadiæ eo die in ejus S. martyris basilica (credo in parochiali) habita est 62 episcoporum synodus. P. H.

55. Justum defunctum anno Domini 636, die tertia Septembris, id est, annis et aliquot mensibus post felicem discessum S. Isidori, episcopi Hispalensis, credo sepultum in Agaliensi monasterio; nisi mavis, in æde prætoriensis S. Leocadiæ, ubi S. Helladius. Hic a Marieta et Prudentio Sandovalio ut sanctus habetur.

Nondum note satis terris, notissime cœlo,
Heu! moreris gentis gloria, Juste, tuæ.
A puero es monachus Benedicti castra secutus,
Discipulus sancti charior Helladii.
Iria te genuit, Toletum nutrit in arctis
Ordinis obsequiis, et vocat ad cathedram.
Agahensis eras prius in pictate palæstræ,
Altus ad egregias inde vocaris oves.
Doctus, amans æqui, castus, moderatus, honestus,
Sobrius, ingenio, religione vales.
Ut fueras solers abbas, sic providus ipse
Præsul, et officio sic in utroque decens.
Te vocat Alfonsus sanctum, sanctissimus idem;
Dignus es, et compar præsulis Helladii.
Tertia lux meritum Septembris te intulit astris:
Leocadiæ in templo busta parata tibi.
Diaconum qui te credunt vixisse beati
Helladii, falli arbitror hos nimium
Hic lector fuit Helladii; sanctissimus abbas
Dum regit Helladius, Agaliensis erat.
Hinc Toletanam præsul conceedit ad urbem,
Moribus et sophia non minor Helladio.
Ora pro nobis, præsul justissime Juste,
Note Deo, doctis note, piisque viris. P. H.

56. De morte Sisenandi, novem diebus post mortem S. præsulis Justi, S. Ildefonsus scribit in Vita Justi. P. H.

57. De electione Cintilæ Isidorus in Historia Gothorum, Ildefonsus, Rodericus: de die nullus præter Liutprandum. P. H.

58. Le Eugenio alias in concilio iii Toletano, et divus Ildifonsus de Eugenio I in hunc modum « Eugenius discipulus Helladii, collector et consors Justi, pontifex post Justum abcessit, ab infantia monachus, ab Helladio cum Justo pariter sacris in

monasterio institutionibus eruditus. Hunc secum Helladius a monasterio tulit, ad pontificatum tractus; qui rursus ab eo clericalibus institutis ordinibus, sedis ejus post eum tertius rector accessit, et bonum meritum senis, qui duodus discipulis sanctisque filiis Ecclesiæ Dei hæreditatem meruit relinquere gubernandam. Idem Eugenius moribus incessuque gravis; nam numeros, statum, incrementa, decrementaque, cursus, recursus lunarum tanta peritia novit, considerationes disputationis ejus auditorem in stuporem verterent, et in considerabilem doctrinam inducerent. Vixit in sacerdotio fere undecim annis, regnantibus Cintila, Tulgane et Cindasuindo regibus. » Hæc ille. Interfuit tribus Synodis Toletanis v, vi, vii, S. Ildefonsus vocat hunc sanctum, ut vocarat Justum, de duobus dicens discipulis, *sanctisque filiis*. Sedit in sede primate fere undecim annis; in cujus gratiam hoc juvat sepulcrale carmen addere.

B Eugeni olympiaca præsul dignissime lauro,
Cujus et ingenio machina tota subest:
In dubio est, utrum major pietate vocandus
Sis, an doctrina; quando in utroque micat.
Sedulus es pastor, Pater optimus, omnibus idem,
Mercaris superas religionem domos.
Morte triumphata scandis super æthera victor,
Et cingit frontem laurea sacra tuam.
Inter apostolicos splendescis apostolicus vir,
Non minor Eugenio, nec minor Helladio.
Pro nobis effunde preces, sanctissime præsul,
Et monache excellens, præsul et eximie.
Tu patriamque, tuamque regas mitissime gentem,
Quæ tibi sollicito supplicat ipsa prece.

Meminerunt etiam hujus Garibaius, Mariana, Marieta, Magister Prudentius a Sandoval, et alii recentiores. P. H.

59. Eugenius more gentilitio Gothorum consecrat, ungit et coronat Chintilanem die vicesima quinta Octobris, die Dominico, in æde S. Leocadiæ Prætoriensis, ubi ejus jacuit corpus. Toletanis hæc sacra basilica dicitur *sancta Leocadia de Afuera*. P. H.

60 De synodo habita sub rege Cintila anno ejus feliciter primo (quæ in ordine quinta est) ubi interfuit S. Eugenius, ut ait divus archiepiscopus Loaysa. Hæc synodus habetur in multis manuscriptis codicibus: de qua sic Rodericus lib. ii, cap. 19, *Histor.* « Post mortem Sisenandi Quintila Gothis præficitar æra 697, uno anno mensium numerato, regnans quatuor annis. Hic quintum concilium Toletanum (24 scilicet episcoporum) procurat sub Eugenio regis urbis primate: ubi non solum de rebus munda-

61. Floret Toleti archipresbyter Verecundus, cujus meminit S. Isidorus. Fuit postea idem episcopus Africanus.

62. Festum S. Jacobi, filii Zebedæi, hoc anno per Hispanias celebrius agitur, quam multis retro sæculis.

63. B. Bonifacius, episcopus Cauriensis, Toleti moritur. In æde S. Justæ a B. Eugenio honorifice sepelitur.

DCLXXVI.

DDXXXVIII.

64. Hoc anno sub eodem pontifice, secundo anno regis Cintilanis v Idus Januarii, in æde S. Leocadiæ prætoriensis, collegit rex conventum aulicorum suorum.

65. S. Isidorus, qui jam obierat die 4 Aprilis anno Domini 635 multis miraculis et gloria refulget.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

nis, verum etiam de divinis multa ignavis mentibus a lumine gratiæ sunt infusa. Quinta vera sanctorum congregatio episcoporum vicariis assistentibus, et cum senioribus palatii, qui digni interesse concilio habebantur, exstitit aggregata in ecclesia S. Leucadiæ virginis, ut liber canonum gloriose declarat. Huic synodo Braulio Cæsaraugustanus episcopus præ cæteris illustri effulsit, atque piam doctrinam Christianis mentibus decenter infudit; cujus et opuscula nunc usque Ecclesia veneratur. Hujus eloquentiam Roma, urbium mater et domina, per episfolare colloquium est mirata. Et in hoc concilio subscripsit Selva Tarraconensis, et aliqui de suffraganeis suis, et vicariis absentium episcoporum. » Hæc Rodericus, qui videtur habuisse exemplaria longe diversa quam nunc habemus: nam tametsi v Concilium Toletanum, tam excusum quam manuscriptum, quod præ manibus est, habeat 24 episcopos, et inter illos sit etiam Braulio Cæsaraugustanus episcopus; nec Selva ibi confirmat, nec ullus vicarius aut palatinus. Nec censeo silentio prætereundum esse, non omnes conciliis interfuisse principes palatinos: sed, ut recte notat noster Rodericus, qui moribus et vitæ puritate ac gravitate consilii digni censebantur, ut qui inter tantos pontifices interessent: nam cum maximus esset numerus palatinorum, si omnes interfuisent, plane excederent numerum pontificum, qui ad concilia undique confluebant. An ab ipsis, an a rege, an a pontifice, hæc fieret electio, nullibi, quod sciam, legi. Verosimilius est, cum interessent conciliis, ubi de rebus etiam sæcularibus agebatur, vel a populis, vel a rege selectos fuisse; ubi vero digni discernuntur a minus dignis, electio est. P. H.

61. *Floret Toleti Verecundus archipresbyter.* Hic est, quem Eugenius II, recens electus misit ad Isidorum, ut ipse testatur in epistola ad Eugenium, quem morti proximus remisit ad prædictum Eugenium, his verbis: « Litteras vestræ sanctitatis per nuntium suscipiens Verecundum. » De quo postea major mentio in sequentibus facienda est. Id.

62. Minime celari velim, quæ in ipsa beatissimi apostoli nostri decollatione prodigia contigere; quod hactenus inter tineas et blattas, cum tanti patroni memoriæ detrimento, latuerint. Decerpit ea ex *Historia S. Jacobi*, quæ, auctore Calixto II, Romano pontifice, exstat in M. S. codice bibliothecæ monasterii Sandovalis; ejusque mihi, cruce S. Jacobi Equestri recens donato, Bivarius meus gratanter copiam fecit, jurisque communis facit in commentariis suis ad M. Maximum in Chronico sub anno Christi 583, num. 2. Exordium Historiæ est: « Post ascensionem Dominicam; » ad calcem vero hæc habentur memoria dignissima: « Evaginavit gladium percussor, et elevavit in altum, et percussit bis in collo ejus, et abscidit caput ejus sanctissimum: et statim pretiosus sanguis manavit; et non cecidit caput ejus ad terram, sed beatus apostolus, virtute Dei plenus, accepit illud in brachiis suis, quæ ad cælum elevaverat; et sic permansit genibus flexis, et caput tenens in ulnis, donec veniret nox, in qua discipuli

A ejus corpus acciperent. Interea quidam, qui missi fuerant ab Herode, caput ejus abripere tentaverunt; sed non valuerunt: manus enim eorum super B. Jacobi pretiosissimum corpus rigeabant; statimque percussor d. collavit Josiam martyrem Christi B. Jacobi discipulum. Et mox factus est terræmotus ingens, et cælum apertum est, et mare concussum est, et tonitruum factum est intolerabile, et tellus aperta iniquorum partem maximam deglutivit, et lux magna in regione illa effulsit, et angelica turba audita est a multis in aere, eorum ferens animas in cælestibus sedibus, ubi sine fine lætantur. Transacto die, sequenti nocte venerunt discipuli ejus ad eum, et invenerunt illum, ut prædiximus, genibus flexis, et caput tenentem in ulnis, et posuerunt corpus ejus et caput in pera cervina, cum aromatibus pretiosis, et transtulerunt illud a Jerosolymis in Gallæciam, angelo Domini comitante per mare; et ibi sepelierunt illud, ubi veneratur usque in hodiernum diem. »

B Hactenus Acta, quibus Julianus noster concinit in Chronico num. 24, unde ejus auctoritas magnopere stabilitur. Verba sunt: « Quod et ego B. Calixtum II audivi dicentem, cum in festo S. Jacobi die Romæ conionaretur 25 Julii, quod, cum caput apostoli amputatum est, non cecidit in terram, sed sanctissimus apostolus inter suas manus illud excepit, et diu retinuit; nec potuerunt carnifices illud inde tollere; nam conantibus manus aruerunt et brachia. Post decollatus est Josias, et mirifica lux apparuit, terræmotus et fulgura secuta sunt, et multos carnificum absorpsit. Quibus prodigiis mirifice delectati fideles, qui super corpus apostoli magnum planctum fecerunt, et illud honorificentissime curarunt. » Nec te itidem latere patior S. Jacobum « nostrum » vocari a Luitprando in *Adversariis*, num. 33, ubi apponit epistolam, quam scripsit Heronio episcopo Bracharensi sicque ait: « Cum invisi S. Jacobi Zebedæi filii, doctoris et apostoli nostri sacra ex voto limina, » etc. quo clarius appareat Hispanum fuisse, origine saltem, Ticinensem diaconum, ut conjecturis et rationibus apprime validissimis defendit doctissimus P. Franciscus Bivarius meus in censura operum circa finem. P. H.

63. Bonifacius, episcopus Cauriensis, interfuit concilio vi Toletano, loco undecimo; habita est synodus v Idus Januarii, post quod tempus mortuus est, et honorifice ab Eugenio II sepultus in æde S. Justæ, quæ tunc erat ecclesia Toleti. Dicitur ibi fuisse vir pius, ut erant illi sancti Patres. P. H.

64. De Eugenio, et sub eo concilio, Rodericus Toletanus, lib. II, cap. 49. « Sextum concilium, de observatione fidei catholicæ, et aliis ecclesiasticis disciplinis, fuit tempore ejusdem principis Cintilæ, celebratum sub Eugenio, urbis regiæ metropolitano primate, subscribentibus Selva Narbonensi, et Juliano Bracharensi, et Honorato Hispalensi, et Protasio Tarraconensi, et eorum suffraganeis et vicariis. » P. H.

D 65. De Die obitus, et anno S. Isidori egimus super Maximum. Id.

DCLXXVII.

66. Honorio Romano pontifici succedit Severinus; Severino vero Joannes IV, qui hoc anno moritur, Idibus Octobris.

67. Vacat sedes annum unum, menses tredecim, dies septem.

68. S. Fara, virgo Benedictina, fugiens patrem, Tudem venit. Ab episcopo Tudensi Anastasio ædificatur monasterium. Moritur anno 650 [*al.*, 657].

DCLXXVIII.

69. Hoc anno, vigesima sexta mensis Junii, moritur Cintila rex.

70. Succedit Flavius Tulga in regno Gothorum; regnet annos duos, menses quatuor; eligitur die S. Jacobi, patroni Hispaniarum; et eodem die ab Eugenio Toletano consecratur, inungitur, et coronatur in æde S. Mariæ Toleti.

71. Hoc anno Justus, Helladii diaconus, propter linguæ petulantiam, et morum incontinentiam, a suis clericis (factus episcopus nescio cujus civitatis) in lectulo laqueo suffocatur. Sunt qui suspicentur hunc episcopum fuisse Accitanæ civitatis, qui interfuit concilio Toletano. Sunt qui alium omnino ab hoc, et admodum diversum, putent. Omnes quidem consentiunt non fuisse hunc Toletanum pontificem.

DCLXXX.

72. Hoc anno Heraclius imperator, qui crucem Domini restituit ereptam a manibus Persarum, mense Malo moritur,

73. Theodorus, Theodori filius, Jerosolymites, Græcus natione, sedet in sede Petri post Joannem IV; sedet annos 6, menses 5,

74. Hoc anno 14 Octobris moritur rex Tulga; Cindasuinthus rex Gothorum eligitur, et in die SS. du-

DCXXVIX.

DCXL.

DCXLII.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

69. De morte Cintillanis regis Isidorus, et Rodericus capite supra citato, nisi quod mortem ejus ponit æra 683, hoc est, anno Domini 645 revera fuit 778, hoc est, 640. Moritur die S. Joannis hoc anno, et etiam feria secunda. P. H.

70. Tulga eligitur in locum Cintillanis; consecratus fuit die S. Jacobi, patroni Hispaniarum, per Eugenium II, præsentibus episcopis et palatinis, in æde S. Mariæ Majoris; regnat annos duos, menses duos, de quo sic Rodericus eodem capite: « Mortuo Cintilla, Tulgas, bonæ indolis et radicis Gothorum, regnum suscepit æra 678, et regnavit duobus annis. Iste blandus et catholicus in omnibus est inventus. Regnasibi subdita pacifice dilatatavit: in judicio rectus iudex; claruit largitate, magna fuit lenitate; doluit gens Gothorum tam cito talem indolem amisisse, cunctis flentibus; quia flos tantæ indolis in fructum non adolevit: Toleti propria morte decessit. » De Tulga sic Joannes Mariana, lib. vi, cap. 8: « En lugar de Cintilla por voto de los grandes del reyno fue puesto Tulga, mozo en la edad, pero en las virtudes viejo: en particular se señalaba en la justicia, zelo de la religion, en la prudencia, en el gobierno, y destreza en las cosas de la guerra. Fue muy liberal para con los necesitados: virtud muy propia de los reyes, los quales deben considerar, que la abundancia que tienen, y sus riquezas, no deben servir para su particular provecho, y para sus deleites, sino para ayndar a los flacos, y para remedio de todo el pueblo. Iva destes principios ep aumento, i parecia habia de subir a la cumbre de todo virtud y valor, quando la muerte le ataxo los pasos; la qual de enfermedad sobrevino en la ciudad de Toledo, añ de nuestra salvacion de DCXLI y tuvo el reyno solos dos años, y quatro meses. Sigeberto Gemblacense dice, que el Rey Tulga fue mozo liviano, y con su liverlad y soltura dio ocasion a los suyos para que se levantasen contra el, y le echasen del Reyno. La razon pide hiziese mas caso en esta parte, de lo que san Ilesonso depone como testigo de vista, que de lo que escribio vii estrangero, o por odio de nuestra nacion; o, lo que es mas probable, por engaño, a causa de la distancia del lugar, y tiempo en que y quando escribio, con que facilmente se suelen trocar las cosas. » P. H.

Credibile est sepultum esse in basilica prætoriana

A S. Leucadiæ: unde Rasis Saracenus historicus vocat S. Leucadiam regum, quod in ea consueverint reges Gothi sepeliri. In cujus regis gratiam et am addidi carmen sepulcrale:

B Heu! moreris, Tulga, primæ sub floræ juventæ,
 Qui multos annos vivere dignus eras.
 Indole præclara, ceu Titam surgis in orbem
 In medio cursu stamina Parca secat.
 In te religio micuit, pietasque fidesque:
 Pauperibus largus, justitiæque tenax.
 Annos qui numeret, juvenem te dixerit esse;
 Virtutes numerans, dixerit esse senem.
 Te pueri lacrymis deflent, juvenesque senesque,
 Urbs Toletana patrem te vocat esse suum.
 Ad meliora tuo regno rex regna vocaris,
 Pax ubi continua est, et sine nube dies.
 Sorte sepulcrali Tulga Leucadia virgo
 Associata tibi est, semper amica comes
 Et comes in terris, comes et super æthera fida,
 Gaudet ubique tuo, rex genere, bono
 Eriperis terris, princeps, ut sidera calces:
 Quam tibi virtutes expedire viam.

Obiit gloriosus rex Tulgas Toleti die 25 Octobris, æra 680. P. H.

71. Præter dicta testimonia, hoc magnum et violentum est, ut quis discernat duos fuisse Justos; et quod ille, qui strangulatus est, non fuerit episcopus Toleti; sed diaconus, postea episcopus. Obiit plus quam sex annos post Toletanum.

72. De inventione crucis, quam ex Persia retulit Heraclius imp. Jerosolymam, multa scriptores ecclesiasticæ Historiæ. P. H.

74. Die 16 Octobris succedit Tulgani regi Gotho rex Gothus Cindasuinthus. De quo sic Julianus in Chronico « Cindasuindus regnavit solum ann. 6, menses 8, dies 20, item cum filio suo domino Recessuindo rege annos 3, menses 7, dies 14, » hoc est, annis decem, mensibus quatuor. De quo sic Rodericus, lib. II, cap. 20: « Post Tulgam Chindasuindus per tyrannidem regno Gothorum invaso, cepit Iberiæ triumphaliter principari æra 685, et regnavit annis decem. » Generale chronicon Alfonsi æra 689, id est, anno Christi 651, sed ex concilio vii Toletano constat fuisse hujus regis annos 5 ann. 646, et sic necesse est quod die 16 Octobris anni 646, completus est annus quartus Chindasuindi, inceptus

centorum martyrum coronatur ab Eugenio in æde S. Petri prætoriensis, præsentibus episcopis et palatinis. In regno Gothorum regnat annos 6, menses 7 [al. 9] solus cum filiis aliquot.

75. Fridenandus [al., Eufridius diaconus, innixus favore regis Cindasuinthi, invadens honorem presbyterii, et quædam prædia S. Ecclesiæ Toletanæ attributa, sit illorum dominus : qui divinitus punitus est, ut Gerontius presbyter, male tractaverat Justum episcopum Toletanum, ut Justus non monachus, sed diaconus Toletanus sæcularis, indignis modis tractaverat S. Helladium.

DCLXXXI.

DCXLIII.

76. In sede Constantinopolitana ponitur Paulus hæreticus.

DCLXXXII.

DCXLIV.

77. Synodus Romana contra Paulum patriarcham Constantinopolitanum hæreticum contrahitur, et synodi tres Africanæ collectæ contra hæreticos Monothelitas.

DCLXXXIV.

DCXLVI.

78. Incunte anno 5 regis Cindasuinthi, die 27 Martii, moritur S. Braulius, episcopus Cæsaraugustanus, vir eximiæ doctrinæ et sanctitatis, et de clarissima Gothorum stirpe. Et xv Kalend. Novemb. cogitur Toleti septima synodus; concurrunt episcopi et vicarii 39.

DCLXXXV.

DCXLVII.

79. Prima Julii moritur Toleti S. Eugenius II, vir sanctus; sepellitur in æde S. Leocadiæ martyris.

80. Moritur Verecundus, monachus Benedictinus, S. Eugenii diaconus.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

quintus annus est a die 17, et sic illius anni solum duo dies præterierant 15 Kalend. Novemb., hoc est, die decima octava Octobris, quæ fuit Feria quarta. Hunc regem sacrauit, inunxit et coronavit Dominus Eugenius II in æde SS. Petri et Pauli prætoriensis cum magna pompa et apparatu, more Græcorum imperatorum Constantinopolitanorum. P. H.

75. De Eufridio et Gerontio, diaconis, lege divum Ildefonsum, archiepiscopum Toletanum, in prologo libri De Viris illustribus. Id.

78. De synodo vii Toletana sic Rodericus, cap. 20, lib. II, agens de Chindasuintho : « Hic Toletana urbe synodale decretum 30 episcoporum cum omni clero et vicariis eorum episcoporum, quos languor vel inopia detinuerat, et palatino collegio, quod interesse consiliis merebatur, anno regni sui 5 indixit laudabiliter celebrandum, discurrentibus tantum notariis, quos ad recitandum ordo requirit; et hoc fuit septimum concilium Toletanum sub Eugenio metropolitano et primate urbis regiæ. » Duo hic advertit, pontifices posse non venire nonnunquam ad concilium, vel causa languoris, vel inopiæ, quod tot sumptibus, quos dignitas episcopalis postulat, præ reddituum annorum tenuitate pares esse non poterant : secundum, quod non omnes palatini, sed qui merebantur, solebant admitti. P. H.

79. Non multos annos, imo nec annum quidem, sed 9 mensibus a consilio moritur S. Eugenius II, prima die mensis Julii; qui jacet in æde Prætoriensis S. Leucadiæ virginis et martyris. P. H.

80. Verecundus, episcopus Uticensis, qui fuit archipresbyter Toletanus, anno 647 moritur : de quo Felix in Additione ad Chronicon S. Ildefonsi Toletani pontificis, De viris illustribus. Hic fuit prius archipresbyter Toletanus, postea episcopus Uticensis; poeta, ut illa tempora ferebant, non malus; de quo Felix sic : « Verecundus, Africanus episcopus, studiis liberalium litterarum disertus, edidit carmine dactylico duos modicos brevesque libellos : quorum primum De Resurrectione et iudicio edidit; alterum vero De Pœnitentia, in quo ab incunabulis carmine propria delicta deplorat. » Alter penes me est cum scholiis Joannis Ruisii Azagræ, a secretis principum Bohemiæ, viri quidem doctissimi, scriptus ex codice Gothico vetusto in membra a m.s. sic incipit :

Quis mihi mœsta dabit lacrymosis imbribus ora ?

Hunc putat fuisse illum, cujus meminit in Chro-

nico Victor Uticensis. At fallitur, Utica in Italia est, non in Africa. Felix vocat episcopum Africanum. Plane est Uticensis ille, quem S. Eugenius misit cum litteris ad Isidorum, ut ex epistola constat Isidori ad Eugenium : dedicat hoc opus magistro suo Eugenio Toletano. Est et Verecundus S. episcopus Veronensis, cujus annua celebritas agitur 22 Octobris, cujus et Galesinus et Romanum Martyrologium meminerunt. More Gothico vocat eum *Vergundum* : Gothi enim vertebant *c* in *g*, ut locus, *lugar*; Græcus, *Griego*; sic Verecundus, per synopen *Vergundus*.

De septima synodo Toletana meminit, lib. II, cap. 2, Rodericus, cui non interfuit S. Braulio, quia morbo fortasse destinebatur. Quod tunc viveret, constat, quia M. Maximus mortuus est anno 616, cui ex Ildefonso successit Joannes, qui 12 annis tenuit cathedram usque ad annum 628, incipit sub finem anni 616 usque ad annum 628 et forsitan 629, quo tempore finivit etiam vitam Suintilla. S. Braulio incepit jam rege Sisenando, anno scilicet 629 vel 630 usque ad aliquot annos Chindasuindi, fere usque ad annum 648 vel 649, nam circiter viginti annos tenuit cathedram, ut ex verbis S. Ildefonsi constat : « Habuit sacerdotium ferme viginti annos; quibus expletis, clausit diem vitæ præsentis; duravit in regimine temporibus Sisenandi, Chintillæ, Tulganis et Chindasuendi. » Ergo si habita est synodus vii anno 646, anno quinto regis Chindasuindi, duo sequuntur ex prædictis : vivere tunc S. Braulionem, et Taionem Cæsaraugustanum non fuisse tunc episcopum; quia si esset, confirmaret in concilio; revera non confirmat. Ad hæc, in viii synodo Toletana inter 52 episcopos confirmat primo loco; ex quo apparet vel eo anno, vel paulo ante, fuisse creatum episcopum Cæsaraugustanum. Quod si, cum petivit Romam, erat episcopus, jam concurrerant septem anni, et non esset tam infimo loco. Quare crediderim archidiaconum, vel diaconum, aut presbyterum tunc Romam petiisse ad inquirendum Moralia S. Gregorii; postea reversus jam defuncto S. Braulione, scilicet anno forte 650 vel 651 factus est episcopus Cæsaraugustanus; et sic confirmat in concilio viii Toletano inter postremos episcopos. Cum accessit Romam Taio, erat episcopus Romæ S. martyr Martinus Tudertinus, cujus historia et a Roderico Toletano narratur, et est in codice manuscriptorum litteris Gothicis in membrana pervetusta. Credoque regem Chindasuindum, petente concil-

81. Usus erat episcopis mitræ qua cum petalo [*leg.* petaso] usi sunt omnes Apostoli.

82. Verecundus episcopus Uticensis in Africa, vir magnus ingenio et piis editis libris, moritur.

DCLXXXVI

DCXLVIII.

83. Martinus, Fabricii filius, Tudertinus, postmodum martyr, sedet annos sex, menses quatuor, dies septem. Succedit Theodoro.

DCLXXXVII

DCXLIX.

84. S. Eugenius III litteris et sanctimonia Toleti floret; qui post rexit patriarchalem sedem Toletanam.

85. Synodus Hispalensis contra Monothelitas.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

lio VIII Toletano, misisse litteras ad sanctum pontificem Martinum, ut pars Moralium, quæ post mortem Leandri fuerat absoluta a S. Gregorio, et allata in Hispaniam non inveniebatur, ipso dante redderetur. Hæ epistolæ omnino interciderunt solum est responsio ad epistolam Marci Amandi, episcopi Castellonensis prope Galliam, hominis natione Galli; ad quam respondet S. Martinus, et mittit simul encyclicam epistolam concilii, post adventum Tairi, et Moralium sancti Gregorii libros, quos S. Leander de Constantinopolitana civitate tulit; rogatque ut admoneat omnes metropolitanos, et regem Franciæ, utpote vicinis, et natione Gallicus; quod et fecit. P. H.

81. *Usus erat episcopis mitræ, qua cum petalo, etc.* Legendum, *qua cum petaso.* Est autem petasus galerus, quem Itali *capello* vocant, pilei latioris genus, quo adversus injurias solis viatores sese tuentur, qualis Mercurio a poetis affingitur. Plautus in Amphitr.

Ego habeo usque in petaso pinnulas.

Declarat Sueton. in Augusto, cap. 82: « Æstate apertis cubiculi foribus. ac sæpe in peristyllo, saliente aqua, atque etiam ventilante aliquo, cubabat; solis vero ne hiberni quidem patiens, domi quoque non nisi petasatus in die spaliabatur.» Est nomen Græcum πέτασοι, a verbo πετάννυμι, quod est *extendo*: petasus enim extensus tegebat operiebaturque caput, et faciem obrumbrabat. Hesychius πέτασον ῥιπίδα ἐκ χοίνων vocat; galerum ex viminibus; qui forte umbella erat. Georgius Cedrenus in Histor. Compend. pag. 139, linea 59, ex editione Joannis Oporini: «Ἐστὶ δὲ καὶ ἕτερα κατασκευὴ σπυρίδος, ἀντὶ πύλου τῆ κεφαλῆ τιθεμένη· καλεῖται δὲ παρ Ἰταλοῖς κάμελα, ἐξ οὗ καὶ καμελαύκια. Est aliud genus sportæ, quæ, pilei loco, capiti imponitur; Italice camela dicta, unde et camelauca; sic vertit Xylander. Petasus ergo galerus est, et insigne episcoporum, seu pontificum, una cum mitra. Apud Romanos inter pontificis ornamenta apex, tutulus, galerus. De quibus Jacobus Gutherius, lib. I De veteri Jure pontificio, cap. 29. qui galerus σκουφία appellabatur; de quo Georgius Codinus curopalata. De Officiis et officialibus magnæ ecclesiæ et aulæ Constantinopolitanæ, cap. 15, num. 52, pag. 36, ad quem locum Jacobus Gretserus, lib. II Comment., cap. 6, n. 25, p. 212. Unde nos Hispani *scofia* dicimus, capitis nocturnum ac cubantium tegumentum. Alcuinus De divinis Officiis, *pileos* a Græcis dici scribit *cuphias*. Hugo vero de S. Victore, lib. I De Sacramentis, cap. 55, mitram, tiaram, infulam, pileum, pro eodem accipit. Papias itidem; *Cidaris, mitra, tiara, pileus sacerdotalis, cuphia*. Vide quæ notavit Meursius in Glossario Græco barbaro, verbo σκουφία, et Cæsar Bulengerus De pontificum, episcoporum et sacerdotum Christi Cultu ac vestitu, lib. I, cap. 6, ad finem. D. L.

85. De synodo contra Monothelitas habita in Hispania mentionem facit Onufrius in Chronico, et Magnus archipresbyter S. Justæ, in suo Chronico, anno 652 et fere ultimo Chindasuinti 4 vero Recce-
suindi, cum patre in Hispania regnantium. Quæ res,

A quia satis est insignis, mihi paulo diligentius est repetenda; cujus etiam rei mentionem, tametsi obscuram, repetio in Roderici Toletani præsulis Historia, lib. II, cap. 22: « Clarente, inquit, Eugenio urbis regiæ metropolitano, Toleti instituit concilium celebrari 46 episcoporum cum infinito clero, et vicariis desistentium, atque officiaris, dignissimis palatinis, in basilica prætoriensis SS. Petri et Pauli apostolorum; et non solum de mundanis actibus, verum etiam sanctæ Trinitatis mysterium animos instituit ignorantes. » Non est de numero trium synodorum ipso rege Toleti celebratarum. non, inquam, octava est, nona, vel decima, sed aliæ seorsum: quia octava 52 episcopos, ut ipse refert paulo inferius, habuit; nona 56 episcopos, decima 20 episcopos et quinque vicarios. Ergo illa alia, quæ, habuit episcopos 46, non est ulla istarum sed alia differens. Adde, quod de rebus divinis hic agitur, confirmatione videlicet et acceptione concilii Lateranensis contra Monothelitas; quod

B habitum est Romæ anno 652 et eodem anno, sub dictis regibus habitum est concilium hoc 46 episcoporum Toleti sub finem regni Chindasuindi contra Monothelitas, ut docent Onuphrius in Chronico ecclesiastico, et Julianus Toletanus in suo. Quod ut melius intelligatur, oportet observare S. pontificem Martinum papam I litteris ad M. Amandum, episcopum Castellonensem (*Castellon de la Plana* vulgo) in regno Catalanis significare inventionem librorum a Taio petitorum, sed non exspectasse, ut scriberentur Moralia. Sic sanctus pontifex: « Reliquias vero sanctorum, de quibus præsentium lator nos admonuit, dari præcepimus. Nam codices jam examinati sunt a nostra bibliotheca; et unde dare ei nullatenus habuimus; transcribere autem non potuit, quoniam festinanter de hac civitate regredi properavit. » Postea scriptus est liber, et Roma ad Hispaniam transmissus. Circa materiam hujus concilii sic scribit ad dictum episcopum S. Martinus: « Credimus autem ad vos pervenisse, quomodo in conturbatione veræ fidei Ecclesiæ conculcatione, ante hos plus minus 24 annos, a Sergio, falso episcopo Constantinopolitano, in auxilio habente imperatorem Heraclium, exsecranda et abominanda hæresis pullulavit, Apollinaristarum atque Manichæorum errorem renovantium: quem successor ejus Pyrrhus, idemque episcopus, qui ambitionis fastu Constantinopolitanam sedem arripuit, in deterius auxit. Pro qua re sæpe apostolica sedes persuasionibus, contestationibus atque increpationibus plurimis admonuit eos, quatenus ab hujusmodi errore recederent, et ad lumen pietatis, ex quo lapsi sunt, remearent. Et non solum hoc facere nullatenus voluerunt. sed et nunc successor ejus Paulus temerator fidei episcopus Constantinopolitanus, alium nequiorum excogitavit in præjudicium catholicæ fidei conatam, quasi quæ a decessoribus suis hæretice exposita fuerant destruens, et imperialem typum sacrilego ausu totius plenum perfidiæ, a clementissimo pontifice nostre fieri persuasit; in quo promulgatum est, ut omnes populi Christiani credere debuissent. Ideoque necesse habuimus, ne pro quadam negligentia et animarum detrimento, quæ nobis

86. S. Eugenio II Toletano pontifici mortuo Toleti, mense Martio, ann 649, succedit Eugenius III hujus nominis, in sede Toletana, vir sanctus et doctus.

DCXCI.

DCLIII.

87. Eodem anno, die 16 mensis Octobris, moritur Cindasuinthus, rex Wisegothorum. Succedit illi Recesuinthus filius, qui ab Eugenio episcopo Toletano, Toleti in æde S. Mariæ, quæ vulgo voce Arabica *Alficensis* nominatur, vel *Inferior*, coronatur et inungitur.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

commissæ sunt, culpæ reatu astringamur, cœtum generalem fratrum et episcoporum nostrorum in hac Romana civitate congregare. In quorum præsentia memoratorum hæreticorum scelerosa conscripta examinata atque denudata sunt, et apostolice muorone Patrumque definitionibus uno ore unoque spiritu condemnavimus; ut cognoscentes universi errorem, qui in eis continetur, eorum pollutione nullatenus maculentur. Unde prævidimus volumina gestorum synodali in præsentia vobis dirigere una cum encyclicæ nostræ, ex quorum serie omnia subtiliter potestis addiscere, et tenebras illorum nobiscum, ut filii lucis, extinguere. Idcirco studeat fraternitas tua omnibus ea innotescere, ut tam abominandam hæresim nobiscum exsecrentur, quamque suæ salutis sacramenta indiscere valeant, atque synodali conventionem omnium fratrum et episcoporum nostrorum partium illarum effecta, secundum tenorem encyclicæ a nobis directæ, scripta una cum subscriptionibus vestris, nobismet destinanda concelebrent, confirmantes atque consentientes eis quæ pro orthodoxa fide et destructione hæreticorum vesaniæ nuper exortæ statuta sunt. » Marcus Amandus, acceptis litteris a S. Martino papa, mittitur ad reges, qui jubeant Eugenio ut congreget synodum Toleti. Hæc est contra Monothelitas, ut videamus quanta sit Hispanorum regum observantia erga sanctam sedem Romanam, et episcoporum obedientia; qui, habita synodo Toleti, ubi recepta est honorifice synodus Lateranensis, et abjurantes ac detestantes hæresim Monothelitarum, mittunt Romam hanc synodum cum Taio et M. Amando episcopis. Et mirum est, quomodo hæc synodus intercederit, quanquam ejus vestigia in Onophrio et Roderico, ac Juliano Toletano, clara expressaque reperimus. Merito ergo laudat Rodericus pietatem et sanctimoniam regis Chindasuindi, et regis Recesuindi, qui tot concilia ediderint. Huic concilio non interfuit Eugenius secundus, sed tertius. P. H.

87. Hoc anno, mense Octobri, moritur Chindasuinthus Toleti: moritur vero prima die Octobris, die Martis, consepultusque in æde S. Leocadiæ prætorienti. Consecratus est ab Eugenio III Recesuinthus, de novo in æde S. Mariæ Alficensi (quem vocant) die vicessima mensis Octobris. Cogit concilium eodem anno, xvii Kalend. Januar., hoc est vicesima decima sexta die Decembris. octavo, S. Leocadiæ lunæ, habita die Domini processione. Et quod recens erat mors patris regis Recesuinthi, nempe ante duos menses et dimidium, ipse docet in principio concilii, his verbis: Etsi summus Auctor rerum me divæ memoriæ Domini et genitoris mei temporibus regni sede subvexit, atque ipsius gloriæ participem effecit; nunc tamen, cum ipse requiem æternam adeptus est mansionem, ea quæ in me totius regiminis transfusa jura reliquit, ex toto divina mihi potentia subjugavit. Nunc » quod dicit, est, hoc anno: nam ex Juliano obiit pater Kalend. Octobris æra 691, hoc est anno 653, ut dixi. Ex hoc etiam concilio manifeste constat adhuc vivente patre partem habuisse regiminis totius regni cum eodem. P. H.

Recesuinthus filius, nominatur, coronatur et inungitur. De sacra regum unctione diximus ad n. 8; nunc adde l. xiii. tit. 4, part. 1, præsertim ibi (*Por eso los ungen a los reyes en este tiempo con oleo*

A: sagrado en el ombro de la espalda del brazo diestro), ubi Gregorius Lopez glos 1, verbo *a loc Reyes*, et vide infra num. 123.

Alficensis, vel Inferior. Antiquissima ecclesia S. Mariæ de Alficen sic dicta; quia ex Africa Sitifensi (de qua Isidorus lib. iv Origin., cap. 5, et passim in codice Theodos.) venientibus Arabibus assignata. Ita Julianus in Adversariis num. 516: « Ex Africa Satisfensi, nunc Fez, tempore Cindasuinthi venerunt Toletum Christiani nobiles Arabes, qui docuerunt linguam Arabicam Gothos, quod illis post fuit magno adjumento ad futuram captivitatem. Data est illis ecclesia S. Mariæ, quæ a Satisfensibus vulgo dicta est Alficen, vocabulo patrio Aarabico. » A quibus etiam oppidulum Getafe nominatum affirmat in Adversariis, num. 214: « Cum hæc scriberem, reparatum est oppidum Getafe, quod est prope Mageritum; illudque a veteri oppido Africano Satafi (*lege Sitifi, ex D. Isidoro, ubi supra*) corrupte vocabulo Saraceni, qui ceperunt Hispanias, sic nominare voluerunt patria voce. » Hinc item dicta arx Alficen, non procul distans a civitate *Granata*, ubi eosdem Arabes coloniam duxisse facile credi potest. Sic Licent. Rades de Andrade in Chronico Ordinis de Calatrava, in Vita Magistri Don Rui Perez Ponce, anno 1292, pag. 47, col. 2: « Eu este mismo año, inquit, el maestre con un famoso exercito de los cavalleros desta orden, i de los vasallos della (que eran muchos, i muy ricos) entro por tierra de Moros, por las partes del obispado de Jaen, hasta llegar al reyno de Granada. En esta entrada le succedio prosperamente al principio: porque tomo un fuerte castillo llamado Alficen, i lo hizo asolar, i hallo en el muchas riquezas de oro, plata, vestidos i otras cosas, que los Moros aldeanos avian recogido en el, para tener las mas seguras. »

Iterum de sanctæ Mariæ ecclesia, quæ dicitur *Alficen* Arabico, num. 222, 223, 376, in Chronico. Hanc ecclesiam Luitprandus *Inferiorem* vocat, et Julianus in Chronico num. 464, quia inter tria antiquissima templa Toletanum tertium, id est, ultimum et inferius, enumerabatur. Illustrat ejusmodi explicationem Julianus in Chronico num. 74, his verbis: « Paulatus (*alias, Privatus*) episcopus Toletanus, ad annum 280 jacet cum antecessoribus suis ad ecclesiam S. Mariæ; vulgo dicitur nunc *de Alficen*, quæ tertia fuit Toletanorum ecclesia: secunda vero Prætorientis S. Leocadiæ virginis et martyris: prima vero S. Mariæ adhuc viventi sacra post Cæsaraugustanam. » Hinc corrigendus locus ipsius auctoris in De Eremitariis, num. 15. « Eremitarium Noleti, in suburbio S. Mariæ de Alficen, a temporibus antiquissimis 3 templa Toletanorum (*lege tertium templum Toletanorum*). Et tempore captivitatis hæc fuit ecclesia regis Adefonsi sexti, ubi fere semper sedebat archipresbyter S. ecclesiæ Toletanæ, suq patronatu Toletanorum Eiculneorum Portocarrerorum. » Et quia hæc sacrosanctæ ecclesiæ ab antiquis erectæ temporibus; imagines B. Mariæ, quæ in iis erant collocatæ, Antiquæ etiam vocabantur, Vallisoleti hodie dicitur *Nuestra Señora de la Antigua*. Et Abulæ: « ubi inter rudera vetustissima tale veteris monumenti ac sepulchri erutum fuit, non multis abhinc diebus, illustre monumentum: quod in ære incidi non abs re mihi visum. En accipe. »

88. Fl. Rodoaldus, Rotarii filius, secundus Longobardorum rex, regnat annis quinque; missus est ad Hispanias.

89. Synodus Romæ collecta contra hæreticos Monothelitas.

90. Martinus papa martyrio coronatur pridie Idus Novembr.

91. Hoc anno collecta est sub Eugenio III Toletano pontifice, synodus VIII Toletana, anno 5 Recesuinthi.

DCXCII.

DCLIV.

92. Fl. Heraclius, Constantino prognatus [*lege* progenitus, *seu* Pogonatus (*quod probo*), *et loco*] Constantino scribe Constantinus], Kal. Martii a patre imperatore consors imperii nominatur.

DCXCIII.

DCLV.

33. Fortis. tricesimus nonus Mediolanensis archiepiscopus.

94. Hoc anno, qui est septimus Recesuinthi regis Wisegothorum, congregatur synodus IX Toletana, sub Eugenio tertio hujus nominis.

DCXCIV.

DCLVI.

95. Hoc anno, qui fuit octavus Recesuinthi, regis Wisegothorum, contrahitur Toleti syuodus X.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

Hispaniam, dum in ea publico litterarum beneficio commoratur, fovet et illustrat. Cujus epistolæ verba, quippe quæ optime conducunt ad rem, ut videas, et agnoscant omnes, quantæ auctoritatis et veritati sit Chronicon Juliani, apponere operæ pretium duxi; in quibus et Maximi pontificis prudentiam atque religiosam suspiciens temperantiam; dum, ne tunc dedecori Sancti cederet repulsa, quam imperatori renuntiabat, ejus pepercit nomini. Ait summus pontifex: « De illa autem persona, quæ in archiepiscopum fuerat eligenda, dicimus, licet satis prudens et liberalis videatur, tamen (quemadmodum nobis notum est, et litteræ tuæ non negant) disciplinæ fundamento, videlicet litteralis scientiæ, peritia indiget. Quæ virtus, quam sit non modo episcopis, verum etiam sacerdotibus necessaria, ipse satis intelligis; cum nullus sine ea, aut alios docere, aut sese possit defendere. Quapropter serenitatem tuam studere oportet, ut cum consilio præfati legati nostri Richardi, Masiliensis abbatis aliorumque religiosorum virorum, eligatur inde, si inveniri potest, sin autem, aliunde expetatur talis persona, cujus religio et doctrina Ecclesiæ vestræ et regno decorem conferat et salutem. Nec vero te pigeat aut pudeat, extraneum forte, vel humilis sanguinis virum (dummodo idoneus sit) ad Ecclesiæ tuæ regimen, quod proprie bonos exoptat, adscire, cum Romana respublica, ut paganorum tempore, sic et sub Christianitatis titulis, inde maxime, Deo favente, excrevit, quod non tam generis aut patriæ nobilitatem, quam animi et corporis virtutes perpendendas adjudicavit. » Adducit hanc epistolam illustriss. cardinalis Baronius tom. XI Annal. anno Christi 1080 quasi tunc scripserit summus pontifex; atque emendandos esse eos qui Toletum captum ab Alfonso tradunt anno Christi 1085, cum sibi suadeat anno 1080 litteras a Gregorio VII scriptas: quamvis in epistola Gregorii nec diem nec annum inveniam, imo positam agnoscam in tomo III epistolar. decretalium post concilium coactum anno 1081. Vel, si quis hac difficultate motus, maluerit de alio archiepiscopo potius quam de Toletano locutum Gregorium, in eam sententiam pedibus it Baronius. Posteriori huic conjecturæ resistit Julianus; et priori omnes fere Hispani chronologi, et historici, inter quos Pisa lib. III. Histor. Toleti 17, pag. 151, col. 1, et dicitur infra num. 210. Satis puto intelligendum etiam in captivitate de hoc eligendo Sanctio archiepiscopo, Alfonso consuluisse summum pontificem Gregorium: nam et erat Ecclesia Alficensis, tempore captivitatis, ubi sedebat archipresbyter S. Ecclesiæ Toletanæ, ut scribit Julianus in lib. De eremiteriis n. 15, et rem in futurum disponebat, ad hoc, ut Sanctius archiepiscopus confirmaretur. Quod indicare videntur verba illa Juliani in Chronico: « Adefonsus consu-

lebat dominum apostolicum, disponendo pro episcopo Toletano Sanctio, cognato suo. » Conveniunt etiam regia diplomata, quæ inveniuntur scripta anno 1083, in quibus rex se nominat Toleti; non quia, ut ait Pisa, tunc captum esset Toletum; sed, quia, Deo juvante et præeunte, iu animo constanter habebat, et cogitabat hoc in antecessum Alfonso. Deinde cum vacaret sedes, mortuo Petro Toletano archiepiscopo, et per obsidionem non possent episcopi convenire ad eligendum, consulebat sacram Romanam Ecclesiam. Sic noster Julianus in Chronico num. 552; verba sunt: « Anno 1081 episcopus S. Justæ, senio et ærumnis confectus, moritur Toleti sub finem anni, vacatque sedes, quia non potuerunt venire Toletum episcopi metropolitani, quorum intererat eligere, propter arctam obsidionem. » Quare anno 1085 dict. num. 554, de seipso testatur Julianus, quæ sequuntur: « Ego tunc etiam pro archiepiscopo vicarius in sede vacanti excubabam. » D. L.

89. Synodus contra Monothelitas Romæ habita est, et absoluta hoc anno in palatio Lateranensi anno 652, ann. 6 Martini papæ I, de qua multa Platina et alii scriptores rerum ecclesiasticarum. P. H.

90. S. Martinus papa moritur pridie Idus Novembris in exilio Chersonensi, pro fide ærumnis confectus. Celebratur ab Ecclesia ut martyr, pro defensione duarum Christi voluntatum. P. H.

91. De synodo VIII hoc anno collecta Rodericus et alii codices ms. in membrana pervetusta littera Gothica, etiam codex Surii conciliorum, et codex Garsie Loayæ. Pugenius, qui huic interfuit, est sanctus vir, inter sanctos relatus. P. H.

94. Cogitur synodus IX Toletana anno 7 regis Recesuinthi, ubi, sicut in octava, multa de reformatione episcoporum et clericorum, sepelientium mulierum intemperanti fœdaque consuetudine, ut docet Martinus ex litteris Amandi. Sic ille: « Suggestum est namque nobis, eo quod presbyteri, seu diaconi, aliique sacerdotalis officii post suas ordinationes in lapsu coinquantur; et propterea nimio mœrore fraternitatem tuam astringi, velleque pastorale officium, vel obsequium pro eorum inobedientia deponere. » Et occasione hujus epistolæ, ac rei necessitate exigente, cum jam absolvissent pertinentia ad confirmationem concilii Lateranensis, Patres in synodo Toletana VIII Toleti congregati, multa circa episcopos, sacerdotes diaconosque pollutos decernunt, non minus sancte, quam acriter et acerbè, ut canon 4, 5, 6, 7, ubi id severe distincteque prohibetur, ut videnti constabit. P. H.

95. In synodo Toletana X instituta est celebritas Incarnationis die 18 Decembris, anno 8 regis Recesuinthi, hoc est anno 658. Alii dicunt restitutum

DCXCV.

96. Hoc anno, die 13 Novembr. moritur Toleti S. Eugenius III, et miraculis clarus tota Hispania celebris habetur; jacet in S. Leocadia extra urbem; alii volunt hunc sepultum in domo S. Leocadiæ.

97. S. Ildefonsus, monachus Agaliensis, vir nobilis et religiosus doctrinæque variæ famæ celebris, abbas SS. Cosmæ et Damiani, monasterii diversi ab Agalliensi S. Juliani martyris, in demortui locum (Eugenii

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

esse a S. Ildefonso; sed falluntur, quia non præfuit concilio Toletano x Ildefonsus, nec tunc erat Toletanus episcopus; sed revera (ut docet Julianus Toletanus archipresbyter) fuit primus qui id proposuit in hoc concilio. et ad ejus preces, et propter S. Virginis singularem devotionem, sancti Patres proposuerunt. Hoc certe verum est, primum archiepiscopum Toletanum, qui consilii hujus canonem executioni mandavit, fuisse S. Ildefonsum; qui sequenti anno proximo cathedram tenuit, ut egregie adnotat idem Julianus, ut in ejus Chronico videtur, P. H.

96. Hoc anno die 13 Novembris, qui fuit dies Lunæ, et a sæculo Luitprandi jam habebatur Eugenius ut sanctus, inter superos relatus. Testatur id eo longe antiquior Usuardus hoc die; item Gelasius; sed confundit cum martyre longe hoc recentiore. De quo sic Ildefonsus in lib. De Viris illustribus: « Eugenius æter post Eugenium pontifex subrogatur. Hic cum Ecclesiæ Regiæ clericus esset egregius, vita monachi delectatus est: qui sagaci fuga urbem Cæsaraugustam petens, illic martyrum sepulcris inhæsit; ibique studia sapientiæ et propositum monachi decenter incoluit. Unde principali violentia reductus, atque in pontificatum ascitus, vitam plus virtutum meritis quam viribus egit; fuit namque corpore tenuis, parvus robore, sed valde fervescens spiritus virtute; studiorum honorum vim persequens, cantus passivis vocibus vitiatos melodiarum cognitione correxit, officiorum omissos ordines curamque discrevit. Scripsit de sancta Trinitate libellum, et eloquio nitidum, et rei veritate perspicuum. Qui Libyæ Orientisque partibus mitti quantocius poterat, nisi procellis resultantia freta incertum pavidis iter viatoribus distulissent. Scripsit et duos libellos, unum diversi carminis metro, alium diversi operis prosa, concretos: qui multorum ad industriam, ejus ex hoc tenaciter sanctam voluerunt commendare memoriam. Libellos (a) quoque Dracontii de creatione mundi conscriptos, quos antiquitas protulerat vitiatos, quæ incontinentia reperit, subtrahendo, immutando, vel meliorando, ita in pulchritudinis formam coegit, ut pulchriores de artificis corrigentis, quam de manu processisse videantur auctoris. Et quia de die septimo idem Dracontius, omnimodo relicendo, semiplenum opus visus est reliquisse; iste et sex dierum recapitulationem, singulis versibus renotavit; et de die septimo, quæ illi visa sunt eleganter dicta, subjunxit. Clarus habitus fuit temporibus Cindasuinthi et Recesuindi regum, fere duodecim annis tenens dignitatem simul et gloriam sacerdotii: sicque post lucis mundanalibus occasum, in basilica S. Leocadiæ tenet habitationem sepulcri.» Hæc ille, qui et obitum ejus ornavit sepulcrali carmine:

Præsulis Eugenii jacet hic venerabile corpus,
Quem Leocadiæ tempta sacrata tenent.
Hic monachus sit, mortales dum perfugit umbras.
Et Toletana præsul in urbe senex.
Discipulus dat dilecto postrema magistro
Carmina, promeriti sat memor officii.
Ildefonsus enim monachus bene sancte. . . .
Et docto Eugenio pro pietate facit.

Sæpe meminit hujus Eugenii S. Julianus lib. III, cap. 17: « Nam (ut cæteros taceam) egregii præceptoris nostri Eugenii Toletanæ sedis breviter hæc verba retexam: Resurrectionem autem carnis verissime confitemur; non ut quidam declarant, ut in

(a) De Dracontio videndus Julianus in Adversariis, n. 498, et quæ ibi notavi; adde nunc Isidorum De viris illustr., cap. 37. D. L.

DCLVII.

aerea, vel qualibet alia carne, resurgamus; sed in hac, qua sumus, qua etiam pro recte gestis coronam, aut pro male gestis unusquisque merebitur recipere pœnam. » Et eodem lib. cap. 24: « Erit, ut præceptor noster sacer Eugenius docet, tanta ac talis corporis pulchritudo, ut oblectet intuitum, et cor nullatenus inflectat ad vitium. » Et ibidem: « Juxta quod et clara præceptoris nostri sententia contestatur, hoc astruit, quod in illa futura gloria resurrectionis, ubi nulla corporibus sanctis deformitas, nulla quoque deloris aut laboris adversitas, non sit quoque tegminis necessarius usus, quibus erit omnia et in omnibus Christus. » Libri Dracontii, et multa epigrammata sunt, et epistolæ. Dubitat P. Mariana, an inter sanctos sit annumerandus; quia Ecclesiæ Toletanæ tabulæ eum non ut sanctum referunt: sed cum eum referant vetus et novum Romanum Martyrologium, nihil refert non adduci ab Ecclesia Toletana. quæ non potest sola sanctos facere, aut quos colit Ecclesia Romana ut sanctos non venerari: maxime, quia ex Brevi Gregorii XIII, omnes qui sunt in Martyrologio proponuntur ut sancti habendi toti Ecclesiæ, quia vult, ut in ista Ecclesia solum hoc recipiatur Martyrologium, et recitentur singulis annis tales sancti. Et iste modus quodammodo tacitus canonizandi. Liber de Trinitate hujus sancti doctoris omnino intercidit, nisi in aliqua basilica lateat, ut lauerant opera nonnulla S. Ildefonsi, quæ opera doctoris fratris Francisci Feuarentii ex familia Franciscanorum in lucem prodierunt. P. H.

97. De electione S. Ildefonsi anno 657 in sede Toletana, Cixilla et Julianus. Vacat sedes Toletana septemdecim diebus; quibus transactis, in officio novemdiæ demortui pontificis, et in regis consultatione, prima die Decembris, quæ fuit dies Dominica, sacra S. Chrysanto et Dariæ et Mauro martyribus, positus est in sede Toletana S. Ildefonsus, abbas Agaliensis, cum esset 53 annorum. Vir vere sanctus, pius, doctus, et zelo charitatis mirifice fervens: consecratur ab episcopis suffraganeis maxima cum lætitia cleri populique Toletani. Fuit omni vitæ suæ decursu pontifex omnibus suis numeris absolutus, qualem et collapsa disciplinæ ecclesiasticæ et morum corruptio postulabat; magisque subditorum vitia vitæ sanctioris exemplo, quam severitate vel nimia reprehensione curabat: nulli unquam morosus, omnibus somper amabilis fuit. Id.

S. Ildefonsus, abbas SS. Cosmæ et Damiani. Electus fuit anno 657 in abbatem divus Ildefonsus, si fides Luitprando adhibetur: unde in Juliani Chronico n. 330, sic legendum: « Hoc tempore regebat Ecclesiam Toletanam sancte pieque B. Ildefonsus, qui anno 656 (antea legebatur 636) electus est abbas SS. martyrum Cosmæ et Damiani in suburbio Toletano. »

Voto Recesuinthi, regis Wisegothorum, et cleri populique Toletani, mortuo sufficitur. Antiqua hæc eligendi episcopi forma. Secundum enim temporum varietatem, diversi modi in episcoporum electionibus a summo pontifice designati, ultra quos excedere non licebat: et, juxta varias itidem et occurrentes temporum circumstantias et casus, variis personis jus eligendi episcopi ab eodem pontifice concessum sive permissum. Primum enim totius cleri et populi auctoritate fiebant electiones, cap. Nasce, cap. Cleri cap. Vota, 63 dist., et ex Luitprando hic,

scilicet cognati sui) voto Recesuithi, regis Wisegothorum, et cleri populi que Toletani, mortuo sufficitur.

DCXCVIII.

DCLX.

98. S. Ildelfonsus mores hominum aulicorum depravatos, et ipsum etiam regem, Christiana libertate reprehendit, et ob id ipsis et regi visus est acerbus.

99. Nonnullos Judæos ad fidem conversos baptizat.

100. Taio, episcopus Cæsaraugustanus, gloriosus habetur.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ

atque ex Juliauo in Chronico numer. 542, elicitur: « Post reversus in patriam creatur (*Sigefridus abbas Fuldensis*) a clero populoque Moguntinus episcopus. » Principibus sæcularibus aliquando concessum, ut electio a clericis facta valida non esset, nisi eorum accederet consensus, cap. *Quia igitur*, 9, dist. 63, ibi: « Totius concilii unito consensu, et serenissimi principis voluntate declarat accersiri. » Apud Hispanos exstat insigne hujusce rei monumentum in cap. *Cum longe*, 25, dicta 63 dist., his verbis: « Unde placuit omnibus pontificibus Hispaniæ atque Galliciæ, ut, salvo privilegio uniuscujusque provinciæ, licitum maneat deinceps Toletano pontifici, quoscunque regalis potestas elegerit, et jam dicti Toletani episcopi iudicium dignos esse probaverit in quibuslibet provinciis, et præcedentium sedibus præficere præsules, » etc. Ab egregiis illis temporibus, quibus reges Hispaniæ eam a Maurorum faucibus vindicarunt (gloss. penult. in cap. *Adrianus*, dist. 63) competit eis jus patronatus in ecclesiis, exspectata summi pontificis confirmatione. Celebris textus in l. *Antigua*, 17, tit. 5, partit. 1: « E esta mayoria è honrsa an les reyes de Hespaña por tres razones: la primera, porque ganaron la tierra de los Moros, è ficiéron las mezquitas Eglesias, è echaron de y el nome de Mahoma, è metieron y el nome de nuestro Señor Jesu Christo. » Ubi Georgius Lopez docte, quem refert, et plures alios, Gabriel Pereira in *Manu Regia* tom. II, cap. 22, num. 14. Succinit Rodericus archiepiscopus Toletanus lib. III *Histor. Hispan.*, cap. 12, et in nova nostra Recopilatione suffragatur lex 14. tit. 3, lib. 1: « Los quale [Reyes de Castilla y Leon] con deuocion ferviente, y Catholicos y animosos corazones, y con derramamiento de sangre suya, y de sus subditos y naturales, ganaron y lybraron esta tierra de los infieles Moros, enemigos de nuestra santa Fe catholica: y la pusieron só la obediencia de la santa Fe catholica: y la tierra, uue por tantos tiempos fue ensuciada con seta Mahometica, fue por ellos recorbrada y atimpiada; y las Yglesias, que por tanto tiempo haviam sido casas de blasphemia, no solo fueron por ellos recobradas para loor de Dios, y ensalçamento de nostra sancta Fe, mas abondosamente dotadas. » Et paulo inferius: « Y de las Prelacias y dignidades mayores siempre los sanctos Padres proveyeron à suplicacion del Rey, que à la sazón reynava. » Exemplum præposui in iis, quæ notavi supra ex Juliano nostro in Chronico, num. 554, et in lege supra citata illud adverbium *siempre* miniatula cera noto ut jus patronatus regum Hispaniæ abhinc multis annis deducere valeamus. De simili episcoporum electione quandam inscriptionem inveni apud Blasium Ortizium in descriptione templi Toletani, cap. 36, quam, ne te hujus antiquitatis fraudarem lenocinio, transcribere non recusavi: « Aquí yace Don Martin Martinez de Calahorra, arcediano de Calatrava, y canonigo de Calahorra: è fue electo en concordia para ser obispo de la yglesta de Calahorra, y de la Calçada; e no lo quiso recibir por honrra de la yglesia de sancta Maria de Toledo. e fino nueve dias andados del mes de Abril de 1367 anos. » Rem totam confirmat inauguratio Dominici episcopi Burgensis; de qua in vulgus *jactatum* fuit, tempore Don Petri regis Castellæ-

A scissis, Ferdinandi antecessoris obitu, in bifariam opinionem, sacerdotum suffragiis, totius controversiæ partium voluntate, Dominicum delectum arbitrum, seipsum, prætermissis rivalibus, episcopum nominasse. Felicem temeritatem approbavit eorum qui aderant assensus: insigniaque pontificalia delata, et confirmatio Gregorii XI P. M. secuta. Ita recenset Ferdinandus Perez de Guzman in libello, cui epigraphe affixa, *Valerio de las historias*, lib. VII, tit. 11, cap. 4. Atque iisdem insistit vestigiis P. Joannes de Mariana in *Histor. generali Hispana* lingua conscripta, lib. XVII, cap. 8. Simile exemplum et eventum eundem in lectione alterius Dominici episcopi Civitatis, regnante Alfonso, cui cognomen *Sapiens*, scripsit Antonius Sanchez Cabanas in ejusdem civitatis historia, quam manuscriptam habeo, p. II, lib. III, cap. 6, ibique adducit duo regis Alfonsi diplomata; alterum anno 1264, alterum anno 1270, in quibus Dominicus Martinus episcopus hujus nominis II confirmat. De his vide quæ congerit doctor Augustinus Barbosa De officio episcopi, tit. 1, cap. 3, per totum. Novissime illustrissimus dominus Rodericus Acunha, archiepiscopus Bracharenensis, cujus ingenitam nobilitatem, litterarum splendore illustrem et conspicuam venerantur et agnoscunt omnes, num. 1, 2, 3 et 4, in *Commentariis ad decretum Gratiani* ad cap. *Cum longe*, 25, dist. 68, ubi multos auctores recenset docte sane et laboriose. Addo pro mantissa episcopum Pampilonensem. D. Fr. Prudentium de Sandoval in *Chronico Imp. Alfonsi VII*, opp. 8, qui inserit quamdam epistolam Petri abbatis Cluniacensis ad Innocentium III, P. M., ubi de electione episcopi per clerum et populum agit; et I. C. Didacum Perez in L. II, tit. 6, lib. 1, *Ordinam*, col. 251, in versiculo: *Item reges Hispaniæ*. D. L.

98. De moribus regis aliquid attingit Cixilla in *Vita S. Ildelfonsi*: « Sed princeps quondam Recesuudus, qui eo tempore erat, gloria et ferocitate terrena deposita, qui eum, ob iniquitates suas increpatus, superbo oculo intuebatur, cultrum modicum, quem in theca tenebat, cum lacrymis offerebat; et colle submisso, supplices manus a throno suo extendens, ut eum illi deferrent, instanter deprecabantur: postulans ut non indignum judicaret sua cum lacrymis offerentem, » P. H.

100. *Taio episcopus Cæsaraugustanus*. Concordat cum Luitprando Julianus, qui æra 698, anno 600, num. 331, ait: « Florebat memoria S. Taionis pontificis Cæsaraugustani, docti et pii, qui obiit in pace IV Kalen, Februarii, æra 698. » In concilio Toletano VIII quod celebratum fuit æra 691, id est, anno 603, inveni subscripsisse quinquagesimo loco, sic: *Taio Cæsaraugustanus episcopus*. Carmen tamen Valderedi in chronico Helece Cæsaraugustani episcopi, inter fragmenta ex M. Maximi carminibus edita, discrepat uno in anno, dum obiisse ex eo constat æra 697, anno 609. Versus transcribere, qui ad rem optime conducunt, non gravabor:

Valderedus ego, Taionis et ipse minister,
Cæsarea indignus præsul in urbe simul,
Carmina dilecto funebria sacro Parenti,
Pectus in hoc clare testificata meum.
Taio fuit, dum vita manet, virtutibus almus,
Nobilis ingenio, sed gravis eloquio
Hispani debemus ei Morale volumen

DCXCIX.

101. Hæreticos Narbonæ venientes, natione Gothos, Theudium et Helladium, per Hispanias tominæ [cor.] teterrime] vagantes, et de virginitate beatæ virginis Mariæ temere sentientes, quod more cæterarum mulierum, dilatatis claustris virginalibus, pepererit Christum Deminum, verum Deum et hominem, filium suum, sermonibus quatuordecim Hedefonsus, et editis libris (diversis ab illo *Soliloquiorum* incipiente, *Domina mea*) viriliter confutat: et castigatos jussu regis Recesuindi catholici, severissimique [al. serenissime] principis, tota Hispania cogit exsulare.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

Gregorii Magni; quidquid et ille dedit.
Hac causa petiit Romam; divinitus autem
Admonitus, miris repperit ejus opus.
Inde redit fama melior, virtutibus idem,
Gregorique super grande laborat opus.
Jamque gravis senio, factus repletus opimis:
Vivo larga manus, vitæque honesta fuit.
Mortuus antiqua tumulatur in æde Columnæ,
Et volat ad superos mens bona pontificis.

« Obiit sanctissimus pontifex in pace, famulus Dei Taio, Cæsaraugustæ, æra 697, iv Kal. Februarii. »

Celebris et gloriosus habetur apud Hispanos Taio: nam, ut graphice jam vides scriptum, Roma in Hispaniam apportavit Moralium libros S. Gregorii Magni pontificis; et ad id fuit missus, sacro concilio vii Toletano approbante. Refert Rodericus lib. ii Histor., cap. 20: « Et fuit in hoc concilio (*de vii agit*) magna turbatio, eo quod liber Moralium, quem B. Gregorius ad petitionem B. Leandri composuerat, deperditus negligentia, in Hispaniis non exstabat. Unde et idem princeps, sacro concilio approbante, Taionem Cæsaraugustanum episcopum, qui synodo octavæ subscripsit, religione et litteratura præstantem, et sollicitum Scripturarum, ad Romanum pontificem cum sua petitione, pro libris Moralium navigio destinavit. » De qua re, et de miraculosa librorum Moralium apparitione, consule quæ e codice ms. per antiquo evulgavit eminentiss. Garsias de Loaysa in Concilio Toletani vii, pag. 414. Sed multo copiosius enarrat idem archiepiscopus Rodericus, ad quem noster Liutprandus se refert inf. n. m. 365, ubi in fine chronici aliqua memoratu digna quasi congerit. Extat Taionis insigne monumentum in carmine, quod Honorato præsuli Hispalensi cum lacrymis posuit, tale:

« Taio, Cæsaraugustanus archidiaconus, sanctissimo pontifici Honorato, germano suo Cæsaraugustano, archiepiscopo Hispalensi, carmen supulcræ dicat:

Præsul Honoratus successerat hic Isidoro;
Hispalis illius ossa beata tenet.
Jamque novem lustris gaudens dum vita maneret,
Spiritus astra tenet, corpus in urna jacet.
Vita fuit melior lingua, sed lingua modesta.
Nunc ovat, hostiles nec timet ille minas.

« Obiit idem pontifex pridie Idus Novembria æra 678. In honore vixit annis quinque, mensibus sex. »

Hanc illustrat inscriptionem eruditissimus Rodericus Caro in additionibus ad Chronicon M. Maximi pag. 233, et D. Franciscus Fernandez Beltran, abbas Olivarensis, in suo ad id tractatu. Novissime divus Paulus de Espinosa de los Monteros in Historia Hispalensi, lib. ii, cap. 23, Dixerat prius planius et plenius de Taione P. Didacus Murillo in Historia Cæsaraugustana, tractat. 1, cap. 29, pag. 242, et de Moralium libris ab ipso in Cæsaraugustam advectis, ibidem, c. 4, pag. 2, col. 1, et cap. 3, pag. 16, col. 2. qui asserit repositos esse in bibliotheca S. ecclesiæ *D. Mariæ de Pilar*, in quodam armario, cujus lemma tale est:

In hoc sunt condita scrinio beati Gregorii Moralia a Taio, Cæsaraugustano episcopo, Romæ miraculose inventa.

Horum meminit. aliaque memoria digna adducit rever. D. Coccimus decanus Rotæ Romanæ, in decisione causæ Cæsaraugustanæ cathedralitatis, pag. 9, in principio. Forte et hic Taio aliqua scripta concin-

DCLXI.

A navit, de quibus Julianus in Chronico, num. 414. D. L. 401. Hæreticos tres dicit fuisse Julianus in Vita S. Hedefonsi: communiter receptum est, istos tres hæreticos obloqui virgineo pudori S. Mariæ matris Dei, et ad devincendos eos edidisse librum, qui incipit: « Domina mea, atque dominatrix, » etc. Sed in illo, libro multum de hæreticis, plus tamen de laudibus B. Virginis. Sic Rodericus, lib. ii, cap. 22:

« Hujus (*scilicet Idelfonsi*) tempore, cum Elvidius et Pelagius, a Galliis venientes, plerasque partes Hispaniæ infecissent, virginitatem B. Mariæ infamantes, B. Idelfonsus illis occurrens sacrarum Scripturarum testimoniis, et lingua melliflua, et gratia in labiis suis diffusa, eorum dogma confutavit, et ab Hispaniis confusus abegit. » Hujus historiam pravi dogmatis nec Julianus nec Cixilla recensent, ita ut hic narratur. Tantum Julianus agens de libris S. Hedefonsi, librum, quem *De Parturitione B. Mariæ virginis S. Idelfonsus* edidit, innuit scripsisse contra quosdam tunc dicentes B. Virginem mansisse quidem virginem, ut ante partum, sic et post partum; tamen maligne asserentes peperisse modo naturali, ut parere solent cæteræ mulieres, per dilationem puerperiorum; unde, inquit S. doctor, illos voluisse re, quamvis non verbis claris et explicitis. contrarium docere, non mansisse scilicet virginem, ut cæteræ non manent quæ consueta naturæ lege pariunt. Sanctus doctor admonens regem Recesuindum de periculo fidei, petiit ut in tantæ rei gravitate et periculo manifesto, plebis juberet contrahi concilium nationale Toleti, ut in illo convicti hæretici hæresim abjurarent, vel pertinaces in exilium amandarentur. Habita synodo, manentes hæretici in sua perfidia, tota Hispania cum ignominia ac dedecore pulsati sunt, ut refert Julianus archipresbyter S. Justæ. et, ne periculosa serperet hæresis (ut solet eancer) librum composuit, quem dedicat monialibus sancti Benedicti Toletanis. Hic liber multos annos delituerat: repertus in Gallia per doctorem Fr. Franciscum Feuarentium Franciscanum, excussus est tom. IX bibliothecæ veterum Patrum, excusæ Parisiis, ubi sic dictus liber *De Parturitione B. virginis Mariæ*:

« Quamvis omnium Ecclesiarum virginitas beatæ et gloriosæ Dei genitricis Mariæ sit decus, honor et forma virtutis, maxime tamen sanctimonialium et virginum. quarum castitas ejus specialiter illustratur virtutibus, informatur exemplis, corroboratur meritis; unde sacratissimum ejus puerperium animo et corde devotissime venerari ac retexere; divini muneris est gratia. Pro ea vero contra hæreticam pravitatem dimicare ac vincere opus est Spiritus sancti, ac virtus Altissimi, qui eam obumbravit, ut sine coitu viri et sine ulla corruptione, Deum et hominem pareret, virgoque semper permaneret. Pro qua jam olim B. Hieronymus contra Helvidium hæreticum, et contra ejus complices scripsisse legimus: quos ita debellavit ac devicit, ut deinceps usque ad præsens nihil recidivum erroris contra eam surrexerit. Sed quia quorundam nunc fratrum rursus impudica quasi percontando laborat temeritas, de crevi ad vos, matronæ Christi, his scribere quæ ipsi curiosius contra ejus pudicitiam, quam religiosius conantur explicare. Explorando partum virginitatis ejus et uterum pudicitiae, introducunt, acsi peritissimi philologi essent, callide satis, disputatione sua, colluvionem vitiorum, in qua concurrunt plurima

402. Hoc anno, die nona Decembris, apparet S. pontifici S. Leocadia virgo et martyr (cujus corpus ignorabatur ubi erat) in æde Prætoriensis. Inde cepit Ildefonsus esse regi catholico admirationi, et admirabili reverentia.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

erroris discrimina. Dicunt enim non aliter beatam virginem Mariam parere potuisse neque aliter debuisse, quam communi lege naturæ, et sicut mos omnium feminarum, ut vera nativitas Christi dici possit. Alii autem inquirunt: Si non ita natus est, ut cæteri nascuntur infantes, vera nativitas non est: et ideo, ne phantasia putaretur, aut ne, sicut aqua per alveum transiisse, ita per uterum Virginis absque nascentis ordine natus credatur; pium est sentire, sic eum lege naturæ natum fuisse sicut cæteri nascuntur infantes, et eam sic peperisse sicut reliquæ pariunt mulieres. O cæca pietas, quæ tam impie sentit de Maria virgine, et cæca præsumptio, quæ tam impie loquitur de Christo! Non dico quod dicant virginitatem amisisse, quæ nesciens virum, virgo concepit, virgo peperit, et virgo permansit: sed quia id ipsum quod confitentur negant, dum eam dicunt communi lege naturæ puerperam filium edidisse. Quod si ita est, ut astruunt et affirmant (quod absit), jam Maria virgo non est; Christus sub maledicto natus est iræ filius, de carne peccati: et ipsa quæ benedicta ab angelo prædicatur, in maledictione adhuc permanens, sub maledicto peperit. Alioquin quid est, quod legem naturæ requirunt in Maria, ubi totum quidquid in ea fuit possedit Spiritus sanctus? quoniam eam virtus Altissimi obumbravit. » Hinc facile colligitur non fuisse Gallorum istorum a Narbonensi provincia descendendum errorem, quod in verbis negarent S. Virginem non mansisse virginem, cum re ipsa negarent. Nam tametsi virgo conciperet, in dilatatione illa et modo legis naturæ mulieribus parturientibus consueto, si claustra virginalia aperirentur (ut aiebant) virgo non permaneret. Cum hoc percepisset S. Ildefonsus, regem admonuit oportere concilium totius nationis (ut dicit Julianus) Toleti contrahi: ubi disputatum contra hunc errorem. Et convicti quidem hæretici in concilio validissimis S. Ildefonsi rationibus, cum nolent resipiscere, damnati sunt ad exilium, quod rex exsequi fecit. Et mirum alioqui mihi videbatur, in tanto gentis Hispanæ periculo non conflatum esse concilium, nec novem annis, quibus præfuit S. Ildefonsus, nullum concilium habitum Toleti, presertim cum ejus antecessores multa habuerint. Post vero non contentus concilii determinatione, ut suæ pietatis satisfaceret, ac persuasioni populorum contraireret, scripsit librum De virginitate, quem citavi, quemque monialibus sui ordinis Toletanis nuncupandum duxit. Uthinc intelligatur quanta fuerit pietas Hispanæ gentis in B. Virginem, cujus honorem et dignitatem virginali, collecta synodo et libris editis, tutatus est. S. Ildefonsus. Et ubinam necanda venit hæresis ista perniciose in Gallia nata, quam in Hispania quam præ cæteris mundi nationibus Virgo sanctissima prælegit? cui adhuc vivens faverat, et sua corporali præsentia manifestissime fortunarat? Hispania igitur hæresum gladius et locus occisionis omnium errorum; quo, divina providentia ita disponente, alibi hæreses exortæ, tandem gladio confodiendæ et jugulandæ detruduntur, idque peculiari Virginis privilegio. Nulla enim hactenus orta est hæresis in Hispania; alibi autem erumpentes ac natæ, ibi suffocatæ. Sic hæresis Ariana, Priscillianiana et Vigilantiana. Quod si semper satis sedulo, nunc maxime sanctissimi inquisitionis officii diligentia, studio, pietate ac vigilantia; cui a Deo, intercedente B. Virgine et S. Jacobo, quidquid puræ fidei et religionis est (quod plane multum est, et plusquam in aliis orbis regionibus) exertis vocibus omnes delatum fatentur, et merito.

Sed revertamur ad nostrum Luitprandum, qui sane legerat libros S. Ildefonsi, et (ut res se habet)

A intellexerat errorem istorum e Gallia descendendum, cum dicit, quod « more cæterarum mulierum dilatatis ac laxatis claustris virginalibus peperisset Dominum nostrum Jesum Christum. » Etiam concilii meminit, dicens: « S. Ildefonsus concilio, sermonibus et editis libris confutavit, et a rege Recesuindo tota Hispania fecit exterminare. » Sed quod non sit liber iste, ille alius quem Synonymorum, edidit, declarat idem, dicens: Composuerat ante hæc tempora librum Synonymorum, ubi tenere ac devote cum sancta Virgine loquitur per modum Soliloquii, qui sic incipit: *Domina mea, dominatrix mea, etc.* Sed dices: Quando habita est synodus hæc? Dico habitam esse primo die Decembris, et dilatam ex Juliano usque ad finem mensis. P. H.

Hæreticos Narbona venientes, natione Gothos, Theudium et Helladium, per Hispanias tomix vagantes. Legendum temere. De hisce hæreticis infra num. 3, Julianus in Chronico, num. 338, ubi refero P. Gabrielem Vazquez par. III, disp. 124, cap. 24, et virum singularis doctrinæ P. Alfonsum Vazquez in suo Ildefonso, lib. IV, cap. 3, fol. 275. P. Franciscum Portocarrero in libello aureo De descensu deiparæ virginis Mariæ, fol. 34, B. Ecce iterum Julianus in Chronico, num. 342 et 344. Et adde illustrem locum Pelagii Ovetensis episcopi a me adductum inf. num. 497, ubi de Helvidio et Joviniano; de quibus P. Theodorus Petreus in Catalogo hæreticorum, verbo *Helvidiani*, pag. 83, et verbo *Jovinianistæ*, pag. 503; episcopus Guido de Perpiniano in summa de hæresibus, cap. 60 et 64, et in hæresi 47. D. L.

102. Et die nona Decembris, euntibus episcopis ad ecclesiam S. Leocadiæ cum processione, factum est miraculum apparitionis S. virginis. Præterquam quod dicit Julianus Toletanus, hoc idem docet Cixilla in Vita S. Ildefonsi his verbis: » Atque conspectui ejus virgo pulcherrima obsequens adventaret, clamantibus episcopis, principibus, presbyteris, » quia nulli alii poterant ibi esse episcopi, quam qui convenerunt ad concilium, et ob id dixit S. Leocadia: *Per vitam Ildefonsi vivit Domina mea.* Quia ipse multum laboraverat in synodo contrahenda; et convicerat hæreticos, in publica totius concilii luce oculisque, disputatione. Quod obsequium Virgini impensum simili favoris significatione voluit Filius placidissime compensare. Habitum est ergo concilium anno 664, et eo anno contigit mirabilis apparitio S. Leocadiæ virginis et martyris. Sex annis post primum miraculum accidit secundum de apparitione B. virginis, scilicet anno 667, nam eo anno fuit littera Dominicalis C, et fuit dies 19 Decembris, dies sabbati. De amissione memoriæ corporis S. Leocadiæ, Cixilla in Vita S. Ildefonsi; de sede eburnea idem; et Breviarium vel Tabulæ S. Ecclesiæ Toletanæ, a sacra Rituum Congregatione collectæ, approbatæ a P. Ribadeneira in vita sancti Ildefonsi. P. H.

402. Hoc anno die 19 Decembris apparet. De hac apparitione Julianus noster in Chronico n. 345, Cixilla in Vita S. Ildefonsi, et alii plures. Quo autem nomine censeretur ecclesia ubi S. Leocadia B. Ildefonso apparuit, dubium multis. Et sciendum S. Leocadiæ virgini et martyri tres ecclesias fuisse sacratas; collegiatis duas, tertiam parochialem. Hæc in qua alta et educata virgo, quæ arci regiæ proxima, martyrem carcere detinuit; quæ Tago flumini imposita est in suburbio Toletano, sepultam custodivit. Blasius Ortizius, canonicus Toletanus, in summi templi Toletani descriptione depingit graphice, cap. 42, fol. 36: « Huic divæ *Leocadiæ* martyri tres in hac urbe dedicatæ sunt ecclesiæ; quarum duæ collegiatæ; tertia vero parochialis, quæ,

sicut a majoribus accepi, fuit, ædificata in ipsius domo propria. Ex collegiatis vero, una in carcere qui a parte meridionali regio capitolio est contiguus, ubi spiritum Altissimo reddidit; ibique in quadam spelunca, quia vineta servabatur, propriis digitis signaculum crucis saxo impressit: quod usque adhuc magna religione colitur. Altera extra muros hujus civitatis, ubi ejus corpus sepulturæ fuit traditum. » Paucis rem tamen totam comprehendit eminentiss. card. Cæsar Baronius in Martyrologio Romano die 19 Decembris: « Tres ibidem basilicæ in ejus memoriam erectæ permanent; quarum prima, ubi nata; altera, ubi passa; tertia vero, ubi sepulta fuit. » Plenius illustriss. archiepiscopus Garsias de Loaysa in notis ad concilium IV Toletanum, pag. 364. Refert idem in Historia Toletana Franciscus de Pisa, lib. II, c. 17, fol. 85, col. 2. Paribus fere tibiis concinit lectio VI in officio proprio hujus invictissimæ martyris. In iis ecclesiis varie varia cogebantur concilia: Quibus (*verba sunt VI lectionis*) tantus honos est habitus, ut in eis potissimum multa concilia Toletana, eaque frequentissima, habita. Patet manifeste ex concilio IV, quod fuit celebratum in basilica sanctæ Leocadiæ; et ex V ibidem coacto; utrobique conceptis verbis scriptum invenies. In IV, sic: Hic quippe, dum in basilica beatissimæ et sanctæ confessoris Leocadiæ omnium nostrorum pariter jam cætus adesset. » In vita: « Apud urbem Toletanam diversis ex provinciis Hispaniæ, sacerdotes Domini in uno Pacis collegio, in basilica sanctæ confessoris Leocadiæ, qui consedimus. » Item ex VI, cujus en contextus: « Etque in prætorio Toletano, in ecclesia sanctæ Leocadiæ virginis, debitis sedibus collocatis. » Denique ex XVII, ibi: « Dum in ecclesia gloriosæ virginis et confessoris Christi sanctæ Leocadiæ, quæ est in suburbio Toletano, ubi sanctum ejus corpus requiescit. » Vides non in eadem, sed in ecclesia S. Leocadiæ cætus adfuisse conciliorum. Ad amissim tamen rem examinare libet et expedit, servato numero conciliorum et ordine.

Basilica D. Leocadiæ, cujus mentio in concilio IV et V. ea dicebatur ecclesia ubi alta et educata fuit sanctissima virgo. Nomine et forma patet. Nomine, quia alia est prætoriensis; altera quæ in suburbio: unde basilica erat, quæ parochialis, in ipsa virginis domo, et in urbe Toletana erecta, quam rex Sisebutus ædificavit. S. Eulogius, quamvis non basilicæ voce, id periphrasi, et eleganti descriptione, aulæque nomine plane demonstrat, in Apologetico martyrum-fol. 80, B: » Toleti quoque (*hæc sunt ejus verba*) beatæ Leocadiæ aula mira opere, jubente prædicto principe (Sisebuto) culmine alto extenditur. Quid aliud basilica significat, quam miro opere, et culmine alto, quasi pendulo, structam regiam molem, et vere eam quæ ab Eulogio recensetur? Mutuemus, si placet, basilicæ explanationem rectam ab eminentissimo Cæsare Baronio die quita Augusti ad illa verba: « Romæ in Esquiliiis dedicatio S. Mariæ ad Nives. » Ait enim: « Vox ista quidem etsi a gentibus accepta videatur, non abhorret tamen a phrasi divinæ Scripturæ: nam atrium illud majus templi Salomonis basilica dicitur in III Paralipom., c. IV et VI, licet Græce ἀνάκλιον legatur (*attende basilicam, et aulam idem*) quod alii vertunt *atrium*. Apud nos autem loquendi usus obtinuit, ut non quæcunque ecclesiæ appellentur basilicæ, sed illæ tantum, quarum, augustior esset amplitudo. Unde autem id acciderit, ut hujusmodi ecclesiæ dicerentur basilicæ, Isidorus lib. V. Originum hæc ait; Basilicæ prius vocabantur regum habitacula; unde et nomen habent. » Paucisque interjectis filium iterum apprehendit: « Quod autem ad ipsarum (basilicarum) structuram spectat, erant plures simul in longum junctæ porticus, suffultæ columnis, æquis inter se distantibus spatiis, epistyliis desuper junctis, velut intertextis invicem. » Eleganter describit basilicam

A Ramano more et eloquio lib. II *Metamorph Ovidius*:

Regia Sous erat sublimibus alta columnis,
Clara micante auro, flammisque imitante pyropo.

Conjuxit forte Sisebutus plures in unam domos, inter quas virginis sanctæ habitaculum comprehendit. Suffragatur archiepiscopus Toletanus Rodericus, lib. II Hist., cap. 17, ubi de Sisebuto: « Ecclesiam S. Leocadiæ Toleti miro opere fabricavit. » Non dixit prætoriensem, neque, in suburbio Toleti; sed *Toleti*, id est, in mediotullio Toletano, ut excludas Ambrosii de Morales interpretationem in Apologetico T, Eulogii, qui autumat, templum Sisebuti illud ipsum esse, quod extra urbem hodie perdurat, non longe a flumine Tago. Rem extra dubitationem ponit et explanat Julianus noster in *Adversariis*, num. 287 et 288: « Ecclesia parochialis (*hæc sunt verba*) quam S. Leocadiæ Sisebutus fecit, vocatur basilica. Fuit, ut ex traditione majorum accepimus, juxta domum ubi S. Leocadia virgo et martyr Toletana nata et educata est, ingens templum, seu basilica, Minervæ Carpetanæ dicata, ubi reges Gothi aliquando habitaverunt. Hanc, cum domo sanctæ, fecit Sisebutus ecclesiam eidem divæ sacratam. in qua erant multæ porticus et spatiosa deambulacra, et vocata est S. Leocadiæ vulgo basilica. »

Quæ dicebatur ecclesia prætoriensis? Anceps et dubia quæstio.

Hic opus, hic labor est...

Sed ut finem disceptationi imponamus, præmittere sane oportet, imperatoriam domum apud Romanos ideo dictam prætorium, quia quemcunque militum imperatorem, antiqui prætorem dixerunt; et eorum tentoria, prætoria appellabantur; hincque præfecti prætorio vocati, de quibus exstat insignee testimonium in l. ult, C. de officio rectoris provinciæ, ubi imp. Anastasius (non Leo, ut in vinigatis) præfecto prætorio rescripsit in hæc verba: « Nulli judicum, qui provincias regunt, in civitatibus, in quibus sacra palatia aut prætoria sunt, liceat, iis relictis, privatorum sibi domos ad habitandum, veluti prætoria, vindicare. » In his ergo ædibus prætores seu præsides habitare, aut jus dicere solebant. Congerit plura Dionysius, Gothofredus ad dict. leg. ult. et Guido Pancirol, in *Thes. ur. variar. lect.*, lib. II, cap. 491, pag. 283 et 284. Hinc apud D. Joann., cap. 48, num. 28, Judæos non fuisse ingressos constat: *Καὶ οὗτοι οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ κταναρῶντο, ἀλλὰ ἵνα φάγοι τὸ Πάσχα.* Πραιτώριον verbum Græco-barbarum est, ut invenies variis auctorum locis comprobatum in Glossario Joannis Meursii Græco-barbaro, verbo Πραιτώριον. Appositissime de prætorii significatione S. Eulogius in Memoriali sanctorum lib. I circa principium, pag. 17, B, ubi de constanti et valido martyrum ardore: « Et ita interriti, inquit, contra hostem publicum apertum veritatis erigentes vexillum, utpote ante fores prætorii, et in ipso accessu palatii, proferentes testimonium, indicem perditionis, confusionis et ignominiae. » De hujusmodi prætorio intelligendus Tertullianus ad Scapulam, cap. 3: « Claudius Herminianus in Cappadocia, cum indigne ferens uxorem suam ad hanc sectam transisse, Christianos crudeliter tractasset, solusque in prætorio suo vastatus peste, cum vivus vermibus ebullisset. » Et D. Hieronymus Diogenis dolium festive vocat prætorium lib. II contra Jovinianum. D. L.

Erat etiam prætorium pars villæ latius ædificata, et patrisfamilias habitationi relicta. Ulpianus l. C. in l. Plenum 12, π, De usu et habitatione, « Plenum autem usum debet habere, si et villæ et prætorii relictus est. » Neratius item in l. 2, π, de servitutibus rusticor. prædior: « Rusticorum prædiorum servitutes sunt, licere altius tollere, et officere prætorio vicini. » Claudat agmen idem Ulpianus in l. Urbana

403. Composuerat S. pontifex ad privatam devotionem suam librum quemdam *Soliloquiorum* cum beata Virgine, quæ *Synonima* dicuntur; post libros et sermones scripsit elegantiori sermone, contra hos hæreticos: constat ex litteris Genesisii secundi hujus nominis Lugdunensis (qui dictus est etiam Abelardus [al. Adelardus]) abbatis Corbeie prius, post episcopi Urcitani

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

prædia, 198, π, De verbor, significat, ubi Joannes Gæddeius num. 5, Dionysius Gothefredus littera M, et ad L. *Titio* 34, §3, π, de Legat. 2, ducatque agmen inter poetas Martialis noster, lib. x, Epig. 79,

Ad lapidem Torquatus habet prætoriam quartam:
Ad quartam breve rus emit Otacilius.

Hinc præluce facem verbis concilii vi Toletani, in ipso principio. Hæc sunt: « Atque in prætorio Toletano, in ecclesia sanctæ Leocadiæ virginis, debitis sedibus collocatis. » Unde patet concilium coactum fuisse in ecclesia prætorio juncta, quod domus erat augusta regum Gothorum; ideo legitur, *in prætorio Toletano*, id est *in arce regia*. Sic interpretatur Ambrosius de Morales, part. II Histor., lib. XII, cap. 23: « Celebrose (*concilium vi Toletanum*) en la iglesia de santa Leocadia, i parece era la del Alcazar, porque se señala en particular, ser en el Pretorio de Toledo; i no ay que se pueda entender aqui por. Pretorio sino el Alcaçar ó casa Real: a quien los Godos, gente guerrera, se puede creer, llamaban assi, por el mismo nombre que los Romanos, a quien ellos imitaban, nonbraban en la guerra la tienda del general: i en paz usaban en alguna manera deste nombre, como en la sagrada Historia evangelica, i en otras partes se ve: i parece que para diferenciar la de otra iglesia desta santa, se le añadió este titulo. » In eadem it sententiam doctissimus P. Joannes Mariana in Histor. Hispan. Latino sermone scripta, lib. VI, cap. 6, de Toletano concilio viagens: « Ad D. Leocadiæ templum prætorio vicinum (nunc arci regie conjunctum est, veteris elegantie et amplitudinis vestigia retinens) ante diem 5 Idus Januarii, salutis anno 637, convenius habitus est. » Demonstrarunt, inquam, hoc clare illa verba concilii, *in prætorio Toletano*: quasi discrimen statuentia inter ecclesiam prætoriam quæ arci contigua, et prætoriam quæ in suburbio sita: de qua (et hæc est tertia ecclesia S. Leocadiæ) mentio in concilio Toletano XVII: « Dum in ecclesia (*en verba*) gloriosæ virginis et confessoris Christi S. Leocadiæ, quæ est in suburbio Toletano, ubi sanctum ejus corpus requiescit, plerique Hispaniarum et Galliarum pontifices convenissemus. » De prætoriam suburbana noster Julianus in Chronico num. 343: « Hoc anno (667) S. Leocadia virgo et martyr, nono die Decembris, in æde sua prætoriam suburbana, Tago flumini contigua, apparet S. Ildefonso archiepiscopo Toletano. » Et Luitprandus hic, quamvis voce prætoriam tantum insigniverit ecclesiam, in qua asserit apparuisse B. virginem regi Sisebuto, satis, quasi digito ad fontem intenso, indicans suburbanam fuisse, ipsamet apparitione relata. Aperte infra idem Luitprandus num. 282: « Machometo, Toleti rege, edificatur mirus pons super, Tagum ad columnam S. Leocadiæ prætoriam. » Dixit prope Tagum S. Leocadiæ prætoriam ecclesiam. Sic in concordiam adduco quos inter se dissidentes refert P. Joannes Mariana in dict. cap. 6, lib. VI Hist. Hispan. nostro evulhatae idiomate: « Celebrose el concilio, que fue sexto entre los de Toledo, en santa Leocadia pretoriense, que algunas entienden fue la Iglesia de la Santa, que esta iunto a el Alcaçar, llamado en Latin pretorio, i en su vejez muestra rastros de su antiguo primori grandeza. Otros quieren, que la iglesia de santa Leocadia la pretoriense fuese la que esta fuera de la ciudad, porque tambien las casas de campo se llaman pretorios » Hæc sunt quæ addidit Mariana in ultima editione anni 1617 Hispano sermone concinnata. Hanc ecclesiam *regiam*

appellat Rasis; forte, quia aliquot regum Gothorum corpora servabat sepulta: « E en su tiempo (*de Theodosio*) ficieron en España la iglesia de Toledo, que llaman la de los Reyes, e que los Christianos llaman de santa Leocadia. » In aliâ vero Latina Historici translatione sic legitur: « Diocletiani tempore Christiani, qui Toleti in Hispania erant, Ecclesiam construere cœperunt, quæ postmodum Regum dicta fuit. Christiani sanctam appellant Leocadium. » Ex Juliano nostro in Adversariis n. 289, constat apparitionem S. Leocadiæ in æde prætoriam suburbana fuisse, ut ipsemet retulit in Chronico dicto num. 343, et *regiam* appellatam. Audi Julianum: « Et accepi simul a majoribus, in S. Leocadiæ sacello regio corpus sepultum fuisse in aulæ sacello majori; et propre sepulcrum Virginis in pariete locatum thronum fuisse regis Recesuinthi, Gothorum more, purpura auroque contextum, et tam propinquus sedebat sepulcro, ut ipse per se rex dederit gladiolum S. Ildefonso, qui cum velo servatur in æde majori. » An in sacello regio ipsius ædis, discutit et disputat doctiss. V. D. Vincentius Turturatus in libro De sacello regio cap. 2, pag. 29. Julianus, ut omnem moveamus lapidem, apparitionem S. Leocadiæ, eodem anno quo apparuit sanctissima Virgo Maria E. Ildefonso, scribit; Luitprandus sex annis ante, ut animadvertit hic doctiss. P. Hieronymus de la Higuera. D. L.

403. *Dictus est etiam Abelardus*. Alii legunt, *Adhelardus*; melius *Adalardus*. Vide Surium tom. I, die secunda Januar. De isto S. Genesisio, Corbeie abbate, Julianus in Adversariis nam. 246, 253, 254, 255, 256 et 266. In Usuardo die secunda Januarii *Adalardum* reperies « Apud Corbeiam depositio S. Adalardi abbatis. » Cujus vitam Joannes Molanus scripsisse ait S. Ratbertum abbatem, S. Adalardi in Gallica Corbeia sextum successorem. Noster vero Julianus in Adversariis num. 253, apud Usuardum asserit inveniri festum Genesisii Adelardi, die tamen 21 Maii, non 2 Januarii, ut Usuardus et Surius. Verba ejus sunt: « Translationis S. Genesisii, cognomento Abelardi [*lege Adelardi*] Festi ex Corbeia in Hispaniam meminit Usuardus in Martyrologio die 21 Maii, et ejusdem sancti cum aliis, qui in eodem die celebrantur; » de cujus translatione in Chronico n. 420: « (*ex monasterio Corbeiensi*) post centum annos, ad eremum in littore maris prope Carthaginem spartariam, ubi vivens degerat, translatus est; ubi mira frequentia circumjacentium oppidorum Muzarabum visitur; » et num. 461: « Per quosdam monachos Gallos allatum est corpus S. abbatis Abelardi [*Adelardi*] vel Genesisii, ad littus Carthaginense, ex Corbeia antiqua ejus domo, sancti viri abbatia. » Sancto autem Genesisio successisse Odonem in abbacia Corbeiensi testatur idem Julianus num. 255 in Adversariis, et concilio Suessionensi interfuisse, De Adelardo Romam misso a Carolo imp. ad Leonem papam, exstat testimonium in concilio Aquisgranensi anno Christi 809, quod inter concilia Gallicana novissime edidit doctissimus P. Jacobus Sirmondus, e Societate Jesu presbyter; cujus morum suavitate, ingenita lenitate animi, omnigena doctrina; summa religione frui mihi licuit, dum a potentissimo et catholico nostro rege Philippo IV, missus ad Ludovicum XIII Galliarum regem Christianissimum, Parisiis sui commoratus. Edidit, inquam, in tomo II Conciliorum, fol. 256; verba sunt: « Cujus [quæstionis de processione Spiritus sancti] definiendæ causa Bernarius episcopus Wormatiensis, et Adelardus abbas monasterii Corbeie, Romam ad Leo-

DCCI.

104. Reparatus, episcopus tricesimus sextus. Ravennas floret.

105. Theodorus, Tharsensis patria, archiepiscopus Cantuariensis, opinione raræ sapientiæ et prudentiæ floret.

DCCII.

106. Synodus Britannica habetur de controversia Paschatis inter Anglos et Hibernos, sive Scotos.

DCCIII.

107. Flavius Gundebertus [*al.* Gondebertus], et Flavius Protharisus [*al.* Portharisus *scu* Bertarisus], Arebetti [*al.* Aripeth] regis filii, regnant in Italia annum unum.

DCCIV.

108. Gundebertus [*al.* Gondebertus] occiditur, Protharisus [*al.* Bertarisus] fugatur.

109. Flavius Grimoaldus, filiis Aripeth victis, demum fit Longobardorum rex.

DCCV.

110. Feria quinta in vigilia Expectationis B. Mariæ virginis (quæ die sequenti celebrabatur) festum Incarnationis (et servatur lapis ab hoc tempore, in quo B. Virgo penes posuit) celebratur in Hispania, hoc est xv Kalend. Januar. S. Ilfonsus, archiepiscopus Toletanus, vidit (post apparitionem S. Leucadiæ, post novem dies exclusive) B. Virginem multis angelorum et cælicolarum agminibus comitatam in sede eburnea, unde solebat ipse concionari apud populum præidentem [*al.* præidentem, *aut* credentem] quæ nunc sedes in magno pretio servatur in æde Sanctæ Justæ) in summo templo, eidem Virgini sacro: quæ dulciter illum affata, cappa donat cælitus elaborata.

DCCVI.

111. Elborenses in agro Carpetano Theudium et Helladium, importunos hæreticos, ad Hispaniam reversos, et Elboram repetentes, audacter insanientes ignominiose verberant et turpiter a suis sedibus amandant.

112. Cordubæ, Toleti, et in aliis Hispaniæ locis celeberrima memoria est S. Genesisii martyris Hispani, Cordubæ passi in persecutione sævissima imperatoris Neronis.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

nem papam missi sunt. » Ex quo mortis annus in Juliano a me assignatus venit corrigendus. Legati enim munere fungitur dicto anno 809, et mortuus fuisse, in Juliano excuso videtur anno 809, ut patet ex margine dicto num. 420. Firmatur hæc conjectura, ne dicam evidens emendatio, præsertim cum in synodo Noviomensi, habita anno 814 congregatum agnovimus Adelardum cum aliis abbatibus, ut constat in tomo II Conciliorum Gallicanorum, fol. 327, et iterum in concilio Attiniacensi, anno 827, fol. 448 et 450. Suadetur item hæc emendatio ex eo, quia in margine Juliani ab anno 800 usque ad annum 828, non est appositus intercalaris numerus annorum. Hinc facile credi potest omissum fuisse numerum annorum in d. num. 420, et verum, qui chronologiæ correspondet, scribi debere.

Hæc postquam delineavi, ad manum habui Chronicon Juliani propria P. Hieronymi de la Higuera manu exaratum; quæ ea, quæ de S. Adelardo leguntur n. 420, assignantur in margine sub anno Christi 820 et quæ sequuntur in n. 421, recensentur contigisse anno 826. Unde et datur locus congruus legationi Adelardi, et subscriptionibus: quæ non excedunt annum 822, et quæ in d. n. 420, refert Julianus, ex annorum notatione contingere potuerunt usque ad annum 826. Nisi mavis, ut omnem moveam lapidem, Julianum in Historia anni, in quo nondum e vivis excesserat Adelardus, de ejus morte per anticipationem locutum. Multa in Chronico sic debent intelligi, ut ipsemet testatur de Actis apostolorum in Adversariis num. 485, et notat doctissimus P. Franciscus de Bivar ad Fl. Dextrum anno Christi 308, comment. 2 num. 2. D. L.

110. Et servatur lapis. Lapis marmoreus in maximo pretio et reverentia populorum servatur hodie in sacello Descensionis B. Mariæ virginis in templo Noletano. P. H.

Cappa donat cælitus elaborata. De voce capæ, vide Julianum in Chronico, num. 343 et 347, et in De cremiteriis Hisp., num. 30, et Nicolaum Rigaltium,

A virum doctissimum, cum quo mihi litteraria amicitia Lutetiæ Parisiorum inita nuper fuit, in Glossario Græco-barbaro, verbo ΚΑΠΑ; Cerdam in Adversariis sacris (quem, uti præceptorem meum merito et lubens, atque suspiciens, nomino; licet meum aliquando in suis operibus supprimat nomen, verbo Cappa, Covarruviam in Thesaurio linguæ Hispan. verbo Cappa; P. Franciscum Portocarrero in libello De Descensu virginis Mariæ; tum et alios, quos vidi, laudavi ad Julianum in Chronico d. num. 343, et nunc novissime addo V. C. Vincentium Turturum in Sacello regio, sive De cappellis et capellanis regum, cap. 1, num. 2 et seqq. D. L.

111. De Elborensibus præterea Luitprandus, et Julianus Toletanus. P. H. — *Elborensis in agro Carpetano.* Lege quæ notavi supra ad num. 101. D. L.

112. *D. Laurentius Bivar suo S.*

Cordubæ, Tolcti, et in aliis Hispaniæ locis celeberrima est memoria S. Genesisii martyris Hispani. De S. Genesisio milite, Hispano martyre, Cordubæ passo, frequens mentio apud Julianum in Chronico, n. 376, his verbis: »Dirutæ sunt ædes sacræ S. Genesisii, Hispani militis, Cordubæ passi. In Adversariis num. 139: »Toleti habetur in honore S. Genesisii martyris Cordubensis, passus sub Nerone. » Idem agnoscere videtur ipsemet auctor num. 326, dum ait, in primis Ecclesiæ persecutionibus, id est Neronianis, S. Genesisium passum cum sociis, die 11 Octobris. Martyrologium Romanum eundem signat diem; sub quo tamen imp. martyrium reportarit, non explicuit. Verba sunt: »Item passio SS. Anastasii presbyteri. Placidi, Genesisii, et sociorum, » ubi illustrissimus cardinalis Baronius veteres tantum manuscriptos refert. S. Genesisii passim meminit S. Eulogius in lib. II Memor. sanctor., cap. 10, num. 13, in Apologiticum martyrum, num. 19. et in Vita S. Pelagii, p. 114. Quod etiam testatur Julianus in Adversariis, num. 289. «Frequens est, ait, S. Genesisii, militis Hispani, et martyris, ad Cordubam, ut ferunt, passi, apud S. Eulogium martyrem memoria. » Ambrosius de More-

les in Apologetico Eulogii, num. 49, scribit S. Genesii monasterium apud vicum Tertios situm fuisse, auctoritate Alvari ductus in D. Eulogii Vita. Sed cum Genesium militem Hispanum, martyrem Cordubensem nondum Morales agnovisset, duos Genesios martyres, Romanum alterum, Arelatensem alterum; illum exceptorem, hunc mimum die 25 Augusti celebratos, et in Martyrologio descriptos accersit, et cum Hispano confundit. Hinc ecclesie in Hispania consecratae Genesio, suo militi et martyri. Exstant hodie jam abhinc multis annis vel erectae, vel resectae. Secundas fert Julianus in dicto, num. 289 Adversar.: « Cujus (*Genesii*) corpus a Christianis Cordubensibus allatum est ex Corduba Alarcurrim, et revelante Domino imperatori Aldefonso, qui Toletum lucratus est; cujus causa restituit Toleti S. Genesio veterem parochiam: celebratur die 20 mensis Augusti [*legendum die 25*] » Quae verba (si liceat conjectari) in textum e margine, ab aliquo non hujus reconditae antiquitatis gnaro scripta, irrepserunt; nam die 11 Octobris martyrium S. Genesii Hispani recolitur, uti diximus. At temporis injuria, quae situ veritatem saepe obruit, nominumque eorumdem confusio introduxit celebrari S. Genesium die 26 Augusti, ab iis, quibus Romanus et Arelatensis tantum cogniti: quorum in Martyrologio Romano festus dies. Hinc Madrienses arripere ad diem sancto Genesio sacrandum die 25 Augusti. Non enim est credibile, nec verosimile videtur, Hispanos antiquitus S. Genesii Arelatensis vel Romani nomine insignisse ecclesias suas, dum martyrem patriae decus et ornamentum haberent, qui in tutelarem referri jure, non injuria, possit. Viri docti sic sentiunt, ut cum judicio notat Hieronymus de Quintana in Historia Madriensi, lib. 1, cap. 43, fol. 63, col. 3, aliosque in suam vocat sententiam. Haecque ex eadem nominum appellatione aequivocatio non insolens apud scriptores. Vidimus Genesium Arelatensem confundi cum Genesio Romano a Mombricio, et Petro in Catalogo, teste Baronio in Martyrologio die 25 Augusti, littera E. Et, quod majus est, ad remque mirifice conducit, idem accidisse reperio in S. Columbæ festivitate, in qua lectiones Vitæ S. Columbæ Gallicæ legebantur, antequam Cordubensis memoria erumperet in lucem. Notavit doctissimus P. Martinus de Roa, Latinæ et Hispanæ musæ suavius, prosa versaque oratione in Flore sanctorum martyrum Cordubensium die 18 Septembr., pag. 149, cujus verba transcribere operæ pretium duxi: Et leerse en los Maytines la Historia de la Santa de Francia, no tuvo otra causa, que no saberse la de estotra de Cordoua, i averse engañado con la semejança del mesmo nombre, por falta de los escritos de san Eulogio, que no parecieron, hasta el año de 1572 en los archivos de la Iglesia de Oviedo. » Et addit summum pontificem Clementem VIII ubi lectiones S. Columbæ Gallicæ legebantur, proprias Hispaniæ assignasse Columbæ. Dixit hæc suavi eloquio doctrinaque singulari P. Franciscus de Soria, e S. Basilii Magni familia alumnus, in sermone S. Genesii, fol. 4, pag. 2.

Astipulatur huic conjecturæ Fl. L. Dexter, qui verum suum patronum restituit Pallentinae ecclesie Hispanum martyrem Antoninum, sub gentilium furore passum, cum usque adhuc, ab illius civitatis restauratione, Gallum Antoninum martyrem (cujus tunc fama vulgatiores erat) Pallentini solum agnoverint. Unde Gallicanæ coronæ stemmata, id est, tria illa aurea lilia usurparunt, et tanquam velum regium, in nostro jure, ad omnes ædes ecclesie suspenderunt, et affixerunt postibus, quibus insigni titulorum vice, eas sibi ecclesia vindicavit. Idem utriusque martyris Antonini nomen induxit cives; duxit eos manu apprehensa ad rectam Flavium. Eadem insistunt via D. Antonini Pallentini facta, quæ proferunt Vincentius Belluacensis in Speculo Histor., lib. XIII, cap. 35, apud quem *Carrionem*, non *Avarionem* flumen, legendum; juxta quod martyrium consecutus,

A et in ipsius undas immissus Antoninus. Profert etiam D. Antoninus part. I Histor., cap. 4 tit. 8, § 42; nec discedit Esquilinus, lib. III Catalog., cap. 24. Notavi in Itinerario Gallico meo, quando ad civitatem Pallentinam conveni, et novissime P. F. Bivar in suo supplici libello: dixeratque anno Christi 308, Comment. II, num. 41, et eadem premens vestigia Dom. Franciscus de Sandoval, abbas S. Salvatoris; et canonicus Pallentinus, in suo Apologetico pro S. Antonino Hispano, § 3, a pag. 44.

B Flavius Lucius Dexter Genesium Hispanum proponit nobis anno 353, num. 3, et Mantuæ-Carpetanum, ut multi interpretantur, non Cordubensem: ibidemque passum, et sub Juliano imp. Verba sunt: « Mantuæ Carpetanorum est in pretio Anastasius presbyter, Placidus, Genesius, et socii; quia postea sub Juliano passi sunt pro Christi fide illustres simul ibidem martyrium. » Triplici modo triplex succurrat cuneus: cum inficias eant Luitprandus et Julianus, Oedipum de hac sphinge consulo, et tanquam e tripode, ut aiunt, oraculum requiro a mysta illo infulato, P. Francisco de Bivar, peritioris litteraturæ intima adyta, doctrina, eruditione et linguarum cognitione feliciter reserante. O utinam responsum det! discedere ab eo nefas et religio. Futurum spero; novit enim vir bonus et litteratus conciliaturas. Locus medicus, ne dicam carnificas, desiderat manus. Addam pro mantissa, quam dicat sortem; ultraque sortem erit accessio, et excursus, in quo late divagatus, excusatio legitima; penates mei et lares e regione templi S. Genesii, qui ejus numen devote suspiciunt et venerantur.

Bivarius D. Laurentio suo.

C « Quidquid gratiæ et dilectionis sibi impendere possunt absentes amici, puto et me debere tibi, et mihi deberi a te, non solum ob propositi consortium, sed etiam ex debito nostræ invicem societatis (BERNARDUS, *epist.* 75). » Non potuit hæc verius abati Pultariensi suo Bernardus meus dicere, quam ego tibi, mi Laurenti doctissime. Sed nunc ex Academia (ut est in proverbio) te venire non dubito; tam docte, tam subtiliter, tam concinne scribis de Genesio. Quid tamen e tripode oraculum requiris, qui ex tripode loqueris? At cum amico, inquis, loquor. Sed amicus usque ad aras; nunc in ipsis aris amicum quæris. In aris quidquam negare, religio et nefas; ita tamen mea accipias, quæ de Genesio dicturus sum, quasi hederam post anthisteria offeram, id est, floralium tuorum adminiculo egentia.

D Agnosco Genesios martyres quatuor (ut omissum faciam Genesium Adhelardum, cujus etiam Luitprandus meminit) Romanum archimimum, Arelatensem exceptorem, quorum cum laude nomina replicat Ecclesia quotannis ad diem 25 Augusti; Hispanos item duos, Cordubensem et Mantuanum: nam et posteriores hos non minus inter se, quam a cæteris differre, multa sunt quæ convincant. In primis, tertium Genesium concedendum nec mimum nec exceptorem; sed Anastasii presbyteri socium, Martyrologium ipsum Romanum clamat die 11 Octobris; quam Hispanum fuisse Dexter affirmat, et Genesium Hispanum martyrem Julianus etiam et Luitprandus asseverant. Cæterum, nec Dexter Cordubensis meminit, nec Luitprandus Mantuani. Jam duos prorsus fuisse, et tempus, et patria, et sepulcra utriusque luce clarius meridiana manifestant; namque Cordubensis Genesius sub Nerone passus est, auctore Luitprando, et Juliano astipulatore; cujus tu, mi domine, verba proferis: Mantuanus vero, Anastasii et Placidi socius, sub Juliano Apostata, post 300 a nece Cordubensis annos: nam persecutio Neronis desæviit anno Christi 60! imo ab anno 57 in Hispaniis viguisse, testes sunt Ilipulitani, seu Granatenses martyres, eodem pro Christo occisi, id est 14 Neronis, ut habent tabulæ plumbeæ Dextro concinentes. Julianus autem imperium iniit anno Domini 361, bienniumque in eo exegit. Ergo 300 annorum intercedo

113. Hoc eodem anno appositus est in sacrario S. ecclesiae Toletanae gladiolus, impensus a rege Recsuntho Gothorum B. Ildefonso, ad rescindendum velum S. Leucadiae divinitus apparentis. Nunc est in sa-

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

martyres hosce discriminare non valebit? Quod spectat ad patriæ diversitatem, Neronianus martyr Rutenii in Celtiberia egit legionarium militem, et Cordubæ cervicem dedit Christo: Julianus Ulyssippe civis vixit, Dextro etiam teste, ad annum Christi 308 (non quod eo anno natus jam esset, sed quod eo loci de Vincentio et sororibus Ulyssipponensibus Genesis concivibus sermonem faceret, inde occasionem de Genesis et sociis agendi desumpsit) et Mantuæ occubuit. Hoc ex eodem Dextro accipio ad annum Christi 353 illud a Juliano in Adversariis num. 149. Rursus Genesis Cordubensis, seu Rutenensis, Cordubæ tumultum suscepit, indeque Alarcurrem translatus est. Mantuanus, seu Ulyssipponensis, Mantuam cuatodire creditur præsentia sua; nusquam enim inde traductus scribitur. Accedit non contemnendum e sociis petitum discrimen, nam Cordubensis sine socio aliquo martyrio coronatus est; Mantuanus cum duobus, quos ex nomine sciamus, Anastasio et Placido, et cum aliis anonymis fere viginti.

En cum Dextro Luitprandum et Julianum conciliatos: solus Julianus a se tantisper dissentit, dum num. 149 Adversariorum, « S. Genesis, inquit, martyr Cordubensis, passus sub Nerone, celebratur die 20 mensis Augusti (seu potius, ut corrigis, 25); dicitur Hispanus fuisse, et miles legionarius in castello Rutenensi. » Et recte quidem; sed postea num. 236, utrumque videtur confundere, inquit: « Rutenii in Hispania, in Celtiberia die 11 Octobris sanctorum martyrum Anastasii presbyteri, Genesis militis, et sociorum, qui in primis Ecclesie persecutionibus passi sunt. » Verum hæc in Adversariis scripsit, quam tumultuarie ante codicis maturam confectionem perscribebantur, ne memoria rerum excideret, et ex his postea tabulæ justæ et æternæ fierent. « Quod si eandem vim, diligentiam auctoritatemque habeant Adversaria, quam tabulæ (hoc aliquando Cicero dixit pro Q. Roscio) quid attinet Codicem instituere? » Anastasium et Genesium, quorum C festivitas die 11 Octobris agitur, in primis Ecclesie persecutionibus occisos dicit; sed abs re, cum in ultima passi sint, nequidquam his et Rutenii castello communi, sed huic cum Cordubensi Standum proinde priori scripto num. 149, et posterius repudiandum. Standum eidem Juliano, standum et Luitprando, in Genesis Cordubensis cultum Toleti et Cordubæ erecta templa astruentibus, dummodo Madridiense Genesis suo sacratum dicamus; tametsi procedente tempore, et tanti martyris oblitterata memoria Arelatensis venerationi cesserit.

Addam pro coronide margaritam, quo lares tui tripudiantes occurrant Genesis suo, et templum pro foribus ornent. Et schedis meis, quibus multum defero, proferam tibi nostrorum Acta martyrum Anastasii, Genesis, Placidi, et sociorum, quæ prædictis eximium præsent munimen, et Mantuanis meis gratissima pro desiderio sint. Utinam in patronorum suorum venerationem vehementius exardescant, et ob eorumdem memoriam templum Genesis sacrum frequentius visitent, ac deinceps die 11 Octobris festam celebrent diem suorum sanctorum propriam, et multis titulis venerandam. Sic vero habent:

Martyrium SS. Anastasii Placidi et Genesis et sociorum. — « Mortuo Constantino, et filiis ejus, Julianus tenuit imperii habenas; qui a fide Christi, quam in baptismo professus fuerat, apostata factus, curavit idololatriam iterum instaurare, et in toto Romano imperio restituere: qua occasione suscepta, multos Christianorum martyrio affecit; e quorum numero fuerunt Anastasius, Placidus, et Genesis, et socii eorum, in Hispanorum regione pro Christo occisi: quod quomodo acciderit, ad subsequendum

A devotionem, et sanctorum glorificationem, opera pretium duximus enarrare.

« Nati sunt tres isti Christi athletæ Ulyssippe, Lusitanorum urbe; sic tamen, ut solus Placidus Ulyssipponenses habuerit parentes: nam Anastasius parentes habuit Mantuæ cives, quæ est Carpetanorum urbs; Genesis vero, Barcinonis: omnes tamen inter se sanguine erant conjuncti. Sed cum detinerentur Ulyssippe commercii causa, accidit ut Anastasio et Genesis aucti fuerint. Hi cum Placido, non dissimilis ætatis puero, educati sunt in omni lege sancta Dei ac scientiarum studiis, in quibus periti admodum evaserunt; et multo magis sanctis moribus et actionibus florere cœperunt, ita ut notissimæ fierent ipsorum virtus et doctrina.

« Procedenti tempore Anastasius ad presbyterorum ordinem assumptus, liberius prædicationi evangelicæ insistebat; in qua Genesis et Placidus erant illi fidelissimi coadjutores. Prædicabant vero contra B Arianorum errorem, qui multos Christianorum a puritate fidei aberrare faciebat, et contra idolorum culturam, quam Julianus per ministros suos introducere satagebat. Cumque multo tempore Ulyssippe essent demorati, multis charitatis operibus insistentes, placuit Anastasio Mantuam patriam suam repetere, ubi non modicas facultates a matris morte hæreditario jure susceperat; cumque Placidus et Genesis amici fidissimi comitati sunt. Degebant in una domo, et simul prædicationi et charitatis operibus instentes incedebant, pauperibus elemosynas et afflictis solamen exhibentes, et præcipue Christianos in carcere detentos visitabant et animabant.

« Cumque fama sanctorum ad aures gubernatoris urbis pervenisset (qui cultui idolorum erat addictissimus, et ea de causa viginti viros nostræ religionis professores et defensores vinculis tenebat attractos) sanctos martyres ad se jubet adduci. Quorum fidem cum exploratam haberet, nunc pollicitationibus, nunc minis et pœnarum infligendarum acerbitate eos abnegare curavit. Sed cum irritum videret conatum suum, et sanctorum emollire corda non valeret, eos duris vinculis innodatos in tetrum carcerem conduci jussit, ubi per dies aliquot durissime afflictati sunt; sed ipsi in eo etiam constituti, a prædicatione non desistebant. Qua nonnullos illorum, qui in fide acerbitate tormentorum vacillabant, forti et constanti animo esse fecerunt. Tandem die 11 mensis Octobris ad campum extra urbem deducti, pro Domino decollati, martyrii palmas adepti sunt. Quorum corpora consanguinei ipsorum colligentes, intra domum propriam Anastasii tumularunt. Et post dies octo ad eundem supplicii locum viginti illi viri perducti, pariter pro confessione Christi decapitati in cælum evolarunt; eorumque corpora nocturno tempore Christiani in eodem campi loco sepelierunt, præstante Domino nostro Jesu Christo. » etc.

Hactenus, quæ mihi rescripsit E. Franciscus de Bivar. Successit voto res; et vaticinio respondit eventus. Tesseram amici do, in Antiquitatis ecclesiasticæ tesseram et monumentum æternum, nomenque sub Bivarii tessera scribo. Schediasma, vel hypomnena, levi meo (sic liceat fari) brachio exaratum, apponere non recuso; quippe quod prælit (non tamen ut me præeunte recitaret sacerdos) ad S. Genesis Acta in lucem eruenda, et ad ejus illustrandam memoriam. D. L.

113. De gladio, qui cum velo servabatur, et adhuc servatur in S. ecclesie Toletanae sacrario, doctor Blasius Ortizius, et alii. Hodie in pyxide argentea conclusa sunt jussu illustriss. card. Gasparis a Quiroga. P. H.

Sed bonam partem hujus cathedræ translata alio

crario S. Justæ cathedralis tempore Maurorum, cum lapide marmoreo candidissimi coloris ; ubi descendens de cælo sanctissima virgo Maria pedes posuit, eratque suppedaneum archiepiscoporum Toletanorum, voluitque B. Virgo decorare, et auctoritatem addere cathedræ, quæ a B. Jacobo semper fuit primogenita filia Romanæ Ecclesiæ, et veritatis magistra ; sed bonam partem hujus cathedræ translata alio cognovi.

114. Julianus, qui postea fuit archiepiscopus Toletanus urbis regiæ, sapientiæ et sanctitatis opinione cum aliis ecclesiæ Toletanæ diaconis, Gudila et Felice, floret.

115. Vigesima tertia die Januarii mensis, S. Ildefonsus, sapientia, vitæ sanctitate, et miraculis clarissimus, ad cælum emigravit. In æde S. Leucadiæ (quæ domus ejus fuit) ad pedes S. Eugenii prædecessoris sui sepelitur. Julianus ejus discipulus, et archidiaconus, hæc illi carmina sepulcralia condidit, et poni fecit :

Alfonsi jacet hoc corpus venerabile saxo,
Quo Toletana nihil terra tulit melius :
Luciaque, et Stephanus clara de gente Gothorum,
Sed virtute magis nobilitante micat.

Invenit juvenis portum, sæcloque relicto,
Cœnobii cellas Agaliensis amat.
Hincque Toletanam raptatur præsul ad urbem,
Cui fuit in votis sede latere sua.

116. S. Torquatus fuit inter socios archiepiscopi Accitanensis.

117. Recesuinthus, abbas Benedictinus Bracarenensis, floret.

118. Eodem anno Quiricus, ex episcopo Barcinonensi, non multo post, Toletanam Ecclesiam regit ; qui ex abbate Agaliensi factus est episcopus Barcinonensis.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

cognovi. Faciem prælucent Luitprando verba Ægidii Zamorensis, quæ locum, ubi cathedra asservatur, clarissime manifestant ; hæc sunt : « Audivi, Christianos Toletanos in adventu Saracenorum tulisse in saltum distantem a Trogillo duodecim mille passus et ibi abscondisse cathedram, et unum lignum crucis et quamdam imaginem ; et a priscis temporibus in aere lucas apparere. » Hic tractus hodie ab incolis nominatur *Sancta Cruz de la Sierra*, et, ut par est, a sancto hoc ligno deducitur appellatio. Suffragatur itidem crux fulgidissima noctu pendens ære vacuo, a multis visa, quæ ligni testimonium occulti perhibet, et nomen etiam oppido assignat, atque imponit. Antiqua fuit Romanorum colonia, post ab Arabibus diu occupata ; et tandem a sancto rege dom. Fernando III capta jam Corduba, in ditionem reducta suam. Nunc vero nobilitata manet dominio et protectione dom. Joannis de Chaves et Mendoza, comitis de la Calzada, Philippo IV Magno Hispaniarum regi catholico nostro a consiliis in supremo et regiæ Cameræ senatu, nec non in concessu militarium ordinum præsidis meritissimi, qui nostram Hispaniam nobilitatis splendore et litterarum ornamento decorat. De hujus, inquam, oppidi antiquitate, et luminum apparitione, videsis admirabilem narratiunculam, licet veram, apud P. Franciscum Portocarreum in libello aureo De Descensu B. virginis Mariæ ad ecclesiam Toletanam, cap. 24. D. D.

114. De Juliano ac Gudila sæpe facta mentio est in præcedentibus, anno 49 regis Recesuindi, et 8 pontificatus Ildefonsi. Moritur Toleti die 23 Januarii ; sic ex tabulis Toletanis, Martyrologio Romano, et ex Juliano, qui sichabet : Sequenti die, x Kalend. Februarii, domicilio carnis exiit, atque in ecclesia B. Leucadiæ tumulatur, ad pedes sui conditus decessoris ; cum quo creditur æternæ perfrui receptaculo claritatis. » Moritur die Martis, eo anno bissextili, littera Dominicali R. A ; fecit illi carmen sepulcrale S. Julianus, ejus discipulus. Fuit præclarus et egregius Hispaniæ doctor vocatus *Chrysostomus, et sacula divini Spiritus, anchora fidei, et malleus conterens audaciam hæreticorum exultantium fortissime.* De operibus sancti doctoris sic Julianus, « Scripsit sane quamplurimos libros luculentiori sermone potissimos, quos idem in tot partibus censuit dividendos : id est, librum prosopopœiæ, imbecillitatis propriæ ; librum De virginitate sanctæ Mariæ contra tres infideles ; opusculum De proprietate personarum Patris, et Filii, et Spiritus sancti ; opusculum Annotationum actionis divinæ ; opusculum Annotationum in sacramentis ; librum De gubernatione baptismi unum, et De progressu

A spiritualis deserti alium ; quod totum primæ partis voluit volumini connectendum. Partis quoque secundæ liber Epistolarum est, in quo de diversis Scripturis ænigmaticis formulis agit ; personas quoque in titulos induxit, in quo etiam a quibusdam luculentiora scriptorum responsa promeruit. Partem vero tertiam missarum esse et hymnorum. Atque ulterioris denique partis liber est ; quartus versibus prosaque contextus, in quo epitaphia multa et quædam scilicet epigrammata annotata sunt. Scripsit aujtem et alia multa, quæ variis rerum et molestiarum occupationibus impeditus, aliqua cœpta, aliqua semiplena reliquit. » Maxima tamen existit dubitatio quomodo S. Julianus non meminisset libri De viris illustribus, nec Historiæ Gothorum ; quos esse S. Ildefonsi tuto scimus : nec similiter libri Synonymorum ; quia De virginitate liber est ille, quem dixi. Primo constat, Synonymorum librum esse S. Ildefonsi, ex testimonio Luitprandi, et quia ego vidi codicem ms. ante 540 annos litteris Gothicis in membrana, qui servatur in cœnobio S. Trinitatis Toteti. Unde mihi argumento est non omnino perfectum absolutumque fuisse relictum a S. Ildefonso, ut etiam De viris illustribus : cui voluisset plures viros supperaddere, si vixisset. Nec mihi placet solutio Graialis, vel Grialis doctoris, quia est velut appendix librorum S. Isidori. De Chronico nulla mihi videtur esse dubitatio ; nam Julianus Toletanus ejus meminit auctor plusquam quingentorum annorum ; meminit auctor plusquam Morales, D. Garcias Loaysa. et præcipue D. Rodericus Toletanus, lib. II, cap. 22, his verbis : « Et cum B. Isidorus scripsit Gothorum originem usque ad annum quintum Suintillæ, S. Ildefonsus scripsit tempora Gothorum, Alanorum, Vandalorum et Suevorum, ab anno quinto Suintillæ usque ad octavum decimum Recesuindi annum fideliter prosecutus. » Hunc librum citat generalis Hispaniæ Historia, citat Cardinalis Baronius, et Morales : quæ quia non erat omnibus omnino numeris absoluta, non fuit fortassis in animo S. doctoris eum librum publicare, sed suppressere. Hoc Chronicon penes me habeo, annotationibusque illustratum.

117. Recesuinthi abbatis, ordinis S. Benedicti, Bracharenensis civis, sit mentio et apud Julianum ; cum quo juvene habuit multum usum S. Ildefonsus, ad quem scripsit senior. Interfuit concilio XIV Toletano ; ut vicarius Leubanii episcopi metropolitani confirmat septimo loco ; fuit egregius poeta, et doctissimus theologus, ex Juliano.

118. De Quirico cive et episcopo Barchinonensi, qui fundavit in episcopatu Barchinonensi monaste-

- DCCVII.
119. Cæsarius, Arcobricensis [*al.* Arelatensis] episcopus, ex monacho monasterii Lirinensis, discipulus S. Paronii [*al.* Porcarii], multum floret.
- DCCVIII.
120. Petrus, episcopus Achiliensis, multum floret.
- DCCIX.
121. Vitalianus papa obiit : succedit illi Adeodatus.
- DCCX.
122. Hoc anno, Kalend. Septembris, moritur Toleti imperator Flavius Recesuinthus ; sepelitur in *æde* S. Leocadiæ, ubi beata virgo martyr dicitur arctata [*lege* mactata].
123. Eodem anno, sed feria III ejusdem mensis, fuit electus in regem Wisegothorum rex Flavius Wamba, palatinus, de nobilissimo genere Gothorum ; et usque ad diem 19 ejusdem mensis dilata est unctio, ut præsentibus episcopis et palatinis fieret, die Dominico supradicto sacro Januario, et sociis ejus, in ecclesia præstantiori, sacrata B. virginis Lariæ assumptioni, ecclesia prima Toletana, sanctis Patribus constituta. Coronatur vero, sacratur et inungitur rex per Quiricum archiepiscopum Toletanum, aliis episcopis ministrantibus.
- DCCXI.
124. Joannes, episcopus Constantinopolitanus, floret.
- DCCXII.
125. Aribaldus [*al.* Gaubaldus], Abimoaldi [Grimoaldi], filius, rex quintus decimus Longobardorum.
- DCCXIII.
126. Undecima synodus Toletana Toleti collecta a 17 episcopis. præside Quirico Toletano pontifice, VII Idus Novemb. anno 4 regis Wambæ, in basilica S. Mariæ.
127. Floret Gratindus, abbas SS. Cosmæ et Damiani.
- DCCXIV.
128. Rex Wamba, victo Paulo, ac profligatis omnibus hostibus suis, gloriosa fruitur quiete : Toletum,
- DCLXIX.
DCLXX.
DCLXXI.
DCLXXII.
DCLXXIII.
DCLXXIV.
DCLXXV.
DCLXXVI.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

rium S. Eulaliæ, plura in ejus Vita. Confirmat in A concilio x Toletano, loco decimo, nomine « Quirici episcopi Barchinonensis : » in concilio xi episcopus Toletanus anno 675 et decimum, habitum est 656. Fere annos 20 post decimum, habitum est concilium xi Toletanum. Moritur statim, postquam potio lethalis propinata est Wambani. Fuit hic Quiricus, monachus et abbas Agaliensis, ordinis S. Benedicti, vir egregius, et præclare peritus. Sic Julianus :

A Domino qui nomen habes pie, voce, Quirice,
Et monachus, præsul Barchinonensis, ave.
Agaliensis eras quondam sanctissimus abbas,
Barchino te multum præsule gaudet ovans.
Te Toletano pietas Præfecit ovili ;
Divisas sedes Præsul amansque vides.
Nil uno melius fuit, aut te sanctius uno :
Et dementato rege dolens moreris.
Te socium lætis Leocadia suscipit ulnis,
Corpus homo, mentem læta sub alta locans.
Gande sorte tua, præ sui venerande Quirice ;
Sic Dominus terris es, dominusque polo.

119. *Discipulus S. Paronii.* Lege « S. Boni, » qui fuit Lirinensis monasterii restaurator. P. H.

122. Primo die Septembris moritur Toleti rex Flavius Recesuinthus, ex Chronico Juliani ; sepelitur in Leocadiæ carcere, ubi nunc est. P. H.

123. De electione regis Wambanis multa Julianus in libro suo, et etiam Morales, Mariana, Julianus Toletanus. De coronatione constat factam per Quiricum Toletanum in *æde* S. Mariæ Majoris cum magna celebritate. P. H.

Dilata est unctio. De unctio regum vidè quæ notavi in num. 8 et 87. D. L.

Die Dominico supradicto sacro Januario et sociis ejus. Forte quia dies 19 Septembris fuit illo anno dies Dominicus ; vel loco *supradicto*, legendum, *dicato* ; et loco vocis *sacro*, legendum *sancto*. Id.

Ecclesia prima Toletana. Vide quæ dixi ad num. 87 in illis verbis : « Alficensis, vel inferior. » Ubi adduco Julianum in Chronico num. 74. Id.

126. De synodo xi Toletana, quæ fuit sub rege Wambane, est mentio in ipsis Toletanis Conciliis tam ms. quam impressis ; namque collecta est 4 anno regis Wambanis æra 715, VII Idus Novembris, anno 675 cepit anno 672, die prima Septembris, annus impletus est die 1 Septemb. hujus anni 675 ; incæpit annus quartus a primo die mensis Septembris, ab anno 661 vel 662. Non fuerat collecta synodus Toleti per 13 annos, ut diuturnitatem hujus temporis notat idem concilium xi de quo sic Rodericus lib. III, c. 11 : « Hic, scilicet Wamba, anno regni sui 4 in Toletana urbe, B. Mariæ semperque virginis atrio, in secretario, post transactos octo et decem perturbationum et diversarum cladum annos concilium salutis paravit ; et istud fuit undecimum concilium Toletanum sub Quirico, urbi regis primæ. Interfuerunt huic concilio 16 episcopi, et multivarii absentium episcoporum ; cum quibus et tempora absque concilio prætereuntia deplorarunt. Sic sacra synodus : Eramus enim hic usque prolapsæ sæculi colluvione instabiles, quia annosa series temporum, subtracta luce conciliorum, non tam vitia auxerat, quam malitiam omnium [*al.* matrem omnium errorum ignorantiam] regnantium otiosis mentibus ingerebat, » etc. Et inferius : « Ut qui de causis ante post octodecim scilicet labentium annorum excursus, in unum meruimus aggregari conventum, » Non loquitur de conciliis alibi collectis, sed in urbe regia ; nam et in Cæsaraugustana civitate ante annos 19 et in Emeritensi ante 9 concilia contracta fuisse liquido constat. Sedecim episcopi coacti sunt, præter Quiricum, et multi vicarii : in excusis ponuntur duo, Arcavic. et Segovienensis, » et septem abbates. Ut inde colligatur aliter legisse dominum Rodericum pontifices, et vicarios hujus sacri concilii, quam modo nos in nostris legimus exemplaribus. P. H.

128. Anno 676 jam bellis consopitis, rex Wamba Gothorum ornavit Toletum ædificiis publicis, muris, mœnibus, et pontibus. De quibus sic Rodericus in

Histor., lib. III, cap. 14 : « Postquam igitur, inquit, rex cum triumpho nobili fuit sedi regiae restitutus, sceptrum regni meditans, eleganter civitatem Toletanam muro et exquisito opere renovavit : quam et operesculptorio versificando prætitulans, hoc in portarum epigrammatibus stilo ferreo in nitido lucidoque marmore fecit scribi :

Erexit, fautore Deo, rex inclytus urbem
Wamba, suæ celebrem protendens gentis honorem.

In memoriis quoque martyrum, quas super eisdem portarum turribus titulavit, hoc similiter exaravit :

Vos domini sancti, quorum hic præsentia fulget,
Hanc urbem, et plebem solito servare favore.

Ubi vero positæ sunt hæ sanctorum martyrum inscriptiones, sic ait Chronicon generale sub rege Ildonso X. « Otrosi fizo escrivir en estos otros sendes marmoles estos versos, e ponerlos en las torres de las puertas de la ciudad, en aquellas que eran mas de aquellos sanctos martyres, cuyas eran las vocaciones. » Quemadmodum ad portam Cambronum, S. Leucadiæ; ad meridiem, SS. Felicis et Petri; in turri e regione SS. Petri et Pauli prætoriensium, horum apostolorum; e regione S. Juliani, SS. Cosmæ et Damiani, S. Torquali, SS. Justæ et Rufinæ, S. Marci, S. Sebastiani, S. Lucæ, S. Eulaliæ, SS. Servandi et Germani. Qua de re sic doctor Joannes Mariana, lib. IV, cap. 15 : « Puso el Rey » scilicet Vamba « cuydado en hermostear su Reyno de todas maneras, i en particular ensancho la ciudad Real de Toledo, i para su fortificacion levanto una nueva muralla con sus torres, almenas i pretilles, continuada por el arrabal de san Isidro, que llega de una puente à la otra. Està Toledo de quatro partes, por mas de las tres çerrado del rio Tajo, que aenala le entre barrancas muy altas, corre por penas i estrechuras muy grandes. La quarta parte tiene la salida muy aspera i empinada, por donde la cerea un muro de fabrica Romana mas angosto que et que hizo et Rey Vamba, cuyos rastros se veen à la plaça de Zocodouer, i à la puerta del Hierro. Vamba con intento de meter dentro de la ciudad los arrabales, i para mayor fortaleza, anadio la otra muralla mas abajo. Traxeror se para la obra piedras de todas partes, à lo que se entiendo de una fabrica Romana à manera de carro, que està alli çerca con figuras entalladat en ella de rosa, o de rueda. El vulgo se persuade ser aquellas armas de Wamba. Las mismas piedras muestran lo contrario, ca estan sin orden, ni traza; sino como las trahian, assi las asentavan los officiales. » Hæc P. Mariana. Sunt illæ rosæ, vel tortulæ « masopæ » ædificiorum ex ipso circo allatæ, quarum meminit non semel Vitruvius ut mihi significavit Joannes Baptista Montenegro excellens Toletanus architectus. P. II.

S. Thyrsi, Toletano civi, martyrique foris passo. De S. Thyrsi plene et docte doctissimus P. Franciscus Bivar in Dextrum, anno Christi 286, num. 2, post comment., fol. 303.

Dixit Luitprandus, foris passo, quia martyrii palmam reportavit Apolloniæ in Græcia; infra num. 238 : « Toleti conditum est templum S. Thyrsi, vernulæ Christi, civis Toletani, passi Apolloniæ in Græcia. » Appellavit eum vernulam, quasi nativum, vel naturalem; quo pacto vernaculum linguam dicimus, et saporem vernaculum. De S. Leucadia existat illustris commemoratio, conceptis verbis, in antiquissimo hymno, et testimonium; de quibus infra in num. 75 concilii Toletani ad finem inter Adversaria Luitprandi. Et de sancto Jacobo sic :

O vere digne sanctior apostole,
Caput refulgens inclytum Hispaniæ,
Tutor nobis, et patronus vernulus.

Hæc docet et probat apud Dextrum anno Christi 286, num. 2, doctissimus Bivarius meus. Convenit, et

A suffragatur Julianus in Chronico num. 73 : « In urbe Apollonia Græciæ, sub Decio fidei illustre testimonium dat; » et num. 397 : « A Cixilano conditum est S. Thyrsi templum Toleti, civis Toletani, in Apollonia Græciæ passi; » utrobique scintillas excussi quasdam. D. L.

Pontis ferrati portam S. Damaso Melchiadique civibus Mantuæ-Carpetanorum. De hisce Madridii duobus micantibus luminibus plures plura. De S. Damaso notaviterudite doctissimus P. Franciscus Bivar in Dextrum anno Christi 366, num. 3, et anno 388, num. 8, ex Baronio tom. IV. Annal. et aliis: novissime et plene Hieronymus de Quintana in suo Madridio lib. II, cap. 4, ubi satisfacit iis qui Lusitanum defendunt; inter quos ego addo Augustinum Barbosam in Remissionibus doctorum de dictionibus, dict. 131, num. 5, pag. 62, col. 2, et lib. De officio episcopi, part. III, alleg. 60, num. 14. Quamvis Quintana illa verba, quæ disputationibus dissidiisque ansam dedere, sive destinam et fulcrum, e Dextri codice non expungat; uti edidit noster P. Franciscus Bivar, et tanquam spuris et nothis notam eis inurit, satius ducens conari respondere obviam euntibus. Utramque recenset opinionem P. Andreas Schotus, Societatis Jesu presbyter, exquisitæ industriæ et magni judicii vir, in sua Hispanica bibliotheca, tom. II, class. 1. Antiquorum, pag. 183. Novissime plena manu, longoque excursu asserit Lusitanum Antonius de Sousa et de Mazedo in suo libro, cui titulus, Flores de Espana, Excelencias de Portugal. cap. 9, pag. 93.

De Melchiade idem P. Bivar in Dextrum, faustoque illustrandi genere ad annum Christi 248 et 299, num. 3 et 308, Comment. 2, num. 15. Videndus Quintana in suo Madridio, lib. II, cap. 1, præsertim fol. 104, col. 4, qui Julianum nostrum refert in Chronico, num. 72 : « Melchades, qui postea fuit papa, nascitur in Hispania, scilicet patribus Africis, apud urbem Mantuam Carpetanorum. » De utroque sidere disserit, et inter omnes micat illustrissime D. Gregor. Lopez Madera a Consiliis Magno nostro regi Philippo IV, qui est mihi sæpe vocandus, in lib. De excellent. monarchiæ Hispan., cap. 6, § 2, pag. 45, col. 2 et 3, ubi sedat et componit dissidia. D. L.

C Ac præcipue D. Michaeli, hujus urbis divo tutelari, a fundamentis ecclesiarum ejus, et angelo tutelari civitatis. S. Michalem divum tutelarem, et angelum tutelarem agnoseit. De eremiterio S. Michaelis ante portam eidem consecratam vide Julianum De eremiteriis, num. 5, his verbis : « Eremiterium S. Michaelis a parte orientali Toleti (cævum eremiterio Hispal. ubi imago B. Mariæ...) distans ab urbe regia 4 miliar. passum, non procul a fluvio Tago, ab Athanagildo conditum; nunc possidetur jure patrocinii a Columbanis, genere nobili Muzarabum. » Mos erat antiquis eremiteria ante ingressum urbium angelis dicare, quo eas custodirent, defenderentque, ut muneris est angelorum qui civitates tuentur; iis, et imperiis, sui designati angeli. Inter omnes micat devotio erga D. Michaellem, quem præesse Christianæ Ecclesiæ tutamini notum, vel ex ipsius variis apparitionibus, quibus partim in occidentali, partim in Ecclesia orientali, per multa miracula conspicuus redditur, et ostenditur. Præfucrat antea Judæis; constat ex cap. x Danielis, num. 13, ubi quartus angelorum Michael, princeps populi Dei constituitur : quod Martinus Becanus, Societ. Jesu presbyter, ex illis elicit verbis : « Nemo est adjutor meus tu omnibus his, nisi Michael princeps noster : » Scholasticæ Theologiæ tom. I, parte 1, tract. 3 De angelis, cap. 6, fol. 388, gesta que ejus recenset desumpta ex dicto cap. 10 et cap. 12, et ex Epistola Canonica Judæ, et Apocalyps. cap. XII. Hinc tot basilicæ D. Michaeli erectæ, de quibus Christophorus Besoldus in discursu De angelis, seu geniis imperiorum, pag. 2 et 3.

Dixi angelos esse eorum protectioni constitutos. Succinit Clemens Alexand. lib. II Recognit. Scio ta-

men quid de Recognitionum libris senserit Bellarmin. De libero arbitrio lib. v, cap. 25, et tractatu De scriptoribus ecclesiasticis anno Domini 300, et alii judicaverint; sed de his in præsentia non est mihi curæ. Vide S. Dionys. Areopag. De cælesti hierarchia, cap. 9. De eadem re apud ethnicos passim, Dionys. Halicarnasseus lib. viii, Crinitus D. honesta disciplina lib. ix, cap. 3. Servius ad 1 Georg; Gebhard. Elmenhorst. in Observation. ad Arnobium fol. 14; vetus etiam inscriptio:

IOVI. OPTIMO. MAXIMO. GENIO LOCI.

Alteram affert Guido Pancirol. in Thesaurio variar. lect., lib. ii, cap. 128.

Q. YOLVSIQ. SATVRNINO. P. CORNELIO. CI. COS.
AVGVSTALES. QVI. NERONI. CLAVDIO. CÆSARI. AV.
GVSTO. ET, AGRIPPINÆ. AVGVSTÆ. I. O. M. ET. GENIO.
COLONIÆ. LVDOS. FECER. XIII. KAL. MART.

Cunctis nam populis, seu mœnibus inditur, inquit, Aut fatum, aut genius nostrarum more animarum, Quæ sub disparili subeunt nova corpora sorte.

Prudentius contra Symmachum, lib. ii.

E sacris D. Hieronymus in Ezech. cap. xxviii: « Traditæ sunt angelis ad regendum provinciæ, quasi iudicibus ab imperatore. » Deus enim pulcherrimo ordine sparsit per hoc corpus universi *φύλακτοντας μέρη τῆς γῆς, καὶ ἔθνων καὶ τόπων προϊσταμένους, curantes terræ certas partes, præfectosque gentibus et locis* Quæ omnia intus et in cute sciens noster Luitprandus, adjunxit angelum esse tutelarem contra dæmonia meridiana, exprimens ad vivum locum psalmi xc num. 6, ubi loquitur sanctus rex de angelis, describitque eorum virtutes; et pollicetur virum fore tutum, qui iisdem munitus est, et liberum itidem vaticinatur a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et dæmonio meridiano; id est, a periculis, quæ latenter et palam, nocte scilicet et meridie, potissimum a dæmonibus, impendent; aliquando solo pavore spectrorum, aliquando a dæmone pestilente, et ab afflata lue. P. Joannes Mariana sic interpretatur: « A peste, quæ aperte grassatur, non ab occultis causis. » Genebrardus antea dixerat idem, his verbis: « Pestem, sive grassetur noctu, sive die, non formidabis. » Joannes Bochius strictim uti solet, hanc sententiam Hebræorum esse asserit; « Etsi pestem, inquit, vel perniciem meridianam legant Hebræi, tamen per dæmonium meridianum intelligi terriculamentum quoddam, quo empusam, vocant, sunt qui putant. » In Parodiis heroicis ad dictum psalmum xc, priori adhæret interpretationi:

Et vacuo cures animo, discrimina noctis
Nulla perhorresces, nec formidare diurnas
Fas erit, aut missas, nervo stridente, sagittas;
Nec metues cæca tectam caligine pestem:
Nec, quæ luce palam media grassatur.

Paribus fere tibiis cecinit alius:

Noctis per stræ cæca silentia,
Non expavesces cæca pericula;
Non luce grassantem timebis
Perniciem, nec aperta bella.

Lorinus Janssenius et alii plures, τὸ a dæmonio meridiano intelligunt de peste. Nec ab iis discedunt, qui, ut ait Bochius loco supra citato, dæmonium meridianum *empusam*, explicant. Nam Scholiastes Aristophanis in Ranis, *empusam*, et *dæmonium meridianum*, confundit; *empusamque* spectrum esse dicunt, quod miseris et calamitosis solebat apparere. De cuius nominis vi consule Etymologicum, verbo Ἐμπούσα. Congerit plura Joannes Bourdelotius in Petronium pag. 414 ad illa verba satyrici *noctu dieque non alio genere furiarum*, pag. 4 linea 1, et adagiographus in *empusa*. Julius Cæsar Bulengeriis lib. ii, adversus Magos, cap. 59; Gyraldus Syntag. 12 deor., pag. 349; Raderus ad Q. Curtium, lib. vi, cap. 7, pag. 348, qui plures allegat; et ex iis doctissimus D. Antonius Ponçe Santa Cruz in Præle-

ctionibus Vallisoletanis ad librum Hippocr. De Morbo sacro textu 17, pag. 23, et 24; ille vere Hispanus Æsculapius, id est, salutis medicus et assertor, ex philosophiæ et medicæ artis adytis, utilissimis remediis in lucem erutis. Cumulat plura erudita manu Fortunius Licetus in Encyclopædia ad Aram lemniam Dosiadæ, poetæ vetustissimi et obscurissimi, ad illa verba *ἐμπούσας κόροι*, pag. 124.

Quæ significatio convenit etiam *pestilentiæ* venturæ; nam hæc et similia terriculamenta, priusquam grassetur, divagari docent multi. Observat noster Martinus Delrius (heu quondam amicus meus! lumen divinarum atque humanarum litterarum splendidissimum) ex Procopio, lib. i. De bello Persico, in lib. ii Disquisit. magic., quæst. 27, sect. 2, num. 8. Qui Procopius cum ingentem et admirandam illam lucem, quæ Justiniani tempore orbem totum depopulata fuit, describit, traditum ait visos in humana specie dæmones versari, et obvios percutere virulento et ardenti afflatu, et ab Hebræis *meririm* et *ressaphim* vocatos: et aliquibus vigilantibus clare die (nota *dæmonium meridianum*) et aliquibus in somniis noctu (nota *nocturnum*) id contigisse. Adde ego Dionem in Tito, qui scribit homines gigantes magnitudinis per civitates incessisse, quando Vesuvius mons flammam evomit. Testatur et Dionysius Halicarnasseus, lib. 8. « Romæ observatas oculis novas spectrorum facies; et hæc oculis atque auribus hominum sæpe oblata. » Quæ in sacra Scriptura dæmones appellari autumo: Isaia, cap. 34, num. 14: *Et occurrent dæmonia onocentauris, et pilosus clamabit alter ad alteram.*

Hinc apud nos Hispanos tale terriculamentum « Estantigua » vocatur; quia sub ea figura apparet diabolus, a sacris auctoribus et sanctis Patribus « hostis antiquus » appellatus. Ita S. Gregorius, lib. ii, epist. 23, ad Justinum prætorem, relatus in cap. *Habet*. 2, q. 5: « Habet hoc proprium antiqui hostis invidia, ut, quos improborum actuum perpetrations Deo sibi resistente dejicere non valet, opinionem eorum, falsa ad præsens cumulando, dilaceret. » Sic Jonas episcopus Aurelianensis in lib. i De cultu imaginum, in princip., « cum ipsi non apostoli Christi, sed præcones essent hostis antiqui. » Congerit plura Joannes Montholonius in Dictionario, verbo *Diabolus*, pag. 456 « De Estantigua » celebris mentio in Historia belli Granatensis, a D. Didaco de Mendoza scripta nostro vulgari idiomate, pag. 124, his verbis, ubi agit de bello inter Cæsarem et Sextum Pompeium, in Bætica apud Mundam: « Donde oy día, como tengo dicho, se veen impresas señales de despojos de armas i caballos; i veen los moradores encontrarse por claire esquadrones, oyense voces como de personas, que acometen. Estantiguas llama el vulgo Español a semejantes aparencias, o fantasmas, que el baho de la tierra, quando el sol sale, se pone, forma en el aire bajo como se veen en el alto las nubes formadas en varias figuras i semejanzas. » Et ab ethnicis usurpatur alio, sed eodem fere modo, quod regius Vates edixerat. Ovidius iv, Fastorum ad Palem:

Tu, dea, pro nobis fontes fontanaque placa
Numina, tu sparsos per nemus omne deos.
Nec Dryadas, nec nos videamus labra Dianæ,
Nec Faunum, medio cum premit arva die.

Ubi conjungit dici tempestatem, hoc est, *meridiem*; et locum, per quem discurrebat Faunus, id est, *arva*. Poetæ multa e sacris deduxerunt, ut dixi in meo Pentecontarcho, cap. 26, docti Bibliorum lectione. Ovidius non inter ultimos hujusce rei gnarus, nec infimo constituendus loco iis qui metamorphoseon libros evolverint, quos plenos Historiæ sanctæ documentis retortis, et sua falsa doctrina contaminatis, facili invenient negotio. Legerat forte in Veteri Testamento *meridiem* et *desertum*, sæpe pro eisdem poni; unde *dæmonium meridia-*

civitatem regiam, laxat, ac muris ambit; portam quæ respicit septentrionem, S. Thyrsi, Toletano civi, martyrique foris passo, dedicat; similiter et S. Leucadiæ virgini et martyri; et eam, quæ respicit orientem, B. Marcianæ civi, martyrique ac virgini sanctissimæ: supra portam pontis S. Juliano martyri Toletano; pontis serrati portam S. Damaso Melchiodique civibus Mantuæ carpetanorum, ac præcipue divo Michaeli, hujus urbis divo tutelari, a fundamentis ecclesiarum ejus, et angelo tutelari civitatis contra dæmones meridianos.

129. Per hæc tempora florebat in Austria [*al.*, in Neustrina, *vel*, Austrasia, *vel*, in Aquitania] Pipinus I, cognomine Ubertinus, majordomus Austrasiæ, pater Caroli Martelli, dicti Maximi, patris Milonis, cognomento de Angleris, Bernardi et Pipini II regis, et patris Caroli Magni, et etiam aliorum.

130. Habetur concilium Toleti XII, die Novembris, anno 6 gloriosissimi regis Wambani Wisegothorum.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

num et dæmonium deserti, apud doctos idem: quem gaudere silvis, et deserta habitare docent Procopius et Cyrillus in Isaiam; ideoque Faunum premere scripsit arva meridiano tempore, quasi furentem et debacchantem. Ex veterum gentilium opinione Pan (dæmonum meridianorum hic erat unus, ut refert Delrius) tunc maxime iracundus et formidabilis credebatur, ut testatum reliquit Theocritus Idilio I cum æstuabat dies: causamque reddit Psellus lib. De natura dæmonum, quia « hoc genus est solare, ideoque leonis est naturæ. » Deinde, « sicut in noctis tenebris » (verba sunt Origenis ad cap. I Jobi, §. 19, si modo Origenes auctor illius est operis) « sic similiter in medio meridie plures dæmonum tentationes se demonstrant, quam cæteris temporibus. »

Ex his (ut, unde digressi sumus, revertamur) jam patet, per dæmonem meridianum lumen ac pestem denotari, contra quam angelus tutelaris insurgit in suæ tuitionem civitatis. Adsit irrefragabilis testis, erecta Romæ basilica in Mole Adriani a Bonifacio Rom. pontifice D. Michaeli dicata, ea scilicet de causa, quia ibi apparuit recondens gladium in vaginam, qui antea erat exertus; hocque in signum pestis cessantis. Astipulatur Gregorius Turonensis, qui lib. IV Hist. Francor. cap. 5, ait aliam pestem averuncatam, S. Gallo rogante, et ministrante ipso angelo Dei nuntio, quem refert eruditissimus doctissimusque vir, regione pollens, vario litterarum ornamento apprime tessellatus, P. Martinus de Roa in Flore sanctorum Cordubensium, in festo angeli custodis, pag. 10.

Dixit Luitprandus tutelari angelo portam sacram contra dæmones meridianos; idque fuit semper in voto regi Wambæ, qui dicavit eas variis divorum numinibus: et idem testatus, in ædificiis, quæ erigebat, hos inscribi curabat versus;

Vos Domini sanc i; quorum hic præsentia fulget
Hanc urbem et plebem solito servate favore.

Refert doctor Franciscus de Pisa in Descriptione Toleti lib. I, cap. 9, et noster doctissimus P. Hieronymus de la Higuera in hujus memoriæ illustratione; prius Mariana lib. VI Hist., cap. 14, pag. 285 col. 2. Et Muzarabes adprecabantur sanctam Leocadiam, urbis Toletanæ advocatam, ut a contagio eos liberaret:

Tu nostra civis incluta,
Tu es patrona vernula;
Ab urbis hujus termino
Procul repelle tædium.

Huc alludunt stemmata imperialia Toleti, in quorum summitate apparet custodius et tutelaris angelus, gladium stringens ad suam civitatem vendam. Et Madridii supra portam, quæ « de Guadalaxera » vocabatur antiquitus (cujus nominis usque adhuc existat memoria) simili astabat forma angelus tutelaris, ut mihi retulit D. Gregorius Lopez Madera, eques ordinis S. Jacobi, Philippo IV Hispaniarum regi catholico a Consiliis, eminens litteraturæ et rerum Hispanicarum antiquarius, I. C. que prudentissimus doctissimusque.

A De dæmone meridiano et nocturno vide P. Martinum Delrium supra citato loco, ubi docet B. Basilium et Theodoretum tradidisse, Psalmistam eo in sensu de dæmone meridiano locutum. Sed peritiore locum eruo in lucem e recondita Paraphrasi Chaldaica, ad cap. IV Cantic., num. 6, verba sunt: « Tenebat manibus suis artem patrum suorum justorum, fugiebant nocentes spiritus tenebriones, et matutini ac meridiani dæmones de medio eorum; eo quod majestas gloriæ Domini residabat in domo sanctuarii, quæ ædificata est in monte Moriach. et omnes dæmones et spiritus nocentes fugiebant ab odore incensi aromatum. » D. L.

130. De divisione sedium a rege Wambane facta fit hic mentio a Luitprando, qui fuit auctor 640 annorum; et a Juliano 450 et in libro, qui titulus est *Idatius*, auctor antiquior; et in generali regis Aldefonsi Historia 350 annorum. Ibi in codice Toletano ms. antiquissimo sic habetur in fine divisionum: « Acta sunt hæc Toleti in concilio generali, omnibus voce dicentibus: Placet, placet; præsentibus ac subscriptibus invicto ac serenissimo rege Wambane, et Quirico archiepiscopo Toletano, Hispaniarum primate; cæterisque archiepiscopis, cum suis suffraganeis diocesium prædictarum; in ecclesia S. Leocadiæ, æra DCCX per manum Petri. » Vixit autem plus hic rex Wamba annis quinque, et mortuus est. Credo legisse X, ut jam scripsi, cum hac nota significetur numerus XV. Sic anno 677 habita est hæc synodus, et anni emergentes usque ad principium anni 681 sunt anni quinque computati. Falluntur ergo qui putant hoc factum XI concilio Toletano. Nam, præterquam quod in illo concilio nulla fit mentio hujusmodi sedium divisionis, hæc facta est in concilio generali ac nationali totius Hispaniæ: undecimum vero sub Quirico præsule Toletano fuit solum provinciale. Servata tamen temporis ratione, interserendum est inter undecimum et duodecimum Toletanum; quæ tria, tribus annis continenter labentibus, collecta sunt. Et quod nulla habeatur hujusmodi synodi ratio memoriaque, ob id puto factum, quod nulli canones hic decreti sunt, pertinentes ad morum reformationem, sed sedium, quibus uti possent Hispaniæ pontifices ad reformationem subditorum. Et ideo partes illæ conciliorum, quæ ad sæcularia solum pertinent, omnino inde avulsæ sunt, vocantibus Patribus canones, qui vel ad fidem eel ad morum censuram juvare possent. Lectæ sunt coram rege veterum regum historiæ, et divisiones sedium antiquæ. Et, ut addit Julianus Toletanus, cuicumque Metropoli tres principes palatini attributi sunt, qui testes essent oculati in divisione singularum sedium, et in numerandis ac assignandis juxta veterum regulam et assignationem terminis. In quo rex Wamba imitatus est Romanos; qui jubentes mensurari partes orbis, cui libet viros graves et peritissimos designarunt, ut docet Atticus historicus Græcus: qui, juxta quorundam sententiam, nactus est Augusti tempora. Harum divisionum meminerunt omnes auctores juniores, Garivaius, Vassæus, Mariana, Morales, et alii, ut Petrus Alcocer in Historia Toleti, doctor Beuter

Toleti, inquam, quo confluerunt omnia episcopi Hispaniæ et Galliæ Narbonensis, præside Quirico metropolitano Toletano, ut totius Hispaniæ et Galliæ Narbonensis patriarcha; divisæque sunt omnes sedes Hispaniæ cum suis limitibus et terminis (ut eas olim dividerat Constantinus Magnus, cum Toleti concilium episcoporum totius Hispaniæ contraxit, auctoritate Silvestri, et eidem concilio dicitur præfuisse) sic sub Wambane rege dati sunt veteres singulis sedibus termini. Quos immanitas persecutionum ingruentium, tot bellorum rabies, et iniquitas temporum majori ex parte deleverat; ille sua diligentia et studio penitus restituit.

Anno 5 regis Wambanis coacta est Toleti hæc magna synodus, in qua divisæ sunt sedes per illum, præsentibus metropolitanis, et cæteris Hispaniæ episcopis, abbatibus et palatinis, et illis partiri rex injunxerat, ut visum esset, dioceses, præsentibus; pro Toletano et suffraganeis, Sullo, Athanegono et Reccaredo; pro Hispali et suffraganeis, Adilogo, Ela, Witiza; pro Bracarensi, Wimaro, Vitula, Hicadile; pro Emeritensi, Idigno, Theodulpho, Ostulpho; pro Narbonensi, Salamino, Egisibarino, et Theudegildo: Toletani hinc partiti cum Complutensi, illinc cum Elborensi. Facta est hæc divisionum formula, et expressa litteris per Petrum, S. Leucadiæ diaconum; et concilium habitum est præseste Quirico, urbis regiæ archiepiscopo, et primæ totius Hispaniæ, tam citerioris quam ulterioris.

Judices designati sunt pro Toletano, Quiricus archiepiscopus; pro Hispali, Julianus; pro Bracarensi, Liuba; pro Emeritensi provincia Stephanus; pro Narbonensi Crescentius. Appellant omnes ad primatem Toletanum: et in causa Toletanorum ad Suasilium abbatem, ex omnium consensu. Prudentia Quirici multe lites subortæ compressæ sunt. Durat concilium usque ad finem mensis.

131. Prætoriensem sedem SS. Petri et Pauli extra urbem prope viam ad Talabricam, vel Elboram, distantem fere mille quingentos passus, Wamba rex noviter episcopali cathedra, Toletano patriarchæ subjecta, decorat, reclamante Quirico Toletano et capitulo Toletano et in oppido Aquensi (quod nunc Talavera) olim dicebatur Elbora, sede episcopali subjecta Emeritensi, in villula Aquis (nunc Cazalegas) sedem constituit [al., transtulit] episcopalem, consentiente Emeritensi metropolitano, in honorem S. Pemenii [al., S. Pigmenii: de quo vide Baronium die 24 Martii, in Martyrol.], martyris antiquissimi ibidem quiescentis; quod nunc diu permansit.

132. Beatissima sedes de Columna in urbe Cæsaraugustana, quæ constructa est jussu Virginis a B. Jacobo, cum in Hispania prædicavit anno 37 a nativitate Domini, et consecrata ejusdem immaculatæ conceptioni (quam omnes apostoli prædicaverunt ubique) hoc tempore celeberrimo multorum peregrinorum contubernio visitatur.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

in Valentina. Qua de re Julianus archipresbyter Toletanus pluribus agit. P. H.

Annorum vitæ regis Wambanis vera computatio coegit nostrum Hieronymum de la Higuera notam hanc X .in ms. Codice a se inventum pro xv accipere: cum tamen quadraginta procul dubio significet, ut ex multorum mss. codicum Gothorum collatione luculenter deprompsit Pompeliensis episcopus D. F. Prudentius de Sandoval, in Animadversionibus ad Historiam sancti Jacobi, auctore Don Mauro de Castello Ferrer, cum de epitaphio Urracæ reginæ, regis Ranimiri uxoris, enucleando sese obtulit occa. io, pag. 233. Satius ego duxerim, non aliter exaratam in illo ms. codice; sed a librario, sciolo quidem, corrupte translata; sic nimirum xv. Nam quando x antecedit, et ligatur cum l. scilicet xl, significat quadraginta; si vero x antecedit v, uti suspicor in autographo fuisse, denotabit quindecim. Unde varie apposita et conjuncta, varia pertendit et demonstrat; ansamque præbet erroribus calculi, non bene, nec ad amussim examinata. Hoc idem sensit Ambrosius de Morales 3 parte Chronic. Hispan. in excursu, quem ad finem prologi apposuit, in quo de diplomatum observatione erudite agit: «Ay tambien, inquit, otra dificultad grande en los privilegios muy antiguos de letra Gotica, para leer en sus numeros. Esta es, que los diez años señalados por xx, tienen las mas vezes tales trabaçones entre si, que si no es con mucho uso de saber aquella letra, i aver visto mucho escrito en ella; i aun demas esto, si no es con tener gran vigilancia i cuidado en mirar los numeros, es cosa muy facil el erarse en un diez.» Hactenus ille. Nec me latet, apud Romanos, teste Petro Diacono in litterarum Notis, hanc in usu fuisse X' ac decies significandum; quæ tamen sine

A virgula decem notabat. Consonat Aldus Manutius in Commentario De veterum notarum explanatione. Sed hæc vel tabulariorum aut pariatorum filiis notissima.

131. De designationibus novorum episcopatum tempore Wambanis fit mentio in concilio XII, primoque sub Ervigio habito Toleti: nam episcopi, ut regi placerent, contra decreta Patrum assensu sunt regi petenti, ut Toleti in sede prætorienSI SS. Petri et Pauli poneret episcopum: et in villula circa Elboram vel Talaberam, in monasterio S. Pimenii [lege Pigmenii]: similiter et in aliis locis obscurioribus: quod ut regi tributum est levitati; episcopis quidem assentioni. D. L.

B 132. Et consecrata ejusdem (Virginis) immaculatæ conceptioni, quam omnes apostoli prædicaverunt. De immaculata conceptione jam integra sunt volumina. Videsis Julianum in Chronico num. 607. « Qui (D. Bernardus) erat B. Virgini devotissimus, qui faciebat celebrare festum ejusdem Domine cum magna devotione; et fecit celebrare devotius festum immaculatæ Conceptionis ejus; quod prædicavit in Hispania S. Jacobus; et incepit ab apostolis, hoc, in concilio, decernentibus.» In Adversariis num. 395: « Traditio (ejus sunt verba) fuit ab apostolicis concilium congregatis, beatam virginem Mariam originali peccato incontactam esse. » Et quæ notavit Ægidius De præsentatione Lusitanus, in libro de immaculata Conceptione lib. III, q. 3, artic. un. sect. 1, num. 3, fol. 160, col. 2. Exstat antiqua Glossa marginalis in cap. 1, verbo Nativitas, De consecr. dist. 3, quam examinare et ad rectam censuram trahere oportet; et ad id, a nemine, quod viderim, adducitur.

DCCXVIII.

DCLXXX

133. Decima quarta die Octobris hoc anno datur pœnitentia regi Wambano (erat enim die Dominica) prima hora noctis: Rex in se reversus tondetur, et accepto habitu monachi Benedictini, cum comite Alberto Pampliegam, ejus ordinis præcipuum cœnobium, lætus petivisse dicitur [*al., sed non recte, petivit et se dicat*].

134. Sequenti die, feria secunda, 15 mensis Octobris, votis omnium palatinorum Ergivius (qui dato poculo dicitur regem dementasse) rex eligitur. Differetur coronatio et inunctio in sequentem Dominicam diem: quam (ut aliqui volunt) archipresbyter, vel archidiaconus Julianus (nam ægotaverat Quiricus, archiepiscopus Toletanus) fecit. Quiricus, vel morte præventus, vel ægrotus, ut communiter dicitur, vel archiepiscopatu Toletano abiens [*al., abjecto*], propter scelus et imposturam Ervigii, cum Wambane monasterium petit: ubi cum rege reliquum vitæ laudabiliter confecit.

135. Julianus hoc anno, vel præcedenti, sepelivit sanctissimum Gudilam, archidiaconum Toletanum,

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

133. De confessione et pœnitentia regis Wambanis sic Alfonsus, vel potius Sebastianus Salmanticensis, in Chronico Ervigio: « Adversum regem excogitans herbam, cui nomen est *spartus*, illi in potum miscuit, et statim regi memoria est ablata; cumque episcopus civitatis, seu optimates palatii, qui regi fideles erant, quos penitus causa potionis latebat, vidissent regem absque memoria jacentem, causa pietatis commoti, ne rex inordinate migraret, statim ei confessionis et pœnitentiæ ordinem dederunt. Cumque rex a potione convalesceret, intelligens ordinem sibi impositum, monasterium petiit, ibique, quandiu vixit, in religione permansit; regnat annos 8, mensem unum; et in monasterio vixit annos septem, menses tres. » Julianus asserit in adolescentia fuisse episcopi Segoviensis diaconum, qui in vi Toletano pro suo pontifice confirmat. Post cognita ejus prudentia, fortitudine, et animi præstantia cum summa pietate conjuncta, inter palatinos fuisse primo loco habitum. Mortuo vero Reccesuintho, jam fere sexagenarius, nolens, volens, electus est. Fuit vir apprime sanctus, cui favit impense Deus; nunquam habuit uxorem; neque genuit filium. Post accepta pœnitentia, ut datus rebus ecclesiasticis, sponte sua monasterium petiit. Obiit die 20 Septembris, anno 88 cum esset annorum 75, die Dominico, pridie festi S. Matthæi apostoli et evangelistæ: ad cujus tumultum S. Julianus hoc adjecit carmen:

Wamba prius, qui Petrus eras, missæque minister,
Rex Gothicæ gentis religionem micas.
Sponte tua non affectas regale cacumen,
Sed subis imperii grande eoactus onus.
Spes tua, conatusque tuus, virtute potentis
Fretus, inauditas res operatus ades.
Nulla perinde talis res gratior usque quiete est:
Cœnobium gaudens, post sacra sceptrâ, petis.
Septem ibi perpetuos monachus bene præteris annos,
Inde oblata cœlos morte beatus adis.
Felix Wamba tua censeris sorte fuisse:
Fam bene qui calcas sceptrâ, per astra volet.
Septem sceptrâ tuæ gentis moderatis in annos,
Quæ sinis haud morbi mole, sed ipse libens.

Et accepto habitu monachi Benedictini cum comite Alberto, Pampliegam, etc. Privilegium, seu diploma D. Petri castellæ regis die 15 Octobris æra 1389 narrat Wambam sumpsisse habitum monachalem in monasterio S. Vincentii de Pampliega; integrum apponit Franciscus de Pisa in Historia Toleti lib. 1, c. 24. Idem refert, qui glossam scripsit perpetuam ad libros Joann. de Mena, primi inter maximos poetæ Hispani, in carmine 272, his verbis; « Fue despues este santo rey (*de Wamba loquitur*) monge en el monasterio de Pampliga, i estuvo en la religion siete años; è murio alla muy santamente. » Archiepiscopus Rodericus Pannisplicam vocat lib. III Histor. cap. 11. Vide quæ docte pleneque scripsit P. Antonius de Yepes in Historia Benedictina tom. II. cent. 3, anno Christi 681, fol. 333. Et adde Julianum nostrum in Chronico

num. 362. Ubi autem sepultus tandem jaceat, variè apud auctores. Vide Morales lib. XII, suæ Historiæ cap. 52; Marianam lib. VI, c. 14; Comitem D. Petrum in Nobiliario tit. 3 in quo scribit de Gothicis regibus, et Yepes ubi supra pag. 335 col. 1, vers. *Lo segundo se muestra*, qui opiniones inter se contrarias et fundamenta adducit. D. L.

134. De electione Ervigii et coronatione, Julianus in Histor. et Julianus in brevi Chronico sic: « Suscepit autem statim succedenti die secunda feria gloriosus dominus Ergivius regni sceptrâ: quod fuit Idibus Octobris æra 718. Dilata unctio- nis solemnitas usque in superveniente die Dominico XIII Kalend. Octobr. æra quod supra 718. Idem quoque gloriosus Ervigius rex regnavit annos septem, dies 25. » Hæc ille. Sic intelligit regni principium a die coronationis. P. H.

Cum Wamba monasterium petit. Quid actum sit de Quirico, varia dicunt auctores. Alii, dolore illatæ regi Wambæ injuriæ mortuum esse, alii pontificatum cessisse; hic addit, cum rege petivisse monasterium Pampligense. Nihil de hoc scriptores rerum Hispanicarum, nec qui de Benedictinis scribunt. P. H. — P. Hieronymus de la Higuera hic ait non vidisse in Annalibus Benedictinis Quiricum fuisse monachum; asserit P. Antonius de Yepes in Hist. Benedictina tom. II, cent. 3, fol. 335, col. 4; vide eum. D. L.

135. De Gudila archidiacono Toletano fit mentio in concilio XI collecto anno 675. « Gudila, ecclesiæ S. Mariæ regiæ sedis archidiaconus, hæc gesta synodica cœnobii definita subscripsi. » Felix archiepiscopus Toletanus in Vita S. Juliani. « Denique dum ad puerilis formæ devenisset ætatem, sanctæ memoriæ collegæ sui Gudilani levitæ ita sociali vinculo est innexus, et inviolabilis charitatis et individua unione est conjunctus, ut et ambos inviolabilis charitas unum esse ostenderet, et unitas in ambobus præfixa, non duas animas, sed unam iis inesse monstraret. Tantaque erat inter eos adeptæ unanimatis communio, ut, secundum Actuum apostolorum historiam, in duobus corporibus unum tantum computaretur, et anima una. Sistebant quippe in consilio providi, in definitione uni, in laudabili operatione concordēs. Quippe divino afflante Spiritu, theoriæ, id est contemplativæ quietis, delectationis perfrui bono, et monasticæ institutionis constringi repagulo; sed quia aliter in supremi numinis fuit iudicio, eorum nihilominus frustrata devotio; cumque tamen minime peregissent desiderati itineris cursum, non tamen desierunt a piæ devotionis studio: et dum sibi mallent tantum prodesse profugi, cœperunt postmodum proximorum salutem gliscentibus votis niti. Etenim in subditis docendis operosæ virtutis, in profectu eorum desiderabiles, in servitute Dei ferventes; in desiderio decoris domus Domini strenui, in seniorum obedientia præsto, atque, si fieri posset, omnium emolumentum obtinuerant virtutum, quibus animis ferventi-

condiscipulum suum, in monasterio S. Petri et Felicis, Tago flumini incumbenti; cui fecit hoc sepulcrale carmen in sepulcro :

Gloria Toleti jacet hac sub mole sepultus
Gudila, pars animi dimidiumque mei.
Qui senis a tenera mores ætate tenebat,
Et juvenis fecit hic juvenile nihil.
Spiritus in sacro residebat pectore Christi,
Exprimit hunc totum, moribus, ore, manu.
Pauperibus cibus est, viduis solamen, ut ægris
Grata salus; miseris omnibus unus erat.
Mercaris meritis multis, bone Gudila, cælum;
Nos desiderium lancinat usque tui.
Mœrentesque vocamus eum, quem sustulit æther:
Prosequimurque piis funera lacrymulis.

A Non violas, tenerasque rosas, non lilia cana
Spargimus ad tumulum, sed bona vota, tuum.
Nos ergo e supera prospecta candidus arce;
Teque amor, et moveat, Gudila, cura mei.
Mœnibus a patriis morbos averte, famemque,
Hostilesque minas, dogmata falsa, dolos.
Toleti ne temne preces [al., Toletique preces audi], co-
[mitisque rogatus,
Qui tibi dat carnem sat Julianus amans:
Ossaque Felicis tua sacra condit in œde,
Cujus mens superis est sociata choris.

A X Q

Obiit in pace servus Dei, domnus Gudila, archidiaconus sanctæ Ecclesiæ Toletanæ vi Kalend. Septembr. æra 718 id est, anno Domini nostri Jesu Christi 680.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

bus studebant. Igitur divinatorum judiciorum dispensatione sanctæ recordationis Gudila diaconus vi Kal. Septembris funestæ mortis eventu anno 8 Wambanis principis, sub digna confessione Dei, clausit supremum curriculum. Cujus corpusculum in monasterio sancti Felicis, quod est Cannensi in villa dedicatum, dilectissimi socii sacra exhibitione honorifice requiescit humatum. » In Martyrologio SS. Ecclesiæ Placentinæ ante 200 annos ms. sic habetur: « 27 Augusti Toleti S. Gudila archidiaconus, confessor et doctor, S. Juliani archiepiscopi Toletani comes. » Et mirum est, cur non relatus in Martyrologium Romanum, recens recognitum, potissimum testimonio sanctissimi viri Felicis archiepiscopi Toletani.

Pars animi dimidiumque mei. Imitantur antiquos. Ausonius:

Vado, sed sine me, quia te sine: nec nisi tecum
Totus ero, pars cum sim altera, Galla, tui.

Non violas, tenerasque rosas, etc. Tangit morem antiquum coronandi sepulcra rosis et floribus, de quo Lævinus Torrentius ad Sueton. in Augusto cap. 18: « Ac floribus sparsis veneratus est. Consultusque, num Piolomæum inspicere vellet, regem, ait, se vivos voluisse videre, non mortuos. » Joannes Kirchmannus De funeribus Romanorum lib. iv, cap. 3; Jac. Gutherus De jure manium lib. ii, cap. 10, pag. 220, 221; Petrus Morestellus in Pompa ferali lib. viii, cap. 14 et 15; Joannes Meursius ad Lycophronis Cassandr. pag. 208; Godescalcus Stewechius ad Apuleium in Asino aureo pag. 388, 389; novissime Antonius Santorellus in Postpraxi medica, seu De medicando defuncto, cap. 45. Idque sæpe ex testamento jussum. Varias inscriptiones petunt a Justo Lipsio, et Jano Grutero pag. 237, 5; 744 1; 804, 5 et alibi. Hunc vero morem abhorruerunt Christiani antiquissimi, teste Minucio Felice in Octavio, qui id inter crimina eis objectum a Cæcilio refert his verbis: « Sic reformidatis deos, quos negatis, non floribus caput neccitis, non corpus odoribus honestatis; reservatis unguenta funeribus, corona etiam sepulcris denegatis, pallidi, trepidi, misericordia digni. » Ubi cumulat Geberhardus Elmenhorstius pag. 20, pungit strictim Joannes a Woveren pag. 150, et ex Clemente Alexand. lib. ii Pædagogici, cap. 8; Carolus Paschalius lib. iv, De coronis cap. 5. Postea autem amplexi sunt Christiani recentiores. Descendat his ad testimonium D. Hieronymus, epist. 3, cap. 1, Heliodoro scripta: « Quotiescunque nitor in verba prorumpere, et super tumulum ejus flores spargere, toties lacrymis implentur oculi. » Et ad Pammachium super obitu Paulinæ uxoris, tom. I, epist. 26, cap. 2: « Cæteri mariti super tumulos conjugum spargunt violas, rosas, lilia, purpureosque flores, et dolorem pectoris his officiis consolantur. » Prudentius Hymno 10 in exsequiis defunctorum:

B Nos tecta fovebimus ossa.
Violis et fronde frequenti.

Ubi Joannes Weitzius adducit Desiderium Heraldum lib. i Adversarior., c. 6, Jacobum Pontanum Progymnasmatum volum. III, pag. 2, fol. 879 et seq., Franciscum Bencium Orat. 26, de Sepultura Romanorum: et ego addo Thomassium Porccachium De funerali pompa antiqua, sermone Italo conscripta, in tabula sepulcrali 3, fol. 11; Petrum Bacherium in Apologetico pro defunctis cap. 13, pag. 222; novissime Julium Laviorum de Prico et recenti funerandi more, tit. 2, cap. 1, a num 145. Agmen claudat miles ille strenuus litterarius noster D. Ludovicus de Gongora, qui variis stellarum notis, veteris splendoris plenis, scripta variegabat sua, antiquis comparandus merito:

Sus vestidos conseruan, aunque rotos.
Algunos celestiales Cortesanos,
Guarnecelos de flores, forastero.

C Illud denique non abs re visum observare Romanos serere solitos stirpes et hores in tumulis eorum qui de se benemeriti. Theophrastus lib. vi Histor. Plant. cap. 7: « Item quod desiderium [κόθος] vocant; cujus genera duo sunt; unum cui flos hyacintho similis; alterum decolor, album, quo in sepulcris uti mos est, et diuturnius vero idipsum est. » Plinius item lib. xxi Nat. Histor. cap. 11: « Sed maxime spectabilis pothos. Duo genera hujus: unum, sui flos hyacinthi est; alterum candidius, qui fere nascitur in tumulis, quoniam fortius durat. » Ex Theophrasto Athenæus lib. xv Dipnosopistarum ex ultima editione Isaaci Casauboni fol. 679. Jacobus Dalechampius in adnotationibus posterioribus, cum Isaaci Caupani Commentariis nuper editis, *pothum* esse *jasminum* (*jazmin* apud Hispanos) aliquos autumare ait. Allusit huc Persius salyra 1, versu 53:

Nunc non e tumulo fortunataque favilla
Nascentur violæ?...

D Ad quem locum Tæeodorus Marcilius.

A. X. Q. Hæc signa seu notæ in sepulcra antiquitus apponebantur, ad denotanda ea catholicorum, non Arianorum, esse. Fuit namque insigne labari Constantini magni, ut passim est obvium. Christus namque Dominus noster, qui *principium* et *finis* est, hisce litteris prima et finali alphabeti Græci, suam ostendit divinitatem æqualem Patris cum divinitate. *Ego sum* (*Apoc.* i,) *alpha et omega, principium et finis*. Quam Ariani negabant. De hac interpretatione, et hocce Hispanorum more usitatissimo tempore Gothorum, testatur Ambros. de Morales lib xi Histor., cap. 41, pag. 48; Don Franciscus de Padilla in Historia Ecclesiast., cent. 4, cap. 49, fol. 249, pag. 2. Novissime late, et ad res Hispanas bene, animadvertit Gundisalvus Argote de Molina lib. i de Nobilit., cap. 47, pag. 39, et Quintana in suo Madridio lib. i, cap. 48, cui dederunt ansam ad hujusmodi antiquitatem in lucem eruendam celebres versus.

DCCXIX.

DCLXXXI

136. Hos anno, VIII Kalend. Januarii, in æde S. Mariæ Toletanæ Majoris. sanctus vir Julianus, jam factus

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

fuit Sybillarum ἰχθὺς mysticus; vel piscatoris, in reverentiam Apostoli; vel columbæ, ad recordationem Spiritus sancti; vel navis, ad speciem Ecclesiæ, milites gestare soliti fuere. Sic monet Clemens Alexandrinus Pædagogii lib. III. : Αἱ δὲ σφραγίδες τῶν ἑστων, πελειᾶς ἢ ἰχθὺς, ἢ ναῦς οὐριοδρομοῦσα, ἢ λύρα μουσικῆ, καὶ ἀλευων τις ἢ, Ἀπόστολον μεμνήσεται, id est: *Hæc autem signa nobis erunt, calumba, vel piscis, vel navis expedita, vel harmonica lyra, et si piscator aliquis sit, Apostoli memor erit.* Imagines in annulis portare, obsequii vel amoris causa, semper apud veteres nationes moris fuit. Obsequii exemplum apud Suetonium invenitur in Vita Tiberii cap. 38: « Paulatim genus calumniæ eo usque processit, ut hoc quoque capitalia essent, circa Augustini simulacrum servum cecidisse: nummo vel annulis effigiem impressam, latrinæ aut lupanari intulisse. » Et apud Val. Maximum lib. III, cap. 5. De Africani Filio loquentem: « Insuperque e manu ejus annulum, in quo caput Africani sculptum erat, detraxerunt. » Sic Lentulus avi imaginem habebat ut scribit Cicero Catinaria 3: « Tum ostendit tabellas Lentulo; et quæsi cognosceretne signum? annuit. Est vero, inquam, signum quidem notum, imago avi tui, clarissimi viri, qui amavit unice patriam et cives suos; quæ quidem te a tanto scelere, etiam muta, revocare debuit. » Amoris tesserum invenies in Ovidio lib. I, Tristium elegia 6:

Hæc tibi dissimula, sentis tamen omnia dici.
In digito qui me fersque refersque tuo.
Effigiemque meam fulvo complexus in auro,
Chara relegati, quæ potes, ora vides.

Non ergo solum in annulis specimen deferebant obsequii; sed ipsum corpus illius inurebant notis. Agnovit D. Chrysostomus homil. 3 in Epist. II D. Pauli ad Cerinthios, dum imperatoris imaginem et nomen, candenti ferro, in ente militum Romanorum inustum, quo fidei et fortitudinis admonerentur, Σφραγίδα στρατιῶτων appellat. Καθάπερ γὰρ στρατιώταις σφραγίς, οὕτω καὶ τοῖς πιστοῖς πνεῦμα ἐπιτίθεται καὶ λειποτακτικῆς, κατάδηλος γίνη πάσιν. *Quemadmodum enim nota quædam militibus, ita fidelibus quoque Spiritus imponitur. Quo fit, ut si ordinem deserueris, perspicuus omnibus fias.* Eadem utitur voce, eundem deducens morem Prudentius *Ἐπι Στεφ.* hymno 4:

Quid, cum sacrandus accipit sphragitidas?
Acus minutas inferunt fornacibus:
His membra pergunt urere; utque igniverint,
Quamcunque partem corporis fervens nota
Stigmatit, hanc sit consecratam prædicant.

Ubi Georgius Fabricius: « Σφραγίς est signum, aut nota impressa: vel memoriæ causa, ut fit annulo; vel religionis, ut fit ferro ignito. » De annulo: D. Hieronymus in cap. III Isaiæ ad illud: *Auferet Dominus et annulos;* sic scribit: « Annulos, quibus signamur ad Dei militiam. » De nomine imperatoris inusto clare D. Augustinus in epist. 50 ad 23, q. 7: « Quare ergo me, inquit, non baptizas, ut me abluas a peccatis? Respondeo, Quia non facio injuriam characteri imperatoris, cum errorem corrigo desertoris. » Hoc signum, seu notam, characterem regium iterum appellat, epist. eadem: « Sic error corrigendus est ovis, ut non in ea corrumpatur signaculum Redemptoris. Neque enim si quisquam regio characterem a signato desertore signetur, et accipiat indulgentiam; atque ille redeat ad militiam, ille autem esse in militia, in qua nondum erat, incipiat; in aliquo eorum character ille rescinditur; an non potius in ambobus agnoscitur, et honore debito, quoniam regius est, approbatur? »

A Concinit extenta voce D. Ambrosius in oratione De obitu Valentini imperatoris: « Characterem Domini inscribuntur et servuli, et nomine imperatoris signantur milites. » Hinc antiqui illi Patres primis Ecclesiæ temporibus ea in re suam pietatem manifestum fecerunt, dum in carne stigmatum Christiano venerandum nomen Jesu aut crucis signum portabant. Observavit Procopius Gazæus in cap. XLIV Isaiæ, num. 5. *Iste dicit: Dei sum,* his verbis: τὸ δὲ χειρὶ διὰ τὸ στιγεῖν ἰσως πολλοὺς ἐπι καρπῶν, ἢ βραχιόνων, ἢ τοῦ σταυροῦ τὸ σημεῖον, ἢ τὴν Χριστοῦ προστιγορίαν. Id est: *Hoc autem manu quamplurimi solebant insculpere, vel in carpis, vel brachiis, seu crucis signum, seu Christi nomen.* Quo respexisse forte videbitur D. Paulus (aliis interpretationibus, et acceptis, et ad gustum admissis, quas erudite probat et recenset Claudius Dausquius in libro, cui titulus: *Sanctitudo D. Pauli II,* cap. XIII,) ad Galatas, cap. ult. num. 47, cum inquit: *Stigmata Domini Jesu in corpore meo porto.* Quasi dicat: Non solum stigmata illa Jesu Christi, tanquam ejus servus, in corpore defero; sed ipsius etiam nomen inustum, ut ab omnibus agnoscar talis. Nomen enim regium alicui impositum rei, eam principi addictam clare demonstrabat. Sic imperatores Honorius et Theodosius in l. I, c. *Ut nemo privatus titulos,* etc. ibi: « Omnes igitur intelligant publico juri esse deputandum id, cui nomen Dominicum præscribitur, » Dixi non incuriosa in *Tesseram legum,* sive *Olio æstivo pomeridiano,* ad l. *Super creandis,* 9, c. *De jure fisci,* lib. X, pag. 41 et seqq. Postquam hæc scripsi, vidi huc alluisse Aloisium Novarianum lib. III Electorum sacror. cap. 14, n. 467, sic scribentem: « Nemo sibi stigmata inurat, nisi cælestis imperatoris: nemo corpus suum obsignet, nisi Christi characteribus, ut dicere cum Paulo possit: Ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto: non Cæsaris, non alterius terreni imperatoris. » Ubi oblitterare ait Magni Justi Lipsii suspicionem, quam fatetur ingenue lib. I de Militia Romana, dialogo 9, cum se nescire affirmet, quid stigmatum militari scriberetur, quamvis aliquid testatur suspicari. Accursius noster, non sic rei antiquariæ ignarus, ut aliqui jactantur, et jactant eum irridentes: inter quos Glossa marginalis ad l. *Stigmata,* 5, c. de Fabricensibus, lib. II, hæc enim veneranda et vetustissima monumenta fuit assecutus. ibi namque sic ait: « Stigmata instrumenta erant, quibus felici nomine nostræ pietatis impresso, eorum brachia signabantur: sicut et tirones, ut hic subjicit. » Lucas de Penna ibidem ad finem commentariorum, his verbis: « In prima glossa ibi, *Signabantur,* adde: Et vocatur hoc stigma character imperatoris. » De servorum stigmatibus, plena, licet tunc teneræ ætatis, manu lusimus ad Martialem lib. II Epigr. 29, num. 5.

Unum hic non omittam, quod ad rem non læva conducit manu, litteram A fuisse revelatam sub triangulari figura, hoc pacto Δ; quando primum alphabetum mortalibus hominibus a tempore Adæ tradidit Deus: quod his testatur verbis Joannes Martinus Siliceus, archiepiscopus Toletanus, in libro De divino nomine Jesus, cap. 3, pag. 22, unde magno declarat mysterio locum supra adductum D. Joannis Apocal. cap. I: « In figuris poligomis, inquit, hoc est, plurium angulorum, prima figura est littera A, id est triangulus æquilaterus; ultima, sed non poligonia, est littera O, quæ omnium figura-

rum
136. Consecratus est in ecclesia S. Mariæ S. Julianus VIII Kalend. Januarii, ipso die sanctissimo Natalis Domini anno 680, qui incidit eo anno in diem Lunæ, cum fuerit littera Dominicalis A. P. H.

DCCXXI.

presbyter, præsentibus omnibus suæ novemdecim metropolis episcopis [*al.*, suis novemdecim metropolitanis], palatinis, et Flavio Ervigio rege, consecratur.

137. Anno 11 regis Ervigii, v Idus Januar., habita est in urbe regia Toletana, in basilica SS. apostolorum Petri et Pauli, synodus Toletana, præside metropolitano urbis regie Juliano, primate Hispaniarum. Julianoque sedis Hispalensis episcopo, Liuba Bracarense, Stephano Emeritensi, Argebato Illiberitanæ civitatis episcopo, viris doctissimis sanctissimisque : admisit alios triginta episcopos, vicarios tres, abbates quatuor, palatinos quindecim.

138. Isidorus Setabtanus, qui interfuit concilio XVI Toletano, composuit ordinem concilii, et collectionem Conciliorum, quæ dicitur *Isidori piscatoris* vel *Mercatoris*, in Chronico ; quo cognomento vocatus est Isidorus super Isidori nomen.

139. Pridie Nonas Novembr., anno ejusdem regis IV, habita est synodus decima tertia Toletana sub eodem Juliano, a viginti octo episcopis, octo abbatibus, viginti sex palatinis, viginti septem Vicariis episcoporum absentium ; et inter hos Gratianus [*al.* Gratinus] presbyter, et vicarius Argebadoni Illiberitani.

DCCXXII.

140. Anno v regis Ervigii, in æde Prætoriansi suburbana sanctorum apostolorum Petri et Pauli, eodem præside, habita est decimaquarta synodus Toletana.

DCCXXIII.

141. [*Deest* Leo I papa D. L. . . . scripsit ad episcopos Hispaniæ, ad Ervigium regem, et ad Toletanum pontificem comitemque Simplicium, de concilio sexto Constantinopolitano recipiendo.

DCCXXIV.

142. Benedictus papa, adhuc electus, scribit Petro Regionario [*deest* de recipienda eadem vi synodo generali].

143. Patres concilii decimi quarti Toletani scribunt Apologeticum a S. pontifice Juliano compositum ; in eoque concilio approbant, quod senserat et scripserat sanctus pontifex Julianus.

144. Quando legati concilii decimi quarti Toletani ferentes Apologeticum, venerunt cum illo Romam, ubi erat papa Benedictus. Legatorum nomina hæc sunt : Benedictus presbyter, Innocentius diaconus, Constantinus subdiaconus [*in aliis*, Benedictus fuit postea episc. Pacis Aug.], post episcopus Pacis Augustæ, Vincentius [*al.*, Innocent] episcopus Dumiensis, Constantinus Egabriensis [*al.* Constantius Egitanensis].

145. [*Deest* Joannes V ; *hic enim Benedicto successit*. D. L.]. . . Papa posuit canones concilii XIX Toletani in conspectu S. Petri.

146. S. Asodi vel Asodani, corpus, passi Gazæ, transfertur Romam, et Antiquariæ in Bætica durat memoria Cornelii Proculi, et Cornelii Bassi, pontificum cæsorum, a discipulis S. Jacobi ad fidem conversorum.

DCCXXV.

147. Hoc anno rex Ervigius, positus Toleti in ultima ægritudine, posuit in regni solio gloriosissimum fi-

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

rum est capacissima. Nemo Christianorum intra ambitum litteræ o recipietur, si non fecerit prius moram in littera Δ ; quæ principium est et fundamentum Christianæ religionis : in quo principio una est essentia et tres personæ. Qui ergo accedere cupit ad Deum infinitum et capacissimum per litteram o significatum, oportet prius credat ipsum esse unum et trinum : unum in essentia, et trinum in personis, quod per litteram Δ diximus designatum. » Hactenus archiepiscopus.

137. Concilium XII Toletanum anno II regis Ervigii collectum Toleti v Id. Januar. Rodericus collectum ait v Id. Maii. Sic ille lib. III, cap. 12 : « Hic (*scilicet Ervigius*) anno regni sui II procuravit fieri concilium XII Toletan. v Id. Maii, in quo fuerunt xxxv episcopi cum inæstimabili Clero, et Christianorum collegio laicorum : et hoc concilium fuit sub Juliano urbis regie primate : et subscripserunt Julianus Hispalensis, Liuba Bracharensis, Stephanus Emeritensis, et suffraganei, et vicarii absentium prælatorum. » Nihil hic de abbatibus, nihil de viris palatinis. Felix in Vita Juliani : « Julianus nactus est præfatæ urbis primatum. » Emphatice dictum est, *præfatæ urbis primatum*, quasi penes illam totius Hispaniæ resideret primatus. Id. — De *Liuba Bacarense* vide illustris D. Rodericum de Acuna in Catalogo archiepiscoporum Bracarensem, cap. 97, pag. 404. D. L.

139. De synodo XIII Toletana ex Roderico ubi supra ; habita est anno 4 regis Ervigii. Fuit Quadra-

ginta et octo episcoporum. P. H.

140. Habita est anno 5 regis Ervigii, impleto 4, et ingressi in 5 per sex dies, hoc est, 20 Novembr. et, ut notat D. Rodericus XII Kalend. Decembr., die dominico habita est : nec dies, nec quod dies esset Dominicus, est in ms.

143. *Patres concilii XIII Toletani*, etc. Vide num. 144 et 149, et Julianum in Chronico, num. 361. « S. Julianus, inquit, mittit Apologeticum cum expositionibus ad papam Sergium, et carmina ad imperatorem Heraclium Justinianum in laudem ipsius Respondent illi eleganti epistola. » Sic legendum ex nostro Luitprando dicto num. 449, ibi : « Et ab utroque litteras accepit. »

147. De Ervigii cessione regni, et collocatione in regio throno Gothorum Egicanis filie suæ conjugis, ejusque generi, sic S. Julianus in parvulo Chronico : « In quo die in ultima ægritudine positus, elegit sibi successorem in regno gloriosum nostrum dominum Egicanem ; et altera die, quæ fuit 17 Kalend. Decembris die, sexta feria, sic idem dominus Ervigius accepit pœnitentiam, et cunctos seniores absolvit, qualiter coram dicto principe glorioso domino Egicane ad sedem regni sui in Toletano accederent. » Hæc sanctus Julianus de unctione Egicanis regis ; « Unctus est autem dominus noster Egica in regno in ecclesia SS. Petri et Pauli Prætoriansi, in die VIII Kal. Decembr., die Dominico, lunæ 15, æra 725. » Hæc ille. P. H.

lium, vel generum, Egicanem, die 17 Kalend. Decembr. feria v et altera die feria vi, id est xvi Kalend. Decembr. accepit pœnitentiam, et a juramento fidelitatis et obedientiæ sibi præstito absolvit omnes seniores; qualiter dicti seniores accederent ad accipiendum in dominum et regem dictum principem Egicanem, ut acciperent et jurarent; accipiente juramentum regium, vel pro rege, domino Juliano, Toletano primate. Unctus autem est sub eodem patriarcha in æde sanctorum Petri et Pauli intra urbem, viii Kalend. Decembr. et coronatus est æra 725, in præsentia multorum præsulorum, abbatum et palatinorum.

DCCXXVI.

DCCXXXVIII.

148. Anno primo ineunte regis Egicanis, v Id. Maii habita est Toleti decima quinta synodus in ecclesia prætoriensis, id est, suburbana, versus septentrionem, SS. Apostolorum Petri et Pauli, præsentem eodem Toletano primate Juliano, Suniefredo Narbonensi, Floresindo Hispalensi, Faustino Bracarense, Maximo Emeritensi, Joannesedis Illiberitanæ, et aliis 55 episcopis, 11 abbatibus, vicariis episcoporum 5, et 17 viris palatinis.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

148. De decima quinta synodo Toletana habita sub rege Gothorum Egicano, sic Rodericus lib. iii cap. 14, his verbis: « Hujus tempore (*scilicet Egicanis*) inguinalis plagæ necessitas invaluit in provincia Narbonensi occasione cujus ad Narbonensem cathedralam episcopi pertinentes a Toletano concilio excusantur; ita tamen, quod ejusdem sacri concilii Instituta in singulis cathedralibus ecclesiis nuntientur et admittantur: et si quis episcoporum hoc non fecerit, et anathemate feriatur, et quinta bonorum parte multetur. Anno regni ejus primo, quintum decimum concilium celebratur in Ecclesia prætoriensis SS. Apostolorum Petri et Pauli; omnibus Hispaniæ et Galliæ episcopis aggregatis, beatæ memoriæ Juliano clarescente sub sexagenario numero episcoporum, et multiplici Christianorum collegio in circuitu assistente. In quo pro diversis causis, et absolute juramenti quod præfato principi Ervigio noxialiter fecerat, exposcit synodum, ut solveretur a juramento. Ejus tempore librum de tribus substantiis, quem dudum Romam miserat primas sanctissimus Julianus et minus caute tractando Benedictus papa Romanus indixerat reprobandum, ob id quod voluntas genuit voluntatem, S. Julianus veridicis testimoniis in hoc concilio ad exactionem præfati principis, per oracula eorum quæ Romam transmiserat, verum esse firmavit, et Apologeticum fecit, et Romam misit per suos legatos presbyterum diaconum, et subdiaconum, viros eruditissimos, et in omnibus Dei servos, et in divinis Scripturis imbutos, cum versibus etiam acclamatoriis, secundum quod et olim transmiserat de laude Romani imperatoris. Quod Roma pie et digne recipiens, cunctis legendum indixit; atque imperator acclamando: Laus tua, Deus, in fines terræ, lectum sæpe notum fecit: qui et rescriptum domino Juliano per supra fatos legatos cum gratiarum actione, et cum honore remisit; et omnia quæcunque scripsit, juxta et pia esse deprompsit. Et fuit hoc quintum decimum concilium Toletanum, celebratum anno primo regis Egicæ; v Id. Maii, sub Juliano, urbis regiæ primate; et subscripserunt Senfredus Narbonensis, Floresindus Hispalensis, Faustinus Bracharensis, Maximus Emeritensis, metropolitani, et Sisuldus, vicarius Cypriani Tarraconensis, et alii vicarii episcoporum, qui non venerant causa legitima impediti; et fuerunt præter vicarios sexaginta unus. »

Sed videamus quid de hoc dicat etiam Julianus archipresbyter S. Justæ in ecclesia Toleti. Sic in Chronico anno 689 quod multam lucem afferet huic historiæ, et pietas ac obedientia Hispanorum declaratur. « Misit Leo papa II anno 633 episcopis Hispaniæ cum Petro regionario concilium sextum Constantinopolitanum, petens ut illud illi confirmarent. Et episcopi miserunt Apologeticum cum nuntiis, quos infra nominabimus, a S. Juliano factum, ubi dicebat: Voluntas genuit voluntatem; et constare Christum tribus naturis vel substantiis. Obierat jam papa Leo, et successit illi Benedictus; qui ante consecrationem suam sic scripsit Petro regionario: Benedictus presbyter, et in Dei nomine electus sanctæ

sedis apostolicæ Petro notario regionario: juxta quod tuam strenuitate apostolicæ memoriæ; dominus Leo papa Hispaniam provinciam ire disposuit ad præcellentissimum et Christianissimum regem, et sanctissimos archiepiscopos, et Ecclesiarum omnium præsules ibidem constitutos, simul et gloriosum comitem, pro innotescenda venerabilis sextæ synodi definitione, acclamatione quoque, quæ et phospheticum dicit reverendissimorum episcoporum, qui in eodem a Deo congregato concilio convenerunt, ad clementissimum principem, et edicto ejusdem piissimi principis ubique generaliter destinato, pro apostolicæ nostræ fidei firmitate cum summo pietatis studio commissum ministerium perage: subscriptiones quoque reverendissimorum episcoporum post eandem synodum ac definitionem cum summa sedulitate atque vigilantia procura subjungi; ut eidem reverendissimi episcopi, omnisque per eos religiosa provincia, consortes nobiscum catholicæ atque apostolicæ traditionis et fidei comprobent; et apud Deum ad cujus gloriam laus et stabilitas fidei Christianæ redigatur, commendatio ejus atque susceptio ad salutem animarum proveniat. Officium perinde pietatis assumptum vigilantia atque diligentia condecorans, festina perlicere: quia et tibi metipsi thesaurizas boni operis fructum, et suscipientibus provides cælestis regni beatitudinem per rectæ atque apostolicæ fidei confessionem adipisci. » Alias misit ad Quiricum, jam tamen ad monasterium profectum. Porro papa Benedictus accepit litteras, et Apologeticum S. Juliani. Quippe novus papa Benedictus offensus est novitate vocum, scilicet, « quod voluntas genuit voluntatem, et quod Christus constaret ex tribus naturis, » vel essentiis: scripsit ad illum comitem, et verbo tenus jussit latori, ut illum admoneret de propositionibus. Videns sanctus doctor aliquos scandalizatos esse novitate harum vocum, ad ipsum papam misit libellum responsorium cum Petro regionario notario, et simul quædam carmina de imperii laude; quæ ego excerpserim ex operibus S. Juliani, quæ sunt hujusmodi;

Latius imperii majestas præterit orbem,
Si pietas adsit, pervolat astra super.
Cæsaris ensis enim debet defendere sedem
Immotam Petri, cui Deus ipse præest.
A quo suscepit vires titulique cacumen,
Nonne illi, o Cæsar, ferre decebit opem?
Romani decas imperii juga regibus infert:
Illud agit populos, gentibus illud adest.
Justimiane, tuæ Iransgatur robore dextræ
Barbarus omnis iners, perfidus omnis homo.
Cæsare te, referat virides Ecclesia lauros,
Portet ab hæretica conditione decus.
Et Monothelitæ subdant colla impia, papa,
Pastor sancte, tibi, clavigeroque Petro.
Vincat, et æterna sedes sacra pace fruatur,
Cæsare te, teneat, Justiniane, solum.
Vive diu, Cæsar, quæ dat Benedictus, adora
Jussa libens, felix sic quoque Cæsar eris

Rescripsit Juliano, et adhuc mordet; et jussi,

DCCXXVII.

149. Hoc anno misit dominus Julianus, Toletanus archiepiscopus, Hispaniarum primas, concilium, de creta et carmina ad papam Sergium, et imperatorem; et ab utroque litteras accepit.

150. Hoc anno habita est sancta et universalis synodus Nicæna 350 episcoporum contra hæreticos Iconomachos.

DCCXXVIII.

151. Hoc anno, postridie Nonas Martii, obiit Toleti sanctus et sapientissimus pontifex Julianus, qui inter alia scripsit Chronicon regum Wisigothorum, ab æra 450 ad tempora regis Egicanis. Cætera addidere Felix et Guntericus archiepiscopi Toletani. Sepultus est sanctus pontifex Julianus in æde S. Leucadiæ; quæ domus illius fuit. Posuit ei Felix, episcopus Toletanus, hoc carmen sepulchrale :

Assequeris sanctum in cathedra, Juliane, Quiricum,
Optimus in vita, clarus in eloquio.
Vita decens, et larga manus, et cura fidalis,
Atque Dei zelus [al., cætus], iudicii que jubar,
Fecit ut Hispanæ genti sat amabilis esses,
Ordinibus cunctis, plebibus atque viris.
Deseris ecce solum [al., heu! solum], sed te Deus in-
[tulit astris :

Et tua sat tanto vitta beanda loco.
Inter apostolicos resides, Juliane, maniplos,
Robur apostolicum conficis, atque decus.
Felicis memorare tui, Pater alme, Levitæ,
Ut prece sit dignus servus honore tua.
En tua membra damus tumulo, Leucadia civis
Corporis est custos; hic sua cuna fuit.

A P Q

152. Obiit in pace sanctissimus pontifex Toleti Julianus paidie [al., postridie]. Non. Mart. Sedit in pæchali solio annos 10, menses 11, dies 9; decessitque gloriosi regis Egicanis anno 5, æra 728. Felix Levita, qui succedit in eadem sede.

153. In eo tempore fuerunt in Hispania decem linguæ, ut sub Augusto et Tiberio : I. Vetus Hispana; II.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

Julianum, communicato consilio suo cum rege Egicane, cogi Toleti concilium episcoporum gentis Gothicæ, et suæ, nationale et universale, anno primo regis Egicanis : et illic lectis epistolis explicuit se, et fecit alium Apologeticum cum carmine in laudem sancti papæ Sergii, qui successerat post alium Benedicto anno 687 missis etiam tribus viris sapientissimis sanctissimisque ex clericis S. Ecclesiæ Toletanæ, ut res tanta postulabat, scilicet Felice archipresbytero, Ubisando archidiacono, Musairo primicerio vel subdiacono; cum litteris et libro Apologetico, ac carmine. Lectis litteris ac libro, approbavit eum sanctus papa Sergius, et legendum omnibus dedit : et actis gratis de labore et pietate, remisit cum reliquiis, et sua benedictione nuntios cum litteris responsalibus. Carmina hæc sunt deprompta ex ejusdem S. Juliani epigrammatis, quæ sunt in libro ms. S. Justæ :

Ad te mitto libens codicem, sanctissime Sergi,
Qui regis innumeras et moderaris oves.
Incluta pervasit nos laudum fama tuarum,
Quod bonus et clemens sis, pietatis amans.
Pectore, voce refers vivendique ordine Christum,
Cujus et in terris fungeris officio.
Vive diu nobis, et mundo, candide Sergi;
Cui Julianus ovans oscula dat pedibus.
Accipe clementi, Sergi sanctissime, vultu
Scripta mea; excubias corrige, papa, meas.
Perlege quodcunque est, quod epistola nostra docebit,
Atque animo exiles curre labente notas.
Est censura Dei tua, quidquid dixeris ipse
Hoc Deus in cælo duxerit esse ratum.
A Domino Christo summa est concessa potestas.
Claudere qui cælos, et reserare, vales.
Ergo, Pater Sergi, parvo benedicito fratri,
Ut fluat in nostrum gratia larga caput.
Regis Egicani, populi memorare fidelis,
Pontiacum benedic plebibus inde tuis.
Rore tua vernabit ager Hispanus abunde,
Catholicamque colet tempus in omne fidem.
Quam fera tempestas Phlegethonis turbine nulla
Auferet, ex linguis pectoribusque piis.
Hei mihi, quam timeo ne nos malus implicet error,
Demur et infandis gentibus opprobrio!
Africa plena viris bellacibus arma minatur,
Inque dies victrix gens Agarena furit.
Ne meus iste metus sit verus, vindice Christo,
Ora pro populis, optime papa tuis;
Ut Deus avertat nostra a cervice securim.
Detque pius veniam, te lacrymante, reis.

Utriusque Apologetici meminit Felix, archiepiscopus Toletanus, in Vita sancti Juliani, his verbis :

A « Apologeticum fidei, quod Benedicto Romanæ urbis papæ directum est. Item aliud Apologeticum de tribus capitulis, de quibus frustra Romanæ urbis præsul visus est dubitasse. » Nec aliunde posse puto melius Historiam colligi rerum istarum, quam ex conciliis XIV et XV Toletanis: ubi omnia satis abunde declarantur. Nam in XIV, can. 4, sic: « Placuit proinde illo tunc tempore apologeticæ defensionis nostræ responsis, satisfaciens Romano pontifici, et ipsa gesta firmare, nostræque fidei sensum purissima verborum enodatione depromere. Et quia illic de hac gemina voluntate et operatione Jesu Christi, Filii Dei, copiose et dilucide insigniunt, quæ vera sunt, quæ jam utique Romanis partibus per legatos Hispaniæ destinata sunt. » Et in concilio XV: « Post confessionem fidei, ad illa nos illico convertimus contuenda capitula, pro quibus muniendis ante hoc biennium, B. memoriæ Romanus papa, Benedictus, nos litterarum suarum significatione monuerat. Quæ tamen non in scriptis suis adnotare curavit; sed homini nostro verbo renotanda injunxit; ad quod illi jam eodem anno sufficienter congrueque responsum est. Nos tamen nunc eandem renotationem hominis nostri studiosius relegentes, invenimus, quod in libro illo responsionis fidei nostræ, quem per Patrum regionarium Romanæ Ecclesiæ miseramus, id primum capitulum jam dicto papæ incaute visum fuisset a nobis positum; ubi nos secundum divinam essentiam diximus: Voluntas genuit voluntatem, sicut et sapientia sapientiam; quod vir ille incuriosa lectionis transcursione præteriens existimavit hæc ipsa nomina, » etc. Hæc ex ipso S. Juliano. Ex quibus colligitur, paulo ante biennium profectum esse Romam Petrum notarium regionarium, qui attulit Apologeticum S. Juliani: quod papa Sergius diligenter lectum approbavit; et Magister Sententiarum citat ejus nonnullas partes.

B Anno 690 pridie Nonas Martii, qui dies incidit in diem Dominicam, S. Julianus, archiepiscopus Toletanus, doctor egregius mortuus est. Sepultus est in basilica S. Leucadiæ, ut prædecessor,

C 149. Hoc anno misit dominus Julianus. Diximus supra ad num. 143. D. L.

151. Hoc eodem anno scilicet 690 consecratus est in sede S. Mariæ Sisbertus (ut quidam volunt) abbas Benedictinus, in archiepiscopum Toletanum, loco S. Juliani pontificis Toletani, feria VI, octava incarnationis Domini nostri Jesu Christi. P. H.

153. In eo tempore fuerunt in Hispania decem lin-

Cantabrica III, Græca; IV, Latina; V, Arabica; VI, Chaldæa; VII, Hebræa; VIII, Celtiberica; IX, Valentina; X, Cathalaunica. De quibus in III lib. Strabo, ubi docet plures fuisse litterarum formas et linguas in Hispaniis.

154. Hoc anno, Kal. April. in templo S. Mariæ, præsentibus suffraganeis episcopis, consecratus est episcopus Tolet. Sisebertus (ut quidam volunt) abbas, acutus ingenio, mediocri litteratura, sed regia cognatione, cum Wambane rege conjunctus, valde arrogans, et rerum novarum studiosus; licet fuerit in fide catholica stabilis, et acris ejus defensor; ideoque a dignitate postea amotus.

DCCXXIX.

DCXCI.

155. Kalend. Novembr. hoc anno regis Egicanis 4 habita est synodus in urbe Cæsaraugustana.

DCCXXX.

DCXCII.

156. Sisebertus veste, quam beatus Ildesonus divinitus acceperat, contradicente clero Toletano, vult indui; et præcipitatus amentia, contra regem novis rebus studet.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

quæ, etc. Adducit Strabonis locum, ut confirmet ea quæ tradit, videlicet, variis linguis locutos esse in Hispania ejus habitatores: et idem tempore Augusti et Tiberii Cæsaris (sub quo floruit Strabo) contigisse, qui ex recensione Isaaci Casauboni talis est lib. III: « Hi (*Turdetani*) omnium Hispanorum doctissimi judicantur, utunturque grammatica, et antiquitatis monumenta habent conscripta ac poemata, et metris inclusas leges a sex millibus (ut aiunt) annorum. Utuntur et reliqui Hispani grammatica, non unius omnes generis: quippe ne eodem quidem sermone; » melius, qui vertunt *lingua*. Græce sic: *Καὶ οἱ ἄλλοι δ' Ἰβήρες χρῶνται γραμματικῇ, οὐ μὲν ἰδίᾳ, οὐδὲ γὰρ γλώττῃ ἰδίᾳ.* Hunc adducit scriptorem, P. Joannes Mariana De rebus Hispan. lib. I, cap. 5, ad firmandam eandem rem. Ideo dixerat doctissimus D. Alfonsus de Madrigal, Abulensis episcopus, in Paralipom. I, cap. 1, q. 1. « Quia Thubal unicum idioma habuit, unicam gentem nominavit, cum dicitur de omnibus istis Genesios x, 5. Quod omnes in suis linguis fuerunt, id est, quilibet habuit unum idioma distinctum ab alio; et tamen in Hispania fuerunt multæ linguæ a principio, et sunt: ideo quod non solus Thubal terram istam habitaret, sed aliæ gentes cum eo venirent » Duo hic elicio: principale idioma gentis Thubal, fuisse et commune nativumque Hispanis: secundo, secum alias gentes alterius idiomatis adduxisse, quæ diversis etiam disserebant linguis: unde in Hispania plura idiomata erant. Primum etiam confirmo ex ejusdem episcopi Abulensis auctoritate, quam magni facio, et merito. In secundæ partis cap. 25, ad Eusebii Chronicon Commentario nostra lingua scripto sic ait: « Es de considerar, que, como los aucfores ciertos dizen, Espana fue poblada de Thubal, hijo quinto de Japhet, el qual en el derramamiento de las gentes, quando las lenguas se repartieron, vino con mucha gente de su lengua, que es aora la nuestra, aunque mucho limada e alterada de aquella primera condicion. » Maximi testimonium anno Christi 514, quas turbas dedit! cujus verba: « Præter linguas, Latinam, Cimbricam, Gothicam, in Hispania, quæ copia verborum, elegantia et tumore, a Cantabrica differebat. » Doctis sane et laboriosis chartis docuit nos V. C. D. Gregorius Lopez Madera in secunda editione Hispan. monarchiæ cap. 13. Dixerat de his etiam doctissimus Bernardus Joseph de Aldrete in Origine linguæ Hispan. lib. II, cap. 15. iterumque magnum se cogitat exhibere athletam in eodem magno et admirando eruditionis spectaculo, non tamen in eadem descendet arenam: et novissime omnia congerit et digerit, subtilique ingenio magno judicio scribit in commentariis ad M. Maximum, ut nihil ultra desiderari aut inveniri possit. Addam aliud ex Juliani Chronico num. 376, quo non lac lacti similis: « Loquebantur Muzarabes linguam Hispanam consuetam, et Gothicam: præcipue Toletani, qui politiores erant cæteris, nitorem linguæ vernaculæ nativum inter Mauros observaverunt. »

A Hæc a Thubale principium habuit; in contractibus et sermone vulgari cum Saracenis lingua loquebantur Arabica, inter se sermone Gothico vel Hispano vetusto loquebantur [*al.*, utebantur]. » Dixit, Toletanos cæteris esse politiores: quod diu observatum, et usque ad hæc nostra tempora. Rex etiam Alfonsus, Sapiens nominatus, in curiis alicujus vocabuli notionem antiqui Hispani, standum fore interpretationi, quam Toletani assignarent. Refert D. Franciscus de Pisa I, parte descriptionis Toleti lib. I, cap. 35, fol. 56, col. 3, prius Alcocer in Hist. Toleti. Legem vero de hac re loquentem in septem partibus non me legisse memini, quamvis vulgo asserant inveniri. D. L.

155. De synodo Cæsaraugustana memoria est in D. Garsie Loaysæ conciliis Kal. Novembris die Dominica, æra 729, hoc est, anno Christi 691, anno 14, regis Egicanis. P. H.

B 156. Sisebertus voluit induere vestem, quam B. Virgo S. Ildesono tradiderat. Quid induit cappam, dicit P. doctor Mariana cap. 18, lib. VI; Garivay lib. VIII, cap. 44; sed Cixilla non hunc induisse vestem, sed insedis cathedram eburneam, in qua virgo sanctissima præsederat. Sujiciam verba Cixillani episcopi Toletani, quæ sunt hæc: « Reperit in cathedra ipsam Dominam sedentem, ubi solitus erat ipse residere, et populum salutare: quam cathedram nullus episcopus adire tentavit postea, nisi dominus Sisebertus: qui statim ipsam perdens, exilio ablegatus est. » Hinc cœpit in barathrum malorum incidere.

C Die Veneris 11 Maii anno 6 regis Egicanis, anno Christi 693, privatus est sede rebusque Sisebertus, et in exilium ad ergastulum sui ordinis pulsus. De quo sic in cap. 9 XVI concil. Toletani, in hunc modum: « Unde Sisebertus, Toletanæ sedis episcopus, talibus machinationibus denotatus repertus est: pro eo quod serenissimum dominum nostrum Egicanem regem non tantum regno privare, sed et morte cum Flogello, Theodemiro, Liubilane, Liubigithone quoque, Tecla et cæteris, interimere definivit, atque genti ejus, vel patriæ inferre conturbium et excidium cogitavit; qui etiam per decreti nostri definitionem, jam et loco et honore privatus existit. Ideo nostrum in commune per hujus canonicæ sanctionis decernit collegium, ut hoc ipsum unionis nostræ decretum, quod etiam his synodicis definitionibus innectendum decrevimus, omni subsistat valore subnixum, atque in perpetuum obtineat inconvulsabile robur. Ipse vero Sisebertus pro sui juramenti transgressionem, facinorisque tanta machinatione, secundum antiquorum canonum institutionem, qua præcipitur, ut quisquis inventus fuerit talia fecisse, et vivente principe in alium attendisse pro futura regni spe, a conventu catholicorum excommunicationis sententia repellatur, honore simul et loco depulsus, omnibusque rebus exutus; quibusque in potestatem prædicti principis redactis, perpetui exili ergastulo maneat relegatus; ita nempe, ut, secundum eorum-

D

DCCXXXI.

157. Anno 6 gloriosi regis Egicanis, vi Nonas Maias habetur xvi synodus Toletana, 59 episcoporum, in basilica sanctorum apostolorum Petri et Pauli, feria vi die S. Athanasii pontificis et confessoris; in qua (credimus auctoritate Romani pontificis ea de re consulti) deponitur Sisebertus præsul Toletanus, quod rebus novis studeret contra regem et prolem regiam, videlicet Flogellum, Theodimirum, Liubilanem [*al.*, Labilanem], Vugiosanam [*leg.* Liubigithonem], Theclam, cæterosque Egicanis regis filios, quos interimere conatus est, rebus suis omnibus exutus, anathemate percussus, et usque ad mortem communicatione sacræ Eucharistiæ et convictu catholicorum privatus, ad monasterium S. Petri Caradinensis, sine suffragio et loco, omnibus suis bonis confiscatis, in exilium perpetuum detruditur.

158. Felix, Juliani discipulus, jam creatus Hispalensis episcopus, vir gravitatis et eximiæ prudentiæ laude clarus, voto regis et metropolitanorum, Toletanæ sedi præficitur, suffragio pariter totius concilii; qui Chronicon S. Juliani doctoris sui, Toletani archiepiscopi, nonnihil auxit.

DCCXXXII.

159. Hoc anno, v Id. Novembr., anno 7 regis Egicanis, habita est sub Felice, Toletano præside, synodus Toletana xvii in æde S. Leucadiæ.

DCCXXXIV.

160. Hoc anno, abdicato imperatori Justiniano succedit Leo.

DCCXXXVI.

161. Hoc anno, Flavius Witissa, cum potestate regis, vivit in Gallæcia, sic ordinante patre rege Egicane.

162. Floret Toleti Julianus Lucas, qui multa de utroque Beroso colligit, et concinavit [*al.*, continuavit].

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

dem antiquorum decreta, in fine vitæ suæ tantum communionem accipiat; excepto, si regia eum pietas ante absolvendum crediderit. Simili quoque et cæteri de religiosis, cujuslibet sint ordinis aut honoris, qui deinceps talia contra principem egisse vel definisse reperti exstiterunt, censura multandi sunt.» Et cap. 12 : « Proinde, quia Sisebertus, Toletanæ sedis episcopus, eorum salubribus monitis nequaquam maluit ex humilitate dependere obsequium, quo Ecclesiam Dei ordine debito regeret, humilitate instrueret, et exemplis salutaribus ad regna siderea provocaret; sed bicipiti se percellens mucrone, superbiæ videlicet atque perjurii, gloriosum dominum nostrum Egicanem regem non solum voluit regno privare, sed et mortis impensione perimere; ideo non congruit nos prius concilium inchoare, nisi illo prius canonica ac legali censura multato, in loco ejus alius fuerit subrogatus Toletanæ sedis cathedram retenturus. Idcirco nobis omnibus in unum collectis, idem Sisebertus episcopus nostro cœtui præsentatus, atque infidelitatis suæ machinationem patuli oris est affatu professus. Unde nos per hujus nostri decreti formulam sæpe dictum Sisebertum, secundum dictum edictum priscum synodice sanctionis, ac decretum de talibus promulgatæ legis, ab episcopali ordine et honore dejicimus, a perceptione corporis et sanguinis Christi excommunicatum, in exilio perpetuo manere censemus: in fine tantum communionem percepturum; excepto, si eum principalis pietas cum sacerdotali cōniventia delegerit absolvendum. » Id.

158. De electione Felicis, qui discipulus Juliani sanctissimi fuit in ecclesia Toletana archipresbyter, et inde ascendit ad ecclesiam Hispalensem, et subrogatus est Siseberto Toletano, ut Matthias apostolus proditori Judæ, sic eadem sancta synodus cap. 12 : « Igitur, quoniam favente Domino, concilium est quo citius inchoandum secundum præelectionem atque auctoritatem toties dicti nostri domini, per quam in præteritis jussit venerabilem fratrem nostrum Felicem, Hispalensis sedis episcopum, de prædicta sede Toletana jure debito curam ferre, nostro eum in postmodum reservans idem decreto formandum; ob id nos cum consensu cleri ac populi, ad sæpe dictam sedem Toletanam pertinentis, prædictum venerabilem fratrem nostrum Felicem de Hispalensi

A sede, quam usque hactenus rexit, in Toletanam sedem canonicè transducimus, et in eadem Hispalensi cathedra fratrem nostrum Faustinum, Bracharensis sedis episcopum; necnon Felicem, Portulacensis Ecclesiæ episcopum, antistitem in præfato Bracharensi sede similiter pontifices subrogamus.» Ex iis, et verbis edicti Egicanis, quæ subdit : « Alio tamen episcopo principali electione ibidem constituto; » colligitur, primo, reges Gothos habuisse jus nominandi episcopos in suo regno. Secundo, jure transire de urbe Hispalensi ad Toletanam, tanquam ad sedem primatem totius Hispaniæ. Tertio, non fuisse Bracharensis sedem primariam, quia inde non ascenderetur ad Hispalensem, sed potius descenderetur, ut revera factum est; ita ut ad Hispalensem demigraret episcopus Bracharensis. De Felice sic Rodericus lib. iii, cap. 13 : « Qui gravitatis et prudentiæ excellentia nimia pollebat. » Idem generalis Historia, et in Gundemaro Loaysa. Hic licet in sede junior, saltem Hispalensi; tamen præest, ut manifestus totius Hispaniæ primas.

159. De synodo Toletana xvii, quæ habita est in æde S. Leucadiæ anno 697 sic Rodericus lib. iii, cap. 13 : « Anno 7, Flavii Egicæ regis, v Id. Novembr., fuit celebratum septimum decimum concilium Toletanum in ecclesia S. Leucadiæ, ubi sanctum ejus corpus requiescit, in suburbio Toletano, sub Felice urbis regiæ primate, qui gravitatis et prudentiæ excellentia nimia pollebat; et subscripserunt Faustinus Hispalensis, Maximus Emeritensis, Vera Tarraconensis, Felix Bracharensis, metropolitanus, præter absentes, qui pro se vicarios destinarunt. In quo concilio idem rex præsentialiter adfuit, et coram omnibus humi prostratus, se eorum orationibus commendavit : et tomum, quem in manu tenebat, primati et concilio offerens, super his, quæ continebantur, sibi satisfieri postulavit : et hæc omnia in libro canonum plenissime declarantur.» Quo loco prætereundum non est doctissimum Rodericum, pontificem Toletanum, non solum sensisse, primatum Toletanum incæpisse a Bernardo, sed ab Eugenio martyre, atque adeo sub Gothorum regibus antistites Toletanos fuisse primates. P. H.

161. Constat regnum Gallæciæ ex historiis Gothorum, et aliis. P. H.

162. Julianus Lucas, qui multa de utroque Beroso

163. Floret Corduba, quam Persæ condiderunt, quasi mensium summitatem; et Saldubam, quasi Saldubam, summitatem pacis.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

collegit, et concinavit. De Juliano diximus in Adversariis num. 36. De Valerio Hispano, Berosi Fragmenta colligente, vide Flav. Dextrum anno 300 num. 13; De Beroso multi multa. Vide novissime F. Alfonso Maldonado in Chronico universal tractatu 15 pag. 92. D. L.

163. *Floret Corduba.* Dissidium usque adhuc inter auctores: alii aiunt, alii negant, Cordubam a Persis conditam. Ambrosius de Morales in II tom. Histor., ubi de Corduba peculiari agit tract. fol. 113 et in tom. IV Hispaniæ illustratæ inficias, it, damnatque fundamenta tanquam futilia pro asserentibus. Stat in contrarium Stephanus de Garivay lib. v Comp. hist., pag. 129, num. 25, adducitque Plinium lib. III, cap. 1 naturalis Historiæ in suam sententiam, dum ille refert, Persas in universam Hispaniam pervenisse, ex M. Varronis traditione. Nunc vero hoc enixius defenderet, si Luitprandum nostrum ei videre contigisset, qui tam fidenter narrat Cordubam a Persis conditam; cum etiam sit verisimile, ad similitudinem civitatum quæ in Persia erant, alias eorundem nominum eosdem in Hispania condidisse; uti apud Indos in occidentaliibus regionibus fecere primi illi novi orbis accolæ Hispani. In Persia, prope fluvium Tigrim quædam jacet provincia *Corduena* nominata; ex qua, levi intercedente mutatione, nostra potuit appellari *Corduba*. De *Corbuena* Ammianus Marcellinus lib. xxv: « Quo temporis spatio, antequam hi mitterentur, si abusus princeps paulatim terris hostilibus excessisset, profecto venisset ad præsidia Corduena, uberis regionis, et nostræ, ex eo loco, in quo hæc agebantur, centesimo lapide disparatæ; » et alibi pluries. Nec absonum erit conjectari, ex *Corduena*, et *Duba*, regione et voce Persica, *Cordubæ* nomen compositum. *Duba* namque summitatem videtur significare; et tam in *Corduba* quam in *Salduba* (quæ hodie est *Zaragoza*) summitatem denotat. In *Corduba*, ut bono præeunte omine infinitum dierum numerum, seu summitatem, illo nomine futuram omniaretur, quisquis *Cordubam* nominaret. In *Salduba*, ut quasi pacis summitas agnosceretur, Quid aliud *sal*, quam *pacem* portendit? I Esdræ, cap. iv, vers. 14: *Nos memores salis*; late Bernardinus Gomez Comment. 4, de sale a num. 9; Joachimus Zechnerus auctor expurgandus in cent. 3 Adag. sacrorum, adag. 54, num. 4: *Vox*, inquam, Persis familiaris, vel non ignota. Sic Barreirus a salinis frequentibus in ea regione nomen fluxisse credit: montes enim salis secundos non procul ab hac urbe distare notum est. Refert et sequitur Lud. Nonius in sua Hispania cap. 82, pag. 252. Iterum Bernardinus Gomez de Sale lib. I, § 38, pag. 39, B. Etymologiam *Cordubæ* aliunde deducunt Joannes Gerundensis episcopus, lib. I Paralipom. Gerardus Mercator in Atlante majori in Bæticæ descriptione, Georgius Merula in sua Cosmographia p. II, lib. II, cap. 24, pag. 366, a *Corde*, et *Bætica*, quasi *Cor Bæticiæ* dicatur. Multa ex his indicavit mihi doctissimus P. Franciscus de Bivar; quod libens candide fateor.

Denique ex hoc iter auctores dissidio majus examinandum venit, in dignoscenda Avicennæ patria. *Cordubensem* in Hispania multi; *Corduensem* in Persia non pauci agnoscunt: quos ad calculum reducere, et referre, nec otii nec opera pretium est. Prætereo alios, qui Hispali tribuunt, eorum suffragio ductum Pasch. Gallum in Bibliotheca Medica; Conradum Gesnerum Conradum Lycosthenem, et Josiam Simlerum Tigurinum, Gasparum etiam Bauhinum Basileensem. Quid dicam de nostro Roderico Gonzalez de Clavijo in Legationis suæ Itinerario ad magnum Tamerlanum? is enim ait, Avicennam in insula; quæ antiquis *Ebosus*, seu *Ebusus*, nunc *Ibiza* dicta, natum; ibique usque ad sua tempora turrim quamdam, nomine Avicennæ

A insignitam, exstare. Ex Arabica vero historia, Hispanice per Marcum Obelum regium interpretem conversa, Persam fuisse indigenam constat: et quavis acerrime solam mea mihi vindicare; ita, quæ forte aliena sunt, minime mihi arrogare consuevi.

Eadem fere dubia conjectura veniunt examinanda, dealbandaque, quasi ex eadem fidelia, cujus parentis sint opera, vulgo Avicennæ tributa: nam in quodam antiquo manuscripto libro, qui asservatur in civitatis Legionensis ecclesia, divo Isidoro dicata (ejus exemplar apud me habeo), Isidori extolluntur esse et falso Avicennæ ascripta; eumque Theodiscli archiepiscopi Hispalensis ope, traducunt plagiarum, qui suo idiomate et nomine evulgavit, ubi adducitur in testimonii tesseram Lucas Tudensis diaconus in Chronico lib. III circa principium: « Successit, inquit, beatissimo doctori Isidoro Theodisclus, natione Græcus varietate linguarum doctus, exterius locutione nitidus, interius autem, ut exitus demonstravit, sub ovina pelle lupus voracissimus: nam libros quosdam de Naturis rerum, et arte medicinæ, non et De arte notoria, quos Pater Isidorus facundis stilo composuerat, et necdum ad publicum venerant, in odium fidei corruptit, resecans vera, et inserens falsa, atque per quemdam Arabem, nomine Avicennam, de Latino in Arabicum transtulit. » Eminatissimus cardinalis Cæsar Baronius tomo VII Annalium, anno Christi 636 num. 9, ipsissimum Tudensis locum refert, et ad calcem apponit: « Hæc Tudensis; quem exscriptum ex prototy nobis concessit Franciscus Pegna mei amantissimus, Rotæ auditor. Verba tamen manuscripti Hispani transcribere non recuso; antiquitatem redolent, et ad illustrandam rem mirifice conducunt. « I tambien lo dice don Lucas de Tui, que hizo san Isidoro un muy excelente libro de medicina, el qual quedo en su camara, quando deste siglo paso; i antes que el dicho libro viniese a poder de alguna persona que lo conociese, vino de las partes de Africa a suceder en la Silla archobispal de Seuilla un obispo malo, inficionado de la heregia Arriana, que se deçia Theodisclio, i era Griego de su naturaleza, el qua tomo muchos libros, de los que san Isidoro avia dexado en su estudio; i entre ellos hallo aqel libro De medicina. i por que el tenia necesidad de entender algunos nombres Arabigos, invis por un Moro letrado, que se los declarase, el qua era Medico, i se deçia Avicena. i en pago de su trabajo diole aquel libro, que san Isidoro avia hecho, para que el Moro se le intitulasen a si mismo, i como si el le vudiesse compuesto; i assi se perdio la memoria de san Isidoro. Quanto al dicho libro, afirman muchos, que este es el libro mismo, que los medicos tienen agora por principal, que se nombra Avicena. Diçen, que como aquel libro fue entonces trasladado de Latin en vulgar, para que el dicho Moro lo pudiese entender, el lo compuso en su lengua Arabiga, i despues fue tornado a trasladaren Latin, como agora est. Diçen, que en aquellas trasladaciones, por no ser bien entendidos los vocablos, vuo muchos errores, los quales oy dia en el dicho libro se ballan. I muchas voces se ha platicado en los doctores De medicina de corregir los dichos errores de Avicena, porque dizen, que son muy dañosos, especialmente en los medicos nuevos, i no experimentados. Plegue a Dios, que haga presto, i bien; porque cessen los daños, que dellos se figuen a la salud corporal de infinitas personas. I muchos creen, que segun la abundancia de la çiençia i conocimiento, que san Isidoro alcanço en las cosas naturales todas, si aquel libro suyo De medicina no fuera corrompido, i se hallara el verdadero original, como el lo escribio, aquel solo bastara, para curar todas las enfermedades, quanto la humanidad permitia, i no viera

168. Gothi destruunt Lacobricam, prope Bursadam [*al.*, Bursandam, *et al.*, Ursandam P. H.], hoc est Melinam, ubi Sertorius vicit Metellum, Romanum ducem.

DCCXXXIX.

DCCI.

169. Hoc anno Egica, rex Gothorum, moritur Toleti, v Idus Novembr., et sepelitur in æde S. Leucadi Prætorienti extra muros, prope Tagum, cum suis majoribus.

170. Succedit illi in regno Wisigothorum Flavius Witiza, filius ejus; consecratur, inungitur, coronatur (ut imperatores solebant Constantinopolitani, manu patriarchæ ejusdem urbis) die lunæ 17 Kalend. Septembr. a Gunderico, Toletano pontifice, et præsentibus episcopis metropolitanis et palatinis, in æde S. Mariæ, quæ de Alficen modo dicitur.

171. Gundericus, Toletanus archiepiscopus, cum suis suffraganeis sacrat ecclesiam S. Torquati, discipuli S. Jacobi, quem cum aliis undecim fecit in Hibernia ex comitibus discipulos, quasi apostolos. Hæc una fuit ex septem quæ Toleti remanserunt, ex pactis conventis cum Mauris et modo manet.

DCCXLII.

DCCIV.

172. Gunderico, Toletano pontifice, et Hispaniarum ac Galliæ Gothicæ patriarcha præside, Faustino Hispalensi, cum aliis quatuor metropolitanis et multis episcopis ac palatinis, in basilica Prætorienti urbæ sanctorum Petri et Pauli, anno 4 regis Flavii Witicanis, viii Kalend. Novembr. concilium Toleti celebratur:

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

e por quien ficiera muchas virtudes e muchos milagros nuestro Señor Dios tal servicio le avia el fecho.» Idem Carivayus lib. viii, cap. 46; M. Alvarus Gomczius in Vita ejus sic ait: «Magnum detrimentum mors Felicis reipublicæ attulit; nam protinus Vitiza, velut custode et rectore amisso, cœpit pessimæ suæ naturæ documenta et indicia dare. Gundericus tamen Felici succedens, vir morum etiam probitate clarus (ut quem ob ejus insignes virtutes, et miracula adjuncta, auctores sui temporis fuisse aiunt in numerum divorum relatum) petulantiam hominis erumpentem coercuit: quamvis adolescentiæ protervitate in licentiam omnem raperetur; tamen ætatis junioris causa adhuc pudoris claustris non abruptis, Gunderico reverentiam deferebat, ejusque monitis et suasu aliquot exempla bona edebat. Nam eo tempore quidam prodiderunt monasterium ab eo in Toletano suburbio constructum, duobus millibus passuum in occidentem ab urbe distans, qua videlicet Talabricam itur; quibus ad aquam in cœnobium deferendam arcus opere fornicato erant impositi. Algodorinum voce nunc Arabica locus appellatur, ubi prædia et oliveta sunt, atque aliæ arbores cum vitibus consitæ. S. Petro monasterium dedicavit, atque in eo feminas conversari jussit, quæ juxta Benedicti regulam, atris velis caput velarent. In quod, quoniam maturioris ætatis mulieres, quam rerum humanarum tædium jam ceperat, admittebantur, cœnobium matronarum, quas illa ætas dominas appellabat, cognomen tenuit. Cæterum mali genitoris prole in vitiosam naturam degenerante, aucte rege ipso in omnia scelera postea effuso, eas incestante, aut in solitudine licentiam suggerente, cum incontinenter vivere prohiberentur, Toletano pontifice curante, ad Aguilanis portam postmodum sunt translata. Eam vero auctores illi fuisse dicunt, quæ nunc Gallinæ ac virginæ conceptionis appellatur. Aguila vero Gothorum rex in Hispania regnavit anno Domini 542. Sub quo matronarum translatio in urbem facta sit anno, Gundericus an Sinderedus successor fuerit auctor, ab auctoribus non traditur. Ego parvo tempore quo Gundericus vixit, nondum illas sanctam disciplinam, quæ solet in initiis religionum fervere, projecisse tam cito crediderim: sed post Gunderici pontificatum, quando Vitiza religionis et pudoris oblitus, vitiis omnibus habenas laxavit. Aliquot ultra passus, qua Daciani hortus nunc sunt, in hujus monasterii monumentis, memoriam ad extremam planitiem quæ est urbi subjecta, ædiculam majores eidem divo ædificasse opinor, quæ nunc Petri Veridis cognomen tenet. Quod ad Tagum, ni fallor, inter hortos: sic enim (quæcunque anni tempestas sit) totus ille locus vernare videtur.

A Annum, aut paulo amplius, Gundericus inter vivit egit: nam et ille quoque Deo dilectus, antequam mali imminentes ingruerent, ex iis regionibus in cælum evolavit anno Domini 704. Quis hic fuerit, quo loco natus, inopia antiquorum monumentorum nescitur. At Gothici sanguinis fuisse, nomen declarat, Gundericus Segontinæ episcopus, in xv Toletano subscribit, cujus episcopatus ad Carthaginensem provinciam pertinet; facile a provinciali Ecclesia ad provinciam potuit gradum facere. Hoc quidem compendio utentes alii Gutericum deinde vocarunt, alii Goter, inde Godel [*vulgo*, Gudiel]: Godelorum familiæ nomen dedit, quæ ex vetustis civitatis nostræ est, et in qua aliquot archiepiscopi fuere. Sed temporis longinquitate omnia consumptis ferme in paucissimis durat civibus.»

B Noster Luitprandus ait inisse pontificatum die 21 Junii, die S. Joannis Baptistæ, qui fuit eo anno Feria v scilicet 700. Primo fuit discipulus, diaconus et archipresbyter cum Felice, ut puto (qui duo discipuli S. Juliani) et ideo nutritus in ecclesia sancta Toletana, ac per omnes gradus versatus usque ad episcopatum Ecclesiæ Saguntinæ. Inde vero propter merita translatus ad Toletanam. Id.

169. De anno, quo mortuus est rex Egica, variant auctores: nam Godericus ait mortuum esse æra 740, hoc est, anno Christi 702, at D. Carsias Loaysa, et alii anno 701, quem sequitur Gurivayus, P. Joannes Mariana, et alii scriptores. P. H.

C 170. Eodem anno iniiit regni coronam solus Vitiza, quamvis cum patre regnaverit annos aliquot. Coronatur et inungitur (non in ecclesia S. Petri Prætorienti) die lunæ 14 Novembr. in pervigilio festi S. Eugenii, archiepiscopi Toletani martyris; facta vero est consecratio in æde S. Mariæ Minoris Toleti, ut credi par est, cum summa alacritate. Garivayus affirmat, tunc fuisse Witizam annorum 49. Constat hoc anno sacratam a Gunderico S. Torquati martyris ecclesiam, ex sigillo quodam ibi reperto, ut ego latius refero in «Historia Ecclesiastica civitatis Toleti.» Id. — De coronatione et unctione diximus supra ad num. 8 et 87; De ecclesia S. Mariæ de Aliceu ad num. 87. D. L.

172. De concilio Toleti coacto, quod fuit xviii sic ait Rodericus lib. x, c. 14: «Hic in ecclesia, inquit, S. Petri, quæ est extra Toletum, cum episcopis et magnatibus super ordinatione regni concilium celebravit, quod tamen in corpore canonum non habetur.» Corpus canonum reor vocari diptycham, vel tabulam conciliorum Toletanorum. Habitum est ex nostri Luitprandi testimonio viii Kalend. Novembr., ubi de formatione morum, et fidei custodia, quæ morum corruptela sensim labascebat. Præfuit Fau-

eum regno privatus : ille vero impatiens iræ, nihiloque melior factus, minatur sanctissimo papæ, se propedium Romam cum exercitibus aditrum, eamque captam exspoliaturum sanctis suis ornamentis, ut olim fecerant majores sui, vel dirutam desolaturum.

182. Concordius, Toletanus diaconus, composuit homiliam in laudem S. Turibii, ex monacho Benedictino pontificis Palentini ; quæ sic incipit : *In nostrum*.

183. Synderedus, episcopus Toletanus, jubente rege Witizane, male tractat presbyteros sanctæ ecclesiæ Toletanæ, qui se flagitiosis regis conatibus viriliter opponebant [*al.*, quia se flagitiosis regis conatibus viriliter opponebat.].

184. Witizæ consilio impulsuque Synderedus Toletanus patiturus ut Oppas [archiepiscop. Hispalensis] frater Witizanis (aliis est filius) moribus nihilo Witizane melior, invadat constupretque castissimam sanctissimamque, et immaculatam sedem Toletanam, quæ eo usque uno legitimo consociata sponso, sanctissime felicissimeque vixerat ; nunc infeliciter, Oppane constuprator.

DCCXLIX.

185. Rodericus Palatinus, de regio sanguine Gothorum, faventibus nonnullis gentis suæ et generis, invadit regimen contra Witizanem ; ille vero vel morbo, vel cæde, Toleti decedit, anno 40 regni sui vicesima die mensis Decembr., exosus Deo hominibusque tyrannus ; et sepelitur, sine lacrymis, in æde S. Leucadiæ Prætorienti in urbe.

186. Synderedo Romam profecto, nolenteque ferre vim tyrannicamque oppressionem Oppanis intrusi, metuque Saracenorum irruentium, relicta sede Toletana, Romam petit.

187. Succedit in sede Toletana, Synderedo Romam (ut diximus) profecto, archiepiscopo Tolct, die 22 ejusdem mensis (quæ fuit Dominica) Suincredus, præsentis Oppane, rege Roderico, et episcopis et palatinis.

188. Rex Rodericus, in principio regni sui, lege lata legem Witizanis de clericis uxorandis, et alendis simul [*al.*, secum] compluribus uxoribus, abrogavit, et Oppanem Ecclesia Toletana depulit ; Cabam Florindam, filiam comitis Africæ limitanei Juliani, violat. Aralies Hispaniam adeunt.

DCCXI.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

tum, ut legem impiam et sacrilegam, et contra omnem honestatis et pietatis rationem latam revocaret. Acerbe et impatienter tulit hanc legationem Witiza rex ; et iniquo perferens animo se reprehendi, respondit se prope diem Romam iturum, et more regis Alarici prædecessoris sui Romam demoliturum. Quod in nullo alio (quod recorder) auctore reperire potui. Id.

184. De invasione Oppanis (sive filius, sive frater fuerit Witizanis) sic Rodericus Toletanus lib. iv, c. 16: « Witiza autem sacrorum canonum inimicus, Oppane fratri suo, archiepiscopo Hispalensi, contradidit Ecclesiam Toletanam, renuente pontifice Synderedo ; ut, sicut ipse se carnali, ita frater spirituali adulterio fœdaret. » Hoc loco Oppam fratrem regis vocat. Id.

185. Tria hic quærenda. Primum de Roderico, an per tyrannidem et vim, an per electionem inierit regnum Gothorum ? Secundum, ubi Witiza mortem obierit ? Tertium, quoto nam anno cæperit ? Sebastianus Salmanticensis ait per electionem ; at Rodericus Toletanus, per tyrannidem. Sic ille : « Igitur Rodericus, filius Theudedefredi, quem Witiza, ut et patrem, privare oculis missus fuit, favore Romani senatus, qui eum ob Recesuinthi gratiam diligebat, contra Witizam decrevit publice rebellare ; qui viribus præeminens cepit eum, et quod patri suo fecerat ; fecit ; et regno expulsum, sibi regnum electione Gothorum et senatus auxilio vindicavit. » Duo hic ex quæsitis comprehendit. Rodericus ait obiisse Cordubæ, sic et Garivayus ; at sic Rodericus : « Witiza itaque plenus abominationibus, vacuus regno, orbis oculis, propria morte Cordubæ, quo Theudedefredum relegaverat, exsul et exrex vitam finivit æra 751. » Salmanticensis et Luitprandus Toleti, sepultumque aiunt ibidem ; noster vero in æde Prætorienti S. Leucadiæ, quia, ut docet bene Garivayus, hæc erat regia Gothorum sepultura. Fallitur Sampirus, quia ponit ejus mortem anno 709 insinuans intelligere, hoc anno rebellasse Rodericum ; sed ille nihil de rebellione ; sed ait, post mortem Witizæ electum Rodericum die 29 mensis Novembris. Obiit Witiza scilicet Feria vi, die 22 Novembris : Rodericus consecratur et inungitur in æde S. Leucadiæ Prætorienti, in urbe regia a Synderedo,

A legitimo pontifice Toletano, præsentis Oppane intruso ; a quo noluit Rodericus consecrari. Intererat magnus numerus pontificum et palatinorum in regia coronatione. P. H.

188. De hac lege sic ait Alvarus Gomezius in Vita Synderedi : « Ego tamen vetustum in ecclesia Toletana fori Gothici codicem vidi : in cujus lib. iii, tit. 9, lege 18 adversus sacerdotum impuritatem lex gravissima Roderici regis nomine habetur, ubi uxores gravissimis pœnis interdicuntur. » Recentiores codices præ Roderico Recesuinthum habent : sed id vitiose positum, series rerum gestarum ostendit ; siquidem ante Witizanem ea labe Hispaniam non infecerat ; legem tamen si quis requirit, reperietur apud me in codice ms. vetusto sub nomine Reccaredi regis ; « Quia quanto mundiciam carnis sacra auctoritas imperat, tanto hanc appetere omnes ministros ejus clamor informat. Ideo nos ponere finem illicitis ausibus rite compellimur, quoniam et ipsis divinis nutibus devotissime placere conamur. Igitur quemcunque presbyterum, vel diaconum, aut subdiaconum, devotæ viduæ pœnitenti, seu cuicunque virgini, vel mulierculæ, aut sæculari, matrimonio aut adulterio commistum esse evidentissime patuerit ; mox ut episcopus aut judex repererit, talem commisionem disrumpere non tardet, redacto illo in sui pontificis potestatem, sub lamenta pœnitentiæ, juxta sacros canones cum deponet. Quoniam distriictionis hujus severitatem si torpor implere neglexerit, idem pontifex duas auri libras fisco persolvat et commissum malum vindicare non differat. Quod si corrigere hoc nequierit, aut ad concilium appellet, aut regis auditibus hoc nuntiet. Mulieres vero, quæ fuerint hujusmodi immunditiis implicitæ, centenis verberibus a iudice verberentur, et commiscendi se illis aditus omnino negetur ; servata ab episcopis et super hoc scelere in utroque sexu Patrum sententia, quæ canonum decretis agnoscitur ordinata. In ulciscendis tamen hujusmodi sceleribus non damus passim accusandi vel puniendi licentiam, nisi aut manifestis delictis patuerit scelus, aut legitime fuerit hoc ipsum malum accusatum atque convictum, quatenus nulla videamur intentione vel ordinatione Patrum transgredi præcepta

sanctorum, aut obviare sacris legibus antiquorum. Flavius Rodericus rex. » Hæc habet lex. P. H.

Lege lata contra legem Witizanæ, etc. De hujus legis Witizæ latione multi multa, et fere omnes nostri historiographi. Stephanus de Garibay lib. viii Comp. Hist. cap. 47; P. Joannes Mariana lib. vi Hist. Hispan. cap. 19, his verbis: « Magno numero concubinas uxorum justarum loco cultuque habuit: lege lata, ut id cunctis liceret tum promiscuo populo, et proceribus, tum viris sacratis. » Dixerat prius Rodericus, archiepiscopus Toletanus, lib. iii De rebus Hispaniæ cap. 15: « Et cum antea petulanter ageret (Witiza) in occulto, jam nunc lux impudicitiam publicat [melius, ut in aliis, lux impudicitiae publicatur] in aperto, et, laxatis habenis, nulli vitio se subtrahit. Et utinam solus in suis sordibus periisset, ne nobilitatem Gothorum cleri et populi suis immunditiis, infecisset! Ad tantæ enim perditionis et dissolutionis pervenit cumulum, ut plures uxores et concubinas, ad satietatem libidinis, simul detineret: exemplo simili viros illustres et potiores Gotharum ad similia facinora inducebat. » Lucas Tudensis in Chronico mundi æra 733 agens de Witiza: « Et ne adversus eum insurgeret sancta Ecclesia, episcopis, presbyteris, diaconibus et cæteris Ecclesiæ Christi ministris carnales uxores lacivus rex habere præcepit. Et ne obedirent Romano pontifici, sub mortis interminatione prohibuit. » Iisdem pene verbis Alfonsus (a) de la Spina in Fortalitio Fidei (quod perperam cuidam Guilielmo tribuit Possevinus in Bibliotheca lib. ix, cap. 3; Thomas Bozius De signis Ecclesiæ tomo I, lib. v, sig. 16, cap. 11, exemplo 11, pag. 385; et De ruinis gentium adversus impios politicos lib. vii, cap. 4, pag. 638.) Quam legem uti causam Hispaniarum devastationis agnoscit Lucas Tudensis ubi supra: « Istud quidem causa pereundi Hispaniæ fuit sicut scriptum est: Abundavit iniquitas, et refrigescet charitas multorum. » Paribus fere tibiis Alfonsus de la Spina loco superius adducto: « Hæc quidem causa, inquit, pereundi Hispaniæ fuit: tota enim Gothorum nobilitas in conviviis, libidinibus et vitiis immersa, Altissimum ad iracundiam provocavit. » Exstat insignè testimonium in decreto, ex Bonifacii martyris epistola ad Echeldobaldum, glorum regem, relata in cap. Si gens Anglorum, dist. 56, cujus verba, quia rem comprehendunt totam, hic transcribere non gravabor: « Si gens Anglorum (sicut per istas provincias divulgatum est, et nobis in Francia et in Italia impropertur, et ab ipsis paganis impropertur) spretis (nota hæc) legalibus connubiis, adulterando et luxuriando, ad instar Sodomiticæ gentis, sædam vitam duxerit; de tale commistione meretricum æstimandum est degeneres populos, et ignobiles, et furentes libidine fore procreandos, et ad extremum universam plebem ad deteriora et ignobiliora vergentem, et novissime, nec in bello sæculari fortem, nec in fide stabilem, et nec honorabilem hominibus, nec Deo amabilem esse venturam; sicut aliis gentibus Hispaniæ, et Provinciæ, et Burgundionum populis contigit: quæ sic a Deo recedentes fornicatæ sunt, donec Judex [alias Vindex] omnipotens talium criminum ultrices pœnas, per ignorantes legem Dei, id est, per Saracenos, venire et sævire permisit. » Iisdem verbis Ivo episcopus Carnotensis in decreto parte viii, cap. 224, ubi illustrissimus et doctissimus D. Rodericus de Acuna, archiepiscopus Bracharensis, plura cumulat. Eadem refert, quamvis non eisdem verbis Joannes Filesacus lib. i Selectorum cap. 9, pag. 139 et 140. Prædixerat hæc D. Methodius, aliique viri sanctitate et litteris vere magni, ut testatur M. Didacus de Valera in Hist. parte iv, cap. 125, fol. 114, col. 3; Stephanus de

A Garibay, comp. Hisp. Hist., cap. 49, anno 714, pag. 376.

De S. Methodio Alfonsus de la Spina dicto lib. iv; Fortalitii Fidei cap. 8, incipit: *Primus passus*, fol. 344, col. 2, plene Hispaniarum doctor et mundi stupor Alfonsus Tostatus, Abulensis episcopus, omnium disciplinarum genere ornatissimus, ad cap. xvi Genesis, prope finem. Audistis; nam appositissime loquitur, explicans illa verba: *Qui vocavit nomen ejus Ismael*, ait ergo: « Abraham imposuit istud nomen filio suo, quia audivit per revelationem ea quæ gesta fuerant inter Agar et angelum; vel quia ipsa Agar revelavit supradicta Abraham, ut contigerunt. De isto Ismaele dicit Methodius martyr, qui chiliades sæculorum in quibusdam arcanis descripsit: De genere Ismael quatuor principes futuri erant, qui vocantur vineæ filii (forte pro vesania tanquam ebrios sic vocavit) Zeb, Zebeo, Oreb, Salmama, qui egressi sunt de solitudine contra filios Israel; qui victi per Gedeonem retrusi sunt in solitudinem, de qua exierant. Dicit etiam quod futurum est, quod filii Ismael semel exeant, et obtineant orbem, per octo hebdomadas annorum, id est, per quinquaginta quatuor annos; et vocabitur via eorum via angustiarum; in sacris locis interficient sacerdotes, et ibidem cum mulieribus dormient; et ad sepulcra sanctorum religabunt jumenta; hoc autem erit pro nequitia Christianorum. De hoc ait Dominus per Ezechielem: Fili hominis, voca bestias agri, et exhortare illas, dicens: Congregamini, et venite, eo quod sacrificium magnum immolo vobis, manducate carnes fortium, et bibite sanguinem excelsorum. Hæc autem omnia ab isto viro sancto prænuntiata, ad litteram venerunt super nos in miserabili Hispania, quando tempore regis Roderici Arabes totam Hispaniam vestaverunt, multo tempore detinentes terram. Hæc enim perspicua sunt ex vulgatis chronicis Hispanorum. » Hactenus Abulensis, qui verba D. Methodii subinde inserit; Fr. Alfonsus de la Spina eadem et alia ex D. Methodio transcripsit; illa tamen notatu digna: « Græcia in captivitate erit, in occasione Africa erit: similiter Ægyptii orientales, et Asia sub gravi tributo in auro et argento erit: Hispania gladio peribit, et captivi ducentur habitatores ejus. » Quæ fere iisdem verbis inveniuntur in Bibliotheca veterum Patrum ex editione Michaelis Sonni, Parisiis, anno 1585 tomo II, col. 522, sub titulo, *D. Methodii, Patavensis episcopi et martyris, De rebus quæ ab initio mundi contigerunt, quæque deinceps contingere debent; revelationes per paraphrasim translatae incerto auctore.*

Varii varie verba D. Methodii transtulere, quamvis in sensu appareant iidem. Opus Græce ab auctore scriptum; Latine tantum exstat vetustissimum ms. in bibliotheca sancti Victoeris Parisiensi; ex quo desumpsi exemplar, dum legationis regis fungebat officio. Aliis SS. Græcorum Operibus idem accidit. Accedit in testimonium D. Cyrilli Ἰσομύρις in D. Joannem, de quo Heinsius in Aristarchio sacro, sive in Exercitationibus sacris ad Nonnum cap. 11. Salianus tamen in I Tomo Annal. anno mundi 1756 memorat Græco-Latinum excusum in Orthodoxographis a Grinæo Basileæ editis; sed (post Pererium) quædam ex hisce Revelationibus, non tam D. Methodii scripta, quam commenta Rabinorum existimat. Torriellus, mediam viam tenens, adeo esse dubia et incerta putat, ut pariter, neque prorsus probari nec improbari posse affirmet. Cui assentitur Jacobus Bolduc lib. i De Ecclesia ante legem pag. 67; eminentiss. cardinalis Bellarminus De scriptoribus ecclesiasticis hunc libellum Revelationum supposititium censeri ait. Dubius et anceps historicis Græcis annumerat Gerardus Joannes Vos-

(a) Asserit, P. Joannes Mariana, lib. xxii De reb. Hisp. c. 13. Suffragatur Historia ms. Enrici III Hisp. regis cathol. ad finem, in ejus morte.

DCCL.

189. Seniores ecclesie Toletanæ, mortuo Suinredo, Julianum, cognomento Urbanum, Toletanæ sedi præficiunt, ætate confectum, dicipulum S. Ildefonsi Toletani.

190. Coacta est Londini in Anglia synodus pro sacrarum imaginum defensione, ut synodus Constantinopolitana prima.

DCCLI.

191. Synodus Romana prima pro defensione sacrarum imaginum.

DCCLII.

192. Die 11 Novembr., et Dominica, Rodericus, ultimus Gothorum rex, curru subvectus eburneo, tra-

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

Diocletianus imp. (a) anno Christi 303 bellum, quod ante octo annos concitaret sævissimum, crudelioribus edictis exacerbavit : et, ut divus Augustinus (b) est auctor, templa Christianorum everti, libros sacros exuri, Christianos homines infames haberi, et publicis honoribus arceri imperatum : additum deinde, ut ecclesiarum præfecti interficerentur, Diocletiano VIII et Maximiano VII coss., incendiis, proscriptionibus, ædibus, e terris Christi cultum ita exterminare conatus est, ut nulla diuturnior aut immanior extiterit persecutio. Et adhuc legi lapidem in Hispania testatur Thomas Bozius De signis Ecclesie, tom. II, lib. xvii, sig. 76, cap. 3, pag. 392, in quo incisum a Diocletiano : « Ex Hispaniis Christi nomen prorsus abolitum et deletum. » Quem blanditiis potius quam rei veritate positum, in ipsius adulationem duco : Christi namque nomen ab Hispaniæ terminis omnino amandatum non fuit, licet immanis fuerit persecutio. Hujus lapidis meminit eminentis. cardin. Cæsar Baronius tom. II Annal. anno Christi 304, pag. 787 ; et Cluniæ, quam Coruna del Conde vocamus, exstare affirmat : quem ad id adducit noster doctissimus Bernardus Joseph de Aldrete in variis Antiquitatibus Hispaniæ lib. II, cap. 22, pag. 310. Inscriptio talis est :

DIOCLETIAN. JOVIVS. ET. MAXIMIANVS. HERCVLIVS
CÆSS. AVGG.
AMPLIFICATO. PER. ORIENTEM. ET. OCCID. IMP. ROM.
ET. NOMINE. CHRISTIANOR. DELETO
QUI. REMP. EVER. TEBANT.

et alia talis :

DIOCLETIAN. CÆS. AVG. GALERIO. IN. ORIENTE
ADOPT.
SVPERSTIONE. CHRIST. VBIQ. DELETA
ET. CVLTV. DEORVM PROPAGATO.

Has inscriptiones Justus Lipsius proponit inter eas, quas evulgari curavit pag. 280, num. 3, 4, e Scholi Schedis aliorumque, et Adolphus Occo in veteribus Hispaniæ inscriptionibus pag. 24, num. 2 et 3 ; easque acceptas refert Ambrosio de Morales, qui primus edidit tom. I Chron. Hisp. lib. x, in Diocletiano et Maximiano, cap. 26.

Floret in Hispania Christi religio sub imp. Theodosio Magno, qui publica edixit lege, ut Damasi, Romani pontificis, et Petri Alexandrini episcopi, de Religione, quæ sectarum opinionibus distrahebatur placita rata haberentur. Sic P. Joannes Mariana lib. IV Hist. Hisp. cap. 20, in principio, Tom. I ; Thomas Bozius De ruin. gentium lib. VII, cap. 4, ex Eozomno et Theodoreto.

Exsecrabilis secta Priscillianistarum, magna rei Christianæ facta iterum jactura, et Hispania a Wisigothis destructa fuit. Cujus jacturæ, meminit Salvianus lib. VI De gubernatione Dei, ex Rithershusii editione, pag. 224, et lib. VII pag. 255, qui vixit anno 460, et cardinales Bellarminus De scriptoribus ecclesiasticis pag. 122. Meminerunt et alii ; S. Isidorus, archiepiscopus Hispalensis, in tractatu De ortu et obitu, tom. II, pag. 165, col. I in editione Madridensi ; Idacius in Chronico ab episcopo D. F. Pru-

(a) P. Mariana l. VI Hist. Hisp., c. 12, tom. I.
(b) xviii L. De Civit. Dei c. 52 ; l. VII De Baptismo

DCCXII.

DCCXIII.

DCCXIV.

dentio de Sandoval editus, pag. 29, num. 16 ; Thomas Bozius De signis Ecclesie tom. I. lib. v, sign. 16, cap. 11, exemplo 9 et 10, et tom. II, lib. xxiv, signo 99, cap. 1.

Postea vero, cum veritas religionis Christianæ ab imp. Reccaredo (c) esset restituta, ab ea discessit Witiza rex et Rodericus ; sub quo tertio fuit destructa Hispania, quam maximo Christianæ legis dedecore et detrimento Saraceni occuparunt : et D. Isidori propheticæ prædictiones adimpletæ fuerunt.

Cabam Florendam filiam. De nomine filie comitis Juliani anceps et ambigua apud auctores questio. Multi eam vocant Florindam, inter quos Abulcasim Tarif si Michaeli de Luna credimus in Historia regis Roderici lib. II, cap. 4, fol. 427, col. 1 ; abbas Dom. Martinus Carillo in suis Annalibus, anno Christi 741. Alii vero Cabam appellant ; Stephanus de Garibay lib. VIII Compend. Hist. cap. 48 ; P. Joannes de Mariana lib. I Hist. Hisp. cap. 21, tom. I, qui antiquæ Historiæ Roderici regis monumenta sequuntur. Liutprandus noster illam utroque insignivit nomine, quasi innuens, proprio Florindam vocatam fuisse, adjectitio Cabam ; quæ vox inhonestam apud Arabes feminam designat, deducta ab Hebreo verbo קבכ maledicere, quasi maledicta mulier, quæ disolutis moribus libidini dedita omnibus prostat. Hinc קבכ dictum lupanar. Qua de re plura cumulat et digerit erudita sane manu Sebastianus de Covarruvias in linguæ Castellane Thesauro, verbo Cava. Annuuntque fere omnes qui de Hispaniæ exordio scripserunt. Renuit unus aut alter, doctus tamen et eruditissimus vir, qui fuisse Cabam negat, in prima sua editione Mediolanensi Animadversionum ad Hist. P. Marianæ p. 98 ; quamvis id in Madridensi novissima omiserit ; forte, an consulto, nescio, lector videat et perpendat. D. L.

192. Quidam ponunt primum Arabum in Hispanias adventum anno 709 ; alii, 710, et crediderim alios de aliis æris quidem, et dissimilibus, loqui. Prima transmissio secundum Rodericum lib. III cap. 48, facta est æra 750, cum Juliano comite et Taric transmissi super Algeziram centum equites, pedites etiam quadringenti, qui quatuor navibus transierunt. Fuit hoc anno 91 hegire Arabum, revera Christi 709 in mense, qui dicitur Ramadam. Hæc dicitur prima Saracenorum in Hispanias irruptio ; sed fallit mensis. Isti quingenti Mauri, centum, ut dictum est equites, quadringenti vero pedites, primum Algeziram spoliant, inde littore Lusitaniæ et Bæticæ, per comitatum Nebulæ, et Marchionatum Gibræleonis, ac Algarvem dispersi ; multas vita, nonnullis rebus spoliantes, domum redeunt onusti captivis et pretiosissimis spoliis. Hæc omnia facta docet Rodericus sub primum Saracenorum ingressum, adhuc vivente Witiza ; statim narrat abiisse Toletum Romam Synderedum archiepiscopum Toletanum. Sed qui fieri potest, ut sub illo perdita sit civitas Toletana, cum ille fugerit ? Hæc vero civitas perdita fuit anno 709, ut postea primo ex historiis et privilegio regis Ade-

cont. Donatistas c. 7 ; Arnob. l. IV, sub finem ; Optatus l. V
(c) P. Joan. Mariana l. VI Hist. Hisp. c. 15, anno 586,

hontibus sex candidissimis equis, serico auroque venustus [*al.* vestitus], a Saracenis prælio victus est post octo dies, post varios ancipitesque bellorum casus; et ex eo tempore paulatim venerunt Hispaniæ in manus Arabum victoriis insultantium et grassantium.

193. In Betonia, oppido Sarandulæ, ad montem quemdam, ubi a primis Christianæ religionis in cunabulis constructum erat templum S. Salvatoris celeberrimum, multi ex variis partibus confugiunt pontifices; qui plebes eo confugientes docebant, et sacramentorum eduliis nutriebant; et a Mauris obsessi, dum sacris operarentur, servata in puteo profundo sanctissima eucharistia, omnes necati sunt. Erant ex iis Cauriensis, Elborensis, Civitatensis, Salmanticensis, Lamicensis, et non pauci sacerdotes et diaconi sanctissimi.

DCCLIII.

194. Hoc anno imp. Constantinopolitanus Anastasius coactus, imperio se abdicavit xiv Kal. Septembr.

195. Per hæc tempora S. Babylas, episcopus Virinensis et Pampilonensis (utrobique enim prædicavit) animo videndi captivos et miseros Muzarabes, Toletum venit; et inde ad Odonem oppidum; et prope in eremiteriolo pueros docet primas litteras; et venit cum cum duobus fratribus, qui sunt eremitæ; et postea omnes martyrium patiuntur.

DCCLIV.

196. Hoc anno succedit in sacrosancta Petri principis apostolorum sede Constantino papæ Gregorius hujus nominis secundus.

197. Eodem anno synodus Romana sub Gregorio papa secundo.

DCCLV.

198. Hoc anno Julianus, cognomento Urbanus, cum principe Pelagio, aliisque ducibus palatanis, Toletum in Asturias asportant arcam sanctarum reliquiarum, et corpora SS. Juliani, et Compluti Asturii, cognomento Serrani, sanctissimorum olim episcoporum Toletanorum, metuentes ne capta [*al.* captivitate] civitate per Saracenos illas irreverenter et impie tractarent.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

fonsi VI constabit. Secundo, quod sub illum primum ingressum fugerit, docet Rodericus; narrato primo illo ingressu Saracenorum, subdit: « His diebus Synderedus, de quo diximus, urbis regiæ præsul et primas, adventum Arabum expavescens, et Witizæ insolentis fugatus, Romanæ patriæ sese dedit, oves deserens, ut mercenarius, non ut pastor; ingressi sunt iterum, » etc. Tertio, ut constat ex cap. 49, lib. III Roderici. Quo die menseve victus fuerit Rodericus, auctores non omnino consentiunt. Rodericus die Dominica, v Idus mensis Xabel Arabum, hegira 93 (pro 96) anno 714, Garivay, 4 Septembris; sed revera fuit die Dominica, 11 Novembris, die S. Martini pontificis et confessoris, hegira Arabum 96 qui fuit anno 714. Cæpit hoc anno Xabel, 3 Novembr. fuit anno 714 Dominicalis littera G, et sic dies Dominica 11 Novembris. P. H.

195. Per hæc tempora S. Babylas. Idem refert Julianus in Chronico num. 413, quamvis discrepet in tempore. Exstat adhuc eremiteriolum, quod appellatur « de san Babyles, » tribus a Madridio leucis distans, et ab oppido Odone dimidio milliari, cui S. Babylas forte nomen dedit. Recolitur ejus memoria in Odone die 24 Januarii; et a quibusdam asseritur ibi servari et suspici corpu ejus. D. L.

198. Sunt qui putent Urbanum dictum esse Julianum, et Julianum cum Pelagio portasse Toletum reliquias arcæ sanctæ; noster auctor putat non fuisse Julianum, sed Urbanum, quia Julianus doctor sanctus, archiepiscopus Toletanus IV, fuit ante Synderedum. Id vere quidem; sed noster Liutprandus dicit Urbanum fuisse binominem; et ita non est idem, qui S. Julianus archiepiscopus Toletanus; sed longe alius, atque etiam diversus a Juliano Luca diacono Toletano, qui scripsit vitam regis S. Pelagii. De sancto Serrano plura super M. Maximum Cæsaraugustanum. P. H.

Toletum in Asturias asportant arcam, etc. De harum reliquiarum asportatione videsis Rodericum archiepiscopum Toletanum, libr. IV Histor. cap. 3; et Isidorum Pacensem anno 719; Sebastianum Salmanticensem episcopum in Historia edita a D. Don Fr. Prudentio de Sandoval, episcopo Pampilonensi, pag. 45, col. 1 et 2, et pag. 50, col. 2, nostrum

A Julianum et Chronico num. 377, pag. 87, qui graphice describit omnia, et antea scripserat num. 369 et 371. Adducam celebre testimonium ex manuscripto antiquissimo codice membranaceo, Gothicis litteris exarato, quem mihi communicavit clarissimus doctissimusque vir D. Don Franciscus de Eraso, comes de Humanes, qui nobilitatem cum scientiarum cognitione morumque suavitate apprime conjunxit, potentissimo nostro Philippo IV Hispaniarum regi catholico, pacis bellique in supremo Indiarum senatu a Consiliis, et serenissimi Ferdinandi Infantis cardinalis cubicularius, equitumque primus præfectus. Verba M. S. sunt: « Tunc Pelagius Fasilæ, qui erat ex gente Gothorum, accepta arca cum sanctorum pignoribus, quibus nunc Ovetum gloriatur; et cum Juliano Toletano archiepiscopo, et cum multis Christianis intraverunt Asturias, quæ erant vallatæ montibus, et inhabitabiles. » Dixerat Sebastianus loco supra citato iisdem fere verbis: « Cujus arcæ præsentia nunc gloriatur Sedes Ovetensis sublimitus. » B Lege Baronium ad ann. 791 tom. VIII, pag. 414; prius D. Ludov. cum episcopum Tuci, in Chronic. Hisp.; Ildefonsum de Carthagena Burgens. episcopum, in Anacephalæosi Hispan.; Vasseum in Chronicis ann. 791; Lucium Marin. Siculum lib. I Hist. Hisp. cap. de sacris ædibus; et lib. V cap. ubi sacras ecclesiæ S. Salvatoris Ovetensis recenset reliquias, quæ quidem ab hac depromptæ arca fuere; Ambros. de Morales lib. XIII Hist. Hisp., in Vita Ildelfonsi el Casto, sic nuncupati, cap. 38; Aldefonsum Venero in temporum Chronicis fol. 44; Jacobum Bleda Dominicanum in libro Miraculorum crucis, miraculo 61, ubi de cruce ab Angelis fabrefacta circa annum 886; Ildelfonsi vero 35. Adde dilucide scribentem P. Franciscum Portocarrerum in lib. De B. virginis Mariæ descensu in ecclesiam Toletanam, cap. 29 et 30, ubi catalogum reliquiarum apponit, non tamen integrum: is inseritur testimonio, quod ex voto peregrinis Ovetum proficiscentibus ad eas invisas datur. Verba sunt: Universis et singulis Christi fidelibus, has præsentis litteras inspecturis, notum facimus, quod Deus sua mirabili potentia quamdam arcam de lignis imputribilibus a discipulis apostolorum factam, Dei imaginibus planam, ab

DCCLVI.

DCCXVIII.

199. Eodem etiam anno, mensis Julii die 4, quidam de genere sancti Ildelfonsi, primi nobilesque palatini, qui putaverant aliquando posse Toletum defendi, ac ob id detinuerant ejus ad Asturias translationem; jam defensione diffisi, effodiunt corpus sanctissimi consanguinei, et civis et patroni Toletani, et ad urbem Zamoram efferunt; ibique cum thesauro cœlesti remanent; et illis morientibus memoria corporis excidit.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

urbe Jerosolymitana, tempore quo devastata est a Cosdra rege Persarum, transtulit Africam, ab Africa in Carthaginem, a Carthagine Hispaliū, ab Hispali Toletum, a Toletō in Asturis ad montem appellatum Sacrum, et inde ad istam sanctam ecclesiam sancti Salvatoris, quæ dicitur Ovetum. Quæ quidem arca ibi aperta fuit, in qua aperientes multas arcellas aureas, argenteas et eburneas invenerunt: quas summa cum reverentia aperientes, viderunt quædam scripta, singulis reliquiis ibi reconditis alligata. Quæ omnia manifestissime declarabant. Inveneruntque magnam partem de sindone Domini, qua involutus jacuit in monumento, ejusque pretiosum sudarium, suo cruore sanctissimo insignitum, quo speciosissima ejus facies cum sacratissimo capite cooperta atque involuta fuit: quodque ter in singulis annis, ea qua decet reverentia, ostenditur; videlicet in festo solemni sanctarum dictarum reliquiarum, quod incidit die decima tertia Martii, ac Feria vi, in Parasceve, necnon in festo Exaltationis sanctæ Crucis, die decima quarta Septembris. Plurimum de vera cruce Domini; octo spinas coronæ Domini; de pannis in quibus jacuit involutus in præsepio: de pane cœnæ Domini; de manna, quam pluit Dominus filiis Israel; magnum fragmentum cultri B. Bartholomæi, quo fuit excoriatus; pallium quod dedit Regina cœlorum Ildefonso, archiepiscopo Toletano, etc. Et postquam aliæ multæ referuntur reliquiæ, sequuntur hæc: « In quorum fidem et testimonium nos decanus et capitulum almæ ecclesiæ Ovetensis has præsentis litteras exinde fieri fecimus. » Hactenus quæ inveniuntur apud Portocarrerum; plenius apud Pelasium Ovetensem, cujus insertum agnoscit, eique vindicat episcopus D. Prudentius de Sandoval in Hist. Sebastiani Salmantic. episcopi pag. 50, col. 2, et 51, col. 2; en accipe: « His igitur præmissis, quæ arca sanctorum gloriosissima teneat pignora, scripto subtitulavimus, eam manifestantes populis fidelibus. Tenet enim crystallinam ampullam cum eruore Domini fuso, videlicet e latere illius imaginis, quam quidam Christicola vere in urbem secum adduxit; quoniam quorundam Judæorum perfidia, ad depressionem veritatis Christi, Christi ligneam effigiem ligneæ crucis perforavit in latere, de quæ exivit sanguis et aqua, ad ipsorum Judæorum perfidiam convincendam, et sanctæ Ecclesiæ fidem roborandam; de ligno Domini; de sepulcro Domini; partem ex spinea corona; de sindone Domini; de tunica Domini; de pannis ubi jacuit in præsepio involutus; de pane, quo saturavit Dominus quinque millia hominum; de pane cœnæ Domini; de manna, quam pluit Dominus filiis Israel; de terra montis Oliveti, ubi Dominus ascensurus pedes tenuit; de terra, ubi Dominus pedes tenuit, quando Lazarum resuscitavit; et de sepulcre ipsius Lazari; et quod est dignum summa veneratione, in Ecclesia sancti Salvatoris habetur, una sex hydriarum, in quibus Dominus in nuptiis aquam vertit in vinum, ut Evangelica monstrat veritas, integra. De lacte Matris Domini; de vestimento ejus; ipsum pallium, quod dedit ipsa Regina cœli Ildefonso, Toletanæ sedis archiepiscopo, pro laudibus in honorem sanctæ ipsius virginittatis celebratis (ubi ipse sanctus episcopus gloriosus contulit adversus hæresiarchas Eluidium atque Jovinianum) [a] sic decens illi, circumstantibus tam angelorum quam et sanctorum multiplicibus choris,

A inenarrabili luce circumscriptis: Accipe hoc munus, quod tibi de thesauro Filii mei attuli. Manus sancti Stephani; sandale dextrum sancti Petri apostoli; frons Joannis Baptistæ; de capillis Innocentium et articulos digitorum; de ossibus trium puerorum, Ananiæ, Azariæ, Misaelis; ex capillis, quibus Maria pedes Domini torsit; de petra montis Sinai; de pallio Eliæ; pars piscis assi et favi mellis. Est ibi vero clavis parvula, in qua est ferrum de catenis beati Petri apostoli inclusum, et crux, in qua est lignum Domini, et capilli beati Joannis Baptistæ; quod B. Gregorius papa ad B. Leandrum, Hispalensis Ecclesiæ archiepiscopum, transmisit. Multa præterea sanctorum ossa prophetarum; multa etiam aliorum sanctorum confessorum atque sanctarum virginum diversa pignora, ibi in capsis aureis et argenteis tenentur recondita: quæ nos scribere omnia ipsa abnegat infinitas. Crux ibi monstratur opere angelico fabricata spectabili modo. Nunc revertamur ad superiorem historiam unde incipimus. « Denique, ut bono rei publicæ litterariæ consulam, antiquum hujus ærcæ monumentum, quod inter Tabularia Ecclesiæ Ovetensis asservatur, et mihi communicavit doctissimus vir Ludovicus Tribaldus a Toletō, nostræque laus Hispaniæ, transcribere non gravabor; tale est: « Reynaudo Sisebuto en España, en tiempo de Heraclio, quando Cosdra destruyo a Jerusalem; Philippo Presbytero tomo una arca, que estava en la casa santa, i avia sido hecha por mano de los discipulos de los Apostoles, de madera de setin incorruptibile; i recogio dentro della las mas principales Reliquias que en la casa santa estaban, i embarcose con ellas la buelta de Poniente, porque no viniesen a poder de infieles. Desembarco en Tuncz, donde estuvo hasta la era 658, que fue el año del Nacimiento de dcxx. de alii llevo esta arca Fulgentio Obispo Rupense a Cartagena en España, i de alli a Sevilla, i de alii a Toledo; donde estuvo hasta la destruicion de España, en la era de dcclxiii, que es año de dccxxv. yendose entonces perdiendo España. El Principe Don Pelayo, i el Arçobispo Don Urban de Toledo, la lleuaron con la casulla de san Ildefonso, i otros libros i Reliquias, a Asturias; i puesta en Monte sacro, estuvo hasta en tiempo de Don Alonso el Casto su tercero año, que fue era de 830, que es año de dccxcii, traida que fue con veneracion por este Rey a la santa Iglesia de Oviedo. Despues de algun tiempo la quiso visitar el Obispo Poncio, i salio tanta claridad, que cegaron muchos de los que assistan alii. Despues en la era de 1313, que fue el año de 1075, et Rey Don Alonso el Sesto fue alla desde Zamora en romeria con gran devocion, convocando los Obispos de Astorga, Palencia i Oviedo. Despues de muchas processiones, i plegarias, i ayunos, i sacrificios, permitio Dios, que se abriesse tan gran tesoro, i se manifestase a todos. Cuyo catalogo es largo i maravilloso. » Quæ in hac descriptione ad chronologiam spectant, examinat accurate, ansam ad id ei præbente Pelagii episcopi Ovetensis historia, P. Franciscus Portocarrerus dicto lib. De descensu B. virginis Mariæ cap. 28. Pro coronide adduco Marietam lib. xxii, De civitate Ovetensi, et arca. D. L.

199. Anno 718, paulo ante captivitatem regiæ civitatis Toleti, delatum est Toletō Zamoram a quibusdam cognatis S. Ildelfonsi, ejus corpus, ibique remanserunt deferentes. Quatuor ergo annis post

(a) Contra quos scripsit librum synonymorum. Vide id quæ notavit Hieron. de la Higuera num. 101, et quæ ibid ego strictim tetigi.

- DCCLVII. 200. Vigesima quarta die mensis Maii, festo sancti Urbani papæ et martyris, Feria sexta occupant Arabes Toletanum urbem, sub ea pactione, ut septem ecclesiæ remanerent pro Christianis Muzarabibus, ibidem manentibus, cum gravi etiam tributo.
- DCCLX. 201. Synderedus, olim archiepiscopus Toletanus, interfuit et confirmavit quoddam concilium Romanum sub Gregorio papa II, nec multo post Romæ grandævus moritur, dolore confectus malorum Hispaniæ; ac in basilica Petri sepelitur.
- DCCLXII. 202. Florebat civitas Granata, quæ et Illiberis Florentina; cujus prima domina Natta dicta quia...
- DCCLXIII. 203. Beda Anglo-Saxo, monachus Benedictinus, floret.
- DCCLXIV. 204. Joannes Mansur, Damascenus, vir doctus et pius.
- DCCLXV. 205. Synodus Orientalium contrahitur in Tyro, pro defensione sacrarum imaginum, Joannis Damasceni opera.
- DCCLXVI. Hoc anno habita est sancta œcumenica synodus Romana contra hæreticos Iconomachos.
- DCCLXVII. 206. Flavius Eutyechius patricius succedit in officio Paulo exarcho Ravennatum; fuit vir egregius et præstans. Toleti celebris est memoria sanctorum Justi et Abundii sub Numeriano in Bætica passorum, a tempore S. doctoris Isidori, qui illos eleganti hymno decoravit.
- DCCLXVIII. 207. Synodus Constantinopolitana contra imagines.
- DCCLXIX. 208. Gregorius II obiit Romæ III Idus Februarii.
- DCCLXX. 209. Gregorius III succedit in sede Petri Gregorio II.
- DCCLXXI. 210. Synodus collecta Augustæ in Germania a S. Bonifacio.
- DCCLXXII. 211. Theodorus episcopus XLIV Mediolanensis, et S. Bonifacius, primus Archiepiscopus Moguntinus, florent.
- DCCLXXIII. 212. Urbicarius, primus archiepiscopus Viennensis celebratur.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

mortem Roderici delatum est Toletum corpus sanctissimi doctoris et civis Toletani Ildefonsi P. H.

200. Magna varietas inter auctores, quoniam anno capta fuerit civitas Toletana. Rodericus putat paulo post ingressum et dominationem Saracenorum. Sed noster hic auctor, et Julianus, atque alii putant anno 719. Et supposito tanquam vero fundamento, hoc quod capta est et restituta Christianis die Dominica 25 Maii, die S. Urbani, ex ratione astronomica necessarium est, ut incidat in annum 1085, ut Annales Toletani testantur, docetque donatio quædam facta Cellenovæ IV Id. Augusti, æra 1123, id est, anno 1085, « tempore serenissimi principis Aldefonsi, in anno quando pressit Toletum a Saracenis. » Hoc tanquam firmo jacto fundamento, ex privilegio regis Aldefonsi, quod vocatur « Dos S. Ecclesiæ Toletanæ, » æra 1124, XX Kalend. Januarii, anno, et fere septem mensibus a captione civitatis, ait sic ibi: « Quæ civitas abscondito Dei judicio 366 annis fuit a Mauris possessa. » Retrocede cum supputatione ab anno 1086, quo recepta fuit, ad annum 719, numerantur æqualiter anni 366, ita ut nec redundet, nec supersit, nec desit ullus annus. Eodem igitur die, quo capta fuit, recepta est, scilicet die 25 Maii, capta Feria VI, recepta vero die Dominica, festo sancti Urbani papæ et martyris P. H. De captivitate Toleti diximus ad num. 87. D. L.

201. Synderedus interfuit cuidam synodo Romanæ; posteaque moritur, et in æde S. Petri principis apostolorum sepelitur. De synodo plures in conciliis, Garibay, Morales et alii. P. H.

202. Florebat civitas Granata, quæ et Illiberis Florentina. Ex lapidibus legendum Illiberris, et dice-

batur Florentina. Sic invenitur sculptum in quodam lapide, qui Granatæ in magno habetur pretio dicato Fluriæ Sabinæ, videlicet:

FVRIÆ SABINÆ TRANQVI
LINE

AVG.

CONIVG. IMA. CÆS. M. AN
TONI. GORDIANI. PII. FEL.
AVG. ORDO. M. FLOR. ILLI-
BERRITANI. DEVOTVS. NV-
MINI

MEJESTATIQVE. SVMPTV
PVBLICO POSVIT

D. D.

Et in alio etiam:

II. VI. CORNE
NICIPI FLORENTINI
ILLIBERRITANI. DEVOTVS
ORDO. NVMINI MAJESTATI
QVE. SVMPTV PVBLICO POSVIT

CORNELLÆ

F. SEVERINÆ

FLAMILÆ

AVG. MATRI

VAL. VEGETI

CONSVLIS

FLORENTINI

ILLIBERRITANI

D. D.

Hujus Valerii Senecam mentionem facere autumo, dum eum Hispanum oratorem agnoscit. Horumque lapidem meminit Licentius Franciscus Bermudez

DCCLXXVIII.

213. Gregorius III obiit iv Kalend. Decembris.

214. Leo imperator obiit Constantinopoli xiiii Kalend. Julii.

DCCLXXIX.

215. Zacharias monachus, ex presbytero cardinali creatur papa Kalend. Decembr. consecratur iii Nonas Decembr.

216. Quarta die Octobris moritur Toleti sanctus vir Julianus, cognomento Urbanus, vir pius, doctus et excellentis spiritus; nec multo post S. Evantius archidiaconus.

DCCXL.

DCCXLI.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

de Pedraza in libro, cui affixit titulum, *Antigüedad i excellencias ee Granada*, lib. II, cap. 7, pag. 35 et 36, ubi docte explicat. Addo Julianum in *Adversariis* num. 175, « Illiberis, vel municipium Florentinum Illiberritanum, idem est; et Illiberitani, seu Florentini. Pro quo in quibusdam corruptis codicibus legitur, Liberini. Ex hoc municipio progressi sunt quidam ante Christi natalem, qui condiderunt in Italia civitatem Florentinam. » Dixerat in *Chronico* n. 22: « Basilius civis municipii Florentini, ibi (*lege* vel) Illiberritani, etc. et in *Adversariis* num. 171; Basilius (*id est*, Basileus) civis municipii Florentini Illiberritani. » Plena, erudita, cultaque manu cumulat, disponit, iudicioque integerrimo decedit doctor Gregorius Lopez Madera a Consiliis Philippo Hispan. regi catholico, in sacro suo Monte Granatensi cap. 23, ubi Dom. Didacum de Mendoza in historia belli Granatensis, et Hieronymum de Çurita in *Annal.* lib. xx, cap. 42, refert. Ad virum doctum illum, tanquam digito ad fontem intenso, te mitto; operæ pretium, si evolvas, erit; D. Ferdinandum de Fendoza, in concilio Illiberitano, lib. I, cap. 1, pag. 4, 5 et 6, qui hos et alios recenset lapides.

De *Natta* varii varia; multa idem D. Gr. Lopez Madero scribit eodem libro cap. 17, et Covarruvias in suo *Thesaurio* linguæ Hispan. verbo *Granada*. Ea vero quæ desunt, in autographo haud possunt legi; conjecturam faciat lector, et suppleat.

216. De morte S. Urbani, quo die fuerit, nos docet noster Liutprandus, scilicet « die 4 Octobris, anno 741 post Toletum captum anno 22, sancte moritur, Feria vi. » Sed dubitari solet num sit annumerandus inter Toletanos antistites. Primo, quia in nullo catalogo veterum, scilicet in S. Æmiliano nec in Toletano sacrario, a tempore regis Adefonsi VI scriptus invenitur. Secundo, quia Pelagius episcopus Ovetensis his vocat illum veterem Melodium regis civitatis Toletanæ, ejus sunt hæc verba: « Per idem tempus Frodoarius Accitanæ sedis episcopus Urbanus, Toletanæ sedis urbis regis cathedralis veteranus Melodius. » Et paulo post: « Per idem tempus, ait, viri doctores, et sanctimonie studio satis polentes Urbanus et Evantius, satis læti ad Dominum pergentes, requiescunt in pace. » Tertio, quia non potest admittere una eademque sedes duos pontifices viventes: vivebat autem Romæ Synderedus cum electus est Urbanus; non videtur ergo fuisse pontifex Toletanus. Nihilominus tamen D. Rodericus, archiepiscopus Toletanus, non semel vocat eum Toletanum archiepiscopum, et *Historia generalis Hispaniæ*; Lucas Tudensis, D. Garsias Loaysa archiepiscopus Toletanus; bis, semel in catalogo, iterum agens de primatu ecclesiæ Toletanæ, de quo postea: ante hos Liutprandus auctor fere 700 annorum, et Julianus archipresbyter, D. Garivayus, Morales, Mariana; ego in *Historia Toletana*, doctor Blasius Ortizius canonicus Toletanus, Alcozer lib. II, cap. 3, Er. Joannes Marieta, et alii. Argumentis vero sic satisfi. Ad primum respondetur, catalogos Toletanorum adstititum esse mire diminutos. Ad secundum, non tanti faciendum esse Pelagii auctoritatem, ut illam præferamus testimoniis tot auctorum, qui Pelagii scripta non semel versarunt: et hanc opinionem sequitur M. Alvarus Gomezus in *Vita ipsius*

Urbani pontificis. Ad tertium, credendum est de sanctitate Synderedi, non fugisse, sed ivisse Romam impulsus injuriis, quai accipiebat ab Oppane, et, si animus illi fuit non revertendi Toletum, libere resignasse; ac ideo Toletanos sacerdotes, consulto rege Roderico, elegisse sanctum pontificem Urbanum. Non potest aliud sentiri nec dici, vel de prudentia sacerdotum Toletanorum, et Evantii archidiaconi, ut contra jus fasque viventis Synderedo sufficerent Urbanum: vel de sanctitate ac animi moderatione Urbani, ut contra justitiam electus suam admitteret electionem. Canonice igitur electus, non ambitione dominandi, sed voluntate Deo patriæque serviendi pontificatum adiit. De quo præter laudes Pelagii pontificis Ovetani cap. 18, lib. III: « Viri autem longævi (de quibus diximus) Urbanum virum sanctimonie in episcopum elegerunt. » Sic Garsias Loaysa fol. 278; concil. Toletan. « Urbanus, inquit, præsul, eo quod Synderedus abiisset, primatus honorem suscepit. Qui, ut erat vir sanctus, constanti et forti animo invictoque insignem illam sustinuit calamitatem, cui multum adjumenti ad pondus miseræ servitutis ferendum attulit Evantius archidiaconus Toletanus. Erant enim ambo præclara docti disciplina, et ea cognitione ecclesiastica informati, qua Toletanam Ecclesiam sanctissimus instruxerat Ildesonsus, Urbanus igitur in tanta rerum commutatione non destitit, quibus potuit, rebus providere; libros complures, sacras divorum reliquias atque corpora studiose ac accurate collecta, et in capsam summa cum veneratione inclusa, in montanos Astures diligenter portanda curavit. Hæc vero beata capsula in ecclesia Oveti postea cum multis aliis reliquiis sancte collectis magna cum pietate hodie colitur, et ibi illa asservatur; Camera sanctæ nomen est inditum. Miserandis Urbani temporibus, divinus cultus et sacramentorum usus cœpit Toleti magna ex parte immutari imminuique; illa namque amplitudo, summaque auctoritas præsulis Toletani ad sex tantum parochias, et exiguum fidelium numerum redacta, iniquis admodum finibus inclusa est. Nec satis fuit paucitate esse imminutos; verum, qui superfuerunt fideles, assidua Maurorum familiaritate et consuetudine usi, et sævissima persecutione deterriti, in religione Christianisque institutis turpiter fluctuare cœperunt; quos ut firmos in fide efficerent, et ad pericula subeunda excitarent, curam et studium maximum adhibuerunt Urbanus, Evantius alique pii. » Alvarus Gomezus putat mortuum Oveti, nec ob mœrorem et animi dejectionem, ac ætatis ingravescentis justum impedimentum rediisse. Sed penes me plus habet ponderis, quod iste sciebat esse se pontificem Toletanum, nec excusabatur in tanta rerum perturbatione ac ovium periculo, illas in manibus luporum relinquere. Venit citradubium Toletum. ibique anno 741 mortuus est; sepultusque (ut opinor) in *æde* S. Justæ, quæ tunc erat sedes et cathedra Toletanorum pontificum. Vir dignus immortalitate, qua fruitur; et qui referretur in catalogum sanctorum, ut etiam Gaudericus ab illo tertius. Sed bene est, quod illi multique alii pontifices Toletani sanctissimi scripti sunt in æterno libro vitæ, quam assuetos pie credo. D. L.

DCCLXXXII.

217. In Carpetaniæ finibus multæ virgines moniales Benedictinæ, ne violarentur a Mauris, a Deo consecutæ sunt ut a terra absorberentur; quædamque campanula statis dici horis, qua vacante conveniebant ad preces, auditur.

218. Hoc loco nonnulli ponunt Suineredum, et annos 11 dicunt ab illo gubernatam sanctam Ecclesiam Toletanam, in miserrimo temporum et rerum afflictarum quidem successu.

219. In Carpetania, tractuque Aurelianensi S. Veranus exsulat, episcopus Tarraconensis. Colitur die 49 Octobris.

220. Pelagio divinitus in spelunca liberato, succedit filius Froila; Froilæ vero Aldefonsus catholicus gener.

DCCLXXXIV.

221. Petrus, cognomento Pulcher, regit Ecclesiam Toletanam post Concordium, et prius alios annos quinque. Fuit hic scriptor nobilis, et acerrimus fidei defensor.

DCCXLVI.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

217. Idem refert Julianus in Adversariis n. 550: A
«Frequenter in quibusdam Hispaniæ locis audiuntur subitus terram sonitus campanarum; ubi creduntur fuisse monasteria sacrarum virginum, quæ, ne venirent in manus salacium Maurorum, petierunt a terra sorberi, ut in jugis Carpetanis prope Margelizam in Carpetania in templo S. Quiteriæ, et alibi.» D. D.

218. Luitprandus Urbano sufficit *Suineredum*: hunc vocat catalogus Ecclesiæ Toletanæ *Sugifredum*. Loaysa *Sumeredum*, et Julianus archipresbyter; alii vocant *Sunideredum*. Ejus meminit Garivayus, Morales, Mariana, Loaysa in catalogo, quem texit super concilium Toletanum sub rege Flavio Gundemaro. Substituunt Urbano Cixilanem. Dat illi Luitprandus 11 annos, Julianus Toletanus 6; codex Loaysæ 20. Non dubito quin fuerit vir sanctissimus, ut illa tempora, vere calamitosa et infelicia, vehementer postulabant. Nec enim de providentia divina aliter sentiendum est, quin rebus afflictis, et propemodum desperatis, tales exhibeat pastores, qui vitæ exemplo præeant, et doctrinæ salutaris pabulo commissas oves passim reficiant. Gothicum fuisse pontificem hunc, nomen præ se fert; et sit mihi maxime verisimile, fuisse in ecclesia Toletana nutritum, mortuumque, in ecclesia Toletana S. Justæ sepultum. P. H.

219. Aurelia in Carpetania oppidum est, non procul ab Ocania; ibi dicit Luitprandus exulasse S. Veranum, a Mauris, ut creditur, illuc missum; vel, quod magis credo, Tarracone se illuc contulisse, ut se contulit Aeci Frodoarius, episcopus Accitanus, Toletum. Fuit vir sanctus. In tabulis Aurelianensibus talis episcopus non exstat: dicitur fuisse Tarraconensis; agitur ejus dies festus die 49 Octobris, sic in Martyrologio Romano recentiori hoc die: «In territorio Aurelianensi S. Verani episcopi.» Putat Baronius hunc esse pontificem Cabilonensem, quia Gregorius Turonensis agit de illo lib. ix, cap. 4, his verbis: «Erat enim eo tempore ipse pontifex magnis virtutibus imponens, statim sanitatem, annuente Domino, restitueret.» Floruit anno 580. Sed hic alius est; nam sedes et tempus et locus id facile monstrant videnti. Fuit alius Veranus episcopus Lugdunensis, ad quem scribit S. Hilarius papa: et Petrus de Natalibus lib. x, cap. 50, punit Veranum Gabalitanum episcopum, tempore imp. Valentis. Crediderim, hunc sanctissimum pontificem Veranum Toleti multos annos altum, et Urbani facultatibus sustentatum, donec in tractu Aureliæ, vel Aureliano, in Carpetania felices dies obiit: et, ut credi par est, Toletum est ejus sanctissimum corpus allatum. Nam ad hanc regiam urbem, licet a Mauris possessam, tanquam ad domicilium pietatis, et portum naufragorum tutissimum, episcopi e suis sedibus confugerunt, ut Odoarius, Clemons, Veranus, et alii. Quod non parum auget pietatis studium,

quo semper hæc regia civitas uti solet in calamitosos et miseros episcopos. In quo certe servatur canon 21 concilii Sardicensis; ubi præside Hosio Cordubensi præcipitur, ut episcopi a suis sedibus pulsati, in aliis civitatibus recipiantur benigne et humane, ut dicti tractati sunt. Id.

221. Mira varietas est inter auctores de Petro Pulchro; nam nulla Diptycha Toletanorum pontificum vetus illum habet. Vasæus testatur se legisse in Pelagio Ovetensi; at, qui penes me est, ejus non meminit. Vasæum sequuntur D. Garsias Loaysa, Magister Alvarus Gomezius, Luitprandus, Julianus archidiaconus S. Justæ; sed in modo ponendi ac loco discordant. Vasæus ponit post Cixilanem; in catalogo Wormatiensi ponitur post Concordium; ante Cixilanem; in Luitprando anno 746 post Suineredum et Concordium: sic etiam Julianus: quos ego sequendos duxi. Sic de illo Garsias de Loaysa in Gundemaro: «Toletum vero, licet in Maurorum ditione esset, primatus jure et auctoritate utebatur: nam in defuncti Cixilæ locum Petrus, qui propter elegantem corporis formam Pulcher cognominator, cooptatus est. Fuit litteris apprime eruditus, et in religionis observantiam et pietatem ita accensus, ut non modo in urbis suæ curam sollicite incumberet, omnibusque periculis diligenter provideret, verum etiam aliorum Hispaniæ præsulorum necessitatibus consulendum arbitraretur. Nam cum ad eum pervenisset, Paschatis computum rite et canonice Hispalis, non observari, ad episcopum et Hispalensem clerum super ea re scripsit quid tenendum esset. Quod vero attinet ad Paschatis computum, ex conciliorum decretis nemini licebat, præterquam primatibus episcopis, quid constans et firmum esset decernere. Sic stabilitum est in concilio Carthaginensi III, can. 4 et 12: Tolet. IV, can. 4; Brachar. II, can. 9; concil. I Arelat. c. 4.» Magister Alvarus Gomezius, ingenii et Judicii laude præclarus, in Vita Petri docet adeo castimoniam custodem et amicum fuisse, ut a Froilane rege contenderet, ut legem conderet, qua abrogaret turpissimas et incestas sacerdotum et clericorum nuptias, quæ superfuerant in Hispania ex concessione præcipitis Witizæ; post quinque annos sacerdotii, ætatis et mœroris damno confectus, in fata cessit. Nec enim sine gravissimo dolore poterat videre injurias, quas a Mauris Toletum ferebat; sepultusque est, ut ejus prædecessores, in æde S. Justæ. Suspicio librum misisse ad Heeram archiepiscopum Hispalensem, qui præerat Ecclesiæ illi post hoc tempus. Credo hunc Petrum positum in canone Gothico. Successit illi Concordius: cujus meminerunt tres diptychæ Toletanorum archiepiscoporum, Wormatiensis, Juliani, Luitprandi, Ortizii, Moralis, Garivayi, Toletani Petri, Zamalicæ, et D. Garsias Loaysæ. Hunc ponit Alvarus Gomezius sæculo Silonis, sed fallitur, quia præcedit Cixilanem et Elipandum, qui in Silonis incidit ætatem, et ad illum scripsit, ab eoque litteras accepit: et in catalogo D.

222. Hoc tempore scribit etiam Toleti, jam ætate ingravescente, diaconus Julianus Lucas, qui de rebus Hispaniæ libros edidit.

DCCLXXXVI.

DCCXLVIII.

223. Etiam florebat Toleti sanctissimus vir Odoarius [al. Frodoarius] episcopus Accitanus, et Joannes episcopus Hispalensis, qui sacras Scripturas de Latino transtulit in Arabicum, quæ jam in Hispania lingua vulgaris erat; in exiguo fuit usu lingua Latina.

224. S. papa Adrianus scribit ad Egilanem episcopum Illiberitanum, ex abbate monasterii Agaliensis Toletani.

225. S. Urbicius asportat corpora sanctorum martyrum Justi et Pastoris intra urbem Complutum, id est, *Guadalfaxaram*, ex Campo laudabili, ubi prius sepulta fuerant et reperta divina revelatione ab Asturio Serrano; translata primum in Galliam, deinde prope civitatem Hoscam.

226. Egilæ, abbatis Agaliensis, et episcopi post Illiberitani, Toleti celebris est memoria. Hic in urbe *Tadere*, seu *Secura*, natus.

P. FIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

Loaysæ ponitur anno 760, Cixila 775, Elipandus 784. A Nullo ergo modo potuit incidere in tempora Silonis; qui cum novem annis regnasset, in Cixilianis ætatem incidit, ut ex litteris jam dictis manifeste patet. Mortuus est Concordius anno 775 post quindecim annos pontificatus, et multos labores exantlatos pro tuendo grege suo, et defendenda Christi religione; quos ut abundasse magis ærumnis mihi certum est, sic divinitus maximis refoctos visitationibus, et sanctitatis laude vehementer floruisse, mihi persua- deo. P. H.

222. Julianum Lucam, natione Thessalonicensem, hoc tempore Toleti floruisse, et res gestas illorum temporum posteritatis memoriæ mandasse, præter Florianum Occampum, testantur Garivayus et Luitprandus. Vide quæ dixi de Juliano Luca in Adversariis num. 36. Id.

223. De Odoario episcopo Accitano, Pelagius Ovetensis, Rodericus, generalis Historia, et alii. De Joanne Hispalensi sic Rodericus lib. iv, c. 3: « Fuit apud Hispalem gloriosus et sanctissimus Joannes episcopus, qui ab Arabibus Caut Almatram vocabatur, et magna scientia in lingua Arabica claruit, et multis miraculorum operationibus gloriosus effulsit: qui etiam sacras Scripturas catholicis expositionibus declaravit, quas ad informationes posterorum Arabica compositas reliquit. » Alvarus Gomezius et alibi putant archiepiscopum Toletanum. D. L.

226. Tader nomen est fluvii, dicti *Segura*, qui Murciam urbem prætergreditur, et in mare, non procul hinc, se exonerat. Urbs dicta *Securis*, prope quam nascitur *Tader*. P. H.

Tadere, seu *Secura natus*. Idem refert Julianus in Chronico num. 388. « Egila Tadere civitate natus, quæ nunc *Secura*, abbas Agaliensis, sanctitate doctrinaque florebat Toleti. » Frequens mentio est de *Tadere* civitate sub nomine *Securæ*: nam in divisione sedium facta a rege Wamba, assignans ipse terminos episcopatus Montesani, ait: « Mentesa; hæc teneat de Ecigu usque *Securam*; de Lila usque *Puxilena*. » Et ubi de Accitana sede: « Acci; hæc teneat de *Secura* usque *Montaneam*; de *Arcatel* usque *Carachuel*. » Optime, ut ei moris est, doctissimus religiosissimusque amicus noster P. Franciscus de Bivar., ad Fl. Dextrum anno 308, com. II, num. 3, explicat, quod nomen *Securæ* non erat sub Wamba novum, ut patet ex Idacio anno 925. Intus oppidum, callis quidam est vulgo dictus *Phœnicis*, qui creditur factus a Phœnicibus: ii enim aliquando ibidem habitaverunt; est callis fornicibus et arcibus operis antiquissimi structus. Nec legentibus Historiam id dubium esse potest; cum manifeste liqueat Romanos et Carthaginenses, vel ibidem resedisse, vel frequentasse, concursasseque. Festus Rufus Avienus, agens de fontibus Theodori fluminis, et ejus vicinia, sic scribit: « Ista Phœnicis prius loca incolabant. » Tempore tamen Romanorum, quoniam

nomine *Secura* appellata fuerit, non affirmant auctores. Molezius in Observationibus ad Ptolemæum asserit esse *Segisam*. Nec abludit situs, quem illi dat Ptolemæus, tribuens undecim gradus et semis longitudinis, triginta octo et semis latitudinis; et quemadmodum octoleucæ sunt longitudinis a *Secura* ad fontes Bætis, sic a *Segisa* ad eodem fontes. Nec parum astipulatur, cum nomen *Segura* videatur corruptum a *Segisa*. Idem est judicium Antonii Nebrissensis, quam optime de tota Hispania meriti. Alii dicunt habuisse nomen fluminis: neque enim insolens est urbes et flumina eodem nomine gaudere. Confirmat hoc Julianus in Chronico num. 178, qui ex ms. Higuera sic venit corrigendus: « *Securæ*, quæ et *Taderetiam* dicitur a propinquitate fluminis, per ejus terminos interlabentis, nomine sancta Briana, virgo sanctissima. » De quo flumine, et id genus alii, docte Bernardus Joseph de Aldrete in Origine Castellanae linguæ, lib. I, c. 15, pag. 402. Dicta est quondam *Altamira*, ut specula, unde maximus in omnes partes est prospectus: a *Secura* namque multæ regiones æstimari poterant. Hinc corrupte dicta *Copea*, quasi *Scopeum*, et *Dianium* dictum *Meroscopeum*, quasi *diurna specula*. Tempore Saracorum *Tomun*, vel *Odonam*, nuncupata, id est *Securitas*; quod locus sit inaccessus et tutus. Siliceat autumare, non abs re erit conjectari, deam *Securitam* ibidem Romanis in cultu fuisse; quæ pingebatur sedens in quadam sella regia, manu ad malas admoda, et altera virgam tenens. Estat nummus æreus, quem apud me servo, cum hac inscriptione.

NERO CLAVDIVS CÆSAR AVG. GERMAN. PONT. MAX.
TRIB. POTES.

in altera facie,

SECVRITAS AVGVSTI.

cum ejus deæ effigie.

Alterum numisma est M. Julii Philippi in facie,

IMP. M. AVRELIJ SECVRITAS PERPET.

in reverso,

SECVRITAS ORBIS.

Habet dea *Securitas* in altera manu cornu copiæ. In aliis nummis *SECVRITATI PERPETVÆ* inscribitur. In nummo Antonini Pii, *SECVRITAS* dea lauto redimita visitur, cum hac inscriptione:

SECVRITAS PVBLICA.

Ideo in hoc oppido hæc dea colebatur, quia *Secura* dicebatur. Igitur aliquando *Tadere*, nonnunquam *Segisam*, et *Altamiram*; postremo dictam hanc civitatem *Securam*, non immerito affirmare possumus. De *Secura*, et ejus flumine, Rasis historicus Saracenus, quem beneficio doctissimi eruditissimique viri cunctis æquabilis (ut cum Tacito loquar) D. Bern, Joseph de Aldrete, Hispano sermone manuscriptum habeo: « E termino de Lerida con el de Tarragona; e Lerida yace al Setentrion de Tarragona contra el

227. Sub Egila floruit Toleti Venantius monachus, qui fecit Homiliam S. Adelphi, Tolotani pontificis; quæ falso ascribitur Petro episcopo Ravennati.

228. Passus est Ledesmæ, quæ Latine *Bletissa* dicitur, S. Nicolaus, puer undecim annorum, dictus, cum erat Saracenus, nomine patrio *Halli*, Alcamanis Saraceni reguli filius, Galafri regis Toleti frater; Gallianæ, conjugis Caroli Magni, patru[m] [*al.* patruus]. et cum eo duo presbyteri Muzarabes Christiani, Nicolaus et Leonardus, pridie Kalend. Novembr.

DCCXC.

DCCLII.

229. Cixilla, Petri Pulchri archidiaconus, fuit Toleti pontifex. Præest annos 21 sub Juceph [*al.* Juphed] et Abderamam, regibus Toleti.

P. HIGUERÆ ET LAURENTII NOTÆ.

sol levante de Cordova, è yace sobre el rio de Segre [*a*] *Segura*, è este rio sale de la Sierra Segura. E quando fundaron estr villa, toma este rio en el termino de Pilares, è este cio entra el Ebro so un Castillo que a nombre Menaça o Viçueça. E este rio da oro fino, lo que non dan otros rios : è entra en este rio octo, que ha nombre Vocaira; è este, è los otros rios entram en el rio de las Olivas, que Haman Cleridas. » Non est prætereundum flumen *Taderem* transire per oppidum *Cieça*, quod puto esse *Viçueça*, et hoc dici *Menacem* : quod nonnulli etiam *Malachæ* tribuerunt; unde Festus Rufus Avienus libro De littoribus Hispaniæ sic declarat, ex editione Lugdunensi Jacobi Chouet, anno 1596.

Malachæque flumen, urbe cum cognomine, Menace priori quæ vocata est sæculo.

Strabo lib. III id reprehendit his verbis, ex versione Guilielmi Xylandri, et recensione Isaaci Casauboni: « In hac ora prima urbs est Malaca, tanto a Calpe, quantum ab hac Gades, intervallo. Ea habet emporium, quo utuntur qui in opposito littore vivunt, multumque ibi conficitur salsamenti. Sunt qui hanc eandem putant cum Mænaca, quam ultimam Phocæorum versus Occasum civitatem accepimus. Sed errant: nam Mænacæ longius a Calpe dissitæ atque eversæ rudera, Græcanicæ urbis vestigia retinent: Malaca magis ad Punicæ formam accedit. » Ex quibus, quasi per transennam, notandum *Mænacem* et *Malacam*, non eandem esse urbem, imo longe inter se dissidere. Hinc *Mænaca* longe abest a Gadibus et Calpe: *Malaca* est ultima littoris maris nostri, occasum versus; et *Mænaca* multum quidem est orientior: *Malaca* urbs formæ Punicæ, *Mænaca* vero Græcanicæ: atque ob id puto hanc esse, de qua locutus est Rasis historicus; a quo denique *Secura* vocatur *Tademir*, his verbis: « Parte el termino de Jaen con el de Todemir, *quasi dicitur Trudemira*, yace Todemir al sol de levante de Cordova, è Todemir es muy apreçiado lugar, è de muy buenas arboledas, è toda su tierra riegan dos rios, assi como fazen en tierra de promission, que ha buena propiedad de tierra natu. al. E aqui ay veneros de que sale buena plata. E Tademir a junto assi todas las bondades del mar, è de la tierra. De Todemir a Cordova ay andadura de quatro dias de home de a cavallo. » Licentiat. Joannes de Robles in Historia apparitionis S. Crucis de *Carabaca*, cap. 1, pag. 3, pro Theodomira *Carabacam* accipit; et ab eo noster doctissimus vir, ingenuarum artium ingenuus professor Ludovicus Tribaldus Toletus in sua Epænesi Iberica pag. 31.

Christiferæ splendore crucis Theodomira coruscat.

Sed quod magis mirere, anno 1519 hoc oppidi nomen Todemir adhuc in usu erat; sic inveni scriptum in libello, cui titulus: « Question de Amor, » in ipso principio: « Un cavallero, que Vasquiran avia nombre, de naçion Espanola, natural de la ciudad de Todemir. » Olim fuit regni solium, ut ex privilegio imp. Adefonsi, comitis Raimondi filii, patet; quod concessit Petro Ecclesiæque Auriensi (ut in Tabulario hujus sedis servari audio) æra 1195, ubi confirmat inter alios rex *Securæ*, qui subditus

erat hujus imperatoris. Noster Luitprandus de *Tedere* in Adversariis, num. 291, ubi de *Munda* fluvio et civitate, ut ibi dicemus; Julianus item in Adversariis num. 365 et 366. Stemmata *Securæ* securis et pinus erant. *Pinus* insigne fuit apud Romanos Cybeles matris deum; quam tutelarem eos habuisse in civitate antiquissima *Secura*, possumus non immerito suspicari. *Securis* vero significat, in illa Romanorum vana disciplina, *Jovem, Libra deum*; quia *libris* lingua Lydorum *securis* est, ut testatur Pierius lib. XLII Hieroglyphicorum, verbo *securis*. *Securis* vero significat securitatem in suppliciis inferendis. Inde est quod reges Lydorum, et consules ac magistratus præferebant lictores cum securibus. Demosthenes vocabat Phocionem securim, quia singula quæque secabat; et sic adeo pollent *Securenses* acie ingenii, ut omnia dissecent, rimentur et intelligant. D. L.

227. Egila fuit abbas Agaliensis miræ pietatis in Christianos afflictos. Hunc puto postea fuisse episcopum Illiberitanum, ad quem scribit dominus papa Adrianus, et ad Joannem ejus archipresbyterum. Versabantur multi tunc errores in Hispania, partim ignoratione bonarum litterarum, partim ingruentibus pristinis abusibus circa celebrationem Paschæ, jejunium diei Veneris et Sabbati, circa castitatem clericorum. De quibus et aliis sic Baronius tom. IX, anno Domini 1295, num. 12: « Scripsit ad alios, ut ad Egilam in Hispania episcopum, ipsumque hortaretur de fide orthodoxa tuenda pro jejunio sextæ feriæ et Sabbati celebrando. Idem Adrianus ad Egilam, seu Joannem presbyterum, de conservatione castimoniarum in Hispaniæ partibus prædicanda epistolam scripsit; et de paschali festivitate, ut eo tempore celebretur, quando a Romana celebratur Ecclesia. Item cum monet de prædestinatione hominis, sive ad bonum sive ad malum, de coinquinatione eorum tam in escis quam in potu, de diversis erroribus, et eorum pseudosacerdotibus, qui vivente viro sortiuntur uxores; de libertate arbitrii, ac de multis aliis capitibus, sine partibus illis contra fidem catholicam exortis. In fine eos hortatur ut omnes sint concordēs, et canones servent, ut omnes non obediētes salubribus præceptis excommunicent. » Interim illud oportet observare istum Egilam abbatem impetrasse ab Adriano pontifice, ut ab Wilichario, Galliæ Senonensi archiepiscopo trigesimo octavo, consecraretur; postea jam consecratus misit Romam Serranum diaconum, et Victorianum clericum cum litteris, ac de multis quæstionibus consilium petiit; quod et pontifex libens communicat, modo Romanæ sedi sese subiciat, ac characteres pontificios amplectatur, et non opponat illis qui jejunia Feriæ sextæ et Sabbati rejiciebant, ut patet ex epistola ad eundem Egilam episcopum. P. H.

228. S. Nicolai martyris Ledesmæ passi hoc anno pridie Kalend. Novembr. exstat Vita eleganter scripta a doctore Fr. Joanne Ægidio, monacho Franciscano; et in ejus sepulcro, et in libris bibliothecæ S. Francisci Zamorensis asservatur. Fuit insignis martyr; et ibi habetur in magna veneratione. L.

De Joanne Ægidio, et ejus operibus, diximus in epistola prophonetica ad Julianum. D. L.

229. De *Cixila* fit mentio in omnibus Diptychis

DCCXCIV.

230. Hoc anno delatum est corpus S. Leucadiæ virginis et martyris, Toletanæ civis et patronæ, Ovetum Toletum per Argericum abbatem Agaliensem, et Petrum abbatem S. Leucadiæ, et Andream Muzarabem Abenlupi Ficulnei filium, et alios viros Toletanos primores.

DCCCIX.

231. Sub hoc tempus venit Toletum Carolus Magnus sub rege Galafrio, ejusque filiam Gallianam, Christianam factam a Cixillane pontifice Toletano, duxit uxorem; pro qua singulare certamen inivit cum Bradamantio, regulo Complutensi, vel Guadalfaxaræ, vastæ molis torvique vultus gigante; quem in prælio victum interfecit.

232. S. Urbicius, S. Bafardi [*leg.* Bassacii] abbatis Benedictini discipulus, in Valle-nocea [*lege* Valle-Nocita, et vide *Fr. Diegum in Antiquit. Roseæ lib. II, c. 33, fol. 275, col. 2. D. L.*] floret: colitur Kalend. Novembr.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

episcoporum Toletanorum; qui scripsit vitam S. Ildefonsi, et epistolam ad Silonem, et responsionem ejus ab illo susceptam; quæ litteris exarata Longobardicis olim asservabatur in ecclesia Toletana. De quo sic illustriss. Loaysa in Gundemaro: « Idem, inquit, munus Cixila non minori diligentia præstitit. Is enim pietate et disciplina Spiritus sancti conspicuus. » Hæc ille. Fuit hic archidiaconus Petri Pulchri, ex ipso Luitprando. P. H.

230. Anno 756 delatum est corpus S. Leucadiæ Toletum Ovetum. Causa transferendi corpus hæc est, quod Abderrahman rex Cordubæ, seu Miramolinus Saracenorum, instinctu quodam dæmonum, cœpit per Hispanias magnificentissimas sanctorum basilicas diruere, corpora sanctorum martyrum cremare; et ne id exerceatur per summam impietatem in pretiosissimas S. Leucadiæ, Toletanæ civis, patronæ et martyris reliquias, Argericus abbas Agaliensis, et Petrus abbas S. Leucadiæ, et Andreas Muzarabs, Abenlupi Ficulnei filius, vir Toleti primarius, summa diligentia ac secreto deportarunt. Exstat Oveti ara capax sanctarum reliquiarum cum nomine sanctæ vrginis, modo vacua, manifestum hospitii sacri monumentum. P. H.

231. De adventu Caroli Magni in Hispanias testes sunt Annales Hispanorum, præcipue Chronicon generale, Onuphrius, et alii, qui ex eodem Onuphrio in Cæsaribus, et Chronico generali, et ex Nicolao Clemente Trælæo. Sic ille in Carolo: « Caroli Magni multæ uxores; Galliana Toletani regis filia nati Carolus, Pipinus, Ludovicus, scilicet Pius, successor in imperio. » Hujus uxoris non meminit ejus a secretis. Hoc bene viderat Trælæus; et nihilominus facit primam uxorem Gallianam, ejusque filium Ludovicum Pium. Quæ non exigua laus est gentis Toletanæ, ex qua prodierat femina, quæ partu secunda dominos imperio Romano ministraret. Est Toleti semita quædam per compendium, quæ vocatur semita Gallianæ; et Toleti sunt horti regii dicti Gallianæ; et arx prope S. Fidem, olim fuit dicta arx Gallianæ; in Gallia palatium quoddam, quod ad hanc usque diem appellatur Gallianæ. Regis Galafri mentio est apud Rasim Maurum historicum, et apud historicos rerum Toletanorum, non obscura. P. H.— In Historia archiepiscopi Roderici manuscripta, et ab ipsomet in Hispanam linguam translata, de qua infra, hujus regis (seu viceregis) hæc exstat memoria. « E fue se para la ciudad de Toledo [el Conde Don Morante] que en este tiempo era alli Rey, por Abdarrahmen, Galafre. » D. L.

Sub hoc tempus venit Toletum Carolus Magnus, etc. De his erudite noster doctissimus P. Franciscus de Bivar (o et musarum et dulce decus meum!) in epistola ad me missa De auctore, et ejus scriptis, § 2, ubi de Chronico. Gallianam vocant historici Galafri filiam; inter quos D. Rodericus archiepiscopus Toletanus, non in Historia Latina, sed in Hispano sermone composita, quam habeo ms. ab ipsomet ar-

DCCLVI.

DCCLXXXI.

Achiepiscopo translata, et ab incerto auctore additam locupletatamque. Locus hujus historiographi est in Vita D. Fruelæ, cap. 34, cujus epigraphe talis: « De las cosas que en el noveno año aconteçieron, e como vino Carlos a Toledo. » Discrepat in anno a Luitprando; ait enim Carolum venisse Toletum anno 761. « Andados nueve años del Rey Don Fruela, que fue el año de la Encarnacion del Señor de DCCLXI. años, Carlos a el que ilamaron Maynete, aviendo gran desavenimiento con su padre el Rey Pipino por las cosas que fazia, que no le parecian bien, tomo consigo a un Conde que avia nombre Don Morante, por que sabia y a el aquellas tierras de Moros, e era muy conocido, e fue se para la ciudad de Toledo. » Et paulo post cap. 35, refert Carolum duxisse uxorem Gallianam, quam in Galliam ad illum asportavit D. Morante. Verba sunt: « Fue se entonces Don Morante con Galiana por medio de esos montes, con miedo de que no recreçiesen los Moros: e anduvo siete dias, que nunca entro en poblado, que toda la tierra era ilena de Moros: e al cabo de pocos dias llegaron a Paris. E Carlos, quando lo supo que venian, saholos a reçeber con gran caballeria, e lieno a Galiana a sus palacios; e siçola lonho bautizar, e tornaria Christiana, e caso con ella ansi, como selo prometio: e Carlos recibio entonces la corona del Reyno, e le llamaronlo de alli adelante Carlos el Grande. » Discrepat item a Luitprando, dum asserit Gallianam baptizatam fuisse Parisiis, et Luitprandus Toleti. De Galliana supra num. 248, Galli historici suffragantur, novissime auctor Epitomes regnum Galliarum, qui suo idiomate scripsit hujus imperatoris gesta; doctor Petrus de Salazar et de Mendoza, canonicus pœnitentiarius Toletanæ Ecclesiæ, vir eruditissimus, et in Historiæ Hispanicæ cognitione versatus, in Prologo ad lectorem in Chronico, quod scripsit de magno et illustrissimo illo cardinali de Mendoza, ubi ait et negat. Cujus verba ipsissima apponere operæ pretium duxi: « En su tiempo vino a Toledo el Emperador Carlo Magno, Rey de Francia, i dexo por su amigo muy estrecho al Rey Galafre. Lo demas que llevo a su hija Galiana, i caso con ella, i que la lebro palacio en Burdeos: lo del Moro Bradamante, i las armas que hiso en el Valsamonial, entre Olias i Cabañas, ni lo digo, ni lo creo. » Quod ultimum iterum asseverat in eadem Historia lib. II, cap. 56, pag. 388, col. 1; Julianus noster idem recenset num. 395, quod Luitprandus hic: et virginem honestissimam pulcherrimamque fuisse Gallianam addit. D. L.

232. S. Urbicius tulit corpora sanctorum Justi et Pastoris, eadem propemodum occasione, qua Toletani S. Leucadiæ, et ad Gallias tulit; reversus vero, prope Oscam in valle Nocita vixit sub disciplina S. Lifardi abbatis Benedictini: moriturque vir sanctus, pridie Kal. Novembris, anno 771, et miraculis clarus, Oscæ colitur, et in sepulcro honorifice conditus est. De quo multa in libro Translationis sanctorum Justi et Pastoris martyrum, quem Ambro-

233. Toleti conditum est templum S. Thyrsi vernulæ Christi, civis Toletani, passi Apolloniæ in Græcia, prope Mezquitam majorem; consecratumque est a Domino Cixillane archiepiscopo Toletano, cum magno periculo.

234. Abdalla, primus rex Securæ, mirifice floret opibus et fama.

235. Petrus, abbas Agaliensis, Toleti in pretio habetur.

236. Celeberrimus habebatur in Hispania Cixilla, quod anno 776 contraxit concilium Toleti ex mandato litterisque Adriani papæ contra Egilanem episcopum Illiberitanum, nolentem die Sabbati a carnibus abstinere; concurrunt ad concilium ex omnibus Hispaniæ partibus.

DCCCXX.

DCCLXXXII.

237 et 238, Elipandus; archidiaconus Cixilanis pontificis Toletani, succedit in sede pairiarchali Toletana pro domino Cixilane, magistro suo; ad annum 810 præest.

239. Mala persuasione Felicis Urgelitani pontificis, magistri sui, labitur in fœdum de Adoptione Christi errorem; sed epistolis Adriani papæ et Caroli Magni Pipini Francorum regis filii, ad mentem et verum sensum Ecclesiæ redit.

240. Florebat Toleti Joannes presbyter, doctus et sanctus; ad quem mittit litteras Adrianus Papa Romanensis.

241. Hoc tempore Muzarabes Toletani graviter premuntur a Mauris, impositis novis vectigalibus.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

sus Morales, historicus regius, pie composuit. P. H.

233. De Toleti templo, S. Thyrsi dicato, exstat epistola regis Silonis ad Cixilanem episcopum Toletanum, Gothicis litteris scripta, quæ nunc cum Apologia excusa est. Hoc ædificasse Cixilanem, testatur epistola, et hymnus ab eodem Cixilane compositus in laudem sancti martyris; ubi inter alia sic habet:

Hanc tibi, Domine, Cixila condidit.

De S. Thyrsi diximus ad num. 128. D. L.

236. Concilium Toleti coactum per Cixilanem episcopum Toletanum, ex litteris Adriani papæ contra Egilam, vel Egilanem, episcopum Illiberitanum, præter testimonium hujus auctoris, colligitur ex epistola ejusdem pontificis Adriani ad omnes episcopos Hispaniæ. Nam cum amanter pontifex Adrianus hortaretur Egilam, ut non solum ipse servaret jejunium sextæ Feriæ et Sabbati, sed contradicentibus illud suaderet; respondit ipse parum civiliter et modeste, se ab Adriano dissentire. Id sanctus pontifex ægre ferens, ad episcopos Hispaniæ scripsit; coram quibus Egilam accusat, quod errores Vincentii magistri sui amplectatur, et extra catholicam disciplinam docere conetur; ac monet illos, ut ab erroribus ejus sibi caveant, ac illum in viam reducere studeant. Quod non alia commodiore ratione facere potuerunt, quam sistere eum coram nationali synodo, quæ collectore Cixilane, ut Hispaniarum primatæ, habita est Toleti; ubi credo hominem, depositis erroribus suis, in se rediisse. Cujus rei illud argumentum est satis efficax, quod a Diptycha pontificum Illiberitanorum non est expunctus Egila; alioqui procul dubio expungendus, si pertinax in proposito maneret. Quod Dei genitricis Mariæ precibus, et præsentis S. Jacobi, Cæciliique martyris, primi Illiberitanorum apostoli, patrocinio tribuendum censeo. In quo plane relucet mira pontificum Hispanorum erga S. Romanam sedem reverentia et observantia; qui in medio durissimæ captivitatis non dubitarunt (ut jussi fuerant) synodum multorum episcoporum Toleti colligere, et tibi causam Egilanis episcopi examinare. P. II.

Contra Egilanem episcopum Illiberitanum nolentem die Sabbati a carnibus abstinere. De abstinentia ab esu carnis in die Sabbati exstat Gregorii VII pontificis Maximi decretum in synodo celebrata Romæ; quod refertur a Gratiano, De consecrat. dist. 5, in cap. *Quia dies*; cujus sunt verba: « Quia dies Sabbati apud sanctos Patres nostros in abstinentia celebris est habitus, nos eorumdem auctoritatem sequentes, salubriter admonemus, ut quicum-

que se Christianæ religionis participem esse desiderat, ab esu carnis, eadem die nisi majori festinate interveniente, vel infirmitate impediante, abstinere. » Quæ est admonitio, non præceptum. Jejunium autem Sabbato constituit Innocentius I pontifex; cujus meminit Gratianus in suis decretis. De consecrat. dist. 3, cap. 13 ex epist. 4, cap. 4. In Hispania vero, aut Innocentii tunc decretum non omnino receptum, sicut nec in orientalibus Ecclesiis; aut postea diuturnis ac molestissimis bellis adversus Arabes Mahumetanos, qui totam ferme provinciam occupant, per 700 et eo amplius annos continuos gestis, in annonæ angustissimæ penuria per contrariam inductam consuetudinem abrogatum, ut ait hisce ipsissimis verbis F. Alfonsus Chiaccon in tractatu De Jejunio, et varia eorum apud antiquos observantia. Invenio etiam aliquando abstinentiam Hispanos, et noster refert Luitprandus; aliquando vero nos: et varius inde subinde ortus mos. Videsis illustre testimonium tempore regis Alfonsi VIII, qui post partam illam victoriam, quæ vocatur *de las Navas de Tolosa*, abstinendum ab esu carnis die Sabbati in gratiarum actionem devote vovit. Refert P. Joannes Mariana lumen litterarum, Hispaniæ decus, lib. x Historiarum cap. 24: « Haud, inquit, multis majori fide nixum est, quod cujusdam historici testimonio a nonnullis invenio affirmatum; ex hoc tempore in Hispania religionem a carnibus abstinendi diebus Sabbati, ac intestinis tantum et extremis animalium partibus vescendi, susceptam esse; veteri more, quem Gothi ex Græcia transtulerunt, unde sacra primum acceperunt, hoc temperamento emollito. » Desumpsit ex Fernando Perez de Guzman in libello, cui titulus: *Valerio de las Historias*, lib. 1, tit. 4, cap. 7, ubi nostro Hispano sermone sic ait: « Fue necho voto de no comer carne el Sabado en España. »

257. De Elipando pluribus Morales, Mariana, Gomezius et Loaysa, qui cum Baronio hominem hæreseos insimulat; cum nullo modo sic notandus venit homo, qui nec malitiose nec pertinaciter adhaeret errori suo, sed ab Adriano pontifice maximo præmonitus se collegit et resipuit, ut bene docet Gabriel Vasquezius theologiæ professor in Complutensi Gymnasio, libro De adoptione Christi. Quod noster Luitprandus docet exertis verbis num. 239. P. II.

241. De persecutione, quam Muzarabes Toletani passi sunt a Saracenis, non opus est aliis majoribus argumentis, quam videre ferox et incivile Maurorum ingenium, pertinax eorum in Christianos odium, et miseram captivorum conditionem. Similia passos esse Christianos Cordubenses post sexaginta annos.

hoc anno fui Cugduni, et ex convictu cum viris et tabulariis ejus Ecclesiæ, cognovi duos fuisse ; alterum seniore, ante circiter 200 annos [*imo leg. qui ante non multos annos*], vel saltem [150], alterum [qui paulo prius] decesserat, dictum Abhelardum, consanguineum Caroli Magni, qui ut Benedictinus maluit quietem, quam negotia.

hic ipse interfuit concilio Francofordiensi : et non assensit errori Gallorum et Germanorum, assensum sacras imagines habendas, non colendas. Contra quem senserunt omnes doctores His-

pania per dæmones Toleti docetur in spelunca, quam dicunt vulgo Herculem condidisse ; unde et incipit per Hispanias, et dicitur Scientia Toletana

Orthodoxo regi succedit Froila, Froilani Aurelius, Aurelio Silo, Siloni Alfonsus Castus, huic successit.

Silo rex mortuus est, sepultusque Praviæ in templo S. Joannis Baptistæ, quod ipse condi-

DCCCXXI.

DCCLXXXIII.

Siloni succedit solus in Ovetensi regno Alfonsus Castus, strenuus vir, et pudicitiae studiosus. Successore laudatus, patruus Alfonsi regis, vir spurcius, contra regem Alfonsum rebellavit periculose.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

in actibus S. Eulogius, excellens martyr, et A Toletanus. P. II.

Magia dicta est *Scientia Toletana*, quod Toletum dicitur in spelunca, quam Herculis vocant, in qua accommodato ad similes incantationes et magiam præstigiis. Legatur Vita S. Egidii Domini qui cum iret Lutetiam Parisiorum ad discendum medicinam, invitatus in via a dæmone, alios in hac spelunca exegisse, et doctore eorum nomine, magias ibi didicisse dicitur.

per dæmones Toleti docetur, De magia Toletiana in Adversariis num. 193 his verbis : « a primis Phœnicum temporibus duravit in quodam antro Herculi consecrato, et durat diciturque Scientia Toletana. » Idem in Chronico respexit num. 624. « Magiæ Toleti lubricæ sunt. » Garivayus lib. v Compend. Histor. pag. 431, cujus verba apponere operæ preceperunt : « Con el tiempo los pobladores de Toletum, como varones muy doctos, a enseñar a los otros diversas ciencias, especialmente la magia : i no pararon hasta hezer lo mesmo en Toletum, la qual siendo por ello llamada Arte Toletana, se conserva hasta oy dias su nombre, llamandola algunas partes » De spelunca Herculis multa scribitur in historiis, D. Franciscus de Pisa in Actibus Toleti lib. 1, cap. 5, discriminat hanc speluncam ab illa fatidica regis Roderici ; sed nec verum addit de Necromantia, quæ ibi docebat Martinus Antonius Delrius (heu ! quondam meminit hujus speluncæ in Prologo ad libros Iulii, sic : « Legimus post Saraceniæ peractam illuvionem, tantum invaluisse magicam, et litterarum bonarum omnium summa ibi inopia et ignoratio, solæ ferme dæmoniæ scientiam Toleti, Hispali, Salmanticæ docerentur iterum lib. II, q. 27, sect. 2, pag. 132, . : « An ergo ex hoc genere Jobi, ait, vexator opinor, et illi, qui Salmanticæ et Toleti in a maleficis et curiosas artes adhuc avorum memoria docebant. » De historia S. Egidii in suis notis ad hunc numerum refert P. Higuera, vide Abrahamum Bzovianum Sandæum Societatis Jesu in Grammatice profano, commentat, VII, § 25, pag. 226, et in manu scribeutem Rev. P. Ferdinandum del Rio, ordinis Prædicatorum faciem illustrem, in Actibus generali S. Dominici, I part. lib. II, cap. 72, dicitur pacta dæmoniaca, quæ inibant et jurascipulis, antequam speluncam ingrederentur. Et omnino recederent a fide catholica, Del-

que lege, seque submitterent potestati et voluntati diaboli, magiæ illius doctoris. Secundo, ut blasphemarent de fide et baptismo, abjurarentque. Tertio, ut dæmoni in recognitionem supremi domini rubricarent, conscriberentque chartam proprio contractuum sanguine corroboratam, in tantæ dementiæ detestabile firmamentum et homagium ; sanguine enim dæmones gaudent, et eum amare dicuntur. Quapropter quotiescunque fiebat necromantia, cruor aqua miscebatur, cujus colore alliciebantur facile. Exstat cap., *Nec mirum*, 26, quæst. 5, § *Necromantici*, unde P. Ferdinandus decerpit. Refert Paulus Grilandus in tractatu De sortilegiis cap. 2 ; D. Emanuel de Valle de Moura De incantationibus, seu ensalmis, opuscul. 1, sect. 1. cap. 2. num. 44. Et ut rictus oscitationesque antri Toletani illustres, non oscitanter lege lepidulam narratiunculam comitis Lucanor, cap. 43, de quodam decano, nominato *Don Illan*, qui Toleti degebat : in qua invenies non rudera, nec rudia, sed speluncæ aliqua expressa delineamenta. De Salmanticensi vero non possum non addere versus antiquo nostro numero et idiomate concinnatos, in libello, cui titulus : *Triumphus Raimundinus*, ubi auctor Petrus Gonzalez de Trasmiera genealogicas illius civitatis Descriptiones stemmataque cecinit :

Estudio Nigromanteso
De la cueva Cypriana,
Da es opinion Castellana
De siete quedar un preso.

Quamvis irridcat hujus antri aliqua vestigia D. Franciscus Torreblanca Villalpando lib. II De magia divinatrice cap. 41, num. 4, his verbis : « Præter illud, quod de antro Hispaniæ, D. dicto Peña Clementi, vulgus jocatur, in eo dæmones responsa dare consuevisse ; nam illud fuit olim S. Cebriani [Cypriani] ecclesiæ subterraneum in Salmanticensi urbe, in quo Clemens Potosi, ejus sacrista, postquam magicæ artis professores ab Hispania expellerentur, quod illic secreto doceret, locum fabulæ dedit, ut accipi a præceptore nro Gabriele Henriquez, primario juris Civilis Salmanticensi doctore, et nunc regio Consiliario. » Hactenus Torreblanca. Doctissimus tamen Delrius in docto Prologo ait cryptam illam se vidisse. « Et ego vidi gymnasii nefandi vestigium, quam virilis animi mulier Isabella regina, Ferdinandi catholici uxor, vix ante annos centum et triginta cæmentis saxisque jusserat obturari. »

D. L.

246. De sepultura regis Silonis, in oppido Pravia, docet idem rex in epistola sua ad Cixilianum Toletanum archiepiscopum. P. H.

DCCCXXIII.

249. In Castro Octaviano prope Barcinonem sancta Maria, Joseph, Victor, et Theodorus, sancti Dei.

250. Hoc anno Elipondus Toletanus pontifex miserat legationem ad Carolum Magnum, et librum, a quo petit vehementer ab eo, eum legi faceret.

DCCCXXIV.

251. Toletani gravissime ferunt jugum Maurorum.

252. Synodus universalis Nicææ septima habita, tercentum et quinquaginta episcoporum, contra hereticos Iconomachos congregata; in qua interfuit Pantaleon episcopus Valentinus ex Hispania, et Theodorus presbyter Badæ prope Carthaginem Spartariam (nunc sic vocata est, vel prope), olim dicta Thyrsi. Interfuit etiam Nicephorus presbyter S. Mariæ de Columna ecclesiæ Cæsaraugustanæ, et Agapius S. Thyrsi monasterii Toletani abbas, pro domino Elipando pontifice Toletano, ejusque vicarius.

253. Hoc anno moritur degener rex Mauregatus; ex æquo cælo serusque [al. suisque] exosus, sepelitur vero Praviæ.

254. Et Abderahmam, Maurorum imperator, moritur Cordubæ post annos 29 imperii Saraceni.

255. Hoc tempore Zuleiman rex Toleti fit etiam rex Cordubæ; succeditque in imperio Mehometano totius Hispaniæ patri suo Abderahmam, ipse natu maximus.

256. Moritur admodum senex post triginta annos Turpinus, qui scripsit graviter vitam Caroli Magni; posuitque eum Adrianus [al. Gregorius] papa pro sancto Rebobero exsule.

DCCCXXVIII.

257. Socrates, Sozomenus, Philippus, scriptores ecclesiastici, et doctrina Joannis Cassiani monachi, florent.

DCCCXXXI.

258. Adrianus papa synodum contrahit Romæ [al. Francfordiæ].

DCCCXXXIII.

259. Elipandus archiepiscopus Toletanus, hoc anno Toleti synodum contrahit petitione sancti regis Caroli Magni, et hortatu Gumesindi archidiaconi Toletani, discipuli sui, et Lupi viri Muzarabis, Toletani primarii, die 13 mensis Aprilis, die Dominico, in die festo S. Hermenegildi regis et martyris, apud S. Justæ secretarium: ad quam convenerunt multi episcopi et abbates, et coram illis dixit Elipandus, se stare determinationi sanctæ Ecclesiæ Romanæ circa determinationem negotii de adoptione Christi (a quo deceptus fuit) idque cum lacrymis tam ejus quam aliorum.

260. Peracto concilio, egit gratias Elipandus Carolo Magno; scribitque sancto pontifici Adriano, qui vehementer gavisus illi gratulatur: mittitque Elipandus multos libros Gothice scriptos ad Carolum.

DCCCXXXIV.

261. Defuncto papa Adriano, succedit illi Leo III papa. Hoc anno habetur in Germania synodus Aquisgrani.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

251. Premebantur Toletani vectigalibus immodicis et malis tractationibus Saracenorum, ut de Christianis qui degebant Cordubæ, ex luculenta S. Eulogii constat narratione. P. H.

252. Cogitur septima synodus generalis Nicææ anno 788 trecentorum quinquaginta episcoporum, ex Onuphrio in Chronico ecclesiastico. Illuc missi sunt Nicephorus archipresbyter S. Mariæ de Columna Cæsaraugustanæ ecclesiæ, a S. Jacobo instructæ, et Agapius abbas S. Thyrsi Toletani, vicarius archiepiscopi Toletani Elipandi; ut videatur sedulitas pontificum Hispanorum, qui nunquam defuerunt rebus necessariis, sed juverunt rem Christianam, adeuntes per se, vel per suos, civitates quantumcunque remotas, ubi similia cogerebantur in rebus maximis et necessariis concilia. Id.

Badæ. In Fl. Dextro anno 353, num. 2, Bagæ legitur: utrobique Badæ legerem; nam est, quæ hodie Baza. Vide nostrum D. P. Franciscum de Bivar. D. L.

Nunc sic vocata. In ms., nunc vocata est, vel prope; quia Baga forte appellabatur. Id.

Zuleiman rex Toleti fuit totius Hispaniæ miramolinus, ex Roderico in Arabum Historia, ex Carivayo et Rase, et aliis historiis rerum Saracenicarum. P. H.

259. De concilio, quod Elipandus contraxit To-

leti, hortatu regis Caroli Magni, et impulsoribus Gumesindo Toletano archidiacono ac Lupo Muzarabe, meminit etiam Julianus hoc eodem anno. Habitu est ipso die S. Hermenegildi regis et martyris die 13 Aprilis, qui eo anno in Feriam II incidit. Et locus est hic illustris ad probandum, tunc, scilicet anno 795, celeberrimum illum diem fuisse Christianis Muzarabibus; adeo ut in illo, tanquam celeberrimo sacratissimoque die, principium daretur concilio. P. H.

260. De gratiarum actione pontificis Elipandi ad Carolum Magnum, est in Juliano frequens et magna quidem mentio. De actis Adriano gratias nihil alibi, nisi quod crediderim, hac occasione jussisse pontificem Adrianum Elipando, ut ipse tanquam Hispaniarum primas indiceret per Hispanias litanias 23, 26, 28, die Junii pro salute regis Caroli Magni. Quod exponit Adrianus eidem Carolo, et petit ut, sicut fiebat in Hispania, sic eisdem diebus jubeat fieri in suis regnis; quod est signum quanti fieret in Hispania Carolus. Id. — Vide quæ notavi ad epistolam Tractemundi Luitprando missam, num. 6. D. L.

Mittit Elipandus multos libros Gothice scriptos ad Carolum. Idem asserit Julianus in Chronico num. 414: « Et cum legatis mittit (Elipandus) suppellectilem multorum librorum Gothice litteris scripto-

DCCCXXXV.

262. Constantinus imperator coactus est ab Irene abdicare ; quæ regit imperium cum multa laude.

DCCCXXXVII.

263. Corpus S. Jacobi, Zebedæi filii, quod ubinam tumulatum jaceret, multos annos penitus ignorabatur, a Theodomiro Iriensi pontifice divinitus patefit.

264. Venerunt auxilio regis Alfonsi, cognomento Casti, quidam duces, comes Cenomanensis, Anselmus comes palatinus, Rolandus frater Abhelardi, cognomine Genesisii; et postulaverunt corpus S. Leucadiæ virginis et Martyris, Toletanæque civis, Toletum delatum Ovetum ; et rex non potuit ullo modo negare, Delatum est ad urbem Suessionum, et post ducentos annos a quodam comite Henaco, in Hannonia, Suesionibus ad Cellense monasterium S. Gislensi, episcopi et confessoris.

DCCCXXXVIII.

265. Hic annus felix fortunatusque fuit orbi quidem Hispano, Carolo Magno regente Romæ imperium occidentis.

DCCCXXXIX.

266. Collecta in Germania synodus Saliburgensis.

DCCCXLI.

267. Moritur Constantinopoli sanctus patriarcha Tharasius, maxime fidei defensor, vii Kalend. Martii.

DCCCXLIV.

268. Nortingus episcopus hac tempestate floret.

DCCCXLVIII.

269. Hoc anno Elipando archiepiscopo Toletano, viro prudenti, humili, ac in zelo fidei catholicæ ferventi, sancte mortuo sufficitur archidiaconus ejus Gumesindus. Ipse vero cum pauperum et viduarum lacrymis sepelitur in ecclesiæ S. Justæ secretario.

270. Gumesindus successor ac discipulus illi posuit ex more Gothico carmen sepulcrale.

271. Multi ex Hispania, præcipue Toletum. ex Muzarabibus, pressi jugo Saracenorum, quæsitis occasionibus, clanculum, ut possunt, ad Gallias confugiunt.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

rum ; in iis concilia Toletana, Chronica Dextri, Maximi fragmenta, Braulionis, Heleccæ, Taionis et aliorum ; et Luitprandi postea ego misi Fuldam. Horum meminit librorum doctor Salazar de Mendoza in Vita S. Ildelfensi cap. 18, § 7, pag. 163. D. L.

263. De revelatione facta Theodomiro pontifici Iriensi, qua reseratum est corpus S. Jacobi Majoris apostoli, multa historia Compostellana, et Morales, Garivayus ac Mariana. P. H.

265. Annus octingentesimus felix fuit ac fortunatus toti terrarum orbi pro coronæ acceptione sancti regis et imperatoris Caroli. P. H.

269. Anno Domini 810 moritur sanctus pontifex Elipandus, et sepelitur in æde S. Justæ Toletanæ ; succedit illi in sede Toletana Gumesinus ; ex catalogis S. Emilianis, Toletano Gothico, et aliis ; quem etiam ponit Julianus archidiaconus Toletanus. P. H.

261. Multi ex Hispania et præcipue ex Toletanis Muzarabibus, ob oppressiones assiduas Maurorum, ad Gallias migrant. Hos Carolus primum amanter excepit, et Ludovicus postea terris donat ; de quo sequens Ludovici diploma, in quo mirifice refulget ejus pietas, charitas et amor in patriam Toletum. De qua resic Baronius, tom. IX Annalium anno 815. « Eodem, inquit, tempore in Occidente, cum Hispaniæ durissimo Saracenorum premerentur jugo, complures populi, duræ servitutis impatientes, magis diligentes servire Christianis, quam Christi hostibus Mahometanis, inde migrarunt, suis bonis relictis, in Gallias. At imperator maxime Pius Ludovicus, tantum abest ut suscipere voluerit eos in servos, ut æqua conditione, qua Francos, illos omnino voluerit esse liberos, concedens eisdem quoque agros, quos colebant, unde viverent ; sed, quod majus est, ut tributorum exhibitione vellet esse immunes. Exstant de hoc duæ epistolæ a Pithæo ex Archivis metropolitane Ecclesiæ Narbonensis, quæ olim paruit Gothis. Quo tempore crediderim inter familias, quæ Toletum migrarunt ad Gallias, vetustissima etiam

permigrasse Figuerarum, quorum sunt hodie nonnulli modo ab iis profecti, viri primarii nobilitate, ac rerum gestarum gloria satis laudabiles, dicti Joannes et Petrus Figuera ; quæ non procul oppido sancti Floris domicilium habent.

Sed revertarum ad priorem epistolam, quæ sic habet : « Hoc est præceptum remissionis, seu concessionis, quod fecit Ludovicus imperator Hispanis, qui ad se confugerunt : In nomine Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, Ludovicus, divina ordinatione et providentia, imperator Augustus, omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, et nostris præsentibus, et futuris, in partibus Aquitanie, Septimanie provincie, et Hispanie, consistentibus in locis scilicet illis, quæ diximus a Francis Saracenis fuisse sublata. Sicut nullius vestrum notitiam effugisse putamus, qualiter aliqui hominum propter iniquam oppressionem et crudelissimum jugum, quod eorum cervicibus inimicissima Christianitati gens Saracenorum imposuit, relictis propriis habitationibus et facultatibus, quæ ad eos hæreditario jure pertinebant, de partibus Hispanie ad nos confugerunt, et in Septimania, et in ea portione Hispanie, quæ a nostris marchionibus in solitudinem redacta fuit, sese ad habitandum contulerunt, et a Saracenorum potestate se subtrahentes, nostro dominio libera ac prompta voluntate sese subdiderunt ; ita ad omnium hominum notitiam pervenire volumus, quod eosdem homines, sub nostra protectione et defensione receptos, in libertate conservare decrevimus ; eo videlicet modo, sicut cæteri liberi homines, cum comite suo in exercitum pergant, et in marcha nostra, juxta rationabilem comitis nostri ordinationem atque admonitionem, explorationes et excubias (quod usitato vocabulo Vastas dicunt) facere non negligant ; et missis nostris, aut filii nostri (quos rerum opportunitate in illas partes miserimus) legatis, qui de partibus Hispanie ad nos transmissi fuerint, paratas faciant et ad subvectiones eorum veredas donent. Alius vero census ab eis, neque a comite, neque a junio-

272. Hoc anno comes Suessionensis ab Alfonsi impetrat corpus S. Leucadiæ; defertque Oveto Suessionem.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

ribus et ministris ejus exigatur. Ipse vero pro majoribus causis (sicut sunt homicidia, raptus, incendia, deprædationes, membrorum amputationes, furta, latrocinia, alienarum rerum invasiones, et undecunque a vicino suo criminaliter aut civiliter fuerit accusatus, et ad placitum venire jussus) ad comitis sui mallum venire omnimodis non recuset. Cæterum vero minores causas, more sicut hactenus fecisse noscuntur, inter se mutuo diffinire non prohibeantur. Et si quisquam illorum in partem, quam ad habitandum sibi occupaverat, alios homines undecunque venientes attraxerit, et secum in portione sua, quam ad partiendum adduxerit, habitare fecerit, utatur illius servitio, absque ullius contradictione, vel impedimento; et liceat illis distinguere ad faciendas justitias, quales illi inter se diffinire possint. Cætera vero judicia criminalia, actiones, ad examen comitis reserventur. Et si aliqui ex iis hominibus, qui ab eorum aliquo attractus est, et in sua portione collocatus, locum reliquerit; locus tamen, qui relictus est, a Domino illius, qui prius eos tenebat, non recedat. Quod si illi propter lenitatem et mansuetudinem comitis sui, eidem comiti honoris et obsequii causa quidpiam de rebus suis exhiberent, non eis hoc pro tributo vel censu aliquo computet; aut comes ille, vel successores ejus, hoc nec in consuetudinem præsumant, nec eos sibi, vel hominibus suis, aut mansionaticos portare, aut veredas dare, aut nullum censum, vel tributum, aut obsequium, præter id quod superius comprehensum est, præstare cogat; sed liceat tam istis Hispanis, qui præsentem tempore in prædictis locis resident, quam iis qui adhuc ad nostram fidem de iniquorum potestate fugiendo confluerint, et in desertis atque incultis locis per nostram vel comitis nostri licentiam confidentes ædificia fecerint, et agros incoluerint, juxta supradictum modum, sub nostra protectione atque defensione in libertate residere, et nobis ea, quæ super diximus, tam cum comite suo, quam cum missis ejus, pro temporum opportunitate alacriter atque fideliter exhibere. Noverint tamen iidem Hispani, sibi licentiam esse concessam; ut, si in vassativam comitibus nostris more solito commearent, et si beneficium aliquod quispiam eorum ab eo, cui se commendavit, fuerit consecutus; sicut se de illo tale obsequium seniori suo exhibere debere, quale nostrates homines de simili beneficio senioribus suis exhibere solent. Idcirco has nostras auctoritatis litteras dare eis decrevimus, per quas decernimus atque jubemus, ut hæc nostræ liberalitatis atque mansuetudinis constitutio erga illos tenore perpetuo ab omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ et nostris inviolabiliter conservetur. Cujus constitutionis in unaquaque civitate, ubi prædicti Hispani inhabitare consuevisse noscuntur, tres descriptiones esse volumus; unam, quam episcopus ipsius civitatis habeat, et alteram quom comes, et tertiam ipsi Hispani qui in eodem loco conversantur. Exemplar vero harum in archivo nostri palatii censemur reponendum; ut ex illius instructione, si quando (ut fieri solet) aut ipsi se reclamaverint, aut comes, vel quilibet alter causam contra eos habuerit, definitio fieri possit. Hanc quoque constitutionem, ut per diuturna tempora a sanctæ Ecclesiæ fidelibus, et nostris, et verius credatur, et fidelius conservetur, manu propria subscripsimus, et annuli nostri impressione signare jussimus. * Signum Domini imperatoris serenissimi Domini Ludovici. D. Uzadus diaconus ad vicem Helisachar recognovit. Datum Kal. Januar., anno (Christo propitio) Ludovici imperatoris piissimi Augusti III, indictione octava. Actum Aquisgrani in palatio regio, in Dei nomine. Amen. »

Sed illi qui præerant Christianis istis, inique et

A duriter illos tractabant; istique erant ex illis, qui venerant ex Hispania: hinc porro conquesti sunt apud imperatorem. Ille vero sic rescripsit: « In nomine Domini. Amen. Notum sit omnibus fidelibus sanctæ Ecclesiæ, et nostris, tam præsentibus quam futuris, seu etiam successoribus nostris: Quia postquam Hispani, qui de potestate Saracenorum se subtraxerunt, et ad nostram seu genitoris nostri fidem se contulerunt, et præceptum auctoritatis nostræ, qualiter in regno nostro cum suis comitibus conversari, et nostrum servitium peragere deberent, scribere eis et dare jussimus; querimoniam aliqui ex Hispanis nostris auribus retulerunt, duo capita continentem. Quorum unum est, quod, quando iidem Hispani in nostrum regnum venerunt, et locum desertum, quem ad habitandum occupaverunt, per præceptum domini et genitoris, ac nostrum, sibi ac successoribus suis ad possidendum adepti sunt; ii qui inter eos majores et potentes erant, ad palatium venientes, ista præcepta regalia susceperunt: quibus susceptis, eos qui inter eos minores et infirmiores erant, et loca sua bene excoluisse videbantur, per illorum præceptum, et auctoritatem, aut penitus ab eisdem locis depellere, aut sibi ad serviendum subjicere conati sunt. Alterum est, quod simili modo, et vassallos] nostros, vel etiam ad vassos comitum commendaverunt, et ad habitandum atque colendum deserta loca acceperunt, quæ ubi ab eis excolta sunt, ex quibusvis occasionibus eos inde depellere, et ad opus proprium retinere, aut aliis dare ad præmium voluerint. Quorum neutrum justum nobis aut rationabile videtur, etc. Prohibet ne id fiat amplius. Et de hac constitutione nostra septem præcepta conscribere jussimus; quorum unum in Xarbona, alterum in Charcassona, tertium in Roscillona, quartum in Emporiis, quintum in Barchinona, sextum in Gerunda, septimum in Beterris haberi præcepimus; et exempla eorum in archivo nostri palatii, ut prædicti Hispani ab illis septem exemplaria et accipere et habere possint. Datum iv Idus Februar. anno (Christo propitio) imperii domini Ludovici piissimi imperatoris, piissimi Augusti . . . indictione 9. Actum Aquisgrani in palatio regio, in Dei nomine feliciter. Amen. Arnaldus ad vicem Helisachar recognovit. » Postea Septimania data est Bernardo duci, vel comiti Barchinonensi, quem ab Hispanis accersitum suo præfecerat cubiculo; sicque voluit per Hispanum hominem regi colonos ex Hispania illuc delatos. Ille Bernardus vocatus est dux Septimaniæ in Gallia Narbonensis. Nec tunc, sed postea, contigit, ut Alvarus et Isidorus fratres S. Eulogii doctoris Cordubensis, et electi episcopi Toletani, ex urbe Cordubensi initi exsularent. De qua re in epistola ejusdem ad Vilesindum episcopum Pampilonensem: « Olim, beatissime papa, cum dira sæculi fortuna, quæ fratres meos, Alvarum et Isidorum, a solo abducens, pene in ultiores Togatæ Galliæ partes apud Ludovicum regem Bajoariæ exsulare fecit; cum me etiam propter eos diversas regiones, et ignota atque laboriosa itinera, subire compelleret, etc. » P. H.

272. Anno Domini 834 allatum est corpus S. Leucadiæ Oveto Suessiones per quemdam comitem Andegavensem, qui venit adjutum Ordonium Ranimiri filium contra Muzam regem Toleti: et cum ille devotissimus esset sanctæ virgini et martyri Leucadiæ, quæ servabatur Oveto, petiit a rege sacrum corpus, et illud Andegavum attulit. Collocat demum anno 839, ut assert Baronius in Annal., tom IX, ann. D. 841, nu. 7. Sic Nithardus historicus, nepos S. Caroli Magni ex filia Berta, inquit: « Cumque Suessionicam peteret urbem Carolus, monachi de S. Medardo occurrerunt illi, deprecantes ut corpus S. Medardi,

DCCCLIV.

273. Hoc anno cogitur in Germania synodus Triviacensis [*al.*, Aquisgranensis].

274. Hoc etiam anno contrahitur synodus ad villam Theodonis.

DCCCLV.

275. Carthaginæ Spartaria habetur in pretio memoris sancti abbatis et episcopi Abhelardi, cogaomento Genesisii, ex genere Caroli Magni imperatoris, qui post ibi fuit.

276. In honore præcipuo habetur per Hispanias Epistola catholica S. Jacobi Zebedæi filii, quam scripsit duodecim tribubus per Hispaniam dispersis: quod ex apostoli Jacobi discipulis acceperunt posteri; ab his S. Melantius, usque ad hæc tempora; hinc Dexter, Maximus, Isidorus collegerunt. Et habetur in Missa sancti Jacobi a *Pater noster*, a discipulis sancti Jacobi incepta, a Melantio aucta [*al.*, ab ejus discipulis incepta, a Mantio, et ab aliis aucta]: ubi citantur testimonia hujus Epistolæ, tanquam Jacobi Zebedæi; quæ Missa toti Hispaniæ et Galliæ Narbonensi communis fuit. Quæ videre non potuit Eusebius Cæsariensis, et ideo Jerosolymitano Jacobo, ut notiori, illam attribuit.

277. Hoc tempore Nicander poeta Hispanus Toleti floret.

DCCCXVI.

DCCCXVII.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTI NOTÆ.

S. Sebastiani, Tiburtii, Petri et Marcellini, Marii, Marthæ, Audifaz, Abacum, Onesimi, Meresinæ, Leucadiæ et Remigii Rothomagorum archiepiscopi, in basilicam, ubi nunc requiescunt, et jam tunc maxima ex parte ædificata erat, transferret; quibus acquiescens inibi remansit; et, ut postulaverant, beatorum corpora propriis humeris cum omni veneratione transtulit: insuper et villam, quæ Bernacha dicitur, rebus ejusdem ecclesiæ addidit: » Hæc ille. Ex hoc monasterio postmodum translatum est corpus hujus gloriosæ martyris ad Flandriam. Unde recte dicitur in vita ejus perantiqua, missa ad patres Toletanos, primum ex Hispania sacras ejus reliquias allatas esse ad Galliam: et inde revera translata fuit sancta virgo ad monasterium S. Gisleni in monte Henao; unde Toletum rediit 340 annis post banc translationem factam Suessionem. Reperitur celebris alia facta per archiepiscopum Cameracensem corporis S. Leucadiæ cum suo velo ex uno loco ad locum honoratiorem; nec ea fuit prima, quæ facta est ex monasterio Andegavensi in Gallia ad Belgicum monasterium S. Gisleni in monte Henao; quia de prima nihil apud monachos hos reperitur. P. H.

275. S. Genesisius de la Xara in territorio Carthaginis spartariæ celeberrimus habetur, cujus corpus ibi dicitur quiescere, at nihil certi habetur de ejus vita. Præterea traditur ejus dies festus incidere in festum Genesisii Arelatensis, mense Augusto; quo nimirum die frequentissimus est concursus populorum ex agro Cathaginensi, eodem religionis causa confluentium. Dicitur hic fuisse consanguineus Caroli Magni, ex sorore nepos, frater Rolandi ducis Gallorum fortissimi; ex Juliano Toletano et Liutprando. Fuit hic sanctus binomius: nam vocatus est etiam Adelardus, sic in Gallia; in Hispania frequenter vocatur Genesisius. Sic in veteri sermone Hispano: « No Horava san Gines, que era una santa persona, mas rogava a Dios del cielo, que quando le aplaze abona. » Et ibidem loquens cum B. Virgine: « Que otra vez que me librastes, de plata os hize corona: mas si aora nos librades, de oro es la fare toda. » Credo, cum ex Gallia profectus est ad insulam Eruson, vel Ebusam, et gravissima tempestate jactatus; in ea insula monasteria condidit; fuit multorum monasteriorum Pater; et ejus corpus allatum est ad littus quoddam Carthaginis, ubi et vivens aliquot per annos cœlestem vitam duxerat; at Corbeix mortuus est, ibique carmen sepulchrale sacer habet ejus tumulus: celebratur ejus dies anniversarius die 2 Januarii, de quo sic Galesinus in suo martyrologio: « Apud Corbeiam sancti Abhelardi abbatis; is regio genere natus, Caroli Magni consobrini, rebus hujus sæculi spretis atque contemptis, vigesimo ætatis anno fit monachus: quo in vitæ genere hoc præter cætera habuit, ut quotidie bis saltem, mane ac vespere sua alienaque peccata profusis uberrime lacrymis deploraret. Abbas autem

creatus, ita omni virtute floruit, ut Antonii sanctissimi abbatis nomine aliqui eum appellarent. Meritorum igitur magnitudine cumulisque, ætate in religionis studio acta, animam Deo reddidit. » Hoc ipso die apud Molanum: « Apud Corbeiam, inquit, depositio sancti Adalardi abbatis. » In Scholiis: « Adelardi vitam scripsit S. Ratbertus abbas, sextus S. Adalardi in Gallia Corbeia successor, qui et Paschasius magis usitate dicitur. » Et sicut Ratbertus dictus est et Paschasius, ita ut fuerit binomius; sic et S. Adelardus cognominatus est etiam Genesisius. In illo tractu Carthaginensi plures Genesisii nominantur. Tanta est devotio populorum ad illum sanctissimum abbatem. Hæc in gratiam Murciensium et Carthaginensium dicta sint: alibi in Historia Hispaniæ ecclesiastica paulo fusius. Id.

De S. Genesisio de la Xara exstat libellus nostro idiomate scriptus a P. Melchior de Huclamo Franciscano; plene Franciscus Cascales in Hist. Murciæ, discours. ultim., cap. 7, pag. 451, et seqq. Vide infra num. 291, et 307; Julianum in Adversariis num. 435, 436, 437, 438, 439 et 450. D. L.

276. Nicander poeta Hispanus anno 815. Toleti floret sub Gumensindo, qui S. Cyriaci episcopi Anconitani scripsit Martyrium versibus, ut refert Galesinus in Annotationibus iv. Non. Maii, fol. 102, pag. 2. Nihil de hoc vidi. Meminit hujus etiam Julianus hoc anno [In Chron. num. 421], et eum civem Toletanum facit. Quod ad Toletanorum gloriam accedit, quod tempore tam barbaro Toletum tales gemmas produxerit, et in media hieme similes rosas, P. H.

Hujus poete autumo esse versus, qui in Silii Italici opere ad limen ipsius apponuntur, in editione Gisleni Jansenii. Antuerpiæ anno 1101. Versus et eorum inscriptio sunt:

AMBROSII NICANDRI TOLETANI IN SINGULOS SILII ITALICI LIBROS CATALEPSES.

Catalepsis primi.

Bellorum hic causæ. Pænoque obsessa Saguntos
Est duce. legatos Latias quæ mittit in oras.

2.

Romanam prohibet navem contingere portus
Hannibal: huic clypeus datur, et ruit alta Saguntos.

3.

Gadeis Prenus adit, sortes perit æquore Bostar;
Dux Alpes superat, Taurinis qui sedet ævis.

4.

Ticinis clades canitur, Trebiæque ruina:
Hic Appenninum transit cum milite Pænus.

5.

Insidias Tyrius ductor struit, hinc Trasimenus
Romanam indoluit stragem, tremit Itala tellus.

6.

Romam quisque petit, prima audit Punica bella
Serranus, referente Maro, et movet agmina Pænus.

7.

Obvius Hannibali Fabius venit; isque cadentem
Collegam eripuit fato, cui reddit honores.

278. Artinodus [*al.* Erthinodus] monachus Gothus Augustinianus, in Scislæ Toletano monasterio hujus ordinis, ut martyr, in pretio habetur.

279. Stephano Quinto succedit in sede Petri Paschalis.

DCCCLVIII.

DCCCXX.

280. Gratosus episcopus XLIV, Ravennas multum floret.

DCCCLXIV.

DCCCXXVI.

281. Dum sanctus Abhelardus, cognomento Genesis, erat in exilio apud Carthaginem Spartarum, apud insulam Eron (nunc Grossam [*al.*, Grillam] dictam) multis ultro citroque missis litteris se consolantur, ipse Gumesindusque Toletanus archiepiscopus, qui ex eodem erat genere et gente progenitus.

DCCCLXVI.

DCCCXXVIII.

282. A Machometo Toleti rege ædificatur mirus pons super Tagum ad alveum [*al.* columnam] S. Leucadiæ prætoriensis.

DCCCLXVIII.

DCCCXXX.

283. Gumesindo archiepiscopo Toletano succedit in sede Wistremirus archipresbyter Tolotanus, vir sanctus, pius, et in pauperes egregie propensus; sedet annos 28 sub gubernatore civitatis Toletanæ Ambrosio.

284. Erigitur [*al.*, eligitur] Toleti academia philosophiæ, medicinæ et astrologiæ, eo concurrentibus Hispaniæ doctissimis.

. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

8.
Conveniunt Varrone dnce ad fera bella cohortes,
Italiæ et cladis signa infelicia surgunt.

9.
Collega invito Cannarium prælia Varro.
Stultus inuit, portenta vetant, fugitque cruentus.

10.
Cannis occumbit Paulus, quem Pœnus honorat :
Spes Italas Fabius renovat, Varrone recepto.

11.
Ad Tyrios socii desciscunt, pectine Teutras
Gesta virum cauit, et Mago Carthagine certat.

12.
Pathenopen dux Pœnus adit Nolamque resedit
Ad Capuam, trepidæ tenditque ad mœnia Romæ.

13.
Pœnus ab urbe redit Capuam, tellure et Ibera
Scipiadæ occumbunt, natus descendit Avernum.

14.
Arte Syracosiam expugnat terraque marique
Urbem Marcellus, fœdat late omniâ pestis.

15.
Scipio ad Hispanas juvenis tunc navigat oras,
Marcellusque cadit, cadit Asdrubaliense Neronis.

16.
Hispanos vicit dux Scipio, recta Syphacis
Hopes, patrio celebratque in funere ludos.

17.
Advehitur Romam Cybeles; hinc Scipio Pœnum
Dejicit Asdrubalem, prostratoque hoste triumphat.

278. De Artinodo Julianus in Chronico num. 422, P. M. Joannes Marquez in lib. De ordine S. Augusti, cap. 2 § 3. De Scisla diximus supra num. 46. D. L.

283. Gumesindo defuncto, per electionem metropolitanorum episcoporum, eligitur Wistremirus civis Toletanus, ex genere Ficulneorum, et archipresbyter S. Justæ. Fuit hic vir sanctissimus, ex testimonio sancti martyris, et electi Toletani pontificis Eulogii, dicentis in epistola ad Wiliesindum episcopum Pamplonensem : « Post quintum diem Toletum reverti, ubi adhuc vigentem sanctissimum senem nostrum, faculam Spiritus sancti, et lucernam totius Hispaniæ Wistremirum comperi; cujus vitæ sanctitas totum orbem illustrans, hac enus honestate morum celsisque meritis catholicæ et gregem refovet : multis apud eum diebus degim, ejusque angelico contubernio hæsimus. » Data est ec epistola anno Domini 841 quo tempore regebat hanc Ecclesiam vir sanctitate vitæ, morum integritate, litteris et sapientia clarissimus, qui potest cum Ambrosio, Augustino jure comparari; quem vocat in primis « faculam Spiritus sancti, lucernam totius Hispaniæ; cujus tanta fuit sanctitas ut ejus splendor totum orbem perfunderet. » Vocatque populum Muzaralum Toletanorum catholicum Felix pecus, quod tali pastore

A gubernatur. De quo pulchre Morales in hunc locum. « Ingentis gloriæ Toletanis Muzarabibus Christianis profecta fuit talem ac tantum virum hoc tempore episcopum habuisse. Sed Cordubensibus meis inde etiam præstantissimæ laudis decus derivatur, divum videlicet Eulogium eodem ipso tempore habuisse, qui multorum episcoporum suffragio, et Toletani populi sanctis studiis, dignus haberetur, qui Wistremiro (quali, bone Deus, antistiti) succederet. Idque circumsperto judicio, et matura deliberatione factum prorsus est, cum ex hac apud se commoratione Toletana Muzarabum Ecclesia nobili experimento didicisset, quem virum dignis studiis et populi voluntate requireret. Deber autem sancta Ecclesia Toletana plurimum divo Eulogio, quod sanctissimi præsulis memoriam conservaverit, Alvaro itidem Cordubensi, qui ad hoc usque sæculum nostrum notitiam electi antistitis transmiserit, qui martyr esse tandem promeruerit. » At vero cum hactenus dicit Eulogius, intelligere licet, eo ipso anno, quo scripta fuit hæc epistola, vixisse adhuc Wistremirum archiepiscopum. Alvarus vero vocat sanctum episcopum *divinæ memoriæ Wistremirum episcopum*. Scriptus est in tribus veteribus episcoporum Toletanorum Diptychis, in Luitprando, Juliano, in catalogo Garsie Loaysæ, Moralis, Ortizii; sed illum vocat corrupte *Henistrentium* pro Wistremiro : meminit et Gomezius; ego in Historia Toleti; Petrus de Alcozer in Historia Toletana, Mariana, et plures alii. Vir fuit Wistremirus dignus, qui inter sanctissimos pontifices referretur in Martyrologio; sed reformatores ejus diem obitus sanctissimi viri autumo prorsus ignoravisse. De hoc alias; non minimam partem fuisse reor sanctissimi senis approbationem, ut populus Toletanus approbaret electionem, quam de sancto Eulogio fecerunt episcopi metropolitani ad apicem Toletani pontifici. P. H.

284. De academia Toleti erecta, ubi floruerunt philosophia, astrologia et medicina, nihil mihi mirum; cum hæc regia civitas semper fuerit omnium altrix artium et alumna. Id.

Erigitur Toleti academia philosophiæ, medicinæ, astrologiæ, etc. Antiquus in Hispania academiæ usus et graduum. Alvarus in Vita S. Eulogii : « Sed cum jam (*hæc sunt ejus verba*) annos juventutis attingeret, diaconi ministerio fungitur, atque ita in brevi, merito vectus ad superiorem gradum presbyteris sublimatur; moxque magistris ordine *hoc est more ex-minis adhibito* et vitæ moribus, sociatur. » Noster Julianus in Chronico nu. 521, ubi de monasterio Agaliensi ait : « Sic finivit illa domus, illa, que fuerat sanctitatis et religionis officina, et per plus-

quam 450 annos tot archiepiscopos patriarchali sedi dedit, et tot sedibus contribuit episcopos, tot etiam doctores toti Hispaniæ et Galliæ quondam Narbonensi; ex quo, velut ex equo Trojano, tot viri sanctissimi doctissimique certatim prodierunt. » De hac re alibi in Juliano et Luitprando mentio num, 244, ubi vide quæ diximus; et Paulum Jovium in lib. xxxiii, cujus sunt verba. « Postremo cum Africam invalescente Mahometis secta, Saraceni e Syria, Ægypto Arabiaque, inducti religionibus, tanta vi invaserunt, ut, pulsus Christianis, invectaque et late propagata superstitione, in Hispaniam usque victores transcenderint. Et cum Afri, Numidæ, Mauri, et denique omnes Pænorum gentes nova sacra facile suscepissent, in Illiberi Bæticæ regia urbe, quam Granatam nostri vocant, posita est Maurorum sedes, et Cordubæ gymnasium cum celebri bibliotheca constitutum, ubi Arabicarum litterarum professores juventutem docendo, excipiendoque intermorientes apud Græcos optimarum scientiarum atque artium disciplinas, cum insigni gloria floruerunt. » Refert Theodorus Zuingerus in Theatro vitæ humanæ vol. 26, lib. unico f. 4063, col. 2. De Academiis et earum antiquitate, peculiarem commentarium edidit Jacobus Middendorpius doctum sane ac laboriosum; et de utilitate, necessitate et antiquitate scholarum scripsit Admonitionem panegyricam Joannes Althusius, auctor donec expurgetur prohibitus. Ab Ogygis enim temporibus in Hispania celebres et illustres academiæ fuere; præcipue in tractu Bætico et Turdetano, cujus habitatores litteratissimi habiti; ea regione Bætica, a fluvio; ab incolis, Turdetania nominata. Sic Strabo lib. iii, ipso limine: « Hi omnium (de Turdetanis loquitur, ex recensione Isaaci Casauboni) Hispanorum doctissimi judicantur, utunturque grammatica, et antiquitatis monumenta habent conscripta, ac poemata, et metris inclusas leges a sex millibus, ut aiunt, annorum. Utuntur et reliqui Hispani grammatica, non unius omnes generis quippe ne eodem quidem sermone. » Docuit in Turdetania grammaticam Asclepiades Myrleanus; teste eodem geographo in eodem etiam libro. Ex quo idem refert Alfonsus Garsias Matamoros in Apologetica narratione de Academiis, litteratisque viris Hispaniæ. Ejus verba sunt: « His temporibus nondum litteras in Græciam Palamedes invexerat, et multis cum poetis, tum philosophia, Bætica florebat, quæ post Phœnicum illud celebre litterarum emporium (quod primum in orbe conditum a Xenophonte proditur) insignem academiam habuisse fertur; in qua Asclepiadem Myrleanum litteras docuisse Strabo numerat. » Secundas fert Morales in sua Corduba II, tom. Historiæ pag. 107: « Assi queda Cordoba estava en esta Region de los Turdulos, de los quales diçe este mismo autor [Estrabon] eran tenidos comunmente en Esspña por los mas sabios de toda ella. Teniam, diçe el, letras i estudios dellas, i libros de insigne antiguedad; teniau uso de Poesia, i sus leyes escritas en verso de tiempo antigo, que deçian era de seis mil años. » Meminit etiam Strabonis Jacobus de Valdes, in libro De dignitate regum regnorumque Hispaniæ, cap. v, num. 8, et Frater Joannes de la Puente lib. iii. De la conveniència de las dos Monarquias, cap. 21, § 2. quamvis Valdesium reprehendat, littera G. Nunc autem novissime de Cordubensi academia, et de aliis Hispaniarum inclytis P. Roa erudite, uti solet) in lib. del Principalo de Cordoba cap. 6 p. 25, B. Hispanis autem amorem innatum esse ad perquirendos libros, ad artes addiscendas, dicit Oldradus de Ponte in Consilio 84, incipit: *An expediat habere multos libros.* Et lepidam narratiunculam scribit his verbis: « Et Hispani consueverunt circa hoc esse curiosi; unde narrat Joannes, quod Hispani, volentes habere copiam librorum, invitaverunt eum, et dederunt vinum rubeum, mistum cum albo, ut inebriatus commodaret eis libros: ac ipse notat cod

A de Dolo. l. *Dolum* » Hactenus Oldradus. In eis etiam academiis antiquis, ut in recentioribus nostris, dignitatum gradu, seu nomine, magistri decorabantur. Diximus jam ex S. Eulogio, et ex nostro Juliano. Addam nunc, *grammaticos, philosophos, doctores* appellari solitos. Suetonius Tranquillus temporibus quibusdam super viginti grammatices celebres scholas fuisse in urbe tradit. Sunt autem grammatici, ut inquit Cicero, interpretes poetarum, versanturque non solum circa sermonem, sed etiam circa historias et carmina evagantur. A Latinis litterati vocantur. Apud Græcos nimium sibi indulgebant in quæstionibus inutilibus discutiendis: Quem numerum remigum Ulysses habuisset? priorne scripta fuisset Illias, an Odyssea? et id genus alia. Increpat eos Seneca De Brevitate vitæ: « Operose nihil agunt, inquit, qui in litterarum inutilium studiis delinentur, quæ jam apud Romanos quoque magna manus est. » Deridet Quintilianus lib. 1, et A. Gellius lib. ult, hanc litteratorum anxiam nimis et futilem curam. Iterum Seneca, epist. 88: « Ergo illa discamus, quæ Homerum fecere sapientem. Hoc quidem me quærere: Utrum major ætate fuerit Homerus, an Hesiodus, non magis ad rem pertinet, quam scire, an major Hecuba fuerit, quam Helena, et quare tam male tulerit ætatem. » Hujusmodi tricis eos experiebatur, imo detinebat implicitos, Tiberius, referente Suetonio ejus Vita cap. 70: « Quæ mater Hecubæ; quod Achilli nomen inter virgines fuisset; quid Sirenes cantare sint solitæ. » At boni grammatici, et non grammaticæ, ab isto ineptiarum stulto labore cavent, quem cane pejus et angue ventant et fugiunt, de republica litteraria bene meriti, et bono publico consulentes. De his mentio apud I. C. in l. *Si duas*, § *Grammatici*, π, *De excusationibus tutorum*. Quibus dabatur immunitas munerum; negata iis qui primas tantum litteras docebant l. ii, § ult., π, *De vacatione munerum*, l. *Ne gradatim*, § ult., π, *De muneribus et honoribus*. Doctæ ad id Cujacius in Recitationibus in pandectas in dict. l., *Si duas*, § *Grammatici*. Qui vero liberales profitebantur artes, et fideliter discebant et docebant, *Doctores* appellabantur. Id passim Suetonius in Julio cap. 42. « Julius Cæsar (ejus sunt verba) omnes medicinam Romæ professos, et liberalium artium doctores civitate donavit. » De Adriano Spartianus in ejus Vita: « Doctores, qui professioni suæ inhabiles videbantur (senio aut morbo), ditatos honoratosque a professione dimisit. » Lampridius de Alexandro Severo: « Grammaticis salaria instituit, et auditoria decrevit; et discipulos cum annonis pauperum filios, modo ingenuos, dari jussit. » Ubi vides *constituta salaria*. Descendat, sæpe vocatus, Suetonius in arenam, in Vespasiani Vita cap 48: « Vespasianus primus e fisco Latinis Græcisque rhetoribus annua centena constituit. » Capitolinus in Antonio Pio: « Rhetoribus, inquit, et philosophis per omnes provincias, et honores et salaria constituit. » Eusebius in Chronico refert, Quintilianum primum publicam scholam Romæ, et salarium e fisco accepisse; quemcum Suetonio in concordiam conatur adducere magnus ille Lipsius in suo Lovanio lib. iii, cap. 7, qui de hac re plena et erudita manu cumulat multa et disponit recte; uti in De bibliothecis syntagmate cap. 11. Secundas fert in hac questione non secundus Samuel Petrus lib. iv Miscellancorum cap. 1, de numero, hæresi et salario grammaticorum, rhetorum et philosophorum, undique petitis testimoniis, quæ huc transcribere non est opus; imo opus infrunitum erit. In novo etiam orbe, *Scholæ, doctores et salaria*. Ex Gomara transcripsit Lipsius cap. 6. Lovanii, ubi de Mexicanis legisse ait, scholas in eorum templis fuisse, ei ad eas divites præsertim nobilesque filios suos missitare solitos ab anno ætatis quinto; ibique a præceptoribus suis docebantur, coercerantur, neque egredi fas erat, et ad usum juventutis hujus terræ et agrî dabantur, e quibus fruc

DCCCLXXIV.

285. In territorio Zamorensi, oppido Albugensi, floret, opinione raræ sanctitatis, Sæculina virgo Benedictina.

DCCCLXXVI.

286. Alvarus et Isidorus, fratres S. Eulogii, qui post fuit electus archiepiscopus Toletanus, ad Boioariam exsulant.

DCCCLXXVIII.

287. Theodemirus monachus Benedictinus, episcopus, Calagurritanus, Claudio Taurinensi episcopo succedit.

DCCCLXXXII.

288. Hoc anno fit iudex Muzarabum Gunderinus Toleti, vir pius, justus et Deum valde timens.

DCCCLXXXIV.

289. Martinus Secundus, Romani papæ fama [*al.*, frater] in Gallæcia floret.

290. S. Alvarus, socius S. Eulogii, mirifice floret Cordubæ.

291. S. Fructuosi memoria celeberrima habetur apud Ligures.

292. Contra Claudium episcopum Taurinensem Iconomachum scribit S. Wistremirus archiepiscopus Toletanus.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

tus et annonam colligebant. In Oriente Brachmanæ et Gymnosophistæ cætus suos docendi discendique habuere: hodieque durat nomen ipsum Brachmanarum, et in Japone Bonziorum, qui magnos discensium cætus, et in primariis oppidis habent. D. L.

285. Anno 836 in territorio Zamorensi, oppido Albugensi, vulgo Albugela (est Latine Albugella Antonino, et Albocella Ptolemæo in Vaccæis) floret S. Sæculina virgo, abbatissa, ut credo, ordinis Benedictini, cujus memoria est in Martyrolog. Hispan. et in breviario membranaceo S. Ecclesiæ Abulensis, die 23. Julii celebratur festum simplex de ea; sic ibi: « Sancta Sæculina ex urbe Albugensi, claris natalibus orta, nobili viro, cui matrimonio juncta fuerat, ut continentiam sectaretur, Deo precibus annuente, persuasit. Quo ex hac luce subtracto, monasticam vitam eligens, cœnobium ingressa, quod pater extruxerat, cum pluribus feminis jejuniis et orationibus vacans, Deo humiliter deserviebat; ubi, post plurima signa, congregatis sororibus datoque eis pacis osculo, migravit ad Christum. » Nusquam nec in Martyrologio, nec in alio, quam in hoc loco Luitprandi, et in Tabulis Ecclesiæ Abulensis de hac reperi. P. H.

287. Theodemirus monachus Benedictinus, et post episcopus Calagurritanus, vir apprime pius et doctus, scripsit contra Claudium Hispanum episcopum Taurinensem iconomachum librum elegantem pro imaginum defensione. Fuit huic Claudius vir fallax, qui ex capellano Ludovici factus est episcopus Taurinensis. Sæpe bellavit contra Mauros, ut patet ex rebus gestis Augustæ Taurinensis: contra quem scripsit (ut dictum est) Theodemirus, et Jonas episcopus Aurelianensis, et Spiritu Dei concitatus sanctus senex Wistremirus episcopus Toletanus, *facula Spiritus sancti*. De Claudio sic Walfridus Strabo, De rebus ecclesiasticis: « Claudius quidem Taurinensis episcopus, sed in veritatis itinere, nominis sui similitudine, nutabundus inter cæteras vanitatum suarum ineptias, cupiens hæresim de imaginibus renovare, antequam diversorum contra eum scribentium tellis, suo iudicio damnatus, interiiit: et fortasse qui imperatoris, velut in nummo, contempsit imaginem, ante tribunal ipsius, protervitas suæ, et pariter ingratitude vel inquietudinis pœnas exsolvit. Non enim levem injuriam sæculi potentes sibi putant illatam, si imaginem suam, vel nomen in quolibet numismate a subjectis despici cognoverint et calcari. » Vivebat per id tempus Walfridus Strabo; et ideo testi præsentis ac viventi fides habenda est. Fuit autem Claudius discipulus Felicis Urgelitani hæretici; similis omnino patri fuit filius. P. H.

(a) De Jona vide not 6, in epist. Tractemundi. D. L.

DCCCXXXVI.

DCCCXXXVIII.

DCCCXL.

DCCCXLIV.

DCCCXLVI.

290. De Alvaro Cordubensi, S. Eulogii contubernali, multa apud eum mentio est. Fuit illustrissimo genere natus, ut qui a sancto et modestissimo viro S. Eulogio *serenissimus* appellatur; quod nomen, non nisi in reges, aut e regio sanguine procreatos, cadere videmus. Scripsit vitam S. Eulogii, et mortem, ac officium precum, et hymnum in ejus laudem Asclepiadeis versibus composuit, et librum, qui dicitur Scintilla, testimoniis sanctorum Patrum concinnatum; opus eo tempore valde necessarium, in quo erat tanta librorum omnium penuria. Indiculus luminosus non est ejus, ut mox videbimus. Non credo uxorem duxisse, sed egisse vitam cælibem. Post mortem S. Eulogii 12 annos plus minusve moritur sanctissime Cordubæ, quarto die Maii, lumen splendor Muzarabum Cordubensium; dignus sanctus vir (ut fertur) qui sanctorum catalogo ascriberetur. Fuit, prout illa tempora ferebant, vir plane doctus; in cujus laudem lubet hoc carmen annectere.

Alvare Muzarabum decus, et quem Corduba jactat
Emeritum, sacra cingere fronde caput.
Te pietas, te cana fides, studiumque sciendi,
Eulogio et sociat fœdus amicitie.
Hoc dixisse sat est; nam cætera sustulit ætas;
Quem cauet admirans invida posteritas.

Quæ scripsit P. Higuera, Juliani testimonio confirmantur in Chronico n. 433, hoc eodem anno: « Alvarus (*hæc sunt verba*) ex regio semine Gothorum, amicus et collega studiorum S. Eulogii, litteris et sanctitatis opinione floret Cordubæ. » Cujus etiam meminit idem Julianus num. 430. Nunc habeo opera quæ exstant manuscriptu in archivo sanctæ ecclesiæ Cordubensis, emissurus in lucem, si per tempus licuerit. D. L.

292. Scripserunt multi contra Claudium Iconomachum, ut Walfridus, Jonas Aurelianensis (a); sed claude, nec omnino secundum Ecclesiæ Romanæ, Ecclesiarum omnium magistræ et regulæ, dogma catholicum. Quæ duo circa sacras imagines docet; et nullo modo frangendas aut abjiciendas, sed debito cultu venerandas. Ii Patres, qui convenerunt ad concilium Francofordiense, acclamantibus S. Ecclesiæ Romanæ legatis, recipiendas et habendas censuerunt, ut sint velut alphabeta indoctis et imperitis nullo tamen modo venerandas. De quo sic Baronius IX tom., anno Domini 825 num. 74, pag. 761: « Verum » (inquit, agens de Jona Aurelianensi, qui scripsit contra Claudium Iconoclastam), « verum, inquam, sic Jonas confecit bestiam, ut tamen ab Ecclesia catholica præmio dignus minime fuerit judi-

catus; quippe qui etsi pugnavit adversus Iconoclastas, non tamen e castris Ecclesie orthodoxe, a qua errore pristino ex parte dissensit; dum ita non confringendas esse predicavit imagines, ut tamen eas non esse venerandas assereret; ex eorum classe unus ipse, qui ad ornatum duntaxat, et ad instruendum de rebus gestis fideles, non autem ad venerationem esse debere imagines in ecclesia sensit. Quem una cum aliis ejusdem secte gregalibus superius confutavimus. » Hæc Baronius, Scripsit ad Jonam Lupum Ferrariensis abbas, epist. 27: « Excellentissimo præsulî Jonæ Lupus, æternam in Domino salutem. Librum vestrum (sicut rogasti) excurremus, sed ut parcissime dicamus, immutare in eo nihil volumus, ut operis vestri sitis ipsi correctores, cujus estis auctores; siquidem expendenda nobis fuit teneritudinis et tenuitatis nostræ ratio, et ætatis ac ordinis vestri habenda consideratio; nec facilitatem ac delectationem quamdam reprehendi, quam in quibusdam notare solemus, debuimus imitari. » Hæc ille. Addit Baronius: « Debuisset vir doctus et pius reprehendisse antistitem de errore contra Ecclesiam hic insinuato. »

Præter Theodomirum monachum, Dungalus non ignobilis ejusdem temporis scriptor, et Vistremirus, utpote scriptor contra Iconoclastas et errores imaginum, archiepiscopus Toletanus, vir doctissimus et sanctus, et ipse Lupus, scripserunt de crucis et imaginum adoratione, Constat hoc ex epistola ejusdem Lupi ad Eginhardum scriptorem rerum a Carolo gestarum. Est epistola 4 occasione reprehendendi Claudii Taurinatis episcopi negantis sacras imagines venerandas esse. Res hæc venit ad aures imperatoris Michaelis Græci, qui misit legatos suos ad Ludovicum imperatorem, qui in hoc errabat, dicens imagines tenendas omnino quidem, sed nullatenus adorandas esse. Qui etiam ad Eugenium papam misit suos oratores, ut peterent a papa, ut litterati Galli disputarent ea de re. Et sanctus pontifex arguit temeritatis Legatos, scilicet Freculphum episcopum, et Adegarium, quod rem tantis sæculis ab Ecclesia observatam, certam et constitutam, vellent ausu quodam temerario in quæstionem revocare. Tandem ipsis insistens licentiam petitam concessit. Facta est collectio prope Parisios anno Domini 825, non coacta synodus. Quæ in illa collectione decreta fuerunt, satis posteritas erubescit. Prodiit in lucem actus Francofordiensis sine nomine auctoris, aut bibliothecæ unde petitus sit codex ille: quod tyrannice factum cardinali Baronio doctissimo pientissimoque fuisse plane videtur. Tunc est abjecta septima synodus generalis. Qua de re sic Baronius anno 794: « Vetustissimum omnium Chronicon hac ætate conscriptum, sub Ludovico imperatore, Caroli filio; synodus, inquit, etiam quæ ante paucos annos sub Irene et Constantino filio ejus congregata, et ab ipsis non solum septima, verum etiam generalis erat appellata; ut nec septima nec universalis haberetur dicereturve, quasi supervacua omnino ab omnibus abdicata est. » Hæc eadem totidem verbis apud Aimonium descripta leguntur. Chronicon itidem eodem tempore scriptum, nuper a Pythæo editum, hoc eodem anno iisdem verbis: « Pseudosynodus Græcorum, pro adorandis imaginibus, habita ab episcopis, damnatur; in eodem videlicet Francofordiensi consilio. » Et Ado Viennensis, qui scripsit sub Carolo nepote hujus Caroli Magni, eadem verbis iisdem. Idem Regino, sed et alii complures longe nobiliores auctores. Verum de ipsis primis auctoribus, qui interfuerunt eidem Francofordiensi concilio, prius pervestigandum est, quomodo ex adversantium scriptis, capitulari scilicet libro illo, inducti sint, ut Nicænam synodum condemnarent. Mirum est quomodo sint obcæcati isti doctores, non inspectis veris actibus, et reclamantibus legatis Adriani, et contrariis eos fallentibus

A credere maluerint; nisi quod coacta sit synodus a Constantino et Irene, qui noluerunt recipere uxorem filii sui filiam Caroli Magni. Et Jonas Aurelianensis fuit in sententia hujus erroris, sic: « Illud quod imaginum adoratores ad suum errorem municulum respondisti scripsisse, ita inquit: Non putamus imagini, quam adoramus, aliquid inesse divinum, sed tantum pro honore, cujus effigies talis, eam veneratione adoramus; una autem reprehendimus ac detestamur, qui cum eorum scientiam non subterfugerint, imaginibus nihil esse divini, majori digni sunt invectione, eo quod delatum honorem divinitati impenderint infirmo et egeno simulacro. Quantumque hujus erroris sectatores et defensores a vera exhorbitent religione, non opus est per singula mea declarare narratione. Id ipsum etiam nonnulli Orientalium, qui eodem sceleratissimo mancipantur errore; sed objurgantibus respondere solent; Tribuat Dominus sua gratuita pietate, ut tandem aliquando, et isti et illi ab eadem exuantur superstitione, et apostolicis disciplinis salubriter instructi, traditioni renoventur ecclesiasticæ. » Et inferius: « Illi, qui nimio et indiscreto amore ob honorem sanctorum imaginibus supplicant: nescio an temere idololatræ sint, aut vocandi videantur; sane potius ab hac superstitione adhibito rationis moderamine revocandi, quam idololatræ (cum utique sanctæ Trinitatis fidem veraciter credant et prædicent) nuncupandi. »

Ejusdem malæ opinionis videtur fuisse Walfridus Strabo, de rebus ecclesiasticis cap. 8: « Nunc autem de imaginibus et picturis, quibus decus ecclesiarum augetur, dicenda sunt aliqua, quia et earum varietas nec quodam cultu immoderate colenda est, ut quibusdam stultis videtur. » Et inferius: « Si enim ideo quia novimus non adorandas nec colendas icones, conculcandæ sunt et delendæ picturæ. » Hæc ille. Ejusdem fuit classis Amalarius, Altigarius, seu Elisagarus, Trevolphus, Adegarius. Inter hos numerandus est et Hincmarus archiepiscopus Remensis contra Joannem episcopum cap. 20: « Septima autem apud Græcos vocata universalis Pseudosynodus de imaginibus (quas quidam confringendas, quidam adorandas dicebant; neutra vero pars in intellectu sano definiens sine auctoritate apostolicæ sedis) non longe ante nostra tempora Nicææ est a quam plurimis episcopis habita, et Romam missa, quam et papa Romensis ad Franciam direxit. Unde tempore Caroli Magni imperatoris, jussione apostolicæ sedis, generalis synodus in Francia (*Francofordiæ scilicet*), convocante præfato imperatore, celebrata; et secundum Scripturarum tramitem traditionemque majorum ipsa Græcorum pseudosynodus destructa et penitus abdicata; de cujus destructione non modicum volumen, quod in palatio adolescentulus legi, ab eodem imperatore, per quemdam episcopum missum. » Et inferius: « Auctoritate itaque hujus synodi (*Francofordiensis videlicet*) non nihil repressa est imaginum veneratio. Sed tamen Adrianus, et alii pontifices in sua opinione perseverarunt; et mortuo Carolo, suarum pupparum cultum vehementius promoverunt: adeo ut Ludovicus Caroli filius, libro longe majori insectatus sit imaginum cultum, quam Carolus. » Hæc Hincmarus. Quo loco satis irreverenter et de cultu sacrarum imaginum, et de sententia irrefragabili Romanorum pontificum loquitur. Nec ignorare poterant illi Patres regulam infallibilem veritatis esse sanctam sedem Romanam. At vero Anastasius bibliothecarius, in præfatione quam præmisit septimæ synodo: « Quæ super venerabilium imaginum adoratione præsens synodus docet (*Nicæna scilicet*), hæc et apostolica sedes vestra, sicut nonnulla conscripta fuerant, antiquitus tenuit, et universalis Ecclesia semper venerata est, et hactenus veneratur; quibusdam duntaxat Gallorum exceptis, quibus utique nondum est harum utilitas revelata. Aiunt namque,

DCCCLXXXVI.

293. S. Blasius, episcopus et martyr, qui in Hispania apud Centumfontes, oppidum Celtiberiæ, passus est tempore persecutionis Neronianæ, anno sexagesimo septimo; miraculis celebris [*al.*, crebris] micat.

DCCCLXXXVIII.

294. S. Anacirardus eremita ex Germania venit in Lusitaniam, et in ripa fluminis Tagi, prope civitatem Scalabim, sancte degit; et reversus ad Italiam, non procul a lacu Tigurino, vulneribus confectus, martyrizatur die 4 Februarii.

DCCCXCV.

295. Patitur Cordubæ Rodericus et Salomon; domo Lusitanus, prope urbem dictam in Bætica Tuccim vetus, aliquibus Fossina.

396. Hoc anno Wistremirus, Toletanus primas, jubet deponi Samuolem episcopum Illiberitanum, propter nefandam vitam: quod exsequitur David Hispalensis archiepiscopus; sufficit illi Gervasium.

297. Hoc anno sufficitur per Toletanum Wistremirum, defuncto episcopo Urcitano (Urci, nunc Portella) Genesius, alias Abhelardus episcopus, qui fuerat Lugdunensis in Gallia, vir sanctus, Milonis cognomento Bernardi filius, frater vero Rolandi, ducis Palatini.

298. Wistremirus vir sanctus (qui vocabatur a. S. Eulogio Facula Spiritus sancti) Lupi Ficulni frater,

DCCCLVII.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

quod non sit quodlibet opus manuum hominum adorandum, quasi non sit codex Evangeliorum, opus manuum hominum, quem quotidie osculantes adorant. Venerabilior canis, quem non esse opus manuum hominum, procul dubio non negabunt; similiter et forma sanctæ crucis, quam se adorare omnes ubique Christiani fatentur. » Duo collige ex Anastasio; solos quosdam pontifices Gallos non admittere adorationem imaginum, non omnes; et, præter hos, nullos aliarum nationum episcopos. Unde pernicioza hæc hæresis, tametsi Gallia proxima sit Hispaniæ, ejus membra non pervasit, nec eam infecit. Imo cum scripsisset de non adorandis, sed frangendis imaginibus Claudius Hispanus, Taurinas episcopus, isque liber, utpote scriptoris Hispani. manibus tereretur Hispanorum; Wistremirus Toletanus pontifex, et Hispaniarum primas, zelo Dei fervens, ut *facula Spiritus sancti*, ne quibus ille liber noceret, aut sententia Patrum Gallorum illos decipere posset, scripsit luculentum librum (ut docet hic Luitprandus, et Julianus Toletanus archipresbyter) contra Iconoclastas et eos qui non reverenter adorant sacrosanctas sanctorum imagines. Quod credo factum, adhibitis ad concilium Toletanum metropolitanis episcopis, et viris doctrinæ splendore et vitæ sanctimonia præclaris. Quod quidem cedit in maximam laudem, tum gentis Hispanæ, tum maxime sanctæ sedis Toletanæ gloriam, quæ divino beneficio tales pastores et pontifices non minus doctos quam sanctos, zelo fidei catholicæ flagrantes, quam famæ celebritate conspicuos, semper ut mater Hispaniarum nacta sit. Utinam hoc opus, ut pium et egregium, nunc exstaret! Posset in illo, ceu in limpido speculo, sedulus lector intueri expressam imaginem rerum ac doctrinæ, quibus sanctissimus vir et pontifex Wistremirus totam Hispaniam, ceu quibusdam clarissimis radiis illustravit; faxit Deus, ut, sicubi latet tantus thesaurus, in lucem prodeat jam tandem, ad ejus gloriam et multorum utilitatem, et ut omnes intelligant quanti semper Toletani pontifices fecerint sententiam sanctissimorum Romanorum pontificum; ut ne latum, quod aiunt, unguem et ab eorum sensibus et placitis unquam recesserint, quine eorum statutis facilem et benevolam aurem (ut par est) accommodarint.

293. S. Blasii martyris Hispani, sub Decio passi, celebris memoria est apud Hispanos. Toleti servatur ejus sacrum cranium in cœnobio sanctæ Trinitatis. Exstat Joannis et Manuelis ante trecentos circiter annos diploma donationis monasterio sancti Blasii centumfontani; ubi dicitur donationem illam fieri ob reventiam S. Blasii martyris ibidem sepulti. P. H.

A De sancto Blasio Julianus in Chronico num. 434: « S. Blasius apud oppidum, vocatum Centumfontes, in Celtiberia, in Neronis persecutione in Hispania martyr patitur. » Non abs re mihi visum, verba fratris Thomæ de Truxillo apponere, qui in tomo II, Thesauri concionatorum fol. 637, col. 2, sub titulo, *De beato Blasio Hispano*, sic ait: « In oppido de Cifuentes in extremitate regni Toletani, in quodam monasterio monialium B. Dominici, est insigne quoddam sepulcrum ex lapide alabastrite, ubi dicitur esse corpus beati Blasii Hispani. Aliqui vero dicunt esse eundem Blasium, quem celebrat Ecclesia catholica die 3 februarii. Cæterum, quod ille sanctus diceretur Blasius, certum quidem est: ita enim ibi ab omnibus affirmatur; quod autem sit ille, de quo supra diximus, magna quidem est ea in re difficultas: quamvis ostendant, prope flumen Tagum ruinas cujusdam civitatis, quam ipsi dicunt appellatam fuisse Sebasten. Ostendunt etiam speluncam quamdam, in qua a vir sanctus habitaret, et ubi eum jusserit comprehendere præses Agricolaus, cum fuisset indicatus a canibus venantibus. Indicant etiam præterea, et assignant ibi nomen provinciæ Cappadociæ, et alia multa ostendunt, quæ videntur convenire illi alteri sancto Blasio episcopo. Sed tamen jam universa Ecclesia recepit illum Blasium, de quo superius dictum est, tanquam episcopum et martyrem, Sebastæ in Cappadocia illa Asiæ Minoris, non autem illa de Alcarria. Itaque quidam alius esse debet hic Blasius; qui tamen idem habet nomen, et fuit etiam sanctus. » Hactenus Frater Truxillo. Sic Morales, Marieta, Dadilla, D. S.

294. De Anacirardo facit mentionem Molanus die 4 februarii; sed vocat *Lietphardum*. Lege Surium hoc die. P. H.

295. Vide P. Joan. de Rea Soc. Jesu in Vita Martt. Cordub. p. 51. B.

297. *Urci nunc Portella*. Diximus ad num. 38, de oppidulo Portella, seu Portiella vel Portellia, (sic hic legendum *Portellia*, vel *Portella*, aut *Portiella*) ubi laudavi diploma Sanctii regis, cujus nunc verba, quæ ad rem conducunt, apponere non recuso: « Dono, inquam, vobis in valle de Ostella, prope villam quæ dicitur Portiella, monasterium, quod dicunt S. Joannis, cum suis terminis; et in Pampilonia parochiam de S. Cæcilia; et in valle de Garonio, monasterium quod dicitur Zeyazahassa. » D. L.

298. De felici obitu et die mortis sanctissimi Wistremiri, episcopi Toletani, potest nos facere certiores Luitprandus, qui vixit post hoc tempus fere centum annis; multa de eo supra. P. H.

domo Toletanus, ex ipsis ejus Muzarabibus natus, senio confectus moritur. Sepelitur in æde S. Justæ. Succedit illi Bonitus, qui posuit sepulcræ carmen :

A. *Obiit in pace S. vir Wistremirus 31 Decembris* Ω

<p>DCCCXCVI.
299. Eligitur in concilio episcoporum Toleti sanctus Eulogius.
DCCCXCVII.
300. Bonitus, sanctæ Ecclesiæ Toletanæ archidiaconus, eligitur Toletanus pontifex. De hoc dicitur ivisse ad patriam suam Clarummontem Arvernæ, et ibi fuisse donatum veste cœlesti a beata virgine Maria : sed Toleti scriptis litteris ad Sansonem Cordubensem, ipse eum absolvit.
301. Leander, trigesimus sextus abbas Agaliensis, floret.
DCCCC.
302. Julianus succedit in sede Toletana sancto viro Bonito. Fuit doctus, ut illa ferebant tempora. Synodum coegit.
DCCCIII.
303. Juliano succedit Petrus, vir pius. Coegit synodum.
DCCCLIV.
304. Succedit Petro alter Petrus in sede Toletana, vir bonus.
305. Floret memoria sancti Crescentis in Cæsarone, et Vienna, ubi fuit episcopus.
306. Floret in monte Serrato sanctus Joannes Guarinus eremita.</p> | <p>DCCCLVIII.
DCCCLIX.
DCCCLXII.
DCCCLXV.
DCCCLNVI.</p> |
|---|---|

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

299. De electione sancti Eulogii in episcopum Toletanum, loco sanctissimi pontificis Wistremiri, sic Alvarus in Vita sancti Eulogii : « Nec illud, inquit, omitendum in hoc opere reor, quod post divinæ memoriæ Wistremiri Toletanæ sedis episcopi [*aliquid deest*] in eandem sedem ab omnibus comprovinciabus et consiñitimis episcopis electus, et dignus est habitus, et pro relatu omnium comprobatus. » Jam depositus est post Wistremirum in sacrario vel sacretario sanctæ Ecclesiæ Toletanæ; quin et D. Garsias Loaysa in Diptycha Toletanorum pontificum, ponit anno Domini 859 cum hoc elogio, *S. Eulogius electus martyr*. P. II.

300. Bonitus archidiaconus S. Wistremiri, cujus est indiculus luminosus, ex Juliano, qui passim Alvares nomine circumfertur, electione pontificum comprovincialium succedit S. Eulogio. P. II. — De indiculo fuminoso dicam infra num. 389. D. L.

Sed Toleti scriptis litteris ad Sansonem Cordubensem, ipse (Bonitus) eum absolvit. Samson vivebat Cordubæ tempore S. Eulogii, postea fuit abbas sancti Zoili; vir doctus et subtili ingenio, in philosophiæ et sacrarum litterarum studiis versatus, ut ait Ambrosius de Morales. Quem Samsonem in concilio Cordubensi Hostigesius Malacitanus episcopus, convicii notam ei inurens, hæreticum nominavit : unde ansam arripuit ad scribendum Apologeticum contra eum, tribus libris distinctum, cujus late ipse in præfatione operis meminit. Omnia comprehenbit noster Julianus in Chronico, num. 440 : « Noluit (*Bonitus*) interesse concilio Cordubensi, in quo graviter erratum est contra Sansonem abbatem; ubi ubi et ille Samson vir doctissimus et sanctissimus fuit. Fecit Apologeticum, quod servatur in sanctæ Justæ Toletanæ bibliotheca. » Forte dixit, *graviter erratum est*, ad Hostigesii convicium respiciens. Bonitus absolvit Samsonem, ut ait Luitprandus. Quo non contentus Julianus, successor Boniti, pro defensione Samsonis convocavit synodum. Noster archipresbyter id testatur in Chronico, num. 444, his verbis : « Ab illo (*Juliano*) cogitur synodus in defensione Samsonis cum concilio. »

De Samsonem inventa fuit quædam inscriptio cymbali ærei, non admodum longe ab oppido quod *Trasierra* vocant; typisque expressam debemus Ambrosio de Morales, de republica litterariâ bene merito

A in ejus notis ad lib. I Memorialis D. Eulogii, num. 9, inscriptio hæc est :

OFFERT HOC MUNUS SAMSON ABBAS IN DOMUM SANCTI SEBASTIANI MARTYRIS CHRISTI. ERA DCCCC ET XIII.

Vipe et epigramma a Cypriano archipresbytero Cordubensi compositum, cujus epigraphe : *Epitaphium, quod idem in sepulcro domini Samsonis edidit metro heroico* :

Quis quantusve fuit Samson clarissimus abbas,
Cujus in urna manent hac sacra membra sub aula,
Personat Hesperia, illius famine fota.
Flecte Deum precibus, lector, nunc flecte peroro,
Æthera uti culpæ valeat conscendere tersis.
Discessit longe notus, plenusque dierum;
Sextilis namque mensis die vicesima prima,
Sextilis namque mensis primo et vicesimo sole.
Era 928.

B Qui Cyprianus fuit poeta, ut apparet ex Epitaphio et ex aliis versibus, quos congerit idem Ambrosius de Morales, ibidem num. 6; suffragatur noster Julianus in Chronico, num. 519 : « Posuit illi (*Blasio*) carmen Cyprianus, ejus discipulus. » Et in Adversariis, num. 284 : « Eade re exstat hymnus qui sic incipit : *Lætare, Toletum*; quem composuit Cyprianus archidiaconus Cordubensis, ad petitionem Adulfi comitis, Anathagildi abbatis, et Valentiniani presbyteri, Toletano oriundorum. » De Apologetico Samsonis alibi Julianus : « Cum sanctus vir Cyprianus venit Corduba Toletum, attulit secum librum Apologeticum domini Samsonis, qui positus est in bibliotheca sanctæ Justæ, pro magno thesauro. » D. L.

302. Bonito, Toletano præsuli, succedit Julianus : archidiaconus, qui prius fuit monachus Agaliensis. P. H.

303. Juliano succedit in sede Toletana Petrus, vir doctus; et habuit Toleti synodum de rebus ad religionem necessariis. In.

C Vide Julianum in Chronico, num. 448, in hæc verba : Julianus sancto, Toletano præsule defuncto, in sede Toletana succedit Petrus, archidiaconus ejus. Qui Julianum ad S. Justam, Toletanam metropolim, eleganter, ut illa tempora ferebant, composuit, et apposuit ejus viri sanctorum memoriam et carmen. » Sic in ms. Patris Hier. de la Higuera. D. L.

DCCCCVII.

307. Sub id tempus Dulcidius, presbyter Toletanus, ex Berta Osorii Gunderici sorore natus, orator regis legionis ad imperatorem Cordubæ.

308. Hoc anno fit translatio reliquiarum sanctæ Obdulie Palma Toletum.

309. Toletum fertur *Indiculus luminosus*, quem sanctus Bonitus scripsit Cordubæ.

310. Obiit Cordubæ sanctus vir patricius Alvarus die 4 mensis Maii.

DCCCCXX.

311. Marinus Columbi filius ex Gallæcia, matre Hispana, et patre Fabricio, ex diacono cardinali consecratur papa (vide infra num. 320.)

DCCCCXXI.

312. Theophylactus archiepiscopus Bulgarorum floret.

313. Habebatur pro martyre in Hispania comes Milo [al., Rolandus comes, cujus fuit pater Milo] de Angleris, cognomento Bernardus, levir Caroli Magni; qui Milo cum filio Abhelardo, cognomento Genesio, venit in Hispaniam, et recta adiit Alphonsum Castum, Legionis et Oveti regem catholicum, et detulit corpus S. Leucadiæ Suessiones [al., Suessionibus], ut refert Nitardus, nepos Caroli.

314. Selva, Abbas Agaliensis, Toleti mirifice floret.

DCCCCXXVIII.

315. Joannes episcopus Toletanus novem menses sedit.

316. In oppido Prunis, vel Prusæ, in Carpetania) Raymundus Metallinensis pastor Lusitanus, mirus in pauperes, sanctus floret.

DCCCCXXX.

317. Joanni Toletano succedit in sede Bonitus secundus, vir egregiæ mentis, et satis providus in pauperes et suos.

DCCCCXXXIII.

318. S. Ostanus [al., Ostianus], episcopus Aucensis in Hispania, interfuit concilio Ovetensi; moritur in tractu Bivariensi die 30 Julii. Relatus inter sanctos in catalogo numeratur.

DCCCLXIX.

DCCCLXXXII.

DCCCLXXXIII.

DCCCXC.

DCCCXCII.

DCCCXCV.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

307. De Dulcidio presbytero Toletano est celebris mentio in historiis Hispaniæ: qui cum exacte calle-ret linguam Hispanam et Arabicam, mitti solebat orator a regibus Oveti ad reges Cordubæ. Hunc credo alium fuisse ab eo qui post septuaginta et quinque annos fuit episcopus Salmanticensis. P. H.

309. *Indiculus*, quem Bonitus composuit Cordubæ, negotiorum causa ibidem commoratus, affertur Corduba Toletum post mortem Boniti. Id.

De auctore *Indiculi luminosi* varii varie. Fere omnes agnoscunt Alvarum esse. Sic episcopus Placentinus, quem refert Ambrosius de Morales in Vita S. Eulogii, in fine; quamvis non certo eum sequatur pede, dum primum Alvaro opus tribuit, paucis vero interjectis dubitet his verbis: « Unum illud est, quod ut Alvarii opus illud esse non credam, omnino persuadet; quia nimirum divi Eulogii ibi mentio nulla fit. Nec arbitror Alvarum in tanta benevolentia continere se potuisse, quin ejus eadem scribentis meminisset. » Recantavit tamen meliori ductus, ut ait, ratione, III part. Histor. general. lib. IV, cap. 3, fol. 95, eoque nititur fulcro; nimirum quia Alvarus in Vita S. Eulogii recenset se tale quid operis concinasse. Julianus Wistremiro tribuit in Chronico, num. 438. secundasque fert P. Hieronymus de la Higuera in notis supra ad num. 300. Quamvis tantum eum referre, quæ invenisse fatetur apud Julianum, non vero suam de hac re protulisse sententiam, possumus dicere. Liutprandus denique hic, vel alium laudat auctorem, Bonitum scilicet, vel, si sensus patitur, scripsisse tantum, non composuisse *Indiculum* affirmat. Julianus etiam, dissimilis sibi, in epistola prosphonetica Alberto Fudensi scripta, vestigiis Liutprandi insistit his verbis: *Indiculum luminum Boniti pontificis Toletani*. Quare alterutro in loco corrigendus. Inter opera tamen Alvari, quæ in sancta Ecclesia Cordubensi asservantur, *Indiculus* invenitur, et suo contextu patrem appellare videtur eundem Alvarum: in quod pronius inclino. D. L.

311. De Marino Hispano plura docet Julianus Toletanus. (Vide infra num. 32)

313. *Et recta adiit*. Legendum ex meliori exemplari, *Et recte juvit*. Confirmatur ex Juliani Adversariis, num. 450, ubi sic: « Recteque regem Alfonso dictum Castum adjuvit. » D. L.

Juliano Toletano præsuli defuncto succedit Joannes. Joanni Toletano succedit in primatæ sede S. Bonitus H. P. H.

316. *In oppido Prunis vel Prusæ*, quod quinque millibus passuum abest Oceania, fuit opilio sanctus nomine Raymundus, adco fide plenus et operibus charitatis inardescens, ut vivus mortuusque multis claruerit nobilitatusque sit miraculis. Hic dicitur fuisse Metellinensis in Lusitania, ubi ejus memoria est adhuc vivax; nam colli flumini Anæ incumbenti nomen est collis Raymundo; quia fortassis dum ad extremum hiemali tempore gregem illuc ageret, ibi pascere solebat. Mira est oppidanorum erga hunc sanctum virum devotio, quem supplicatione publica quotannis indigitare solent confluentes ex oppidis multi. Id.

In oppido Prunis vel Prusæ. Vide infra num. 331. Julianus in Chronico, num. 453: « In oppido Prunis Prusæ vel Clusæ, in Carpetania, nunc Cirvelos, Raymondus pastor patria Metellinensis, et Puteolis ibidem sanctus patronus, quia fuit episcopus Puteolanus in Hispania. Fuit autem Raymondus, ut dixi, Metellinensis, in quo tempore florebat in Cathalonia S. frater Joannes Guarinus Lusitanus; et opinione sanctitatis et illustrium signorum clarus habetur; cui erexerunt tunc oives Prunitani in loco Tago proximo eremitorium. Celebratur ab antiquo tempore ejus dies tertio die Paschatis Domini. » Sic inveni post excusum Julianum in autographo P. Hieronymi de la Higuera. D. L.

318. *Bivarium*. Hodie *Bivar*, prope Burgos, patria celeberrima ducis, numquam satis pro dignitate lau-

319. Cordubenses Muzarabes ædificant intra urbem templum; dubium ne Genesisio martyri, ibidem passo in persecutione imperatoris Neronis, an Abhelardo, cognomento Genesisio, consanguineo Caroli Magni, episcopo abbatiq̄ue glorioso.

DCCCCXXXIV.

DCCCXCVI.

320. Martinus [*alii legunt Marinus, ex Juliano. Vide quæ diximus ad n. 511. D. L.*] et Romanus, natione Gallæci, mittuntur a Joanne papa ad Alfonsum regem Legionis et Oveti.

DCCCCXXXVIII.

DCCCC.

321. Prunis [*Vide supra n. 316 D. L.*] in Carpetania moritur sanctus Raymundus Pastor, vir pius, simplex, mansuetus, largissimus in pauperes.

DCCCCXL.

DCCCCII.

352. Bonito de vivis sublato, sufficitur in sede Toletana patriarchali archidiaconus ejus servus Dei, non minus opere quam nomine; qui librum scripsit, *quod Filius Dei Christus videt in cælo faciem Patris*. Sedet annos septem.

323. Sancti Luciani pontificis et martyris, comitis sancti Dionysii Areopagitæ, ossa Bellovaco ad urbem Vicensem translata sunt. Alii putant Leuciani reguli Carpetanorum corpus, passi cum Quiteria, cum corpore S. Marci [*al. Martiani, al. Martiæ*] allatum.

324. Opinio fuit, in Hispania prædicasse Jacobum sanctum Evangelium, a fratre Joanne nondum scriptum, ut docet Chrysostomus, et claræ divinitatis adyta orbi prædicasse.

325. Corpus sancti Levitæ Vincentii Agenensis [*al., Nonnagensis*] Valentia delatum per quosdam: nunc servatur in Algarvio.

DCCCCXLIII.

DCCCCV.

326. Duæ Remenses synodi de diversis rebus collectæ.

DCCCCXLVIII.

DCCCCX.

327. Orontius episcopus Toletanus annos 19 sub Abderragmane et Almansore Toletum gubernantibus.

DCCCCLII.

DCCCCXIV.

328. Orontius congregat Toleti concilium episcoporum.

DCCCCLIV.

DCCCCXVI.

329. Rhegino abbas Pruniensis, Benedictinus historicus.

DCCCCLVI.

DCCCCXVIII.

330. Ægidius, Tusculanus episcopus, Joannis papæ legatus apostolicus, Polonos ad fidem Christianam convertit.

331. Obiit vir sanctus Rudesindus pridie Novembris; sepelitur Dumii.

DCCCCCLX.

DCCCCXXII.

332. Rodolphus Burgundio contra Berengarium imperatorem creatur imperator; durat in imperio annos quatuor.

DCCCCCLXII.

DCCCCXXIV.

333. Christiani Muzarabes miseris modis a Saracenis tractantur eo tempore; quorum odium id declarat.

334. Floret S. Eugenia virgo et martyr; quæ in territorio Cordubensi urbe Utica (nunc *Marmolexos*) passa anno 923 patribus Cordubensibus Christianis decollata est. Christiani Muzarabes, ob memoriam martyrii, posuerunt cenotaphium versibus acrostichis.

DCCCCCLXVIII.

DCCCCXXX.

335. Thela virgo Benedictina floret sanctitate, Conchæ camporum.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

dati, Roderici Didaci. Hinc tractus Bivariensis. Hic obiit die 30 Julii: « Ostanus episcopus et confessor in territorio Bivariensi eodem die obdormivit in Domino. » Fuit episcopus Aucensis: confirmat anno 890, in Privilegio, ubi ait: *Sub Dei gratia Ostanus episcopus confirmat.* P. H.

320. *Martinus* Alii legunt *Marinus*, ut notavi. Meminit Marini noster Julianus in Chronico (ut ait P. Higuera) num 458: « *Marinus et Romanus, natione Gallæci, in Hispaniam mittuntur ad Alfonsum Legionensem regem, a Joanne papa Romensi; venientes Legionem, comiter excipiuntur a Rege.* » Diaconum agnovit idem Julianus in Chronico num. 504: « *Marinus diaconus missus est a Joanne ad Ovetensem regem,* » etc., et Luitprandus ex diacono creatum summum pontificem. D. L.

321. Anno 900, moritur in oppido Prunis sanctus vir Raymundus; quem tametsi pauperem, meritis tamen ditissimum credo; nec defuisse multos Ange-

los, qui eum comitarentur, et miracula, quæ mortem ejus facerent gloriosorem. P. H.

322. Bonito sufficitur in sede Toletana ejus archidiaconus *Servus Dei*. Fuit nobilis scriptor: scripsit enim librum, quem composuit, probans *quod Christus videret Patrem*; contra nonnullos, qui male hoc negabant; ut mirum sit quam locuples fuerit hæc sancta Ecclesia Toletana pontificum sanctissimorum doctissimorumque; ex qua, velut ex equo Trojano, certatim prodierint scriptores nobilissimi; qui sicut vita, sic et libris editis mirum in modum sanctam Ecclesiam Dei illustraverint. P. H.

327. Servo Dei succedit in Ecclesiæ Toletanæ gubernatione præclarus vir Orontius, qualem illa tempora difficilia et valde calamitosa plane exigebant: qui pastoris altitudine et animi sanctitate præstaret ad subeunda maxima quæque pericula, quæ tunc maxime sese fidelibus offerebant. P. H.

328. Is sanctus pontifex, non oblitus muneris

DCCCCLXIX.

336. Hoc anno corpus S. Cyriaci [*Forte legendum Cyrici, pueri, filii S. Julittæ D. L.*] reperiuntur est a quodam bubulco : quod ab Hispanis ad Gallias prius allatum fuit.

DCCCCLXX.

337. Basilius sedet in sede Toletana annos 23 vir probus.

338. Hoc anno rex Toleti Mezquitam maximam amplificat.

339. Basilius scribit ad Silvanactum et Florecindum presbyteros.

340. Marinus diaconus Hispanus, Gallia veniens, mittitur a Joanne papa ad præsulem Toletanum, qui libros Gothicos Missales, breviarios, sacramentales, oratorios, examinans catholicos invenit.

DCCCCLXXIV.

341. Basilius Toletanum concilium contrahit ; quo providetur, ne Christiani detrimentum acciperent convictu Saracenorum.

342. Basilio succedit Bonitus Tertius : sedet Toleti annos duos.

DCCCCLXXV.

343. Joannes, Servus Dei succedit in sede ; annos decem sedet.

DCCCXXXI.

DCCCXXXII.

DCCCXXXVI.

DCCCXXXVII.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

pontifici, in mediis Saracenorum discriminibus concilium colligit. P. H.

336. Corpus hujus Cyriaci credo esse sancti martyris Anconitani, qui die 4 Maii cum Anna matre Jerosolymis gravissima tormentorum genera pro Christo passus est. P. H.

Corpus sancti Cyriaci De S. Cyriaco Julianus in Chronico num. 468, ubi et in autographo doctissimi P. Hieronymi de la Higuera, quod post editionem Parisiensem feliciter nactus sum, sic legitur : « S. Cyriaci corpus translatum est ad Gallæcias ex Hispania ; inventum est Hivernis ab Vebulco anno 930. » Legendum forte, ad Gallias, loco τὸν ad Callæcias ; et a bubulco, ubi ab Vebulco legitur ; si Julianum cum Luitprando componas. Vide quæ notavi in margine. D. L.

337. Basilius pontifex præclarus habetur ; qui videns christianos mirifice depravari ex frequenti convictu colloquioque Sarracenorum, ut huic tam in veterato malo faceret salutarem medicinam, concilium contrahit comprovincialium episcoporum. P. H.

340. *Marinus Diaconus*, etc. De visitatione facta a Marino exstat mentio apud Julianum in Chronico num. 504, cujus verba apponam, quia illustrant etiam Luitprandum numero sequenti : « Marinus (hæc sunt) diaconus missus est a Joanne ad Ovetensem regem : qui libros Gothicos eximios [*forte examinans*] catholicos invenit. » Visitans [*leg. Visitans*] et conjungendum cum voce sequenti, *clarus*, ut legatur sic : « Visitans clarus habetur doctrina et vitæ sanctimonia, qui cogit concilium Toleti, ad inveniendum remedium, ne Muzarabes, Toletani, imotius Hispaniæ. Saracenis conjuncti, illorum ceremoniis communicarent. » D. L.

342. Succedit Basilio Bonitus III hujus nominis. Sub hoc fuit Toleti subdiaconus, noster Luitprandus ; et postea diaconus Ticinensis. P. H.

343. Variæ loquuntur auctores de temporibus Joannis Servi Dei : quia Garsias Loaysa putat obiisse anno 926, sed in codice S. Æmiliani sic habetur : *Joannes æra* 964. Legunt Morales et Loaysa *æra* 964 ; sed revera est 994 quia ex Garivaio lib. ix cap. 4, x quadraginta valet XL ; sic obiit ango Domini 926, idem sentit frater Bernardus Brito Bracharensis, vir egregie doctus et peritus, in quadam epistola quam ad me misit. Hoc loco prætereundum non est, existimasse Alvarum Gomezium, quem sequuntur Morales et Loaysa, hunc fuisse ultimum episcoporum Toletanorum, Ponam verba Loaysæ in Gundemaro, quæ sic habent : « Joannes vero Dei Servus, vita et miraculis clarus » (fallitur insequentibus) « qui » (supparem facit Joannem Eulogio) « qui, inquit iisdem fere temporis, quibus martyrism sustinuit Eulogius, primam Toleti sedem, consentientibus clero et populo, tenuit ; in tanta rerum permutatione, et

A aperto discrimine, suas partes strenue atque viriliter egit. Nam et furori indomito, sanctissimisque moribus immanitati restitit, impotentemque tyrannidem constitutis vitæ præclaris oppugnavit. Quomobrem Joanne usura vitæ privato, designari successorem Mauri non sunt passi. Fuit ergo Joannes fere ultimus episcoporum, qui Toletum in Maurorum servitute præfuit : unde Pastore centum et quinquaginta caruit annos ; donec ab Alfonso sexto rege civitas oppugnata est. Christiani autem Muzarabi, quamvis carebant publico primoque pastore, in spiritualibus, velut episcopum, S. Justæ parochum constituebant ; quem electum summa cum observantia suscipiebant ac venerabantur. » Hæc ex scriniis Gomezii doctissimi hausit Garsias Loaysa ; quæ nituntur fundamento satis debili. Cum non invenissent ad manum episcopos Toletanos, putarunt omnino cessasse primum hoc Hispaniæ pontificium, nec causam cessationis aliam dari posse, quam Maurorum prohibitionem. Hæc ad speciem dicta, carent omni probabilitate et veritatis fortitudine. Nam si propterea cessarunt omnimode Toletani pontifices, quod essent Maurorum conatibus contrarii ; peterem quibus in rebus ? Et si episcopi Toletani erant odiosi Saracenis, cur non essent episcopi et Cordubenses, et Hispalenses et aliarum sedium pontifices ? Sed videmus post mortem hujus Joannis Servi Dei fuisse Cordubæ, Hispali, et aliis in locis pontifices, quid ni essent in regia urbe Toleti ? In fine cujusdam libri M. S. in quo continetur novum vetusque Testamentum litteris scriptum Gothicis, et est in bibliotheca sanctæ Ecclesiæ Toletanæ, sic habetur : « In nomine Domini Salvatoris nostri Jesu Christi. Auctor hujus libri, in quo novum vetusque (omne) servatur Testamentum, Servandus divæ memoriæ fuit : cum enim vero natus eruditusque in beata Hispalensi sede, postea cathedram Batisgitanæ meruit tenere. A quo inclyto viro concessus est hic codex Joanni sodali intimoque suo. Qui etiam postquam in hanc eximiorum sedem Spalensis mutatus a patruo suo beatæ memoriæ Stephano, sapientissimo luculentissimoque Spalensis sedis episcopo Felici, item episcopo primæ Toletanæ sedis nutritus, ad sacerdotii ordinem dedicatus, et ad Carthaginem sedem missus est episcopus ; et iterum unde translatus, Cordubæ, magnæ regiæque sedis præsul electus. Ex qua sede egregie incolumis corpore ac mente decrevit hunc codicem perfectum Domino Deo offerre in suprafata Hispalensi sede, penes memoriam sanctæ semperque virginis Mariæ, x. Kal. Januarii, æra 1026 cum tali conditione, ut nullus clericorum audeat hunc codicem aut mutare a suprafata sede. Et si quis, quod absit, fecerit, sit a Deo, et angelis suis, sanctisque omnibus condemnatus. »

Ex quo loco constat. anno 988, scilicet 38 annos post mortem Joannis Servi Dei fuisse pontifices Ste-

344. Sub hoc, et in hoc anno, multi martyres passi sunt in Hispania, et nonnulli degeneraverunt a fide. Qua de re exstat epistola elegantissima, zelo et fervore fidei plena, quam scripsit sanctus Joannes Servus Dei, Toletanus primas, ad omnes Hispaniæ Muzarabes; ut primas et patriarcha totius Hispaniæ, scripsit ad omnes Ecclesias Hispaniarum.

DCCCCLXXXII.

DCCCCXLIV.

345. Quem ego subdiaconus Toleti cognovi, ac virum sanctum et spiritu Dei ferventem expertus sum Toleti. Epistola incipit: *Multorum relatu*. Scripsit et ad Marinum, antequam esset pontifex Toletanus; responditque ei Marinus papa, missis etiam litteris amoris et benevolentiae plenis.

346. Celebratur memoria in Hispania sancti Agathangeli, passi cum S. Clemente Ancyrano episcopo. Fuit Agathangelus patre Romano Illici natus in Hispania.

347. Bletisæ florebat corpora trium sanctorum Pastorum.

DCCCCLXXXV.

DCCCCXLVII.

348. Obiit sanctus pontifex Toletanus, Joannes, cognomento *Servus Dei*; et sepultus est in ecclesia S. Lucæ evangelistæ.

349. Succedit ei in sede patriarchali Vissitanus, vir magni consilii, et raræ pietatis in omnes afflictos Muzarabes.

DCCCCLXXXVI.

DCCCCXLVIII.

350. Synodus Ingelhermensis in Germania 34 [al., 31] episcoporum,

DCCCCLXXXVIII.

DCCCCL.

351. Berengarius rex Italiæ junior hoc anno creatur.

DCCCCLXXXIX.

DCCCCLI.

352. Nunilo et Alodia hoc anno patiuntur, me vivente, in castro Wergeti, id est, Castellon; in castris vinariis in Batestania.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

phanum Hispalensem, Servandum Bastigitanum, A postea Joannem primo Corthaginensem, mox Cordubensem, et Felicem Toletanæ sedis episcopus extitisse; ut his addam, ante vicesimo quinto anno, quo Toletum expugnaretur ab Alfonso Toletanorum imperatore, fuisse Toletanæ sedis Paschalem, quem affert Dominus Loaysa in suis Consiliis, et est depictus inter Toletanos pontifices in libro, qui *De B. virgine Maria* scribitur, litteris Gothicis scriptus, qui fuit fr. magistri Joannis a Vega, celeberrimi quondam concionatoris, et modo servatur in cœnobio sanctissimæ Trinitatis Toletano; ubi in fine sic: « Benedictus es, Domine, qui adjuvisti me et consolatus es me. Ego miser Salomonis archipresbyter, servus Dei indignus, et peccator, scripsi hoc libellum De virginitate S. Mariæ virginis et Dei genitricis Domini, et ad finem usque conscripsi, in civitate Toletum, in ecclesia sanctæ Mariæ virginis, sub metropolitana sedis domno Paschalis archiepiscopi 18 Kal. Octobr. in æra millesima centesima quinque; notatum sub die sexta Feria, hora tertia, in diem sancti Cypriani episcopi.» Fuit annus iste 1067 littera Dominicalis G, die 14 Septembris ergo celebratur festum S. Cypriani. Observanda est memoria S. Mariæ virginis de Alficen in urbe Toletana. Ex his apparet pontifices etiam fuisse Toleti post Joannem, et illos episcopos sanctæ Justæ fuisse Toletanos pontifices; sic dictos, quia in illam Ecclesiam coirent tanquam ad summum Toletanorum Muzarabum templum; et ubi pontifices Toletani eadem episcopalem et dominium habebant. P. H.

344. Magnam fuisse persecutionem Christianorum sub Joanne Servo Dei, multosque pertulisse martyrium, docet epistola ejus ad omnes Christianos Hispaniæ Muzarabes; quæ nunc servatur in Archivo ecclesiæ S. Clementis Toleti, ordinis Benedictinarum, vel Cisterciensium Menialium. Hunc notum fuisse sibi pontificem fatetur in hoc Chronico Luitprandus anno 944 et miras ejus laudes textit. P. H.

318. De obitu sancti Joannis episcopi Toletani hic agit, dicens, obiisse Toleti anno Domin 860 jacereque apud S. Justam. P. H.

352. *Nunilo et Alodia hoc anno*, etc. Vel hoc anno Chronici nostri plus satis comprobatur auctoritas. Nam solus scriptor Nunilonis et Alodiæ synchronos potuit Scriptores omnes rerum Hispanicarum in

tenebris Cimmericis deviantes ad lucem semitamque veritatis reducere. In chronologia enim et chorographia actorum istarum virginum multos errores admisisse, ex jam dicendis facile lector comperiet, a quibus inopinato præsentis Luitprandi sententia liberamur. Quod spectat ad chronologiam, mira est auctorum variatio. S. Eulogius lib. II Memor, sanctorum cap. 7, et ipse coævus illarum, auctor est, martyrii coronis redimitas anno Christi 851 seu æra 889 ejusque placitum sequuntur Marinæ Siculus lib. V De rebus Hispan. cap. 28; Tarapha lib. De regibus Hispaniæ in Garsia; quibus subscribit Baronius tom. X eodem anno; et multa Ecclesiarum Hispaniæ breviaria ita habent in nocturnis Lectionibus officii earundem virginum; idemque annus assignatur in multis manuscriptis codicibus, quos vocant sanctorales, præsertim in Toletano monasterii S. Bernardi venerandæ antiquitatis et molis; ibi enim num. 70 in quinque magnis membranarum foliis exstat ipsarum historia sub titulo: *Passio virginum Christi Nunilonis et Alodiæ in urbe Osca sub præside Zumaël*; et incipit: « Sanctarum Dei virginum; » et aliquanto inferius hæc habet ad verbum. « Factum est igitur in anno incarnationis Domini 85! » etc. Et subscribunt Joannes Maldonatus, et Zacharias Lippeloo tom. IV de Vitis sanct., die 22 Octobris.

Ab his tamen dissentit Ambrosius Morales, tum in Scholiis ad dictum cap. 7 S. Eulogii, tum tomo III Histor. Hispaniæ lib. XIII, cap. 44, contendens passas anno Christi 810. Eo vero nititur argumento, quod anno superiori 839 S. Eulogius monasterium Legerense revisit, uti ipse fatetur in epistola ad Willelindum Pampelonensem episcopum, et in Apologético ad Alvarum; tunc vero nihil prorsus de martyrio sanctarum audivit, auditurus plane, si contigisset, vir doctissimus, et laurearum sanctorum martyrum sui sæculi studiosissimus; præsertim cum non longe a Legerensi cœnobio prædictæ virgines pro Christo cervices dedisse credantur. Hinc ergo exploratum habemus, minime passas ante ann. Christi 840. Quod vero ante 842 ocesis fuerint, deducit ex privilegio regis Navarræ Enneci Eximenii (*Inigo Ximenez*) cognomento Aristæ, cujus autographum in ipso cœnobio exstat, exemplum autem apud Stephanum Garivayum in compendio regum Navarræ lib. XXII, cap. 1 Continet vero donationem villarum

Esanæ et Banasæ Deo Salvatori, et sanctis martyribus Nuniloni et Alodiæ, in eodem S. Salvatoris Legerensi cœnobio extunc quiescentibus; et in calce habetur: « Facta charta in æra 880 (est in annus Domini 842) XIX Kal. Jul. et posita super altari S. Salvatoris, et commendata Fortunio abbati, ejusque monachis, coram populo festivitatem exceptionis corporum sanctorum celebranti in eodem loco. » Quare si eodem die et anno sanctarum virginum corpora ad Legerense cœnobium translata sunt (nam populus Navarrorum exceptionem eorum celebrabat), sit procul dubio, ante ipsum annum Domini 842 martyrii palmam suscepisse; cum alias comperit sit, occisas mensis Octobris die 21 vel 22, ut habent martyrologia et Breviaria universa. Siquidem si translatae sunt mense Julio, haudquaquam occumbere potuerunt. Octobri sequenti ejusdem anni; sed necessario ante præfatum annum 842. Neque vero falsitatis argui poterit hoc privilegium, cum ei suffragentur multa alia subsequentium regum, quæ producit idem Garivayus lib. 22, cap. 3, 6, 10, 14, 16. Primum Garsia, præfati Enneconis filii, datum æra 914 seu anno Christi 876. Secundum, Fortunii, Garsia filii, sub æra 939. Tertium, Sancii, Fortunii fratris, æra 957. Quartum, Garsia, Sancii ejusdem prolis, æra 982. Quintum, Sancii, Garsia filii, æra 1019. In quibus omnes isti reges oppida quædam et villas ditionis suæ donant præfato Legerensi monasterio ob reverentiam sanctarum Christi martyrum, quæ ibi tumulatae jacere dicuntur. Consonatque antiqua monasterii charta, seu tabula, qua corpora regum inibi sepultorum recensentur. Nam dum agit de Enneco Arista, ejusque conjugæ Oneca, « Tempore quorum, ait, fuerunt martyres translatae ab Osca in monasterium Legerense. » De quo videndus est Yepius cent. 4, anno Christi 840. Cum Moraliō sentit Garivayns prædicto cap. 1, lib. XXII.

His tamen nihil obstantibus, multi alii contendunt, occisas anno Christi 950 quod nunc a Luitprando audimus. Cum eo vero sentiunt nonnulla ex vetustioribus breviaria Ecclesiarum Hispaniæ, præcipue Saimantinum, cujus copiam in monasterii Vallisparadis: bibliotheca nactus sum, et Joannes Vasæus in Chronico ad ipsum annum; qui refert in Hispanensi Breviario haberi, occubuisse anno sequenti, id est 951, et pro hac opinione quosdam refert auctores Garivayns suppresso nomine. Centum proinde, aut etiam amplius, annis dissident inter se ejusmodi placita.

Nec rariores tenebræ chronographiam virginum harum offuscant. Nam martyrologia omnia passas dicunt in urbe Osca (sive Hosca), ita Romanum, ita Adonis, ita Usuardi, Calesini, Maurolyci, et si quæ sunt alia; quibus suffragantur Esquelinus lib. IV, Cath. cap. 96; Marinæus Siculus et Tarapha supra citati, et M. S. codex S. Bernardi Toletani. Alii in urbe Bosca apud oppidum Barbetanum [al., Barbitanum]. Sic habet S. Enlogins a Moraliō excusus et illustratus, sic Vasæus citato loco: et uterque contendit Boscam prope urbem Najeram existisse. Denique nunc Luitprandus (ut vides) asserit contigisse in castro Bergeti [al., Vergeti] in Castris Vinariis, in Bastetania. Inde multi, utraque oppida committentes, asserunt vitam finisse in territorio Barbitano juxta oppidum et antiquissimum castrum, quod dicitur Castro Bergeti, in villa Osca. » Quæ verba habent multa Breviaria, præcipue Palentinum et Hispanense, et Burgense a Maldodato illustratum: quem sequitur Zacharias Lippeloo, tom. IV, De vitis sanctorum die 22 Octobris. Quædam Legenda Hispani sub hoc nomine excusa anno Christi 1503 pro Osca vel Bosca habet *Abosca*; et Morales *Oscam* renuens, et *Boscam* non inveniens, parva facta mutatione legit *Ocam*, olim *Aucam*, a qua saltus Aucensis nomen retinet, *los montes de Oca*. Sed dubius nihilominus, et nimium hærens, subdit: « Todo es conieturar, porque mas no se puede hazer. Mas queda todavia

A la dificultad, de que parece por la historia aver padeçido, y sido sepultadas en Oca, donde estana el Hresidente Zumail: i no se dezir cosa que satisfaga, porque yo no me satisfago a mimismo con ninguna. » Id solum citra dubium asserit, occisas fuisse in *Castro veteri* prope Najeram, ex traditione oppidanorum, locum etiam martyrii et pristinae sepulture inibi venerantium: nominaque ipsa *Urbebetanum*, et *Castrum-Virgetum* satis ex sese indicare, e *Castro veteri*, vulgo *Castro viejo*, esse deducta.

Verum enim vero tantam caliginem mirum in modum dissipat Luitprandus, dum asserit, « Me vivente hoc anno passæ sunt, » etc., scilicet 950. Si enim hoc testimonium cum altero D. Eulogii conferras, exploratissimum erit, duas bigas sororum, eisdem nominibus insignitarum, virginum pariter ac martyrum occisas esse pro Christo Domino in Hispania. Sed unde hoc? Nimirum ex eo, quod aliter ab altero centum annorum interstitio sejunctus fuit; cum tamen uterque quasi oculatus testis fuerit passionis sanctarum: nam Eulogius occisas agnovit dum scribebat, anno Christi 851: Luitprandus autem, qui anno 950 in Hispaniis agebat, affirmat, se vivente, martyrio coronatas: fieri tamen nequit, ut eadem sint virgines, quæ ad annum Christi 950 triumpharunt, cum his quæ jam ante centum annos coronas acceperunt. Ergo utrique pro sua probitate fides adhibenda, et diversas prorsus sorores sub eisdem nominibus significari dicendum est.

Idque multo magis oppidorum seu urbium nomina, quæ suos sanguine nobilitarunt, persuadent. Et priores quidem *Oscæ* in regno Aragonensi, recentiores in *Castro Vergeti* jugulum græbuere; et ita purissima lectio martyrologiorum habet, quæ dum de prioribus agunt, *Oscæ* passas dicunt. Usuardi verba, cui Ado consonat, sunt ad 22 Octobr. « In civitate Osca sanctarum virginum Nunilonis et Alodiæ, quæ pro confessione Christi diutina custodia maceratae, ac capitali sententia punitæ, martyrium celebrarunt. » Romani vero Martyrologii hæc: « *Oscæ* in Hispania sanctarum virginum Nunilonis et Alodiæ sororum, quæ a Saracenis ob fidei confessionem capitali sententia punitæ, martyrium consummarunt. » Ita etiam priores codices actorum ipsarum habent; et quod pluris habendum est, ita prorsus scripsit S. Eulogius; quæ enim urbs in codicibus excusis *Bosca* vocatur in originali dicebatur *Osca*, ut ipse Morales, qui textum reformare credens, vitiavit, plane fatetur; in Notis enim ad illud cap. 7, lib. II Memorialis; sanctorum, num. 4, hæc ait: » In veteri exemplari *Osca*, non *Bosca* fuit. Ego usitatum magis nomen reposui (usitatum tamen in vitiatis Sanctoralibus), « nam *Oscam* remotam admodum in Aragonensibus urbem non credo fuisse traductas sanctas virgines. » Quare ubi in textu Eulogii legimus, « Didicimus in urbe *Bosca* apud oppidum *Barbitanum*, duas sorores virgines fuisse, » etc., particula illa, *apud oppidum Barbitanum*, a sciolo aliquo textui intermixta fuit, multis post Eulogii cædem et posteriorum virginum annis, nimirum postquam semet decursu temporis confusio actorum sanctarum sororum invaluerat. Eiusque rei argumento sunt prædictorum martyrologiorum auctores, qui notitiam sanctarum Nunilonis et Alodiæ ab Eulogio desumpserunt, et nemo illorum oppidi *Barbitani* meminit, sed solius *Oscæ*. Rursus ipse Eulogii contextus proclamat alienum esse: nam si in urbe *Osca* passæ sunt, quo pacto passæ etiam dicuntur *apud oppidum Barbitanum*? et quod est oppidum illud prope *Oscam*? Adhuc nomen ipsum perperam effertur, cum *Bergitanum* vocari deberet aut per *V. Vergitanum*. Verum hoc procul dubio oppidum est, in quo, aut prope quod, recentiores virgines martyrio sublatae sunt. *Beugetanos* siquidem longius ab *Oscensibus* Aragoniæ, et a *Nazarensibus* separatos, ex Ptolemæo liquet, qui *Birgetum*, seu *Bigertum*, in Bastetanis populis assignat: ut modo Luitprandus, et Plinius lib. III, cap. 1, inter eosdem

locat *Castra vinaria* prope Oscam; quæ forte ab Antonino, itinere *Carthagine Castellonem* vocantur Vineolæ. Quo mireris Luitprandi certissimam Geographiam locorum ad recentiorum virginum Acta spectantium, et longissime *Birgetum* abesse a *Castro Veteri* prope Najeram, fere totius Hispaniæ interjectu. His accedit, quod Zumaël tyrannus, sub quo passæ leguntur, Juliano teste (in *Adversariis* num. 450) rex fuit Caravaccæ; quod sane oppidum prope Oscam Bæticæ situm est. Sed et Breviarium perantiquum Granatense, quo Osca olim usa fuit, identidem verbis conceptis asseverat; et traditione per manus majorum accepta, suas esse martyres asserit, et ut patronas hodieque impense Osca illas veneratur ac laudat, et multam earundem interventu Dei circa se benevolentiam in dies experiri fatetur.

Pari correctione dignum est, quod Morales vestustiorum virginum martyrium contra S. Eulogii fidem contendit anno Christi 840 contigisse, non vero 851 quod scribit Eulogius. Ut enim a tanto scriptore, sui temporis res prodente, dissentiret, sola unius privilegii Legerensis cœnobii copia in causa fuit, quo dicuntur æra 880 qui est annus Domini 842 illuc translata. Sed vero errore scriptoris id factum, ut sæpissime alias, mihi dubium non esse, testimonium ipsius Eulogii facit, quod pluris multo quam mille transcriptiones aliorum facio; præsertim consentientibus sanctarum virginum vetustissimis Actis, quæ anno Domini 851 occisas affirmant. Privilegium vero illud Enneconis Eximenii cognomento *Aristæ* non potest subsequentium privilegiiis fulciri, quæ multo recentiora sunt, quam præfatus earundem necis annus, et solum confirmant SS. virginum in eo loco annis subsequentibus existentiam; quod nemo negat.

Atque hinc iudicium ferendum est de instrumento illo perantiquo, quod producit Blancas in *Comm. rerum Aragonensium*, e tabulario monasterii S. Joannis Pinnatensis, sub titulo, *Canonica S. Petri de Taberna*, petitum. Quod quidem si qua auctoritate gaudet, magni proculdubio habendum est; utpote cujus auctor sub rege Roderico Hispaniarum cladem, sævissimamque vastationem propriis oculis in eo dicitur conspexisse. Detegi autem videtur impostura scriptoris, ex eo quod asserat, tunc temporis Bentium episcopum Cæsaraugustanum fugam arripuisse, cum multorum sanctorum reliquiis, ad Tabernense monasterium: et inter cæteras recenset, *caput sanctæ Nunilonis. et spatulam sanctæ Alodix*: quæ sub altari S. Stephani reposuit. Quod si id verum esset, cum Hispaniarum vastatio in annum Christi 714 inciderit, oporteret harum sacrarum virginum reliquias in veneratione fuisse 170 et eo amplius annis ante ipsarum martyrium, quod anno Christi 851 contigisse probavimus. Verum opinor, scripturam totam minime suppositam esse; nam succedente tempore harum sanctarum virginum reliquiæ in idem monasterium adduci potuerunt, et sub antiquiori S. Stephani altari cum cæteris reponi; nomina vero inseri in ipsamet scriptura; uti in textu S. Eulogii nonnihil postmodum additum fuisse monstravimus. Vel si scriptura illa parili ubique sit antiquitatis judicanda, tres bigas virginum et martyrum, sub eisdem Nunilonis et Alodia nominibus, diversis tamen temporibus coronatarum, concedendas esse non ambigo; et priores ante annum Christi 714 seu Hispaniæ vastationem; post has anno Christi 851 juxta Eulogii testimonium alias: postremas vero ad annum Christi 950 quod Luitprandus fere vidit, astruendas. Maxime Juliani auctoritate accedente, qui id conceptis verbis asserit in *Adversariis* num. 292, et seqq. et priores sub Diocletiano occisas Osca in Aragonia ego assererem; easdemque in Hispaniarum clade Bononiam delatas: secundas prope Naxeram, seu Tritium, quæ sint Legerensis cœnobii ornamentum; tertias Osca Bæticæ sibi vindicet. Inde Julianus: « Quasdam, ait, Osca Bæ-

ticæ, quasdam Tritium patronas habet, quasdam Osca Aragoniæ. »

Juvat etiam ad sanctarum diversitatem comprobendam tumulorum discrepantia; dum quædam Bononiæ, quædam autem in Legerensi monasterio tumulata dicuntur.

Nec obstat nominum, cognationis et martyrii similitudo. Sæpius quidem idem accidisse comperimus, et apud Dextrum multa exstant ejus rei exempla. Verbi gratia, Blandæ in Cathalonia duo sancti martyres, Bonosus et Maximianus, occubuere; et alii eisdem nominibus insigniti Urguvone in Bætica. Sub Felicis et Fortunati nominibus tres bigas martyrum scimus, scilicet occisos Valentiam, Eburæ et Carthagine; sed et duas Eulalias similis ferme ætatis et coronæ inter Hispanias agnovimus; et inter apostolos Simones duos, Jacobus duos, et Judas totidem. Ut omittam, Nunilomen et Alodiam recentiores ob antiquorum venerandam memoriam nomina procul dubio sortitas fuisse: in quo nulla est contradictio. Atque hæc pro temporis angustiis de sanctis puellis in gratiam Luitprandi dixisse sufficiat.

E re litteraria mihi semper fuit visum, eritque a magnis viris iudicium requirere, ne dicam effiligrare, et ingenuum per quos proficiam palam et bona fide profiteri. Cum enim imparem quis se iudicet oneri sufferendo, recti animi est opem mutuam desiderare. Quæ de Nunilone et Alodia mihi scripsit doctissimus P. Franciscus de Bivar, rescribo; et de liberalibus studiis bene meritum me puto, dum hocce eruditionis thesauro frui lectorem facio. Ad do symbolam, levidensam tamen, triplici ex loco Luitprandi, qui sibi est omnino similis in *Adversariis* num. 212, his verbis: « In castris vinariis, in Bastetania, sanctæ Nunilo et Alodia anno 951. » Juliani item nostri in *Adversariis* num. 540, qui convenit cum titulo codicis, seu Sanctoralis monasterii S. Bernardi in Toletana urbe adducti in hujus excursus principio, titulus talis est: « Passio virginum Christi Nunilonis et Alodiæ in urbe Osca, sub præside Zumaël. *Juliani verba sunt*: Passæ sunt Nunilo et Alodia sub Zumaël rege Caravaccæ. » Veritas veritati respondet. Iterum Juliani in *Adversariis* num. 292, 293, et 294; ubi in numero 292 concordat cum iis qui passas esse affirmant anno 851 legendumque in num. 293. « Oppido Osca prope oppidum Bergetanum [seu Vergetanum], nunc autem Bergetanum, apud Antoninum Barbariana, passæ sunt sanctissimæ virgines Nunilo et Alodia sorores anno 950. » Cætera delenda sunt; quippe quæ perperam inserta ab amanuensibus. Nunc vocatur istud oppidum *Castro Vegeto*, a civitate Osca, *Haesca*, in Bastetania tribus tantum leucis distans. Et suo tempore oppidum *Bergetanum* attestatur Julianus appellari *Berbetanum*; utrumque, ut autumo, ex flumine prope eremitiolum fluente, quod *Barbata* nunc dicitur, ab eo distante duplici jactu lapidum.

Deduco aliud testimonium ex nostro indefessæ lectionis viro P. Hieronymo de la Higuera, asserente ejusdem nominis bigam fuisse sororum martyrum, quamvis trigam agnoscam ex P. Francisco Bivario. Reliquit inter manu propria exarata schediasmata, quæ apud me servo, ut proprio parentis nomine decorata, lucem (si per tempus licuerit) videant. Plena manu de Nunilone et Alodia scribit, congeritque plura, erudite sane, Franciscus Didacus de Aynsa et de Iriarte in *Antiquitatibus Osca* lib. II, cap. 24 et 25. Nec abs re itidem verba lectionum e Breviariis, præsertim ex manuscriptis, ut vocant, Sanctoralibus, referre, in quibus mentio de veste, qua induta martyrium obiit Alodia. Ea adducit Morales ad S. Eulogii lib. II, Memorial. sanctorum cap. 7, num. 6, fol. 58: « O mira (*hæc sunt*) virtus Altissimi! Puella, quæ gladium non longe micantem cavere non poterat, in propriam cervicem descensurum non perituit; sed apprehensam sindonem cruce alligavit, et capillis suis faciem suam extersit. » Sindon enim

viris et feminis communis fuit vestis, quamvis diverso ea uterentur modo, linea et alba, aliquando Tyria et serica; Hebræis, inquam feminis, et Arabibus. Apud multos invenies multa, pauca et recondita seligam et depromam, ut nomen et Hispaniæ aliqua antiquissima monumenta illustrem. Exstat de Hebræis insigne testimonium Isaiæ in cap. III, ubi loquens de mundo muliebri, ait: *Et mulatoria, et palliola, et lintheamina, et acus, et specula, סִינְדוֹן sedhinim, sindones et vittas.* S. Thomas in verbo *sindones*, scribit: Subtilia velamina, quibus operiuntur humeri, sicut fit in Campania a mulieribus. » Proverb. ultimo: *Sindonem fecit et vendidit, et cingulum tradidit Chananæo.* Antea dixerat, *et primo ad operiendum humerorum ornamenta.* Episcopus Hieronymus Osorius in sua Paraphrasi sic interpretatur, *Lineas vestes atque velamina*: D. Hieronymus, *amictonia* vertit. Appositissime B. Isidorus lib. XIX Etymolog. cap. 25, De paliis feminarum: « Anaboladium, amictonium lineum feminarum, quo humeri operiuntur, quod Græci et Latini sindonem vocant. » *Ἀναβόλαιον*, seu *Ἀναβόλαδιον*, antiquis erat, quo pectora et humeri protegebantur feminarum. De cujus vocis explanatione erudite doctissimus, nullique in bonarum litterarum cognitione secundus, V. C. meus Puteanus in epistolarum ferculis secundis, epist. II, Unde libet observare, notam merito inustam Neroni, qui turpiter se vestibus ornabat, feminarum scilicet more. Dio est auctor, qui ait *lintheum* habuisse circum collum. In Græco, *σινδών*. Suetonius in ejus Vita cap. 51, *sudarium* nominat. In Sardanapali nefanda libidine describenda Xiphilinus eadem utitur voce. « Concutiebatque sindonium connexum annulis aureis, ut molli et effracta voce prætereuntes alliceret. » Guilielmo Blanco interprete. Seneca pallio involutum caput Mæcenatis increpat epist. 114: « Hunc esse, qui in tribunali, in rostris, in omni publico cœtu sic apparuerit, ut pallio velaretur caput, exclusis utrimque auribus. » Plutarchus item, superbiam Pompeiani liberti Demetrii taxans, habere vestem in capite usque ad aures, scribit. Molles namque ii non solum communi virorum et feminarum habitu, sed gestu et modo induendi muliebri gaudebant. Hinc Ulpianus in l. *Vestis* 23, § 2, de auro et argento legato, enumerat inter feminea vestimenta, *pallia*; et Scævola J. C. in l. *Titia* 38, § 1, ejusdem tituli, additque: « Muliebria sunt, quæ matrifamiliæ sunt comparata, quibus vir non facile uti potest, sine vituperatione, veluti stolæ, pallia. » Rem (ut iterum apprehendamus filum, et unde digressi sumus revertamur) explanat totam Rabbi Jonathas Benzahir, uti accepi ab eruditissimo viro P. Magistro Bernardo Brito Historiographo Lusitano: illius (ad cap. Isaiæ III) sunt verba: « Sindones mollissimæ et tenuissimæ sunt vestes, quibus nobilissimæ in Judæa feminae et corpus et caput ipsum tegere decenter et venuste erant solitæ. » Formam describit graphice Levi Benzemerah in cap. 31 Proverb.: « Commune in Palæstina, Arabia et Ægypto indumentum erat; hoc tantum discrimine, quod a viris humero nodatum sinistro, ad talos usque demissum ferebatur; a feminis vero venusto redimitum ambitu, per brachia ad summitatem capitis aptabatur; et sic nuptis ornamentum, et peplum, virginibus vero ornamentum et velamen erat. » Et paucis interjectis de materia agens scribit: « Sindones ex lino præcipue texebantur in Galilæa, bombycinæ vero in Phœnicia, et in Sidonis urbe, ex qua et laudem et nomen sumpsere. » De hoc vestimenti genere intelligendus Tertullianus lib. De velandis virginibus cap. 17: « Judicabunt vos Arabiæ feminae ethnicæ, quæ non caput tantum, sed faciem totam tegunt, ut, uno oculo librato, contentæ sunt dimidia frui luce, quam totam faciem prostituere. » Hujus technæ, sed potius hamati lenocinii, meminit Tacitus, ubi de Sabina Poppæa lib. XIII, *Annalium* « Rarus (ejus sunt verba) in publicum

A egressus, idque velata parte oris, ne satiaret aspectum, vel quia sic decebat. » Id, inquam, notum et solemne apud Judæos feminis velamen, ita ut inde noscerentur. Iterum Tertullianus, qui asserit lib. De corona militis cap. 4, vestis genus esse, non veli, ex Genesi cap. XXIV, num. 65, ubi de Reberca, cui obviam ibat Isaac: *At illa tollens cito pallium suum, cooperuit se.* Xantes Pagninus *velamentum* vertit, constatque magnum fuisse; quippe quo caput, et totum amiciebatur corpus, qualis Latinis *palla* fuit. Hujusmodi jussa est expandere Ruth. Booz, ut sex in eo hordei modios donatos acciperet cap. III, num. 5. In Græco *περιζώμα* legitur, id est *amictonium*. Vestes namque quædam sunt *amictonia*, et in Hispania præcipue, ubi passim eis utebantur; de quibus Accursius intellexit locutum J. C. Aristonem, relatum ab Ulpiano in l. *Argumento*, 27. 2 de auro et argento legato, verbo *coactilia*: « Vestes, inquit, quæ cogunt, propter stricturam, ut in Hispania. » Lazarus Baius De re vestiaria cap. 21, in aliam inclinat sententiam, et per *coactilia* significari indumenta strictius compacta ex villis crassioribus ait; rejecta Joannis Baptistæ Egnatii in Annotationibus ad Pertinacem in Ælio Spartiano, interpretatione: cujusmodi sunt Thoracomachi, qui loricas superinduuntur. Facem præluceat ad id Plinius lib. VIII, cap. 48, ubi scribit: « Lanæ, et per se coactam vestem faciunt. » *Ἀφέλετρα* item hujus generis sunt, munimenta scilicet equorum: horum meminit Nicetas Choniatus, et Leo Constitutione 6, § 8, de militaribus equis. *Feltra* dicebantur; uti apud nos *Fiel-tros*. Sic in antiquis Bajuvariorum legibus: « Si quis in exercitu aliquid furaverit, pastoriæ, capistrum, frenum, feltrum, vel quæcunque inviolaverit, » etc., quas, addito aceto, ferro resistere, ait Plinius. Unde in veteri epigraphe artifex *feltrorum* nominatur *coactor*.

DIS MANIBUS

L. CORNELII

JANVARI

QUI VIX. ANN. XVII.

LANARI COACTOR

Et in Glossario *Πλωτόν*, coactile: *Πλωτοποῖος*, *Coactilarius*. Videsis Jacobum Cuiacium in *Observat.* lib. V, cap. II, et Nicolaum Rigaltium in suo Glossario Græco-barbaro, verbo *Ἀφέλετρα*. Dicitur etiam qui *coactilia* operatur, aut vendit, *lanarius coactilarius*. Ita in lapide vetustissimo:

M. L. LARISCUS

LANARIUS. COACTILARIUS

Satis de amictoniis. Linea item vestimenta, pro *Sindone* posuit idem ipse S. Eulogius, ubi de S. Columba, lib. III Memorial. sanctorum cap. 10, fol. 69. « Nec mora, ut erat lineis indutum, » id est, *sindone*, « cadaver, sporta immissum alveo projici principes mandaverunt. » Primum illæ feminae Arabes, quæ in Hispaniam mentito habitu, cum suis viris vel amasiis venere, *sindonem* virilem, seu illam communem viris et feminis, eo tamen modo quo viri gestare soliti apostarunt; rex namque Miramolinus eas secum adducere prohibuit. Noster Julianus in Chronico num. 620, « eisdem vestibus utuntur Saraceni, quas ex Africa secum deduxerunt, quæ mentitis vestibus venerant huc cum viris. Nam Miramolinus feminas vetuerat, ne transirent ad Hispanias. Et amatores Saraceni adduxerunt nonnullas virgines in habitu virili, quali nunc utuntur feminae Bæticæ, et olim utebantur etiam Christianæ degentes inter Mauros; vocant Mantos et Almalfas. » De feminis Toletanis, in *Adversariis* num. 416. « Afferunt feminae cyclades, et crepidas et mitriolas in capitibus; gestant pallia diversis coloribus variegata, quæ habent super mitriolis; pendent usque ad talos, utuntur sericis thoracibus, capillos incrispant more Gothico, et calamistrant. »

De lineis et sericis sindonibus frater Alphonsus de Spina, in *Fortalio fidel* lib. III, De bello Judæorum,

353. Concilium habitum in Hispania in urbe Cæsaraugustana, dictum vulgo Augustanum, viginti quinque episcoporum.

DCCCCXCI.

DCCCCLIII.

354. Adclagus [*lege* Adelgarius] Bremensis archiepiscopus, sedis apostolicæ legatus, virtute, doctrina et religione multum floret.

DCCCCXCIII.

DCCCCLV.

355. Bruno, Otthonis Magni imperatoris frater, archiepiscopus Coloniensis, vir in omnibus præclarus habetur.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

fol. 222. « Quando, inquit, venit annus ille, et dies assignata; valde mane surrexerunt venientes ad Synagogas suas, ad adorandum Deum, induti sindonibus albis, lineis, seu sericis; prout est moris fieri in die expiationis, scilicet in die decima mensis septimi. » Similia sindonibus (ut excursum plane librum agamus) theristra erant velamina, seu pallia, « quibus a capite per humeros dimissis velabantur. » Genes. cap. xxiv, num. 63, ubi de Rebecca in Vulgata legitur, *At illa tollens cito pallium suum, operuit se*: septuaginta vertunt, Ἡ δὲ λαβοῦσα τὸ θέριστρον περιεβάλετο. Illa autem sumens theristrum, operuit se. Retinet vocem theristrum, qua interpretes utuntur, vulgatus Genesis cap. xxxviii num. 14, agens de Tamar: *Quæ, depositis viduitatis vestibibus, assumpsit theristrum: et mutato habitu, sedit in bivio itineris.* S. Cyprianus lib. iii ad Quirinum N. 36, hunc locum ita reddit: « Tamar cooperuit se pallio et adornavit. » D. Hieronymus in Hebraicis traditionibus sic explicat: « Theristrum, pallium dicitur: genus etiam nunc Arabici vestimenti, quo mulieres provinciæ illius velantur. » Et in epistola ad Lætam De institutione filiæ, theristrum pro calyptra, seu capitis velamento, accepisse videtur. « Ne auferant, ait, theristrum pudicitiae. » Plenius idem ipse ad cap. iii Isaiæ: « Theristra, quæ nos palliola possumus appellare, quibus obvoluta est Rebecca, Genesis xxiv et hodie quoque Arabiæ et Mesopotamiæ operiuntur feminæ; quæ Hebraice dicuntur *redidim*; Græce θέριστρα, ab eo quod ἐν θέρει, hoc est, in æstate et caumate, corpora protegant feminarum. In Hebræo eadem vox utrobique cap. xxiv, num. 65; et cap. xxxviii num. 14, reperitur; quam D. Hieronymus *pallium*, et ex eo sanctus Pagninus in suo thesauro) *theristrum* interpretatur. » Appositissime ad rem, D. Basilius in commentario ad Isaiam, cap. iii, ex editione et versione ultima Parisiensi, anno 1618: « Theristrum vestis est superior, quam sibi per æstatem circumponebant (feminæ) ne immoderato æstu gravarentur; quemadmodum in Genesi didicimus, Rebeccam fuisse indutam theristro, cum pergeret in occursum Isaac. » Meminit theristro noster Luitprandus lib. iii Rerum per Europam gestarum cap. 5: « Puto enim, quod dum hunc Græcorum more cheristro (*lege* theristro) opertum habituque insolito viderunt indutum, non hominem, sed monstrum putaverunt. » Et in Legatione non semel. Recenset sua solita eruditione Jacobus Gretserus e societate Jesu, lib. i Rerum variarum posthum. cap. 7, pag. 76. Tenuissima et perlucida vestis erat, uti Sindon. Utramque forte comprehendit versus Græcus inter vetera Oracula editus, una cum Sybillinis pag. 61, cura et labore Joannis Opsopæi:

Σινδόνας ἀμπέταλον, νεφέλην λύσον τε δοχεῖα

Sindonas laxato, nebulam solve, et acceptabulum.

Nebulam lineam, et ventum textilem dixit Petronius Arbiter, sub persona P. mimographi:

Æquum est induere nuptam ventum textilem;

Pslam prostrare sudam in nebula linea.

Tales vestes a muliebri excogitatæ luxu: « Ut in iis » (verba sunt Tertulliani *De cultu feminarum*) « non dico nullum corpori auxilium, sed nullum pudori sit; quibus sumptis, mulier parum liquido nudam se non esse jurabit. » Seneca suggillat lib. vii De beneficiis cap. 9: « Matronæ nostræ ne adulteris quidem

plus sui in cubiculo quam in publico ostendunt. » Hujus loci meminit illustrissimus cardinalis Cajetanus ad 2-2. D. Thomæ, quest. 169, art. 2, ad 1-5. *Ad objectionem autem de ornatu.* Insultat Philosophus in matronas, quæ vestibibus tegebantur, ut meretrices: quæ licet iis tegerentur, fere nudæ incedebant. Hinc Horatius lib. i, serm. 2, satyricè consulit a matronis abstinendum, quippe quæ corporis vitia vestimento integunt, et adire meretrices; quæ quia nudæ sunt, facile conspiciuntur:

Desine matronas sectarier: unde laboris

Plus haurire mali est, quam ex re decerpere fructus.

Nec magis huic inter niveos virideisque lapillos,

Sit licet hoc, Chærinte, tuum, tenerum est femur, aut

Rectius, atque etiam melius præsepe togatæ.

Adde huc quod mercem sine fucis gestat; aperte,

Quod venale habet, ostendit,

Et paulo post:

Altera, nil obat: Cois tibi, pene videre est,

Ut nudam; ne crure malo, ne sit pede turpi:

Metiri possit oculo latus.

Non pectus, sed totum subili isto velamine corpus conspiciendum præbebant: ex quo more quæstionem solvit Cajetanus. Facem prælucet et his Ezechiel cap. xvi, num. 7: *Ubera tua intumuerunt, et pilus tuus germinavit, et eas nuda, et confusione plena.* Dixit *nuda*, id est, *induta vestibibus diaphanis*, qualibus utebantur meretrices. Salse, uti solet, veluti laudant, prestringit Martialis lib. viii, epig. 68.

Femineum lucet sic per bombycina corpus.

Contra hoc, quamvis tenue, acre tamen luxuriæ incitamentum, pudicam virgunculam instituit D. Hieronymus, epist. ad Lætam: Talia, ait, « vestimenta paret, quibus pellatur frigus, non quibus vestita corpora nudentur. » τὰ διαφανῆ, λακωνικά, hujusce generis vestes Septuaginta nominarunt Interpretes, Isaiæ cap. iii, num. 21, id est, *perspicua*, seu pellucida *Laconica*; Suidas itidem διαφανῆ χιτῶνια, id est, *pellucidas tunicas* exponit, τὰ ἕγη δ' ὧν διαφαίνεται τὰ σῶματα τῶν γυναικῶν: *tenuis, per quas pellucet corpora feminarum.* Laconina dictæ, a Lacedæmoniis nomine privatim deducto: quod insignis esset meritoque detestanda Lacedæmoniorum, præter cæteras gentes lascivia et turpitudine in denudandis quæunque ratione feminarum corporibus, Kimchius in Lexico, *interulas*, sive *subuculas*, tenues ac subtiles, sic appellatas testatur, quoniam transparebat sub illis corpus, præ nimia earum tenuitate. Congerit plura Jacobus Gretserus, ubi supra. Joannes Filesacus in Uxore justa, cap. 4.

Hæc *Theristra* duplici erant in usu, vel induendi, vel sternendi in lectis causa. Julius Pollux lib. vii, cap. 13, ubi de peplo: « Pepli autem usus duplex est; ad induendum scilicet, et insternendum. » Utrumque clare de theristro Septuaginta Interpretum innuit lectio in dicto cap. iii Isaiæ, num. 21: Καὶ θέριστρα κατάκλιτα. *Et Theristra accubitoria.* Ubi S. Basilius: Ἡ δὲ νῦν διαβάλλει ὁ λόγος, θέριστρα λέγεται, τὰ ἐν τῶν κατακλίεσθαι δι' ὑπερβολὴν τρυφῆς ταῖς κλίνας ἐπιβαλλόμενα. *Theristra* autem, quæ nunc vitio vertit Scriptura, dicuntur ea, quæ insternebant lectis, ut molliuscule discumberent, propter exuberantiam deliciarum. De sindone Martialis lib. ii, epig. 16.

356. Agapeto pontifici succedit in sede S. Petri Joannes XII.
DCCCCXCV. DCCCCLVII.
357. Concilium coactum hoc anno in urbe Ravennate.
DCCCCXCVI. DCCCCLVIII.
358. Concilium Ingelheimense episcoporum sedecim.
DCCCCXCVIII. DCCCCLIX.
359. Smaragdus, Serlofridegodus [*lege* Ceolfriidus] Angli, monachi Benedictini, viri moribus egregiis præstantes, theologi insignes.
360. Vitæ quæ adduntur Chronico *Du viris illustribus* Ildefonsi, compositæ sunt a Felice Toletano archiepiscopo, quæ incipiunt : *Quamvis superius plurimi* Scripsit duodecim vitas, Xisti pontificis Romani; Macrobbi diaconi; Philastrii Brixienensis episcopi; Theodori Mopsuestensis episcopi; Tyranniii; Rufini; Verrecundi [*al.* Vergundi] Uticensis in Africa episcopi, olim archipresbyteri Toletani; Victorini episcopi Legionensis; Idacii Lamicensis episcopi; Eusebii Dorolitani episcopi; Cerealis Castulonensis; Ferrandi Carthaginiensis Africae diaconi; Petri Ilerdensis episcopi, et Marcellini schismatici presbyteri.
361. Sanctus Julianus scripsit vitam sancti Ildefonsi; Felix præterea scripsit vitam sancti Juliani Toletani episcopi, idemque adjecit Chronico, quod sic incipit : *In nomine Domini : Incipit Chronicon, quod sanctus Julianus composuit.* Illud : *Natus* [*al.*, *nactus*] *est autem Witiza*, alii tribuunt Gunterico. Nihil de additione certe hactenus reperitur.
362. Velascus episcopus Aluendensis, [*al.*, Albigensis] scripsit vitam Salli abbatis Amendensis [*al.*, Sali ab. et episcopi Albigensis] ejus discipulus, ad cujus pedes jact.
363. S. Godina, S. Gervasius, in Lusitania obiit hoc anno, prima die Octobris.
364. Scripsi ego vitam S. Petri, archiepiscopi Compostellani, cognomento Mansonii, Itali martyris [*lege* fil. Martini].

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

Zoilus ægrotat, faciunt hanc stragula febrem;
Si fuerit sanus, cocchina quid facient?
Quid torus a Nilo? quid sindone tinctus olenti?
Ostendit stultas quid nisi morbus opes?

Denique theristro, uti etiam sindone et palla, totum amiciebatur corpus. D. L.

359. Concilii Casaraugustani, cujus et hic meminit Luitprandus, meminit Onuphrius anno Domini 951, et sic gestum fuit sub Joanne Toletano pontifice. P. H.

360. Vitas illas, quæ circumferuntur sine nomine auctoris in calce Chronici S. Ildefonsi, fatetur additas esse a S. Felice Toletano pontifice, aitque, Verrecundum episcopum Uticensem in Africa fuisse pontificem, Toletique archipresbyterum. P. H.

361. Docet S. Julianum episcopum Toletanum scripsisse vitam S. Ildefonsi, ejusdem civitatis episcopi meritissimi. Chronicon, quod nomine Vulsæ circumfertur, etiam est Juliani, nisi quod illud de Witiza additum est a Gunterico: quanquam hoc ultimum, tanquam incertum, relinquit. Id.

364. *Scripsi ego.* Hoc opus Luitprandi non inveni, quamvis diligenter conquisivi. Loco *archiepiscopi* legendum est *episcopi*; ea enim tempestate in qua sanctus Petrus floruit, Compostellana sedes in archiepiscopalem non fuit erecta, sed anno 1096 Dalmachio impetrante. Sic in martyrologio Baronii die 10 Septembris: « Compostellæ sancti Petri episcopi, qui multis virtutibus et miraculis claruit. » Antea mendose apud Usuardum, etiam Molani castigationibus expunctum. « Eodem die 10 Septembris sancti Petri archiepiscopi, qui multis virtutibus et miraculis claruit. » Clare noster Julianus in Chronico num. 510: « Hymnus: *Salve Regina, mater misericordix*, Græce ab apostolis compositus, translatus est de Græco in Latinum a sanctissimo viro Petro episcopo Compostellano, » et num. 517: « Floret memoria sancti Petri monachi Benedictini episcopi Compostellani, in divos relati. Colitur die 10 Septembris. » Auctorem eum fuisse hymni *Salve, Regina*, aliqui affirmant: Claudius de Rota cap. 137 his verbis: « Hermannus Contractus Teutonicus fecit antiphonam, *Alma Redemptoris mater*; et, *Simon Barjona*; Petrus vero de Compostella episcopus fecit *Salve, Regina.* » Idem testatur Antonius Demochares lib. iv De institutione Christianæ religionis: Sed et Her-

A mannus Contractus Teutonicus inventor Astrolabii, composuit sequentias illas: *Rex omnipotens; et Sanctus Spiritus, et Ave, Maria, et Alma Redemptoris*; et. *Simon Barjona*; Petrus vero Compostellanus episcopus fecit illam: *Salve, Regina, mater misericordix, vita, dulcedo et spes nostro, salve.* Suffragatur Durandus in Rationali divin, offic. Noster tamen Julianus traductorem, non auctorem agnoscit et apostolos hymnum hunc sanctum fecisse. Quod non levi destina fulcies ex D. Bernardi (melius, si legas, ex Domini Bernardi archiepiscopi Toletani) verbis desumptis e primo quinque Sermonum super *Salve, Regina*, quos seorsim a cæteris operibus D. Bernardi edidit Gillotius in impressione Parisiensi in II tom. fol. 367, ubi non *divi Bernardi*, sed *Domini Bernardi* esse autumat. « Dulce canticum (*hæc sunt verba*) ac nobilissimum melos, quod in honorem sanctæ Mariæ quater in anno ordo noster devotissime concinit, ad devotionem nostram discutendam, fratres, assumpsimus, quia speciali dulcedine multa refertum, masticatione continua repetimus. Nam a summis labiis canticum illud effusum venit. Habet enim fundamentum. Fundamentum ejus in montibus sanctis. Fundamentum ejus interius dulcedinis suavitas est. Et ubi hæc nisi in montibus sanctis? hoc est, in mentibus [*lege* montibus, ut supra; nam mentibus non congruit sensui] nostris a sanctis compositum, a sanctis institutum, digne etiam frequentabitur a sanctis. » Hactenus D. Bernardus. Ex iis, et aliis constat compositum *montibus sanctis*; qui nulli alii sunt quam duodecim sanctissimi apostoli. Ab his merito dicitur hoc divinum canticum, et a summis labiis diffusum venire. Montes dicebantur apostoli, ut fere omnes Patres interpretantur ad illud Psal. LXXXVI: *Fundamenta ejus in montibus sanctis*; ut Arnobius: « Secundum fundamentum apostolorum. » Explicite magis, nam reddit rationem, Haymo: « Montes sunt apostoli, quia super eos fides nostra est fundata. » Cassiodorus aliter: « Qui soliditate fidei et excellentia vitæ montes sunt. » Ludolfus item: « Quia ibi primum posita est fides Ecclesiæ; qui montes sunt propter fidei sublimitatem; sancti per vitæ puritatem, quorum fide, doctrina et exemplo Ecclesia est fundata. » Fusius D. Augustinus ibidem, et ita sensus ait D. Paulum ad Ephes. cap. ii, v. 20): « Super funda-

365. Pars librorum moralium, quæ adducta fuerat ab ipso Leandro, Constantinopoli, ad Hispanias allata est. Pro reliquis libris missus est Taio; [*al.*, Tico; D. L. *Diximus supra*, n. 400, *de isto Taione Casarang. episc.*]; et hæc (ut videtur Roderico) amissa est. Hæc solum pars erat Romæ; postea reliqui libri advecti sunt, quorum meminit S. Isidorus in Leandro.

366. Multas habent Diptychas Ecclesiæ Hispanorum, quæ sibi cognitæ sunt. Toletana a tempore captivi-

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

mentum apostolorum. Idem testatur D. Ambrosius ad Psalm. cxviii sermone 22, et super D. Lucam cap. xvii, et in libro de Noe cap. 32. Iterum D. Augustinus ad sanctum Joannem tract. 4 et psalm. xxxv; Sanctus Hieronymus super psalmum xlv, et ad Isaiam cap. 11; doctissimi etiam viri *gigantes* appellabantur; quod passim in sacra Scriptura, ubi positum non pro hominibus ingenti mole corporea præditis, sed pro iis qui sanctitate, sapientia et gravitate admirabili antecellebant. Plura cumulat Jacobus Boulduc de Ecclesia ante legem cap. 8 et 9, et interpretatur illud Deuteronomii cap. ii, num. 10 et 12, et adducit Vulgatum, qui nomina *Nephilim*, *Zuzim*, *Rephaim*, vertit, *Gigantes* hoc sensu. Novissime plura crudite cumulat Ludovicus Cresollius Societatis Jesu in suo Mystagago, sive De sacrorum hominum disciplina, lib. i, cap. 43, sect. 1 et sequentibus, ubi ecclesiasticos per *montes* in sacris Litteris adumbratos asserit, et ex variæ auctoritatum supellectile depromit verum.

Nec D. Bernardus (ut filium iterum apprehendam, et si conjectari licet) a sanctis compositum canticum diceret, nisi majorem ei auctoritatem tribueret, quam Hermannus Contractus. Deinde phrasis id etiam indicat; nam est Græca et Hebræa; genitivum enim in sua dialecto pro adjectivo apponebant. Dixi in meo Pentactarcho cap. 9: *Viri sanguinis*, pro viris sanguinolentis; Deus pacis et misericordiæ, pro Deo misericorde. D. Paulus epistola ad Romanos cap. vii, v. 6 *legem mortis* dixit pro *mortifero*. Et Ecclesiast. cap. lxiv, v. 27, *viros misericordiæ* invenies pro *miseri cordibus*. Sic in divino cantico, *Regina misericordiæ* (ut legit sanctus Bernardus, sanctus Bonaventura, Martinus de Magistris, et in breviariis antiquis) pro *Regina misericorde*. Non abs re Canisius lib. v De beata Virgine cap. 13, ubi, postquam Hermannus Contractus fecisse affirmat canticum, et hoc dulcissimum melos, nutantem se ostendit, et quasi recantare videtur, dum, esto quod non condiderit, attamen evulgasse scribit, quasi recedens a prima sua sententia. Verba ejus sunt: « Quamquam ex aliis et vetustioribus Ecclesiæ scriptoribus liquido percipi potest, Mariam similibus, ac etiam præstantioribus, quam in hoc ipso cantico comprehensis, præconiis jam olim salutatam, ac publice decoratam esse; nihil ut novi afferat, quisquis demum hoc canticum primus intra sexcentos annos, aut condidit aut evulgavit. Nota illius disjunctivæ notam condidit aut evulgavit. »

Ubi legitur *Mansonii*, seu *Monsorii*, scribendum *Monsoncii*; ita in Historia Compostellana manu scripta: « In cujus (*Pelagii scilicet*) equidem honorem, Petrus de Monsoncio, videlicet abba de Antaltaria, divina providente gratia, subrogatus. » Appellabatur enim *Petrus Martinus de Monsoncio*, Martinus namque erat ejus pater, et devovit se religioni in monasterio sanctæ Mariæ de Monsonço. Aliter Stephanus de Garibay in Compendio histor. lib. ix, cap. 36, fol. 473, qui eum nominat *Petrum de Monsorio*; P. Joannes Mariana lib. viii, Hist. Hisp. cap. 8, fol. 388, col. 2, *Pedro Mansorio*. Plena doctaque manu fere hæc omnia cumulat Magister Antonius de Ypes, ordinis Benedictini alumnus in sua Historia generali, Centuria sive tom. V anno a Christo nato 986, fol. 216, pag. 2, quem omnino vide et consule; quamvis pro sua adducat opinionem (generali tamen et sub involacro verborum) Petrum Bergomensem lib. vii Supplementi Chronicorum; qui Bergomensis

contrariam amplectitur, anno Christi 1049, fol. 318; fatetur enim Hermannus Contractus auctorem cantici *Salve Regina*.

Duo tamen animadvertenda merito duxi: primum, Petrum Monsoncium fuisse episcopum Compostellanum; non, ut recenset Fr. Alfonsus de Yepes, anno Christi 986, siquidem Pelagius, ejus antecessor, majorum consilio accepto, eiecitur a sede, et ipse eligitur regnante Beremundo II, qui ex communi omnium fere calculo haud excessit metas anni 983. Neque episcopi fungebatur dignitate anno 981, ut scribit P. Joannes Mariana lib. viii, Historiæ Hispan., cap. 8, fol. 388, col. 2; nam ut Stephanus de Garibay et Zamalloa loco supra citato refert, manucente præeunteque historia Compostellana ms. dignitatem adeptus fuit anno 963 vel 964. Astipulatur noster Liutprandus, qui Petri Monsoncii vitam delineavit, et suam terminavit circa annum 973. Convincit docte amicus noster. Franciscus de Bivar in Censura operum § 7; unde subrogari in locum Pelagii minime poterat anno 986, uti Fr. Alfonsus de Yepes autumat. Inficias mihi non it, imo secunda tert Ambrosius de Morales lib. xvii, Histor., cap. 20, qui anno 999, Pelagium fratrem comitis Roderici Velasquez, a sede dejectum, et Petrum Monsoncium successorem ejus jam antea fuisse commemorat, quamvis annum non assignet.

Secundum miniatis cæculis venit notandum auctorem in calce Chronici aliqua, quasi parerga, uti mos fuit illius ætatis scriptoribus, exarasse, non per annos chronographice digesta, et temporis ad amissim serie collimata, præcipue cum enarratio ad suorum operum dinumerationem, non ad historiam concinnandam spectet. Sic Juliadus in fine Chronici omnia quæ scripserat recenset. Hinc quæ vel delicatissimus lector non abhorrebit, Chronicon Liutprandi terminari anno 960 et P. Monsoncium adhuc in vivis esse anno 963 cum tredecim intercalentur anni ab anno 960 usque ad mortem Liutprandi; in quibus et vitam finisse Monsoncium, et ejus miraculosa gesta scripsisse poterat Liutprandus.

Hanc eandem Monsoncii electionem iterum apponit nobis Girardus auctor secundæ et tertie partis Historiæ Compostellane ms. quam in magno pretio habeo, his verbis: « Qui Beremundus, magnorum consilio accepto, prædictum Pelagium a sede projecit, et loco ipsius Petrum, cujusdam Martini filium, monasterii Monsoncii sapientem monachum, ante altaris archisterii abbatem venerabilem, a cunctis senioribus eligi decimum episcopum et consecrari præcepit. » Quæ viam strenue muniunt ad Liutprandi textum emendandum, a sciolis amanuensibus male luxatum. In enim cum invenissent scriptum. *F. Marti*. ducentes *F* esse litteram initialem, et pro *Martini* (quod nomen litteris *Marti* significabatur) legentes *martyris*; *Itali martyris* falso scripserunt. Hispanus ex Gallæciæ provincia oriundus fuit, et Compostellæ non martyr, sed confessor decubuit: ut vel ipsæ ecclesiasticæ tabellæ proclamant. D. L.

365. Quid actum sit de libris Moralium; nam partem miserat S. Gregorius Leandro, pars omnino desiderabatur. P. H.

366. De Diptychis Hispaniarum ecclesiarum multa pulchre ponit hic Liutprandus. Duas in primis Diptychas ab anno 309; nam ponuntur quidam hic episcopi insignes sanctitate cum extra Hispaniam, tum intra Hispaniam. Extra Hispaniam, Hilarius episcopus Pictaviensis, Athanasius Alexandrinus, Martinus Turonensis, Ambrosius episcopus Mediolani-

tatis habet illud principium, quod aliæ omnes ab anno 369, *Pro spiritibus pausantium sanctorum episcoporum Hilarii, Athanasii, Martini, Ambrosii, Augustini, Fulgentii, Leandri, Isidori, David, Juliani, item Juliani, Petri, item Petri.*

A Felice usque ad Julianum post Bonitum III ponuntur episcopi, qui maxime juverunt rem Hispanam, scilicet Hilarius Pictaviensis episcopus, Athanasius Alexandrinus, Martinus Turonensis, Ambrosius Mediolanensis, Augustinus Hipponensis, Fulgentius ex Carthagine Spartaria Astigitanus, Leander, Isidorus, David Julianus Hispalensis, Julianus Toletanus doctor, Petrus Ilerdensis, Petrus Pulcher; idque more Græcorum, qui in principia Diptycharum episcopalium, aliarum Ecclesiarum præmittabant aliquos insignes pontifices, cum quibus eorum Ecclesiæ Antistites aliquando communicaverunt. Id etiam fecere episcopi Æthiopes.

367. Solus Toletanus episcopus, ut primas Hispania, habuit olim jus pallii in Hispania.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

nensis, Augustinus episcopus Hipponensis in Africa; hi extra Hispaniam. Intra vero eam Leander, Isidorus, David, Julianus Hispalensis, Julianus Toletanus doctor, Petrus Ilerdensis, Petrus Pulcher Toletanus; idque more Græcorum, qui ponunt in principio Diptycharum suarum nonnullos catholicos pontifices, quibuscum more catholico communicare soliti. P. H.

Pro spiritibus pausantium. Prius de voce; post de more. Vox Latina est *pausa*, qua usi antiqui: Lucilius lib. 1, Satyr.

Hæc ubi dicta dedit, pausam facit ore loquendi.

Plantus in *Pænulo*; act. VI.

Quando id quod sat erat, satis habere noluit,
Ego pausam feci.

Lucretius lib. III:

Frigida quem semel est vitæ pausa secuta.

Deducta vox a Græco fonte parce detorta, πύω, quod *quiescere* significat, et in futuro πύσω. Unde verbum Latinum, *pauso*. Plautus de verbo iterum in *Trinummo*, act. IV: *Pausa vicisti castigatorem tuum*. In Glossis Græco-Latinis, *Pausat*, ἀναπαύεται καὶ ἀναπαύσει. Quamvis Obertus Gifanius ad Lucretium verbo *Pausa*, sumpsisse id Romanos a Græcis fateatur, sed hos πύω dixisse.

Igitur *pro spiritibus pausantium*, idem est ac *pro spiritibus quiescentium*, id est, mortuorum. Tempore Gothorum passim usurpata vox. Sanctus Eugenius in Epigrammate: *Nunc pausa malorum*, ait: *Pro spiritibus pausantium*, id est, *requiem habentium*, qui nunc cessarunt a laboribus. *Amodo jam dicit spiritus* (ait D. Joannes in Apocalysi) *ut requiescant a laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos*. Mos autem orare pro vivis et defunctis: unde duæ *Diptychæ*, de quibus alibi. Adjiciam tamen Diptychon exstare in tabulis Isidorianis, quas vidit excusas ante centum et viginti annos cum Missa S. Jacobi P. Hieronymus de la Higuera; in quo eadem hæc reperiebantur verba: *Pro spiritibus pausantium*; et statim sequebatur oratio Presbyteri concepta: «*Suscipe, Jesu bone, in hoc natali Jacobi apostoli tui offerentium vota, et refrigerium præsta spiritibus defunctorum, ut eo apud te, intercedente, ei venia defunctis tuæ pietatis gratia impendatur.*» Hoc monimentum, non a Saliari carmine mutuata est vetus Ecclesia (in quo eorum nomina, quos eximio honore volebant decorari Romani, canenda ponebant) ut autumavit, falso tamen, Casaubonus ad Athenæum lib. VI, cap. 44, sed a Veteri Testamento, ut asserit ex sancto Dionysio doctissimus Pater Heribertus Rosweyde in *Onomastico*, edito ad calcem *Vitarum Patrum*, verbo *Diptychum*, pag. 776, col. 2. Ethnici illi sacra nostra ex divinis libris usurparunt retorseruntque, ut pluries variis in locis diximus, et in *Pentocontarcho*, cap. 26. Adde nunc testimoniis ibi adductis Tertullianum in *Apologetico* adversus gentes, cap. 47: «*Quis poetarum, quis sophistarum, qui non omnino de prophetarum fonte potaverit?*» Quod pluribus prosequitur verbis; et in fine capituli ait:

A «*Unde (oro vos) philosophis aut poetis tam consilia? non nisi de nostris sacramentis.*»

De Diptychis vide Wilhelmum Lindanum episcopum Gandavensem in Annotationibus ad liturgiam D. Petri apostoli; ubi asserit se vidisse Diptychas Ecclesiæ S. Georgii, quæ in littore maris Oceani, sive Bisschagiæ apud Portugalete sita est; et novissime editum facundum episcopum Hermianensem provincie Africanæ pro defensione trium capitulorum concilii Chalcedonensis lib. IV, cap. 1, et P. Jacobum Sirmondum Societatis Jesu ad pag. 442. Prius excursus fecit, eruditum sane, P. Christophorus Browerus ejusdem Societatis Jesu, in *Notis ad Venantium Honorium Clementianum Fortunatum* lib. X, epist. 7, p. 229. Ex *Jureconsultis* vide Guidonem Pancirol. in *Thesouro variarum lectionum* lib. I, cap. 28, pag. 30. E.; require et quæ ad Julianum in variorum carminum collectione pag. 458, et schediasma, quod pro colophane edi curavi D. L.

B 366. Olim dicitur, solum Hispaniæ primatem, Toletanum scilicet, habuisse jus pallii, ut in Africa Carthaginensem, et in Macedonia Thessalonicensem primates, qui eodem jure gavisii sunt. P. H.

Jus pallii in Hispania. Pallium. in quo pontificalis officii plenitudo (ut ait Innocentius III, in cap. *Nisi*, de auctoritate et usu pallii) est archiepiscopale insigne: ideo Luitprandus Toletanorum primatum peculiare, et jurisdictionis agnoscit indumentum. De quo multi multa: congerit suo more docte et plene Augustinus Barbosa in *Collectaneis ad Decretales* ad dictum titulum. De auctoritate et usu pallii; dixerat prius in *Pastorali*, seu *De officio et potestate episcopi*, parte I, tit. 3, cap. 4, num. 20 pag. 215; col. 1 et allegat. 50, de 3. Plura ex Antiquitate ecclesiastica eruit in lucem Nicolaus Alemannus in *Dissertatione historica de Lateranensibus parietinis* cap. 10, num. 72, 73, 79 et 84. Solebat summus pontifex post concilium celebratum, in quo de hac agebatur re, pallium dare. Julianus in *chronico* num. 612: «*Urbanus nimium honoravit D. Bernardum Toletanum archiepiscopum, quem in concilio Placentinorum aliquibus patriarchis comitibus consecravit, et in præsentia totius concilii ei pallium dedit.*» Confirmat sanctus Bernardus in *Vita S. Malachiæ* sub Innocentio II pontifice maximo: ubi docet nos, sanctum virum Romam post annum 1130 ivisse; et cum accepisset Malachias officium legati apostolici, petisse pallium, summumque pontificem respondisse. Verba ejus sunt: «*Post hæc, inquit S. Bernardus, petit Malachias novæ metropolis constitutionem confirmari, et utriusque sedis pallia sibi dari. Et confirmationis quidem privilegium mox accepit. De palliis autem oportet, ait summus pontifex, solemniter agi. Convocatis episcopis, et clericis, et majoribus terræ, celebrabitur generale concilium; et sic conniventia, et communi voto universorum per honestas personas requiretis pallium, et dabitur vobis. Deinde tollens mitram de capite*

368. Etiam in media captivitate semper servata est obedientia, et reverentia ab Hispanis pontificibus Toletano pontifici, ut patriarchæ, et totius Hispaniæ jam inde a principio Ecclesiæ Primati.

P. HIGUERÆ ET D. LAURENTII NOTÆ.

suo, imposuit capiti ejus, sed et stolam cum manipulo dedit illi, quibus uti inter offerendum solebat. » D. L.

368. Semper in media captivitate servata est obedientia et reverentia Toletanis pontificibus, ut Hispaniarum primatibus. P. H.

LIUTPRANDI ADVERSARIA.

1. Duplex Legio : altera dicta *Septima, Cemina, Pia, Felix*, quæ Gothis flos civitatum est ; et hæc fuit regia sedes, episcopalisque, nulli subjecta pontificum Hispanorum, præterquam Romano papæ. Altera, quam Urbicus fluvius lambit, et *Benaventum* dicta : hæc paruit episcopi Asturicensi (*modo parit Ovetensi*) ; hæc dicta *Legio Urbica*.
2. Legie Gemina, sedes episcopalis, paruit Bracarensi ad tempora sancti Lucii papæ, qui creditur exemisse Legionensem episcopum a Bracarensi, quia contra vicinum Basilidem Asturicensem episcopum lapsum, mirabiliter dictis, scriptis factisque laborarat.
3. Aquæ Quintianæ in Gallæciis Lucensibus (quarum meminit Ptolemæus recensens hos populos) sunt in monte Tebiceio fons quidam, qui fluit ac refluit, et fluctus habet instar Oceani, prope fluvium Loriam (vulgo *Lor*): quem cum vidisset Q. Metellus prætor, ante Christi natalem anno 140 miratus, ei proximoque oppido nomen imposuit, vocavitque *Aquas Quintianas*. Fluvius Loria visus prope labitur in Similiam [*al.*, Similum] flumen.
4. Æra DCCCLXVIII a nativitate Domini 830, vixit sanctissima virgo Lumbrosa ex oppido Cea, quæ frequentabat paræciam in diruto monasterio sanctorum martyrum Facundi et Primitivi cum Muzarabibus Christianis in magna vitæ sanctitate. Jacuit in illa paræcia, donec per Alfonso regem reparato monasterio, illuc ea translata est. Obiit non multo prius reparatione. Frequentantur ejus reliquiæ maxima populi veneratione ; colitur die 4 Novembris ; jacet in tumulo super duas columnas.
5. Carthagine Spartaria sanctus Constantinus confessor, vir clarissimus, multorum virtutum gloria clarus, migrat confessor sub Valeriano 11 die Martii. Eodem die passio sanctorum martyrum Heraclii et Zozimi passorum pro Christi fide ibidem.
6. Dum transirem Pyrenæum in confinibus Hispaniæ, reperi quod S. Felix colitur in civitate Spalatensi, vel Ispalensi ; qui missus ab Hispanis episcopis huc, prædicansque Evangelium, sub Diocletiano
7. 8. Patricius, qui celebratur xvii Kalend. Aprilis, non fuit episcopus Arvernensis ; sed creditur Malacitanus, qui interfuit concilio Illiberitano : postea, dum iret alio, venit Arveniam, et obiit.
8. Heracleæ in Hispania, quæ civitas *Calpe* dicitur, passionis recolitur triumphus 8. Januarii Sarrabriensis [*al.*, Salariensis, et Salernensis] episcopi cum sociis, 7 Januarii: cujus meminit Dexter, aitque passum sub Diocletiano. Fuit episcopus, qui interfuit Illiberitano.
9. Quam Latini Murciam, Gotthi vocaverunt Bigastrum, Mauri *Achata*, anno 900, ut conjicitur. Venit illo episcopus Bergaræ Thyestes, et mortuus est, jacetque ibi [*al.*, estque martyrizatus ibi].
10. Melantius, vel Melanius, natus in majori Britannia, venit Romam, et a sancto Stephano missus Rothomagum, ibi aliquantulum temporis episcopale munus exercuit : post, nescio qua causa, venit Athenas, et cum Sixto pontifice venit Toletum, ubi successit in episcopali sede Palmatio, vel Paulato.
11. Villæ Cassinæ, quam Mauri vocaverunt *Villam, Castin*, in confinibus Carpetaniæ, S. Nicasius, primus episcopus Rothomagensis, cum sociis patitur xi Octobris sub Domitiano, dum ibi prædicat : misit Fescenninus, jussu [*al.*, misso Fescennino, jussu, etc.] Domitiani, qui eos in Hispania occideret.
12. Anno Domini 302 Constantio Chloro et Galerio Maximino Cæsaribus, coss. quartum, die 3 Aprilis, in Hispania Tarraconensi oppidum. *Aquecaldes, Molesio* dicitur. »

3 *Aquæ Quintianæ*, etc. Vide Ortelium verbo *Aquæ Quintiæ*, cujus sunt verba : « *Aquæ Quintiæ, sive Quintianæ, ὕδατα κούφρινα, Ptolemæo Seurorum*